په هېواد کې
د فقر ستونزه او مخنیوی یې

محصل غازي زاده

۱۳۹۹/۵/۱ لمریز

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب پېژندنه:

په هېواد کې د فقر ستونزه او مخنیوی یې

لیکوال: محصل غازي زاده

نېټه: د اسد ۱/ ۱۳۹۹لمریز

ایمیل: mghazizada@gmail.com

گرځنده: ۰۷۸۳۵۹۸۵۶۳+

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سریزه ۱

لومړی څپرکی ۶

زمونږ په هېواد کې د فقر لاملونه ۶

لومړی: د فقر طبيعي لاملونه ۷

دويم: د فقر بهرني لاملونه ۱۲

دریم: د فقر داخلي لاملونه ۱۶

۱– د چارواکو او حاکمانو بې کفایتي: ۱۶

۲– کمونستي کودتا : ۱۶

۳– خپلمنځي جنګونه: ۱۷

۵– په هېواد کې مسلسله ګډوډي: ۱۸

۶– د هجرت او جهاد په مهال خیانتونه: ۱۸

د حرامخوریو او درغلیو پایلې: ۱۹

په دنیاکې د خیانت اغیزه : ۲۳

۷– اوسنی یرغل: ۲۵

۸– په حکومت کې درغلۍ او فساد : ۲۶

هېواد ته راغلې مرستې او لګښت یې: ۲۶

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه: ۳۵

الف– لومړي ۱۶ کلونه: ۳۵

ب– ۱۳۹۷ لمریز کال: ۳۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج- ۱۳۹۸ لمریز کال: ۳۹

د- ۱۳۹۹ لمریز کال: ٤۱

دویم څپرکی ٤۳

د فقر ناوړه اغیزې اوناخوالې ٤۳

لومړی: ناوړه اغیزې: ٤۳

۱- د خلکو پر عقایدو د فقر اغیزه: ٤۳

۲- پر اخلاقو او تګلارو د فقر اغیزه : ٤٥

۳- پر فکر باندې د فقر اغیزه : ٤٦

دویم: ستونزې او ناخوالې ٤۷

۱- ناپوهي: ٤۷

۲- بیکاري: ٥۱

۳- ګدایګري (سوال کول): ٥۲

د ګدایګرۍ د مخنیوي په موخه: ٥٤

۴- ناروغي او مرضونه: ٥٦

۵- خپلمنځي جنګونه : ٥۹

۶- پردیسي او هېواد پرېښودنه: ٦۰

۷-په نشه يي توکو روږدي کېدل: ٦۲

په اړونده مبارزه کې مهم ګامونه: ٦٥

۸- نورو ته احتیاج: ۷۱

دریم څپرکی ۷۳

بې وزله او اړمنې طبقې ۷۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړى: بې وزله ښځې: ۷۳
۱– په اسلام کی د ښځې مقام : ۷٤
۲– په ټولنه کې د ښځو محرومتيا: ۷۸
۳– د ښځو حقوقو ته پاملرنه: ۷۹
دويم:بې وزله ماشومان: ۸۱
د ماشومانو ژغورنې ته پاملرنه: ۸٤
دريم: يتيمان: ۸۵
۱– يتيم پالنه يوه مهمه فريضه ده: ۸۵
۲– د يتيم پالنې اجر او ثواب : ۸۸
۳– د يتيم پالنې په اړه احساس: ۸۸
۴– د يتيم ښوونې او روزنې ته پاملرنه: ۹۲
۱– د عامو معيوبونو لپاره پروژې: ۹٦
۲– د نابينايانو لپاره پروژې : ۹۷
څلورم څپرکی ۹۹
د کار او کسب په وسيله د فقر مخنيوى ۹۹
۱– په اسلام کی د کار اهميت : ۱۰۰
۲– د شتمنيو له سرچينو ګټه اخستل : ۱۰٤
۳– د ښارو ځمکو آبادول: ۱۰٦
۴– مستحقو وګړو ته ځمکې ويشل: ۱۱۰
۵– د ځمکو د غصب مخه نيول: ۱۱۱
۶– د ناروا کښت مخنيوى: ۱۱٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوکنارو د کرهڼې شالید: ۱۱۵
۷– د ناروا معاملاتو مخنیوی: ۱۲۰
۸– صنعت ته وده ورکول: ۱۲٤
۹– سوداګرۍ پاملرنه کول: ۱۲۷

پنځم څپرکی ۱۳۰

د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغیز ۱۳۰

۱– د زکات مفهوم: ۱۳۱
۲– د زکات هدف او مقصد: ۱۳۲
۳ – د زکات اهمیت : ۱۳۳
۴– د زکات نه ورکولو سزا: ۱۳۵
۵– د زکات مستحقین: ۱۳۸
۶– د زکات نظام د سمون په موخه : ۱٤۲
۷– لازمو نوښتونو ته اړتیا: ۱٤۵

شپږم څپرکی ۱٤٦

د فقر په مخنیوي کې مسئول اړخونه ۱٤٦

۱ – شتمن وګړي: ۱٤٦
۲– عام ولس: ۱٤۹
۳ – حکومت: ۱۵۵
د ظالمانه نظام لمنځه وړلو په موخه: ۱۵٦
۴– خیریه موسسې او ټولنې: ۱۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی محاسبه را په ياد کړئ!............ ۱۶۳
د کارونو د سمون په موخه: ۱۶۵
۵ – مصلح شخصيتونه: ۱۶۶
الف – د چارو واکو محاسبه کول: ۱۶۷
ب – په اسلام کې د يو مامور حيثيت: ۱۶۹
ج – د مامور وړتيا او امانتدري: ۱۷۰
د – د مامور عبادتي اړخ قوي کول: ۱۷۱

اووم څپرکی ۱۷۳

په هېواد کې د عدل او انصاف تامينول ۱۷۳

۱ – عدل او انصاف يو الهي سنت : ۱۷٤
۲ – پرته له عدالته يو نظام نه پايي: ۱۷۵
۳ – پرته له اسلامي عدالته بل عدالت نشته: ۱۸۰
۴ – د ستونزو حل يوازې په اسلام کې دی: ۱۸۳
۵ – د ظلم او زياتي مخنيوی: ۱۸۶
۶ – مسئوليت اداء کولو ته بلنه: ۱۸۹
الف – د مسئوليت احساس: ۱۹۰
ب – د آخرت سزا راپه يادول: ۱۹۰
ج – د خائن لپاره بده بيلګه: ۱۹۱
د – د خائن حاکم په اړه بد دعائي: ۱۹۲
هـ – د عادلو حاکمانو مقام: ۱۹۳
و – ځان خادم او اجير ګڼل : ۱۹٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷-له حرامخوریو څخه پاکه ټولنه: ۱۹۶

الف- د هر ډول ظلم پر ضد ریښتینې مبارزه: ۱۹۸

ب- د رشوت هره لار بندول: ۱۹۹

۸- حقوقو سپارلو ته بلنه: ۲۰۱

۹-مخکې له بیا رغونې انسان جوړونه: ۲۰۴

۱۰- د لومړنیو خلکو د اصلاح لار خپلول: ۲۰۵

۱۱- د نیکمرغه ژوندون په لور: ۲۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

الحمد لله رب العالمین، والصلاة والسلام علی سید المرسلین، وعلی آله و أصحابه و من تبعهم بإحسان إلی یوم الدین، وبعد، ، ، ،

دغه لیکنه (په هېودا کې د فقر ستونزه او مخنیوی یې) په ټولنه او هېواد کې د عملي لیدل شوو حالاتو او د بې وزلو او فقیرو طبقو د لاس نیوي په پروژو کې د کار کولو د تجاربو له مخې یو داسې انځور دی چې همیش به مې سترګو ته ودرېد.

له نن څخه نولس کلونه مخکې (په ۱۳۸۰ لمریز کې) کله چې زه د هجرت په دِیار (پېښور) کې د یتیمانو د یو پالنځي او روزنتون (مَرکز رِعایة و خِدمة الایتام) مسئول وم، نوموړې پروژه د قطر خیریه ټولنې (جمعیة قطر الخیریة) په وسیله د قطر له دولت او د هغې ځای د وګړو لخوا تمویل کیده.کله نا کله به زه د نوموړې ټولنې- چې مرکزي دفتر یې په اسلام آباد کې وه- په استازیتوب د پېښور د اسلامي موسسو د همغږۍ په مجلس (مجلس التنسیق) او د عامو موسساتو د بیړنیو مرستو په اړونده مجالسو کې حاضرېدم، هغه مهال د دې لیکنې فکر راسره پیداشو، نو د بحث او څېړنې لپاره مې موضوعات ترتیب او تعین کړل.

د یتیمانو د پالنې او کفالت، روزنې او ښوونې، د خیریه موسساتو د بیړنیو مرستو د ویش په عملیه کې بوختیا، د هجرت په چاپیریال او بیا په داخل د هېواد کې د زیاتو اړمنو خلکو لکه یتیمان، معذور، نابینایان او د داسې نورو بې وزلو د لاس نیوي په برنامو کې له اړونده حکومتي ادارو سره په همغږۍ د برخې اخستنې په نتیجه کې د دې لیکنې لپاره راسره اړونده مهم معلومات پیداشول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کال ۱۳۸۱ لمریز کې چې کله دغه لیکنه سرته ورسیده، نو د (سهار) په ورځ پاڼه کې چې ځیني بااحساسه افغانانو ورونو پر مخ بیوله او دفتر يې په پېښور کې ؤ، په سلسله وار ډول خپره شوه.

او کله مو چې په کال (۱۳۹۵لمریز) د عقرب میاشت په لومړیو ورځو کې خپل هېواد ته کډه راوکړه، دلته د کابل په کار ته نو سیمه کې میشت او (دافغان ولس لپاره د سعودي مرستندویه کمیټې) په دفتر کې په کار باندې مشغول شوم، نو د ځینو ورونو وړاندیز دا وه چې باید دغه لیکنه له بیا کتنې وروسته چاپ او خپرونې ته چمتو شي، همداوه چې د لیکنې په بیا کتنه مې پیل وکړ او د مطالعې په بهیر کې يې په ځینو مطالبو کې د اضافاتو اړتیا ولیدل شوه، نو هغه موضوعات چې تازه کیدل يې غوښتل تازه او نوي شول، او د الله په فضل او مرسته د خپرولو لپاره چمتو شوه.

د کتاب په لومړنیو مبحثونو او موضوعاتو کې د دې ستونزې (فقر او بیچارګۍ) عوامل او لاملونه په ګوته شوي، په ورپسې مبحثونو کې د هغې له امله راپاتې ناخوالې او مشکلات څیړل شوي، او په وروستنیو مبحثونو کې يې د حل لارې یا د ستونزې د مخنیوي چارې تر څیړنې لاندې نیول شوي دي.

لکه څرنګه چې د فقر د ستونزې په عواملو کې د مادي عواملو ترڅنګ معنوي عوامل یاد شوي، نو د مخنیوي په باب کې يې هم د دواړو (مادي او معنوي) عواملو څېړنه او وضاحت شوی دی.

همدارازکه له یوه پلوه د دې څېړنې په بهیر کې د هېوادوالو او ټولنې د فقر او بیچاره ګۍ طبیعي او خارجي لاملونه په ګوته شوي، نو له بله پلوه داخلي لاملونه او اسباب هم څیړل شوي، چې په عامه توګه هغه: په هېواد کې مسلسلې ګډوډۍ، د مسئولینو او چارواکو بې کفایتي، حکومت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډلو ټپلو ته د ځینو منسوبو وګړو درغلي او خیانتونه، په ټولنه او ولس کې په پراخه پیمانه ظلمونه، بې عدالتي او بې انصافي ده.

په لیکنه کې پدې باندې تاکید شوی چې د هېواد په بیا رغونې پروسه کې باید لومړی د اسلامي لارښوونو په رڼا کې انسان جوړونې ته پاملرنه وشي؛ دا ځکه چې موږ په خپل هېواد کې لومړی د انسان ناجوړې ستونزه لرو، افغانستان د خامو موادو، معدنیاتو او عایداتو له پلوه ښه غني دی، خو داچې د کاري وړتیا لرونکو، ریښتینو او امینو وګړو په کار باندې له ګمارنې نه بې برخې دی ؛ نو ځکه له بیلابیلو ستونزو سره لاس په ګریوان دی، چې د هغې له جملې یوه هم اقتصادي ستونزه ده.

دا یو حقیقت دی چې الله تعالی څومره انسانان او مخلوقات پیدا کړي، د هغوی لپاره یې په همغه اندازه د روزۍ خزانې او سرچینې پرانستې دي، نو هغه تصور چې وایي: باید نسل محدود شي چې روزي کمه نه شي، په پوره توګه غلط دی. دا سهي ده چې کله ناکله د نړۍ په ځینو برخو کې انسانان له قحطۍ او لوږې سره مخ کیږي چې دا یو الهي مصیبت او هم ازمایښت وي، خو د دې دا معنی نه ده چې د ځمکې په ټولو برخو کې دغسې حالت رامنځ ته کیږي او یا د انسانانو د روزۍ وسایل لمنځه وړل کیږي.

که موږ دنړۍ زیاترو هېوادونو ته وګورو، نو دا به راته جوته شي چې د انسانانو د روزۍ لپاره پکې کافي سرچینې او زخیرې شتون لري. اوکه خپل ټاټوبي افغانستان ته وګورو، نو دا حقیقت به راته زیات روښانه شي چې د موجوده نفوسو ،بلکې د دې څو شمېره زیات نفوسو ته به یې طبیعي سرچینې کفایت او بسنه وکړي.

کله چې داسې ده، نو ولې له اقتصادي ستونزو سره مخ یو ؟ معلومه خبره ده چې ځینې تېل شوي حالات د دې هېواد د خود کفایي په مخه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خنډ دي، همداراز د وړتيا لرونکې او مناسبې رهبرۍ، سمې ادارې او امينو لاسونو نشتوالی، يا لږوالی د دی لامل شوی چې دا ملت دې د فقر او نيسمنۍ په لومو کې بند پاتې وي.

که موږ له يوه اړخه په خپل هېواد او ټولنه کې داسې خلک ګورو چې د ثروت او شمتنۍ په ډېروالي کې يو له بله سره سيالي اومسابقې کوي او د رسول الله صلی الله عليه وسلم د دې وينا مصداق ګرځيدلي: ((**وَاللَّهِ لاَ الفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ، وَلَكِنْ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا وَتُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ – البخاري-** او قسم په الله دی چې پر تاسو باندې له فقر نه وېرېږم، ليکن پرتاسې باندې لدې وېره لرم چې دنيا به درته پراخه شي، لکه څرنګه چې پخوانيو خلکو ته پراخه شوې وه،او تاسې به پکې يو له بله سيالي وکړې لکه هغوی چې کوله، نو تاسې به هم داسې تباه کړي چې هغوی يې تباه کړي ؤ)). نو له بله اړخه داسې خلک هم شته چې بيچارګان د لوږې له لاسه مړه کيږي، يا د لوږې او بيچارګۍ له امله په راپاتې ناخوالو لکه: ناروغي، بيکاري، ګدايګري، جهل او ناپوهي او داسې نورو کې ژوند تيروي.

په هېواد کې د داسې ناانډوله حالاتو راتلل چې يو سړی دی د ډېر خورۍ له امله مړ کيږي او بل دې د لوږې او خوړو د نشتوالي له امله کړيږي ..دا په داسې حال کې چې د لومړۍ طبقې يو زيات شمېر د عام ملت د خَولو او زحمت په سر د ناجايزه شتمنيو په وسيله د ژوند لوړې کچې ته رسيدلي او د چارواکئ، زورواکئ، درغلئ او خيانتونو له لارې يې بې شمېره مالونه او شتمنۍ تر لاسه کړي دي.

نو ترڅو چې په هېواد کې لومړيتوب انسان جوړونې ته ورنه کړ شي،د يرغل مخنيوی ونه شي، د بهرنيانو لاس پوځي ونه شړل شي، پر منصب او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وظیفې باندې ورتیا لرونکي، امین او ریښتونې وګړي ونه ګمارل شي، د زوراکیو، درغلیو، خیانتونو او غصبونو مخه ډب نه شي، بیت المال د ټولو هېوادوالو حق ونه ګڼل شي،د ظالمانه طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي او په هېواد کې په واقعي معنی اسلامي نظام - چې یو مهم بنسټ یې عدالت او انصاف دی- قایم نه شي، نو پدې هېواد کې امن، د نظام پایښت، آرامي، سوکالي، اقتصادي پرمختیا رامنځ ته کیدل او د فقر او بې وزلۍ ختمیدل نا شوني او مستحیل دي.

له الله تعالی څخه غواړم چې چې زموږ دا څېړنه په خپل دربار کې قبول او منظور وګرځوي. او هغو ورونو او ملګرو چې د دې لیکنې د ځلیدو او ورڅخه د ګټې اخستنې په موخه راته لازمې لارښوونې کړې، یا یې د دې په ډیزاین کې برخه اخستې، او هغو ورونو چې د چاپ لګښت یې په غاړه اخلي، یا یې د موجوده رسنیو له لارې خپروي..دوی ټولو ته له الله تعالی څخه د دنیا او آخرت اجرونه غواړم.

محصل غازي زاده

نیټه: د اسد ۱, کال ۱۳۹۹ لمریز

(۱ ذو الحجة / ۱۴۴۲ هـ ق، ۲۲/ ۷/ ۲۰۲۰ز)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

زمونږ په هېواد کې د فقر لاملونه

د فقر د مفهوم په هکله دنیاوي فلسفي او فکري مذهبونه خپلې ځانګړې اراوې لري چې زیاتره یې له حقیقته لرې دي، خو اسلام چې د هغې په باره کې کوم نظر وړاندې کړی پر حقیقت او واقعیت ولاړ دی .د اسلام د سپیڅلي دین له نصوصو او ویناو دا جوته کیږي چې: فقر یوطبیعي مصیبت او انسان ته ورپیښه ستونزه ده چې باید وتنبولای شي.

پیغمبر صلی الله علیه وسلم له فقر څخه په الله تعالی باندې پناه غوښتې ده او دا دعا به یې کوله ((اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ [1]- ای الله زه درڅخه له کفر او نیسمنۍ پنا غواړم)).

د فقر مخالفه پدیده شتمني ده کومه چې د انسان لپاره یو الهي نعمت او پیرزوینه بلل کیږي په قرآن کریم کې الله تعالی پرخپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم د دغه نعمت احسان کوي او فرمایي: ((وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ)).[2] ته یې نیسمن موندلی وې، نو شتمن یې کړې.

الله تعالی په دنیا کی خپلو نیکو بندګانو ته مال او شتمني عاجله ورکړه ګرځولې ده په قرانکریم کی یې داسې فرمایلي: ((فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۝))[3] نوح علیه السلام خپل قوم ته وویل پس ښښنه وغواړئ له خپل پالونکي بیشکه چې هغه ښښونکی دی پرتاسې به پرلپسې اوربښت وکړي، او مرسته به مو وکړي په ورکړې د مالونو او اوزامنو

[1]. مسند أحمد , ابن ابي شيبه
[2]. الضحی ۲.
[3]- نوح ۱۰-۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿اولادونو﴾، او وبه ګرځوي تاسې ته باغونه او ويالې.او رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي:((نِعْمَ المَالُ الصَّالِحُ للمَرءِ الصَالِحِ)).[٤] د نيك وګړي لپاره پاک او بهترين مال ښه دی.

په بشري ټولنو کې د فقر او نيسمنۍ لاملونه او عوامل يو تر بله سره يو څه توپير لري، ليکن ځيني يې سره شريک دي، چې هغه طبيعي پيښې دي لکه : زلزلې، وچکالي، سيلابونه او داسې نور.

ترکومه ځايه چې زمونږ ټولنې پورې اړه لري، نو په عمومي توګه د طبيعي لاملونو سربېره دوه عمده لاملونه هم شته، چې هغه عبارت دي له: خارجي تيري، او دوېيم له داخلي ګډوډيو او درغليو څخه چې په لاندې کرښو کې يې څرګندونه او څېړنه شوې ده.

لومړی: د فقر طبيعي لاملونه

فقر او نيسمني د انسان لپاره يو ازمايښت او ستونزه ده، او په ځيني حالاتو کې د انسانانو لپاره الهي نيونه ، او عذاب وي چې د هغوی د بدو کړنو له امله رامنځ ته کيږي. زمونږ په ټولنه کې د فقر طبيعي لاملونه کوم چې تر اوسه پورې واقع شوي او يو شمېر هېوادوال يې له نيسمنۍ او نورو ناخوالو سره مخ کړي مهم يې پدې توګه دي:

۱-زلزلې: له پخوا راهسې د هېواد په بيلابيلو برخو کې زلزلې واقع شوي دي،او د ځينو خطرناکو او سختو زلزلو له امله په زرونو خلک مړه، کورونه ړنګ او ابادې او زراعتي ځمکې زيانمنې شوې.

۲-وچکالي: زمونږ هېواد کې د وچ کاليو له خطرونو سره مخ دی او د انقلاب پدې څلورو لسيزو کې يې هم څو ځلې ځپلی اوهېواد والو ته يې ډېر ځاني او

---

[٤]- مسند امام احمد، الأدب المفرد للبخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالي تلفات اړولي دي.

۳ - سیلابونه او ملخان: د هېواد په بیلابیلو برخو کې د سیلابونو راتلل چې کورونو او ابادو ځمکو ته یې ډېر تاوانونه اړولي. همدارنګه د هېواد په ځینو سیمو کې د ملخانو راپیدا کېدل، چې زراعت ته زیات تاوانونه رسوي، د ولس د نیستئ او فقر له طبیعي لاملونو څخه دي.

د دې طبیعي پېښو او ناخوالو عوامل څه دي، او د هغې د مخنیوی لپاره باید کوم اسباب وکارول شي؟

ځواب دادی چې طبیعي ناخوالې او مصیبتونه په زیاترو حالاتو کې د انسانانو د بدو عملونو له امله رامنځ ته کېږي لکه څرنګه چې بې د الله تعالی او د هغه د استازي (صلی الله علیه وسلم) په ویناوو کې څرګندونه شوې ده:

الله تعالی فرمايي: ((وَمَآ أَرۡسَلۡنَا فِي قَرۡيَةٖ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّآ أَخَذۡنَآ أَهۡلَهَا بِٱلۡبَأۡسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمۡ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾))[٥] او موږ هیڅ یوې سیمې ته پیغمبر نه دی لیږلی، مګر داچې د هغې اوسېدونکي مو په سختیو (لکه فقر) او تکلیفونو (لکه ناروغیو) اخته کړي و، د دې لپاره چې هغوی عاجزي وکړي او ایمان راوړي.

الله تعالی فرمايي: ((وَلَقَدۡ أَخَذۡنَآ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ بِٱلسِّنِينَ وَنَقۡصٖ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمۡ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾)).[٦] یقینا چې موږ د فرعون قوم د وچکالئ او په نقصان د میوو سره مواخذه کړي ؤ، د دې لپاره چې پند واخلي.

---

[٥]. الاعراف ۹۴
[٦]. الأعراف ۱۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله تعالی فرمايي:((فَٱرۡتَقِبۡ يَوۡمَ تَأۡتِي ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٖ مُّبِينٖ ۝ يَغۡشَى ٱلنَّاسَۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٞ ۝)).[٧] پس منتظر اوسه (ای محمده! دې قريشو ته) د هغه ورځې چې اسمان ورته لوګی ښکاره کړي ، پداسی حال کې چې هغوی به پټ کړي او دابه دردناك عذاب وي.

د دې آيت په تفسير کې عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ويلي :((کله چې قريشو اسلام ونه مانه او د رسول الله صلی الله عليه وسلم په دښمنۍ کې مستمر پاتې شول، نو هغه ورته داسې خيرا (بد دعائي) وکړه چې الله تعالی دې پر هغوی باندې د يوسف (عليه السلام) د وخت وچکالي راوړي ، نو همداسی وشول قريش دومره لوږې او تکليف را واخيستل چې هډوکي او مردارې يې وخوړلې، او چې بره اسمان ته به يې کتل، نو لوګی به يې په نظر راته، لکه څرنګه چې الله تعالی پدې وينا کې ذکر کړې دي)).[٨]

د حديثو په روايتونو کې د ځينو ګناهونو په وجه د مختلف قسمه عذابونو او مصيبتونو د راتللو خبر ورکړ شوی:

په يو روايت کې داسې ذکر شوي دي ((عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ,أَنَّهُ قَالَ: مَاظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبُ، وَلاَ فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ كَثُرَ فِيهِمُ الْمَوْتُ، وَلاَ نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلاَّ قُطِعَ عَنْهُمُ القطر، وَلاَ حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلاَّ فَشَا فِيهِمُ الدَّمُ، وَلاَ خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلاَّ سَلَّطَ عَلَيْهِمُ الْعَدُوَّ.))[٩] له عبد الله بن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دی هغه وايي:((په هيڅ يو قوم کې خيانت او درغلي نه ده څرګنده شوې، مګر داچې د هغوی په زړونو کې وېره اچولی شي، په هيڅ

٦- الدخان ١٠ - ١١

[٨]- وګوره: تفسير ابن کثير ٤ / ١٤٩، چاپ: مکتبه حقانيه.

[٩]-- موطأ إمام مالك :كتاب الجهاد ، باب ماجاء في الغلول

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو قوم کې زنا نه ده خپرېږي مګر داچې د هغوی تر منځ به مرګ ډېر شي، هيڅ يو قوم په پيمانه، او تله کې کمې نه کوي مګر داچې له هغوی څخه به روزي پرې شي او هيڅ يو قوم په ناحقه سره پريکړه نه کوي مګر داچې د هغوی ترمنځ به په خپلو کې وينه تويدنه زياته شي، او هيڅ يو قوم تړون نه ماتوي مګر داچې الله تعالی به پرې دښمن مسلط کړي)).

يو بل روايت پدی مفهوم دی چي:((کله په يو قوم کی په ښکاره سره زنا او فاحش کارونه وشي، نو هغوی به په طاعون، اوداسې ناروغيو وازمايل شي د کومو پواسطه چې پخواني خلک نه و ازمايل شوي، او کله چې خلک په تله او پيمانه کې کمی وکړي، نو په وچکالۍ، رزق تنګۍ، او د پاچا په تيري کولو به اخته شي، او که چېرته له زکات ورکولو څخه انکار وکړي، نو له بره اسمانه به وربانديې باران بند شي، او که څاروي نه وي نو هيڅکله به پرې اورښت ونه شي، او که تړون ماتول شروع کړي، نو دښمنان به پرې مسلط شي او لدوی څخه به هغه څه هم واخلي چې ددوی په لاسونو (ملکيت) کی دي، او که چېرته د هغوی مشران او حاکمان پرهغه څه باندې پريکړه ونه کړي څه چې الله تعالی په خپل کتاب کې رانازل کړي، نو الله تعالی به ددوی ترمنځ جنګ خپلمنځي وګرځوي))[۱۰]

زلزلې چې د فقر او خوارۍ او د قومونو د تباهۍ يو مهم لامل بلل کيږي، او داسې يو عذاب دی چې الله تعالی د هغې پواسطه ځينې پخواني قومونه د مکملې تباهۍ سره مخ کړي دي او د دې امت په بدو خلکو چې راځي دهغوی لپاره به عذاب ، او د نيکانو خلکو لپاره به يو ازمايښت وي، ترڅو توبه وباسي او دالله تعالی طاعت او بندګۍ ته سهي رجوع وکړي.

[۱۰]- سنن ابن ماجه: کتاب الفتن باب ۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يو روايت کی راغلي چې: ((کله چې د موٌمنانو مور عائشه رضي الله عنها د زلزلې اړوند وپوښتل شوه، نو هغې وويل:کله چې خلک زنا روا وګڼي، شراب وڅښل شي، د موسيقي الات (په زياته اندازه) وغږول شي الله تعالی به غيرت ونيسي (په غصه شي) ځمکې ته به ووايي پدوي باندې وخوځيږه (زلزله شه) نو پری وبه وخوځيږي)). په يو بل روايت کې راغلي چې :((د عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کې ځمکه وخوځيدله، نو هغه وويل :ای خلکو داڅه وشول؟ څومره په جلتۍ سره مو نوي کارونه (ګناهونه) وکړل .که چېرته دا (ځمکه) دې حالت ته بيا راوګرځيدله، نو له تاسې سره به بيا ونه اوسم)). او کعب الاحبار رحمه الله ويلي: ((کله چې په ځمکه کې ګناهونه وشي، نو د الله تعالی له ويرې ځمکه په خوځيدو شي))[۱۱]

د طبيعو پيښو څخه د ژغورنې او له آفتونو څخه د خلاصون لارې چارې دادي چې خلک په انفرادي او ټولنيز شکل سره د الله تعالی طاعت او بندګې ته وروګرځي، په اخلاص سره توبه وباسي،خپل عملونه سم کړي، چې همدا يې لومړی او اساسي حل بلل کيږي، همدارنګه له الله تعالی نه ښېنه و غواړي لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايي: ((**فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا، يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا، وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَل لَّكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَل لَّكُمْ أَنْهَارًا** ().[۱۲]ما (نوح عليه السلام) وويل (خپل قوم ته): له خپل رب نه ښېنه وغواړئ، بيشکه چې هغه خورا ډېر ښښونکی دی، هغه به پرتاسې له آسمان څخه ښه ورښتونه وکړي، مال به درکړي، اولادونه به درپه برخه کړي، ستاسې لپاره به باغونه پيدا کړي، او ستاسې لپاره به ويالې وبهوي.

---

[۱۱]-- دغه روايتونه د امام ابن قيم الجوزيه په کتاب: الجواب الکافي لمن سأل عن الدواء الشافي) کې ذکر شوي دي.

[۱۲]. نوح ۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم: د فقر بهرني لاملونه

زمونږ د ټولنې د فقر او بې وزلۍ خارجي عوامل پر هېواد باندې د خارجیانو تیری، او یرغل دی، په ځانګړې توګه د روسانو یرغل او تیری کومو چې غوښتل افغانستان د خپلې امبراطورۍ تابع کړي، د هېوادوالو دین او کلتور بدل او پکې د الحاد، سوسیالستۍ او بې دینۍ پر بنسټ رامنځ ته شوي رژیم ته پایښت ورکړي.

دا هم د ولس په وړاندې د لمر په څیر روښانه ده چې له روسانو پرته نورو پردیو خاصتًا ځینې ګاونډیو زمونږ د هېواد د کمزورتیا چې پکې اقتصادي کمزورتیا او د افغانانو نورو ته محتاج کول هم شامل دي پوره هڅې کړي دي.او د امریکا او ناټو په مشرۍ برید او یرغل چې لا تر اوسه پورې د خپلو لاس پوڅو په مرسته د هېواد په پرمختیا او پیاوړتیا کې مهم خنډ دی؟

پدې ځای کې یوه پوښتنه مطرح کوو چې بهرنیانو ته دغه لاره چا هواره کړې او د هېواد په بربادۍ او تباهۍ کې لومړني مسئولین څوک دي ؟

ددې ځواب د لمر په څیر روښانه دی، هغه دا چې په خپله ددې خاورې ځینې بچیان ؤ چې پردیو ته یې د یرغلونو لارې هوارې کړې دي، او متاسفانه چې دغه لړۍ لا تر اوسه روانه ده. نو لومړی باید همدغه خاین او غدار وګړي ملامت کړی شي، او پدې لړۍ کې له ټولو ترمخه لومړی خلقیانو او پرچمیانو غداري کړې، همدوی ؤ چې د روسانو پر مټ باندې یې کودتا وکړه او د هغوی یرغل لپاره پول وګرځیدل.

روسانو چې زمونږ په هېواد کې هر اخیزه جنایتونه وکړل، د اقتصادي جنایت په برخه کې هغوی مخکې له راتګه د تجارت او سوداګرۍ له لارې دا هڅې کړې وې څو زمونږ د هېواد سوداګریز او اقتصادي چارې انحصار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د خپلو ګټو لپاره مهار کړي، هغوی زموږ د ملت ترټولو لويه شتمني او طبيعي منابع په خپل واک کې کړې ؤ؛ د دې لپاره چې له يوې خوا زموږ هېواد فقير او نورو ته اړمن پاتې شي او له بلې خوا هغه طبيعي منابع او زخاير د خپلو ګټو لپاره وکاري.

له دويم نړيوال جنګ نه مخکې زموږ د هېواد په شمال کې د نفتو تر ټولو سترې منابع د يوې کمپنۍ په نوم د «انلاند اکسپلوريشن» لخوا کشف او د راويستلو ټولې چارې يې سر ته ورسيدې، ليکن د روسانو د مزاحمتونو له مله هغه کمپنۍ له ساحې وويستل شوه، ټول اوراق او معلومات يې د کمونستي بوډاګيانو په لاس کې ولويدل او بيا چې کله عملا پدې هېواد باندې روسانو يرغل وکړ او تر خپلې ولکې لاندې يې راوړ، نو زموږ له هېواده يې زيات نفت او ګاز خپلو مستعمرو ته نقل کړل.

روسانو چې د ګازو د پيمايش او اندازه ګيرۍ لپاره کوم مايشينونه د آمو د سيند پر غاړه ځای پر ځای کړي و د همغوی په اختيار کې و، بل چا دا حق نه درلود چې وپوښتي هره ورځ څومره اندازه ګاز توليد او انتقال مومي. هغو نفت خام نقلول او هلته په شوروي کې به تصفيه کيدل او له همغه ځايه به بيرته پر افغانستان باندې د پيسو په بدل کې خرڅيدل، په دې معنې چې زموږ له زخايرو به پر موږ باندې پلورل کيدل او پيسې به يې د روسانو لاسونو ته ورتللې.[۱۳]

زموږ پر هېواد باندې د روسانو د مستقيم يرغل او استعمار په موده کې هېوادوالو ته خورا زيات هر اړخيز تاوانونه واړول. د اقتصاد په ډګر کې د هغوی د نهو کلونو د تيري د لګښت اندازه ۷۰ بليونه ډالر ښودل شوې، چې دغه ټول لګښتونه يې زمونږ د هېواد له اقتصادي سرچينو

[۱۳]. وګوره: جنايات روسيه در افغانستان، دکتور حق شناس، ص ۶۲- ۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه پوره کړي دي؛ ځکه چې روسان په خپله د اقتصادي بحران سره مخ ؤ او دې ته اماده نه ؤ چې د جنګ مصارف پر ځانونو ومني .

هغو چې د افغانستان د ویجاړولو لپاره کوم ټانکونه ، الوتکې ، عراده جات او ماشینونه راوړي ؤ په بدل کې یې د دې هېواد طبیعي موارد لکه: معدنونه، طبیعي ګاز او داسې نور په زیات ښکته او ارزان نرخ سره ځانونه ته حساب کړل او یوړل .

د ځینو څېړنو له مخې د روسانو او کمونستي رژیم په وخت کې تر ۱۹۹۰ زیږدیز کال پورې د افغانستان د اقتصادي مواردو بنسټیزو سرچینو ته د تاوان کچه په لاندې شکل سره ښودل شوې:

۱ - له ۲۳٪ ځخه تر ۸۵٪ پورې د هېواد په اطرافي سیمو او زراعتي ځمکو کې د دهقانانو کموالی.

۲ - له ۵۵٪ ځخه تر ۷۷٪ پورې د زراعتي پیداوار او وسایلو ویجاړیدل او لمنځه تلل.

۳ - ۴۷٪ په زراعتي پیداوار کې کموالی .

۴ - ۷۵٪ د صنعتي پروژو په توانایي کې کموالی .

۵ - ۷۰٪ د پخو (قیر شوو) لویو سرکونو خرابیدل او لمنځه تلل.

۷ - ۲۵٪ د فرعي او خامو سرکونو لمنځه تلل.

۸ - ۵۰٪ د زراعتي ځمکو کموالی .

۹ - ۶۰٪ د اوبو او ابیارۍ د سیستم لمنځه تلل .

۱۰ - ۵۴، ۵٪ په مکمل ډول د قریه جاتو او کورونو ورانول او بربادول.

۱۱ - ۴۷، ۵٪ د سترو ښارویو (غوایان ، اوښان اونور) لمنځه تلل.

۱۲ - ۶۸٪ د کوچنیو ښارویو (وزو او میږو) تلف کیدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲ - ۵۹٪ د روغتونونو او روغتیایي مرکزونو ړنګېدل او لمنځه تلل.

۱۳ - نژدې د (۲۰۰۰) ښوونځیو د ودانیو (تعمیرونو) ړنګېدل.

۱۴ - ۵۰٪ د بریښنا د لیږد (انتقال) د تاروانو پرې کیدل او لمنځه تلل.

۱۵ - ۷۹٪ د ساتل شوي (زخیره شوي) طبیعي ګاز کموالی.

۱۶ - ۵۰٪ د ولسي پیداوار کموالی.[14]

او داسې نور هغه تاوانونه چې د روسانو او کمونستانو د تیري په نتیجه کې زموږ ولس او ملت ته ورسیدل.

د مرغومي تر شپږمې وړاندې افغانستان د سرو لښکرو د یرغل لپاره د بشپړېدو پړاوونه وهل د دې پړاوونو لوبغاړي کمونستان و چې د ظاهرشاه او داودخان په دورو کښې یې پالنه د وخت د حکومتونو په غاړه وه

روسانو د مرغومي(جدي) په شپږم د یو نیم لک وحشي سرو لښکرو په بدرګه پر افغانستان د بمونو باران او سور سیلاب جوړ او پوځي یرغل وکړ او ببرک کارمل یې په ټانګ سپور تر ارګه را ورساوه. د ۱۳۵۸ کال د جدی شپږم تور مانبام د افغانستان په تاریخ کې هغه کرغیړن مانبام دی چې هیڅکله به د هغه د وحشت صحنې د افغانانو له ذهن څخه ونه وځي.

د روسي یرغلګرو په افغانستان کې د اشغال ټوله موده لس کلونه وه, په یاده موده کې دوه میلونه افغانان شهیدان او په همدومره شمیر ئې معیوب او یتیمان کړل ، ترلسو میلونو زیات افغانان یې دخپلو وحشتونو په دوام د خپل وطن ، کلیو او کورونو پرېښودلو ته اړ کړل.

۱۴ - وګوره: اقتصاد افغانستان و ۱۲ عاما من الحرب ، د توفیق غانم، ص ۲۰۶ - ۲۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم: د فقر داخلي لاملونه

لدې لاملونو څخه زموږ مراد هغه عوامل دي چې د هېواد له دننه څخه د ولس د بچیانو او په ځانګړي ډول د چارواکو او حاکمانو له پلوه د رعیت په هکله د مسئولیت په سمه او سهي توګه نه ادا کولو، او د هغوي د بې کفایتۍ له امله منځ ته راغلي، همدارانګه کمونستي کودتاه، له هغې وروسته د چوکۍ او منصب لاس ته کولو په خاطر د کشمکشونو او پرلپسې خپلمنځي جګړو له امله منځ ته راغلي دي، په لاندې نقاطو کې د دې لاملونو وضاحت شوی دی:

۱– د چارواکو او حاکمانو بې کفایتي:

زموږ د هېواد د فقر او نیستمنۍ پدېده له کمونستیي کرغیړنې کودتا نه ترمخه هم شتون درلود، د ظاهر شاه د حکومت په دوران کې افغانستان د نړۍ له غریبو او نیستمنو هېوادونو له جملې شمېرل کیده، سره لدې چې په شلمې میلادي پیړۍ کې د ټیکنالوژۍ د پرمختګ له لارې کیدای شو د هېواد د خامو موادو، معادنو او صادراتو له لارې دا هېواد خود کفاء شي، خو د حاکمانو د بې کفایتۍ له امله داسې ونه شو، نو هغه مهال د هېوادوالو د فقر او نیسمتنۍ زیاتره پړه پر چارواکو او حکومتي اداري باندې اچول کیږي.

۲– کمونستي کودتا:

په کال ۱۳۵۷المریز د ثور د میاشتې په ۷ مه نیټه چې کمونستانو کودتا وکړه او د ښاغلي سرداراود حکومت یې د زور له لارې نسکور کړ، د دې کرغیړنې کودتا موخه او هدف معلوم ؤ، ملت او ولس د هغې عاملین او پیروان هم پیژندل چې څه غواړي او څه کوي...

له نوموړې کودتا وروسته د مرغومي په شپږمه نیټه (کال ۱۳۵۸المریز) په افغانستان باندې د داخلي کمونستانو په پلوۍ د روسانو مستقیم یرغل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیری د افغان مسلمان ولس د دین، هېواد او هویت لمنځه وړنې په موخه پیل کیدل، د افغانستان په تاریخ کې یوه لویه پیښه وه چې د الله تعالی په مرسته او د سپیڅلي جهاد په برکت باندې په شاه وتمبول شو..

د مرغومي تر شپږمې وړاندې افغانستان د سرو لښکرو د یرغل لپاره د بشپړېدو پړاوونه وهل د دې پړاوونو لوبغاړي کمونستان ؤ چې د ظاهرشاه او داودخان په دورو کښې یې پالنه د وخت د حکومتونو په غاړه وه.

د هېواد د فقر او بې وزلۍ د مخنیوي او د اقتصادي پرمختګ په میدان کې د کمونستانو د اشعار (کور کالي او ډوډۍ) په حقیقت کې یوه تیر ایستنه او دوکه وه، هغوی پر ځای د دې چې دغه ژمنه او شعار پوره کړي، زیاتره هېوادوال یې له کور کالیو او ډوډۍ څخه بې برخې کړل.

دکمونستي سپیره نظام له امله زموږ په هېواد کې فقر او بیچاره ګي لا پسې زیاته شوه او هغه مخکې ذکر شوې تاوانونه چې روسانو زموږ هېواد ته اړولي دي د هغې اصلي علت او لامل همدغه بدبخته کمونستان ؤ؛ ځکه همدوی د روسانو مداخلې لپاره لار هواره کړه او زموږ د مسلمان ملت دین، ابرو، وطن او شتمني یې له خطر سره مخ کړه..

۳– خپلمنځي جنګونه:

کله چې له افغانستان څخه د کمونستانو د رژیم ټغر ټول شو او په کال ۱۳۷۱ لمریز د ثور په اتمه مجاهدین کابل ته رانوتل، په هېواد کې د آزادۍ شعارونه ورکړل شول.. نو د مجاهدینو د تش په نامه حکومت رامنځ ته کیدو سره یوه نوې مرحله پیل شوه. هغه مهال د دې تمه کیده چې هېوادوال به له هوسایي، آرامي او په خپل وطن کې د ابرو او عزت ژوند کولو څخه برخمن شي او فقر او بې وزلي به د صفر په لور حرکت وکړي، خو متاسفانه داسې ونه شول، بلکې د هیلو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

توقع خلاف ولس او ملت د سترو ګډوډيو، ستونزو او ناورينونو ښکار وګرځيد چې دغه لړۍ لا تراوسه پای ته نه ده رسيدلې. الله تعالی دې يې په خپل فضل او کرم سره ختمه کړي!

۴- په هېواد کې مسلسله ګډوډي:

د هېواد د پرلپسې جنګونو، نا امنيو او ګډوډيو په نتيجه کې د دولت ځينې مالونه او شتمني (بيت المال) شخصي جيبونو ته ولاړ، او ددې زمينه برابره شوه چې ځينې خاين عناصر، ګوندونه او باندونه حکومتي بانکونه او مئوسسې چور کړي، بيت المال او حکومتي عايدات لوټ کړي، همداراز د ملت په عامه ملکيتونو او پانګو کې د ناوړه تصرفاتو لپاره لارې هوارې شي.

۵- د هجرت او جهاد په مهال خيانتونه:

د يادولو وړ ده چې د روسانو او کمونستانو په مقابل کې د جهاد او سپيڅلي مقاومت پر مهال زموږ يو زيات شمېر هېوادوال مهاجرين شول، او هلته د هجرت په ديار کې د مهاجرينو په سر باندې په پيسو راټولولو کې هم پوره درغلۍ، اوخيانتونه وشول.د ځينې جهادي تنظيمونو يا ډلو ټپلو د مشرانو او لوړ پوړو مامورينو لخوا هغه مالونه چې د بې وزله مهاجرينو، کونډو او يتيمانو او يا په سنګر کې د پاتې کيدونکو مجاهدينو کورنيو لپاره راليږل شوي وه، د هغوی شخصي جيبونو ته ولاړل، او د دې ستر مسئوليت په اداء کولو او د دغسې امانت خپلو حقدارانو ته په سپارلو کې پاتې راغلل. همدارنګه يو تعداد داسې وګړي هم وه، چې د جهاد او جنګ په اسلحو او وسايلو کې يې درغلۍ وکړې او يو زيات شمېر نورو بيا د غنيمت په مالونو کې خيانت وکړ..

نو د مهاجرينو او يا هېوادوالو په حقونو کې دغسې ناوړه تصرفات د دې لامل شول چې ځينې هېوادوال په فقر او بې چارګې کې شپې او ورځې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبا کړي، او يا د فقر له ناوړه ستونزو او ناخوالو سره مخ شي.

د حرامخوريو او درغليو پايلې:

پدې شک نشته او مسلمان پدې باندې کلک باور لري چې حرام کار ناوړه انجام او بدې پايلې لري. د آخرت ترڅنګ په دنيا کې هم ګناه بد اثر لري، نو بايد چې يو مسلمان له هر راز ګناه څخه ډډه وکړي.

د حرامخور مسلمان دعاء نه قبلېږي، همداراز د حرامو له امله يې په کور کې بې برکتي رامنځ ته کيږي، له پريشانيو اوستونزو سره مخ کيږي، او هر چې د آخرت سزا ده، نو هغه ډېره خطرناکه او سخته ده. رسول الله صلی الله عليه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)). [۱۵] او د چا غوښه چې پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

نو هغه وګړي چې بيت المال يې لوټ کړی وي، د ولس په عامو ملکيتونو کې يې لاس وهنې کړي وي، د بې وزلو، يتيمانو او کونډو، مجاهدينو او مهاجرينو مالونه يې په ناجايزه طريقه اخستې وي د جهاد په غنيمتونو کې يې خيانتونه کړي وي.. لدې حقونو څخه دې په ديناکې ځانونه خلاص کړي۰، او که داسې ونه کړي، نو د آخرت د محاسبې او مواخذې انتظار دې باسي.

بايد چې يو مسلمان د حرامخورۍ، درغلۍ او په بيت المال کې د ناوړه استفادو په وړاندې هغه سخت وعيدات را په يا د کړي، توبه وباسي، هغه غلاء کړي مالونه د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي او يا يې بيت المال ته وسپاري.

علماء وايي: هغه ګناه چې د بنده حق سره تړاو لري، نو دتوبې يو شرط يې دادی چې حقدار ته يې حق وروګرځول شي او که د ټاکلي شخص حق نه وي، بلکې د بيت المال پورې اړه لري، نو که بيت المال وي هغې ته يې ورګرځوي او

---

[۱۵]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

که نه وي، نو د مسلمانانو په عامه کارونو کې يې مصرف کړي.

د خيانت د بدوالي په هلکه الله تعالى فرمايي: ((وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ)).[16] پيغمبر هيڅ شی نه پټوي او هر څوک چې کوم شی پټ کړي، نو د قيامت په ورځ به يې راوړي او بيا به هر چا ته د هغه د عمل بدل پوره ورکړ شي او هيڅ ظلم به پرې ونه کړای شي)). پدې آيت کريمه کې دغسې وعيد د هر خائن لپاره دی برابره خبره ده چې له غنيمت او يا بيت المال څخه يې لږ څه غلاء کړي وي او يا ډېر.

له ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دی هغه وايي: ((يوه ورځ رسول الله صلی الله عليه وسلم زمونږ په منځ کې ودريد او د خيانت په باره کې يې خبرې اترې وکړې، خيانت يې ډېره لويه او بده ګناه وګڼله تر دې يې وفرمايل: له تاسونه دې څوک داسې ونه ګورم چې د قيامت په ورځ په داسې حال کې راشي چې پر څټ باندې يې اوښ وي او هغه بړيږي. هغه سړی به ما ته وايي ای د الله رسوله ما خلاص کړئ، زه به ورته وايم: تا ته هيڅ ګټه نه شم رسولی، ما خو په دنيا کې د الله حکم درسولی و. زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې د قيامت په ورځ پداسې حال کې راشي چې پر څټ باندې يې آس وي او هغه خنيږي. هغه سړی به ما ته وايي ای د الله رسوله له ما سره مدد او مرسته وکړئ! زه به ورته وايم زه هيڅ واک او اختيار نه لرم چې له تاسره مرسته وکړم.ما د الله حکم در رسولی و.

زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې د قيامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې پر څټ باندې يې ګډه(يا چيلئ) وي او هغه باء باء آواز کوي، دای به وايي ای د الله رسوله له ماسره مرسته وکړه، زه به ورته وايم زه هيڅ ډول اختيار نه لرم په دنيا کې مې د الله حکمونه درته بيان کړي و.

[16]. آل عمران١٦١

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تاسو کې داسې څوک ونه وینم چې د قیامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې په څټ یې یو انساني نفس (غلام یا وینځه) وي او هغه چیغې وهي. ما ته به ووایي ای د الله رسوله مرسته راسره وکړه او لدې حالت نه مې خلاص کړه، زه به ورته ووایم: زه هیڅ واک او اختیار نه لرم، ما په دنیا کې د الله پیغام درسولی وه.

او زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه وینم چې د قیامت په ورځ راشي او پر څټ باندې یې هغه پاڼې وي چې د خلکو حقوق پکې لیکل کیږي (یا جامې وي) هغه به حرکت کوي او خوځیږي به، دای به ما ته وایي ای د الله رسوله مدد راسره وکړه! زه به ورته ووایم: زه له تاسره هیڅ نه شم کولی، ما تا ته په دنیا کې د الله حکم درسولی و.

همدارنګه زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه مومم چې په قیامت کې راشي پر څټ باندې یې سره زر او سپین زر (یا بې روحه مال) وي، ما ته به وایي یا رسول الله! له ما سره مرسته وکړه، زه به ورته وایم چې له تا سره هیڅ نشم کولی ما تا ته د الله دین بیان کړی و)).[۱۷]

د حدیثو شارحین وایي: د ځناورو په آوازونو او د کاغذونو د پاڼو په حرکت او خوځیدو کې دا حکمت دی چې کوم څیز یې پټ کړی وي هغه به په خپل آواز او په خپله ژبه سره شور کوي. چې په دې سره به دغه خائن انسان له ویرې سره مخ شي او د خلکو ترمنځ به رسوا شي. ټول خلک به د هغه خیانت په خپلو سترګو ویني او د هغو څیزونو په بارولو به ورته ډېر سخت تکلیف رسیږي.

په یو روایت کې ذکر شوي: د خیبر له غزا څخه دراګرځیدو په مهال کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وادي القُری ځای ته روان و یو مریې صحابي په غشي باندې ولګیدا او مړ شو، اصحابو وویل: شهید شو او جنت دې یې مبارک

---

[۱۷]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمايل: داسې هيڅکله نه ده، زما دې قسم وي په هغه ذات چې د محمدنفس يې په لاس کی دی يقينا هغه څادر چې د خيبر په ورځ يې د غنيمت له تقسيم څخه مخکې اخستی اور ورباندې بلوي.پدې وينا اوريدو سره خلک ووېريدل، يوسړي د بوټ (يا موزې) يو مزی يا دوه مزي راوړل، وې ويل: دا مې د خيبر په ورځ (په جنګ) کې ترلاسه کړي دي، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمايل: دا د اور يو مزی او يا دوه مزي دي.[۱۸]

امام نووي رحمه الله وايي: پدې حديث کې د غنيمت په مال کې د خيانت کولو زيات قباحت ذکر شوی دی چې هغه لويه ګناه ده او کوونکی يې د اور مستحق ګرځي. همدا راز که غلا شوی څيز لږ وي او يا ډېر وي دغسې وعيد ورباندې مرتب کيږي.[۱۹]

شهيد عبدالله عزام رحمه الله د دې حديث له ذکر کولو وروسته د هغې په تعقيب سره وايي: (کله چې يو څوک د غنيمت له ويش څخه مخکې د هغې په غلا کولو باندې اور ته داخليږي، نو د هغه چا به څه حال وي چې د جهاد هغه مالونه او روپۍ خوري چې يوه او دوه دوه يتيمانو کونډو او د مجاهدينو ميرمنو ته راټوليږي چې پرې خپلې ملاګانې نيغې وساتي او د ژوند له نا آراميو څخه پرې بچ شي؟ او د هغه چا به څه حال وي چې دلته او هلته د مجاهدينو مالونه په اسراف سره لګوي او د هغې په لګولو کې د الله تعالی حکم ته نه ګوري؟..له الله تعالی څخه غواړو چې د مجاهدينو په مالونو کې مو له بې ځايه تصرف څخه وساتي، معاف مو کړي او ګناهونه مو وبښي. يا الله له هېرې او خطا څخه مو هم وساتې!.[۲۰]

---

[۱۸]. متفق عليه

[۱۹].وګوره: شرح مسلم، نووي ۱/ ۲۲۹. چاپ: دار الکتب العلمية بيروت

[۲۰]. وګوره: في الجهاد آداب واحکام، شهيد عبد الله عزام، ص ٦٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دنیاکې د خیانت اغیزه :

په دنیاکې دخیانت پایله او اثر دادی چې کله په یو قوم کې دا کړنلاره پیداشي، نو الله تعالی د هغوی په زړونو کې رعب اچوي او خپله مرسته ورڅخه بندوي لکه څرنګه چې د حدیثو په یو روایت کې ذکر شوي عبد الله بن عباس رضي الله عنهما وایي: ((مَا ظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمْ الرُّعْبُ، وَلَا فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا كَثُرَ فِيهِمْ الْمَوْتُ، وَلَا نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلَّا قُطِعَ عَنْهُمْ الرِّزْقُ، وَلَا حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلَّا فَشَا فِيهِمْ الدَّمُ، وَلَا خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلَّا سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ الْعَدُوّ)).[۲۱] په هیڅ یو قوم کی خیانت او درغلي نه ده څرګنده شوې مګر داچې د هغوي په زړونو کی به وېره واچول شي، په هیڅ یو ولس کی زنا نه ده خپره شوې مګر داچې د هغوي تر منځ به مرګ ډېر شي، یو قوم په پیمانه او تله کې کمی نه دی کړی مګر داچې له هغوی څخه به روزي قطعه شي او هیڅ یو قوم په ناحقه سره پریکړه نه ده کړې مګر داچې د هغوی ترمنځ به په خپلو کی وینه تویدنه خپره شي او هیڅ یو قوم تړون نه دی مات کړی مګر داچې الله تعالی به وربانديې دښمن مسلط کړي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي ((**إن لم تغل أمتي لم يقم لهم عدو أبدا**)).[۲۲]- که چیرې زما امت په مال غنیمت کې خیانت ونه کړي، نو دښمن به د همیش لپاره د هغوی مخې ته ونه شي دریدلی. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((إنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ)).[۲۳] ځینې سړي د مسلمانانو په مالونو (بیت المال) کې په ناحقه سره تصرف او چلند کوي، نو پوهه دې شي چې په قیامت کی به د دوی لپاره اور وي.

۲۱-- موطأ إمام مالك:كتاب الجهاد، باب ماجاء في الغلول

۲۲. المعجم الاوسط للطبراني (وفي مجمع الزوائد رجاله ثقات).

۲۳. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حدیثو په یو روایت کې ذکر شوي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ» [٢٤] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زیات ور دی.

نو هغو وګړو چې د مسلمانانو عامه مالونه یې په خپلو جیبونو کې اچولي، په خپلو لګښتونو کې یې لګولي او یا د خپلو کورنیو او اولادونو دخوشحالولو او عیش کولو لپاره یې له ځانونو سره ساتلي دي، دا مخکې وعیدونه دې را په یا د کړي او د آخرت له مواخذې څخه دې وډار شي.

همداراز هغه خلک چې حرام مالونه یې خپلو اولادونو ته جمع کړي، لدې وېرې چې هغوی فقیران نه شي، پدې دې کلک باور ولري چې د بل چا دنیا ښه کولو لپاره خپل آخرت بربادول او ځان د عذاب مستحق ګرځول لوی حماقت دی. یو مسلمان باید پدې مورد کې د اسلام د پنځم عادل خلیفه عمر بن عبد العزیز-رحمه الله - دغه موقف را په یاد کړي چې کله د مرګ په مهال یو مشاور یې ورته وویل: خپلو زامنو – چې شمېر یې دولس ؤ- ته له بیت المال څخه د څه مال وصیت وکړه ؛ځکه چې دوی نیستمن دي، نو هغه په ځواب کې دا آیت ولوست: ((إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلۡكِتَـٰبَۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿١٩٦﴾)). [٢٥] بیشکه زمادوست او ساتونکی الله دی، هغه ذات چې کتاب یې نازل کړی او د نیکانو ساتنه کوي او د هغوی مددګار او کارجوړونکی دی)). بیایي وویل : زما زامن له دوو حالاتو خالي نه دي ، که چېرې نیکان وي، نو الله تعالی د نیکانو ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او نافرمانۍ کې له هغوی

٢٤. المعجم الاوسط للطبراني
٢٥- الأعراف١٩٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره مرسته وکړم.[۲۶]

۷– اوسنی یرغل:

باید وویل شي چې د لومړي یرغل (روسي ښکیلاک) په څیر دا اوسنی یرغل هم زموږ د هېواد د بې وزلې، بربادئ لامل وګرځید.

د روسي لښکرو لس کلن یرغل په میلیونونو افغانان شهیدان کړل او هیواد یې په بشپړه کنډواله بدل کړ او یو تعلیمي نسل چې روسانو او کمونستانو په بشپړه توګه په شهادت ورسولو هېواد له یوه ستر بحران سره مخ کړ او مونږ د هېواد زیاتره وتلی او د کار خلک له کمونیزم او روسی یرغل سره د مقابلی په ترخ کښې له لاسه ورکړل د جدي د همدی نادودو او ناخوالو په پایله کښې امریکایي یرغل ته لاره جوړه شوه او امریکایانو د روسانو تر وتلو مخکې دلته خپل لاسونه راغځولي ؤ،

د روسي یرغلګرو پوځونو خونړۍ جګړې دوهم پړاو امریکایي یرغلګرو ته ورپه غاړه شو هغوی د افغانستان د ورانولو لپاره تر شلو کلونو پورې پر افغانستان بمونه وورل په لکونو افغانان ووژل شول، خو لا هم د هغو ماتې بهیر تغیر ونه خوړلو کوم چې روسان ورسره مخ شول، تر شلو کلونو وروسته اوس امریکایي یرغلګر د خپلې ماتې په اړه هلته دلته څرګندونې لري.[۲۷]

۲۶- وګوره: البدایة والنهایة،ابن کثیر ۹/۲۲۵ (المکتبة الشاملة).

[۲۷]. وګوره: د جدي شپږمه د میزان د پنځلسمې په سیوري کې! | اصلاح انلاین

https://www.eslahonline.net/۲۰۱۹/۱۲/۲۹/jadi-and-mizan/

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸- په حکومت کې درغلۍ او فساد:

ایا د امریکا او ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي وضعیت ښه شو؟

ځواب دادی چې د امریکا او د ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي حالت که له یوه پلوه په نسبي شکل د هغوی د یرغل په لومړۍ موده کې یو څه ښه شو، نو له بله پلوه بیا له بدو بدتر وګرځید؛ دا ځکه چې هغو دلته د جنګ لپاره راغلل او زموږ هېواد یې د جنګ او یرغل له لارې ونیوه او دا طبیعي خبره ده چې په کوم ځای کې جنګ او جګړې وشي، هغه ځای د ځاني تلفاتو ترڅنګ مالي او اقتصادي تلفات هم لري.

او که وویل شي چې د دې نوي استعمار په راتللو سره خو دې هېواد ته بې شمېره مرستې ورکړل شوې، نو ایا دې مرستو د هېواد اقتصادي وضعیت ښه نه کړ کړ او ایا کوم مثبت بدلون یې په رامنځ ته نکړ؟

ځواب یې دادی چې هغه مرستې لومړی په همدې جنګي لګښتونو کې حساب شوې او کومو بهرنیانو چې دلته مرستې راوړې همغوی ورڅخه زیاته برخه په یو نامه او بل نامه واخیسته.

دویم داچې دا مرستې د داسې یو نظام په واک کې ورکړل شوې چې له سر نه تر پښنو پورې په درغلۍ، فساد او خیانت کې ډوب ؤ.

راځئ چې دغه واقعیت او حققیت په اړونده راپورونو کې وګورو:

هېواد ته راغلې مرستې او لګښت یې:

په ۱۳۹۳ لمریز کال، د زمري میاشت په ۹ نېټه [۲۸] د افغانستان د بیا رغونې په برخه کې د امریکا ځانګړې څېړونکې ادارې (SIGAR) لخوا په خپور شوي راپور کې راغلي ؤ: افغانستان ته یوازې د امریکا د متحده ایالاتو لخوا له

---

[۲۸]. د ۲۰۱۴ زیږدیز کال د جولای په ۳۰ مه نېټه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۰۴) مليارده ډالرو نه زياتې مرستې ورکړ شوي، او لدې سربېره نورو هېوادونو هم ورسره مرستې کړي. چې دا مرسته د پيسو د تورم (انفلاسيون) په پام کې نيونې سره له هغو مرستو زياتې دي چې د دويمې نړيوالې جګړې وروسته د مارشال پلان د پلي کولو لپاره په اروپا کې مصرف شوي.[۲۹]

ځيرونکي وايي: افغانستان ډېر فرصتونه له لاسه ورکړل او دا فرصتونه د غوره مديريت د نشتون له امله. که چيرې دا مرستې په سمه توګه کارول شوې واى، نو افغانستان به کم تر کمه د سيمې د هېوادونو سره د پرتله کيدو وړ ؤ، هم د بيارغونې له پلوه او هم د اقتصاد له پلوه.

د افغانستان د بيا رغونې د لګښتونو په خلاف د اروپا مارشال پلان دامنيتي ځواکونو (پر پوځ او پوليسو باندې) متمرکزه نه و، خو له افغانستان سره د ۱۰۴) مليارد ډالره مرستو له جملې (۶۲) مليارده ډالره د پوځ او پوليسو په جوړښت کې مصرف، او (۶، ۷) مليارده ډالره د مخدره توکو سره د جګړې په برخه کې لګول شوي چې د سيګار په وينا له دې سره هم په افغانستان کې د مخدره توکو سره د جګړې تګلاره په جدي توګه پوښتنې راپارونکې ده.

په دې لړ کې د افغانستان د حکومت مديريت څو څو ځلې تر نيوکو لاندې راغلی، او له همدې سره سره د حساب ورکوونې په برخه کې د روڼتيا نشتون د مرستو په ناسمه توګه د لګيدو يو بل لامل ښودل شوی ؤ.[۳۰]

په کال ۱۳۹۵ لمريز کې افغانستان ته د راغلو مرستو اندازه ۱۱۷ مليارده ډالره ښودل شوې وه، پدغه کال کې د سيګار مشر (جان سوپکو) ويلي ؤ چې دا د امريکا نوې ادارې ته (د ټرمپ په مشرۍ) ښه فرصت دی چې په افغانستان

---

۲۹. وګوره:... July ۳۰, ۲۰۱٤ Quarterly Report to Congress - Special

۳۰. بي بي سي پښتو (۱۰/۵/ ۱۳۹۳، لمريز) او طلوع نيوز خبر ويب سايت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې له ۲۰۰۲ څخه تر اوسه پورې ۱۱۷ میلیارد ډالره لګولې پیسې وارزوي.

خو د اقتصاد کارپوهانو په اند: اداري فساد، د انجوګانو له لارې د پیسو لګول او په دولتي بنسټونو کې د لازمې وړتیا نشتون؛ ددې لامل شوی چې دا مرستې په سمه توګه و نه لګول شي. څېړونکي وايي چې په تیرو څو کلونو کې دولت نه دی توانیدلی چې د بودیجې کسر - چې په بهرنیو مرستو ولاړ و- کم کړي، په تیرو څو کلونو کې ډېر فرصتونه رامنځته شوي و څو دغه مرستې د هېواد په بیارغونې او زیربناوو کې مصرف شوی وای، خو داسې و نشو.[31]

په حکومتي بودیجو کې د لاس وهنو له امله زموږ هېواد دملل متحد سازمان د ۲۰۱۳ م کلن راپور پر بنسټ د نړۍ په کچه د کوریای شمالي او صومال ترڅنګ په فاسدترین دولتونو کې وشمېرل شو.

او په کال ۱۳۹۵ لمریز کې افغانستان او نایجریا ډېر فاسد هېوادونه ګرځول شوي ؤ، چې بیا د هېواد جمهور رئیس (اشرف غني) په لندن کې د فساد په وړاندې نړیواله سرمشریزه کې د ګډون پر مهال وویل چې افغانستان د فساد ورکولو په برخه کې هڅو ته ژمن دی، خو په تړاو د نړیوالې ټولنې همکارۍ ته اړتیا لري. او په همدغه کال کې دافغانستان پر بیا رغونه د څار امریکایي اداره(سیګار) ویلي ؤ چې په دغه هېواد کې د اداري فساد د پراختیا یو مهم لامل د امریکا بې غوري او د سم څار نشتوالی و.

نوموړې ادارې په خپل یو نوي رپوټ کې ویلي ؤ: امریکا افغانستان ته په تېره یوه نیمه لسیزه کې لسګونه میلیارده ډالر استولي خو دا پیسې په داسې ډول لګول شوي چې د اداري فساد له لارې د تاوتریخوالي د زیاتولو لامل شوي دي. راپور وايي: متحده ایالتونو له نومبدو څواکمنو کسانو سره د

[31]. تلویزون یک (خبر روز دوشنبه ۱۵/ ۳/ ۱۳۹۶ ه ش، (۵/ ۶/ ۲۰۱۷م)..

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملګرتیا او هغوی ته د قراردادونو د ورکړې له امله هغوی هم هغسې معاف پاتې او فساد ته لار اواره شوې.

افغان ولسمشر اشرف غني هم په دې باور دی چې مختلف لاملونه په افغانستان کې د اداري فساد زیاتېدلو او پراخېدو ته لار برابره کړې چې یو هم په‌لوېدیځو هېوادونو کې د نشه‌یي توکو ناقانونه غوښتنه ده.

د امریکایي قراردادونو د کمزوري څار له امله سیګار په خپل راپور کې اشاره کوي چې د امریکا د متحده ایالتونو د تګلارو یوه برخه د افغان چارواکو په مفسدولو لګیا وه او بله یې په دې چې څرنګه وکړی شي د فساد ریښې وباسي. دې راپور په ښکاره هغه مسئلې راسپړلې چې له کلونو راهیسې افغانان ترې سر ټکوي او رسنۍ یې وخت‌نا وخته راسپړي.

په یاد شوي راپور کې دا هم ویل شوي ؤ: د افغانستان اوسنۍ ستونزې چې فساد، بې ثباتي، د وسله والو او قدرت کې ښکېلو ډلو ناقانونه کړنې دي، دا ټول له یوه بل سره داسې تړلي چې له منځه وړل یې ټول نظام ګواښولی شي.[32]

د امریکایې سرچینو د یوه راپور له مخې (د جدي ۲۷مه، کال ۱۳۹۷ لمریز (۱۷/ ۱/ ۲۰۱۹م پورې د افغانستان د بیا رغونې په خاطر د امریکا متحده آیالتونو ۱۳۲ ملیارده ډالر ورکړي دي.[33] دا مبلغ چې دعوه یې کیږي غیر نظامي برخو لپاره ورکړ شوی دی، او د (الجزیرة) خبر له مخې د افغان دولت دنظامي برخې

---

[32]. بي بي سي پشتو، نیټه: ۲۵/ ۶/ ۱۳۹۵ لمریز

[33]. وګوره: Prepared Remarks of John F. Sopko Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction، "Lessons from Afghanistan's Reconstruction: ۲۰۰۱-۲۰۱۹" United States Naval Academy، Annapolis, Maryland، January ۱۷, ۲۰۱۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره متحده ايالاتو له (۲۰۰۱م) څخه تر (۲۰۱۹م) پورې (۹۷۵) ملیارده ډالر تخصيص او مصرف کړي دي.[۳٤]

په لنډه توګه ويلای شو چې اوسني حکومت ته د امريکا متحده آيالاتو او نورو هېوادونو لخوا د افغانستان د دولت د نظامي اړخ په شمول د بېلابېلو برخو او د ټولنې د عام شموله اړتياو لپاره کومې پيسې ورکړ شوي دي هغه د تريلونو په اندازه سره وې، ليکن د هغې ۳۰٪ اثر او نتيجه هم ونه ليدل شوه.او نه د عام ملت په درد باندې دغسې مرستې دواء شوې..

د فساد انديښنې او ښکاره بيلګې:

د موجوده (اسلامي جمهوري) حکومت له پيل څخه تر دې وخته په دولت کې د فساد او درغليو لپاره ډېرې ښکاره بيلګې شته دی چې د هغې له جملې څخه يې تازه دم[۳۵] د کورونا په بوديجه کې لاس وهنې او د تداوئ اړونده ماشين آلاتو غلا کول او پلورل دي:

د راپورنو له مخې په بېلابېلو ولايتونو کې د کورونا د ناروغانو لپاره په ورته چمتوالي بېلابېل لګښتونه راغلي دي. دغه لګوښتونه په يوه بستر باندې د ۳۵۰ زرو او ۱۴۲ زرو افغانيو ترمنځ دي. خلک شکايت کوي چې د يوې اونۍ په تېرېدو سره يې د کورونا د ټېسټ پايلې نه دي راوتلې. د مشرانو جرګې د شکايتونو کمېسيون هم په ولايتونو کې د کورونا بودجې په لګښت نيوکه کوي او وايي چې د يادو پيسو په مصرف کې فساد کېږي.

د شکايتونو اورېدو کمېسيون هم په ولايتونو کې له کورونا سره د

۳٤. وګوره: الجزيرة، تمويل حروب أميركا بالخارج.. أرقام فلكية ونتائج غير محسومة، ۴/۱۲/۲۰۱۸

۳۵. دتير کال ۱۳۸۹ل، په وروستيو او د روان ۱۳۹۹ل کال په لومړيو کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارزې بودجې د لګښت په اړه اندېښنې لري او وايي چې په ولایتونو کې د یادو پیسو په لګولو کې پراخ فساد موجود دی. د دغه کمېسیون مشر وايي، په ولایتونو کې له کورونا سره د مبارزې په موخه چې کومه بودجه لګول کیږي پر هغه څارنه کمزورې ده او فساد پکې موجود دی، په هغه پیسو کې چې د حکومت له خوا ولایتونو ته ورکړل شوې، په هغه کې پراخ فساد دی او په ښه توګه څارنه ترې نه کیږي، ورته اسناد او لیستونه له نورو ولایتونو هم خپریږي چې ځینې جنسونه په ډېرو لوړو بیو اخیستل شوي دي.

په همدې حال کې د ولسي جرګې یو شمیر غړي هم په ولایتونو کې د کورونا بودجې د لګښت په اړه اندېښنې لري او وايي، چې په ولایتونو کې د کورونا سره د مبارزې په بودجه کې فساد کیږي. د دغه جرګې یو غړی وايي: له افغانستان سره شاوخوا یو میلیارد ډالر نقدي مرستې وشوې خو اوس حکومت له نړیوالو پور هم اخلي، نو په دغو پیسو کې فساد کیږي او په وینا یې، د کابل ښاروالي له مالیې وزارت څخه دوه میلیوونه ډالر اخلي او په بدل کې یې ۲۵ زره کورنیو ته د ورځې لس ډوډۍ ورکوي چې په خبره یې یوه ډوډۍ په نوي افغانۍ تماميږي،څه کم یو میلیارد ډالر له افغانستان سره نقدي مرسته وشوه او حکومت د بودجې تعدیل هم غوښتی او اوس له نړیوالو پور هم اخلي، نو دا پیسې چیرته ځي ..[36]

په هېواد کې د کورنايي حالاتو په بهیر کې پاکستان ته د ۳۲ وینټلاټورونو قاچاق کیدل د حکومت لپاره یو ستره د رسوایې قضیه او دولت کې د فساد شتون لپاره یوه زیاته روښانه بیلګ ده. د چنګاښ په دویمه نیټه (۱۳۹۹المریز) د پژواک موندنې ښيي، په داسې حال چې هېواد کې د کرونا

[36] وګوره: کورونا ویروس ته په ځانګړې شوې بودجه کې د فساد په اړه اندېښنې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغان د اکسیجن د کمښت له امله مري، خو له افغانستان سره د کرونا ویروس مقابلې لپاره د مصنوعي تنفس له مرسته شویو الو ۳۲ پاکستان ته قاچاق شوي او روغتیا وزارت یې پلټنه کوي.

یو افغان سوداګر هڅه کوي چې دغه د مصنوعي تنفس مرسته شوې الې چې د بېلابېلو سرچینو د معلوماتو له مخې یې په منځنۍ کچه ټولیز ارزښت نږدې شپږ سوه زره امریکایي ډالره دی، پېښور کې بیرته له «قاچاق کوونکو» وپیري او د افغانستان حکومت ته یې وسپاري.

پژواک هغه غړونه او انځورونه ترلاسه کړي چې ښیي له عامې روغتیا وزارت څخه ۳۲ د مصنوعي تنفس الې پېښور ته قاچاق شوي، دا معامله د وتس آپ له لاري مخ ته تللې او قاچاق کوونکي له یو بل سره د دغو الو د قیمت او ځای په اړه معلومات تبادله کوي. دغه غږونه ښیي چې یو تن وایي: ۳۲ دانې وینټلاټورې شته، ایس۱۱۰۰ماډل؛ خو ګوره دا شی د افغانستان له روغتیا وزارت څخه په صفا الفاظو کې دا چې را پټ شوي دي." دغه کس خپل مخاطب ته په دې خبرو کې وایي:" چا چې دا را لیږدولي هغه په دې ټینګار لري چې د روغتیا وزارت هېڅوک باید په دې پوه نه شي او دا ماډل وینټلاټورونه له ۱۸زرو تر ۲۵ زرو ډالرو پورې بیې لري، نووګوره که دا یې لګیږي نو بیا به ورسره خبره جوړه کړو."[۳۷]

په هېواد کې له نړیوال پیسو صندوق (International Monetary Fund) څخه د(۲۲۰ میلیونه ډالر) پور اخستنې قضیه چې مطرح شوې او د هېواد زیاتره سیاسیون او عام ولس یې مخالفت کوي- الله تعالی دې نه کړي – که دا کار وشي، نو ولس او هېواد ته به یې له ګټې څخه تاوان خورا زیات ، بلکې درغلۍ کوونکي عناصر به ورڅخه ګټه واخلي..

۳۷. وګوره: dlvr.it/rzhdr

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځینو اقتصاد پوهانو د نظر او شننې له مخې:اوسني سیاسي او اقتصادي وضعیت ته په کتو یاد قرض له آی ایم ایف څخه اخیستل د ملت سره ظلم او جفا ده، د لاندې عواملو په اساس:ا- د نا امنۍ له وجهې
۲- سیاسي ثبات نشتون.۳- په دولت کې د فساد شتون.
۴- عموما دغه رنګه قرضونه (که څه هم سودي نه دي) باید په عایداتي منابعو کې په مصرف ورسیږي څو بیرته مصرف کړل شوی رقم پوره او تادیه کړلی شي. ولې متاسفانه مونږ لا تر اوسه د دې جوګه شوي نه یو چې داسې سرمایه ګزاري ولرو کوم چې وکولی شو بیرته ترې یاد مبلغ ترلاسه کړو.
د ۱۳۹۸ هـ ش کال د مالیې وزارت د راپور په اساس افغانستان د ۸.۲۶۵ میلیارده افغانیو په اندازه له مختلفو جهتونو قرضدار دی، په کوم کې چې (International Monetary Fund) IMF، Asian Development Bank (ADB)، Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC)، Islamic Development Bank (IDB) او نورو نړیوالو ادارو قرضونه هم شامل دي او په ځینو یې د سود په ورکړې مجبور او مکلف یو.
دولت په ۱۳۹۸ م کال کې ۱.۱ میلیارده افغانیو په اندازه د قرض قسطونه تادیه کړي او ۹.۴۲ میلیونو په اندازه یې سودیا هم ربحه تادیه کړې. که چیرته دې ارقامو ته وکتل شي نو پوه به شو چې واقعا هم له آی ایم ایف د پور اخیستلو زیان نسبت ګټې ته زیات دی. له آي ایم ایف څخه پور اخیستل مونږ ته هغه وخت په ګټه و چې سیاسي ثبات، امنیت، عدالت، شفافیت او د سرمایه ګذارۍ چانسونه مو له ځآنه سره لرل.متاسفانه که پدې وضعیت کې پور واخیستل شي نو د یو څو مشخصو کړیو تر منځ به

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویشل شي او هیڅ کومه بله نتیجه به پرې مرتبه نشي او دابه د راتلونکي نسل سره ستره جفا وي.[۳۸]

همدا اوس د تازه راپورونو له مخې په افغانستان کې د فساد ضد سفیرانو ډلې د هغه څه په اړه اندېښنه ښودلې چې دوی یې د فساد ضد هڅو پیکه کیدل بولي. دغې ډلې له حکومت غوښتي چې د فساد ضد هڅې د سمونونو د اجنډا سر ته راولي. دا اندېښنې د یوناما له کلني راپور وروسته څرګندې شوې چې پکې په افغانستان کې د فساد ضد اوږدمهالو تګلارو پلي کېدو او د د دغه هدف لپاره د بنسټونو په رغېدو کې په بیا بیا څنډ اندېښنه ښودل شوې.

د یوناما راپور او د سفیرانو ډلې دواړو د فساد پر ضد د مبارزې د پځوالي پایلې د سولې را روان بهیر او په جینوا کې له افغانستان سره د مرستو را روان کنفرانس ته زیان اړوونکې بللې. دغې ډلې په افغانستان کې د پراخ فساد له منځه وړل او د سولې او پرمختګ لپاره مهم بللی او ویلي یې دي چې د سولې را روانې خبرې له ټولو لورو غوارې چې پر یوه او بل د پړې اچولو پر ځای د روڼتیا ، حساب ورکولو او د قانون واکمنۍ لپاره بنسټیزو ګامونو ته ژمن پاتې شي.

د برېتانیا او اروپایي ټولنې په پراویزه مشرۍ د یوناما،ډنمارک، جرمني،جاپان،امریکا ،استرالیا ،کاناډا ،ایټالیا ، ناروې، نړیوال بانک، ناټو ملکي استازولۍ،برېتانیا او اروپایي ټولنې د استازولیو د مشرانو ګډ فساد ضد ګروپ په افغانستان کې له فساد سره د مبارزې د هڅو پځوالی د سولې د روانو هڅو لپاره زیان اړوونکی بللی.

---

[۳۸]. وګوره: له IMF څخه پور اخیستل په ګټه دی او که په تاوان؟ | اصلاح انلاین

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېره مياشت په افغانستان کې د ملګرو ملتونو د استازۍ دفتر يا يوناما په خپل تازه راپور کې ويلي له فساد سره د مبارزې لپاره د اوږدمهالو او بنسټيزو جوړښتونو رامنځته کېدل بيا بيا ځنډېدلي او په تېره بيا د فساد د لويو مواردو په برخه کې د مؤثرو څېړنو او څارنو په نشتون يې اند ېښنه ښودلې وه.[39]

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه:

الف– لومړي ۱۶ کلونه:

د افغانستان د اقتصاد وزارت او نړيوال بانک د څېړنو له مخې په هېواد کې له ۲۰۰۱ کال څخه تر ۲۰۱۶زېږديز پورې[40] د خلکو بې وزلي او اقتصادي وضعيت پدې توګه ښودل شوی دی:

لومړی: په افغانستان کې اوسمهال د ټول نفوس ۳۶ سلنه خلک د بې‌وزلۍ له کرښې ټيټ ژوند تېروي او په خپله د افغان ولسمشر اشرف غنی په وينا: هره شپه د هېواد ۱۵ سلنه وګړی وږی ويده کېږي.

له ۲۰۰۱ز وروسته په افغانستان کې تر يو څو کلونو پورې امنيت ټينګ شو، د بهرنيانو مرستې زياتې شوې او له همدې کبله په يو شمېر ټولنيزو او اقتصادی سکتورونو او برخو کې پرمختګونه وليدل شول؛ خو بيا هم د نړيوال بانک د ارقامو له مخې، په نړۍ کې د فقر د کچې په پرتله، په افغانستان کې د فقر کچه تقريباً ثابته پاتې ده او تر اوسه پورې د فقر کچه کمه شوې نه ده .له ۲۰۰۱ ز کال وروسته، په هېواد کې د آزاد بازار او

---

[39]. وګوره: د' فساد ضد سفيران 'افغانستان کې فساد ضد مبارزه پڅه بولي...

https://www.bbc.com/pashto/afghanistan-٥٣٣٥٩٠٧٦

[40].وګوره: د ستراتيژيکو او سيمه ييزو څېړنو مرکز (۱۶- ۲۳ ثور کال ۱۳۹۶ لمريز

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرمايه دارۍ نظام يوه نيمګړتيا دا هم وه چې شتمنی يې د محدودو کسانو په ولکه کې ورکړه.

دويم: په ۲۰۰۷ز او ۲۰۰۸ز کلونو کې د افغانستان د ټول نفوس ۳.۳۶ سلنه خلک د غربت له کرښې لاندې وو. که څه هم په ۲۰۱۱ز او ۲۰۱۲ز کال کې د غربت سلنه تر يوه بريده کمه شوه، خو په ټوله کې بيا هم تر ډېره ثابته بلل کېدای شی. په ۲۰۱۱ز کې دا کچه ۸.۳۵ سلنه شوه او معنا يې دا وه چې د افغانستان ۹ ميليونه وګړي بېوزله وو (له هرو ۸ کسانو څخه ۳ تنو يې په غربت کې ژوند تېراوه.

درېيم: د افغانستان ډېری نفوس په لرې پرتو سيمو کې مېشت دي او د فقر کچه هم په همدغو لرې پرتو او کليوالو سيمو کې تر ټولو زياته ده.د نړيوال بانک او د افغانستان د اقتصاد وزارت د ګډې څېړنې او سروې له مخې په دغو لرې پرتو سيمو کې له هرو پنځو تنو څخه څلور تنه د فقر ژوند تېروی. د دې ترڅنګ د کوچيانو له نيم څخه زيات (۸.۵۱ سلنه) هم د غربت له کچې ټيټ ژوند تېروي.

څلورم: د فقر کچه تر ټولو زياته په شمال ختيزو، مرکزي لوېديزو، ختيزو او سوېلی ولايتونو کې ده او تر ټولو کمه بيا مرکزي او سوېل لويديزو ولايتونو کې ده. سره له دې چې په مجموعی ډول په ټولو زونونو کې له شمال ختيزې حوزې پرته، د ۲۰۰۷ز په پرتله په ۲۰۱۱ز کې د غربت کچه ټيټه شوه

پنځم: په (۲۰۰۷ز-۲۰۱۲ز کلونو کې د افغانستان په بېلابېلو حوزو کې د فقر کچه، چې د حوزو ويش يې په دا ډول دی :سوېل لوېديځ :نيمروز، هلمند، کندهار، زابل، ارزګان. مرکز: کابل، کاپيسا، پروان، وردګ، لوګر، پنجشير.

لوېديځ :بادغيس، هرات، فراه؛ شمال :سمنګان، بلخ، جوزجان، سرپل، فرياب؛ سوېل :غزنی، پکتيکا، پکتيا، خوست. ختيځ :ننګرهار، کنړ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لغمان، نورستان؛ مرکزی لوېديز :غور، باميان، دايکونډی؛ شمال ختيز :بدخشان، تخار، بغلان، کندز.

د ولايتونو په کچه تر ټولو زياته بې‌وزلي په کابل کې ده او دغه شمېره له يو ميليون څخه زياته ده، ورپسې په نورو ولايتونو کې.

د غربت دغه کچه په لاندې جدول کې کتلی شئ.

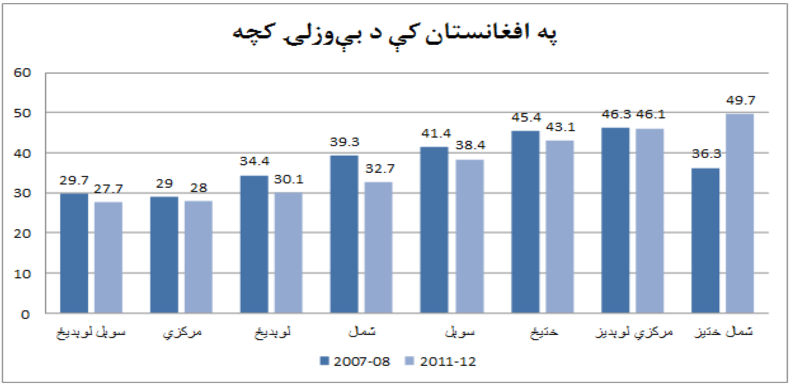

شېبرم: په کال ۲۰۱۱ز کې افغانستان اقتصاد وزارت او د نړيوال بانک د ګډې څېړنې او سروې له مخې د افغانستان په ځينو ولايتونو کې د غربت کچه په لاندې جدول کې ښودل شوې ده:

ولايت	د بې‌وزله کسانو شمېره	د افغانستان په کچه سلنه	د ولايت په کچه سلنه
کابل	1033730	11.37	24.4
ننګرهار	663455	7.3	38.2
هرات	660397	7.26	35.3
تخار	610028	6.71	65.4
بدخشان	588060	6.47	62.7
غزني	582792	6.41	45.8
کندز	398554	4.38	40.2
غور	378068	4.16	53.0
لغمان	310730	3.42	63.8
سرپل	308048	3.39	59.1

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم: په افغانستان کې د فقر راتلونکې وضعيت: په افغانستان کې له ۱۵ کلونو څخه د کم عمر لرونکو ماشومانو ۵۳ سلنه هم په فقر کې شپې ورځې تېروی، چې د خورا بد وضعيت ښودنه کوي. که افغان حکومت دوی ته د زده کړو او له ځوانۍ وروسته د کار زمينې برابرې کړي، نو په هېواد کې به د غربت کچه ډېره راښکته شي؛ ځکه د هغو غريبو کورنيو ماشومانو چې عمرونه يې له ۱۵ کلونو پورته وي، ۶.۷۵ سلنه يې بې سواده دي. او د هغو غريبو کورنيو اولادونو چې عمرونه يې له ۱۵ کلونو څخه پورته وي، يوازې ۱.۷ سلنه يې ابتدايي ښوونځي بشپړ کړي دي. همدارنګه په بېوزله او غريب پاړکي کې د بې کارۍ شرحه هم ۴.۸ سلنه او د نسبي بې کارۍ شرحه ۱.۴۱ سلنه ده.

په بل اړخ کې له هرو ۱۰۰۰ نويو زيږېدلو ماشومانو څخه ۶۶ يې له زيږېدو لږه موده وروسته مړه کېږي او د کرنې او مالدارۍ وزارت په اند ۴۰ سلنه افغانان غذايي مصؤنيت نه لري. له همدې کبله د فقر کچه د اقتصادي پرمختګ، د زده کړو له زياتېدو، د بې کارۍ له کمېدو او زراعت سکتور ته په ځانګړې پاملرنې سره کمېدلای شي.

ب– ۱۳۹۷ لمريز کال:

په کال (۱۳۹۷ لمريز) د غوائي په مياشت کې د يو خبر له مخې ولسمشر غني د بې وزله هېوادوالو د شمېر زياتوالی د شرم وړ وباله. ده وويل چې هېواد کې د بېوزلۍ کچې زياتوالی لامل شوی چې ټيکاو رامنځته نه شي. دې وړاندې ويلي و:«کله چې بېوزلي له پنځوس سلنې زياته شي، ټولنه به څنګه ټيکاو ته ورسيږي؟ فقر د ټيکاو دښمن دی».

دا په داسې حال کې چې د غويي مياشت په۱۶ مه نېټه د احصايي ادارې افغانستان کې د بېوزلۍ کچې په اړه د خپلې څېړنې پايلې اعلان کړې.

د دې څېړنې له مخې تير کال (۱۳۹۶ل) د افغانستان ۵۴ سلنه وګړي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې وزلۍ تر کرښې لاندې ژوند کاوه.

د څېړنې له مخې هغه کسان چې د ورځې له سلو افغانیو لږ عاید ولري ژوند يې د بې وزلې له کرښې لاندې دی. دې بنسټ دا څېړنې دوه کاله مخکې کړې او ښايي د هغو کسانو شمېر زيات شي چې د بې وزلۍ له کرښې لاندې ژوند کوي.که څه هم ولسمشر په دې وروستيو کې ويلي وو چې ۳ میلیونه هېوادوالو ته به کار پيدا کوي، خو بيا هم د بې وزله کسانو تازه راوتلې شمېرې يې د شرم وړ بللې وي.له دې سره ځينې بې وزله کورنۍ وايي د ملي يووالي حکومت له رامنځته کېدو وروسته يې اقتصادي حالت خراب شوی.[٤١]

ج– ۱۳۹۸ لمریز کال:

د چنګاښ په ۳۰مه، کال ۱۳۹۸ لمریز (۲۰۱۹ /۷/۲۱) د نړيوال بانک لخوا د افغانستان پر اقتصادی حالت نوی خپور شوی راپور ښيي چې د افغانستان اقتصاد په ۲۰۱۸ ز کال کې په اقتصادي پالیسیو کې پر اصلاحاتو سربېره، نږدې دوه سلنه وده لرله، چې له دې سره به بېوزلي لاپسې زياته شي او د ژوند شرايط به نور هم ستونزمن شي. دغه شپږمیاشتنی راپور چې نن خپور شو د افغانستان پر اقتصادي ودې د جګړې، وچکالۍ او ناڅرګند سياسي وضعيت ګډې اغېزې، چې له کبله يې افغانستان په سويلي اسيا کې تر هر بل هېواد لږه اقتصادي وده موندلې، په ډاګه کوي.

په افغانستان کې د نړيوال بانک رييس هينري کرالی وايي:" افغانستان د وچکالۍ سربيره ډېربدونکې ناامنۍ، ټاکنو پورې تړلې مبهم سياسي وضعيت او په امنيتي مرستو کې احتمالي کموالي جدي ننګونې سره مخ

[٤١]. طلوع نيوز ، ۱۸ غوايي، کال ۱۳۹۷ لمريز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. له دغو جټکو هره یوه د ودې پر وړاندې قوي خنډونه جوړوي، او افغانستان له دې ټولو جټکو سره په یو وار مخ دی". دغه راپور وایي چې په افغانستان کې لا اقتصادي مدیریت پیاوړی دی. د دولت پالیسیو په انفلاسیون کمولو، عوایدو راټولولو او خورا کم بودیجوي کسر په ساتنه کې مرسته کړې.

د نړۍ وال بانک د کال (۱۳۹۸ المریز) راپور له مخې د افغانستان اقتصاد د ۲۰۱۸ م کال په لومړیو شپږو میاشتو کې، نږدې دوه سلنه وده لرله. دغه شپږ میاشتنی راپور چې د چنګاښ میاشتې په ۳۰ مه نېټه باندې خپور شوی، د افغانستان پر اقتصادي ودې د جګړې، وچکالۍ او ناڅرګند سیاسي وضعیت ګډې اغېزې، هغه عوامل په کې ګوته شوي دي چې له کبله یې افغانستان په سویلي اسیا کې تر هر بل هېواد لږه اقتصادي وده کړې. د دې عواملو سر بېره د ټاکنو مبهم وضعیت، سیاسي بېثباتي، اداري فساد، بیکاري، له هېواد نه د شخصي پانګې تېښته او په امنیتي مرستو کې احتمالي کموالی هغه څه دي چې د اقتصاد وده یې دې حالت ته رسولې ده.

اوسمهال افغانستان نه یوازې دا چې له امنیتي او سیاسي بېثباتۍ سره مخ دی، بلکې له یوه بد اقتصادي وضعیت سره هم مخ دی. اقتصادي وده کمه ده، بېکاري ورځ تر بلې زیاتېږي، مالي بحران روان دی، شخصي پانګونه له نشت سره برابره ده او افغانۍ هم ورځ تر بلې خپل ارزښت بایلي.

که چېرې په تېره یوه میاشت کې د افغانۍ د ارزښت ټيټېدو ته ځېر شو، نو په تېرو ۱۸ کلونو کې لومړی ځل دی، چې افغانۍ د ډالر په مقابل کې په دومره لویه کچه خپل ارزښت بایلي...په اوږده مهال کې ډېرې چټکې ودې ته اړتیا ده چې د بېوزلۍ په اوسنۍ لوړه کچه کې د پام وړ ټیټوالی راولي. د دې راپور له مخې، د ډېرې چټکې ودې امکانات شتون لري، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځته کېدل يې ځانګړو شرايطو ته اړتيا لري.

ښاغلي کرالی وويل: "دولت بايد ډېر کار وکړي چې د سوداګرۍ چاپېريال ښه کړي، د ټاکنو پروسه پرته له خنډه پلې کړي او په راروانو سختو مياشتو کې د اداري فساد او کمو شويو مالي منابعو د خراب مديريت مخنيوی وکړي. نړيواله ټولنه هم د خصوصي سکتور او ودې د تقويې په برخه کې يو حياتي نقش لوبولای شي، هغه داسې چې د امنيت او پراختيايي چارو لپاره خپلو مرستو ته دوام ورکړي او يقيني کړي چې دا مرستې د دولت له پلانونو سره ډېرې همغږې او تړلې دي".

دغه راپور څرګندوي چې له طالبانو سره هر راز سياسي جوړجاړی به مهمې اقتصادي ګټې ولري ځکه چې له دې سره به د باور فضا رامنځته شي او په بهر کې مېشت افغانان به وهڅوي چې له خپلو پانګو او تخصصي مهارتونو سره افغانستان ته راستانه شي. د دې ګټو ترلاسی په امنيتي حالاتو کې له پايدار او ژور ښه والي وروسته رامنځته کېدای شي.

ښاغلي کرالی زياته کړه: "که هر څه پېښ شي، چټکه وده به يوازې هغه وخت شونې وي چې امنيت ښه شي او دولت د خصوصي سکتور ودې ته ژمن وي، داسې چې د پانګوالو حقونو ته درناوی ولري او د افغانستان هغه لاسته راوړنې، چې په تېرو شاوخوا دوو لسيزو کې يې د پياوړو او بې پرې دولتي بنسټونو د رامنځته کېدو لپاره کړي، وساتي.[۴۲]

د– ۱۳۹۹ لمريز کال:

د تير کال (۱۳۹۸) په وروستيو او د سږ کال (۱۳۹۹ لمريز) په لومړيو کې زموږ هېواد د نړۍ د ځينې نورو هېوادونو په څير د کورونا (کويد ۱۹) وبائي

---

[۴۲]. نړيوال بانک: د افغانستان اقتصادی وده له جدی ننګونو سره مخ ده د مطبوعاتي خپرونې شمېره۲۰۱۹/SAR/۲۰۱۹/۰۷/۲۱:: › https://www.worldbank.org › press-release

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغۍ تر پوښښ لاندې راتلل، د يو شمېر هيوادوالو پدې ناروغۍ اخته کيدل، دحکومت لخوا په بيلابيلو ښارونوکې د محدوديتونو او ګرځبنديز اعلانيدل، د وضعې له امله د بيکارئ زياتيدل او د زياتو هېوادوالو پر اقتصادي ژوند باندې ستره اغيزه کيدل، دا ټول په هېواد کې يو غير مترقبه حالات وه چې د زياترو هېوادوالو بې وزلي ورسره زياته شوه.

د اقتصاد وزارت د شمېرو پر بنسټ، د هېواد له نيم نفوذ څخه زيات خلک د بې وزلۍ له کرښې لاندې ژوند کوي.[۴۳] کرونا ويروس او ګرځبنديز نړيوال اقتصاد ته سخته ضربه رسولې ده. پر افغانستان يې اغيزې ډيرې دي، ځکه چې زيات شمېر خلک په ورځني مزد ګوزاره کوي.[۴۴]

په ځای د دې چې حکومت د ناروغۍ او د اقتصادي بد وضعيت په وړاندې صادقانه چلند کړای وای، متاسفانه پدې سختو حالاتو او بوګنونکو شرائطو کې حکومتي چارواکو پر ځای د دې چې ځان پالنه او ځان ځرونه پريږدي، د شته امکاناتو په رڼا کې د ولس خدمت وکړي او آن که اړتيا شي خپل شخصي امکانات هم د بې وزلو په خدمت کې ولګوي، ددې توقع برخلاف هغوی ستر خيانتونه وکړل لکه څرنګه چې يې مخکې يادونه وشوه.[۴۵]

او د موجوده نظام په لمنه کې د عام ولس د فقر او بې وزلئ کچه راکمول به څومره امکان ولري؛ ځکه چې دا نظام وازمايل شو، سره د هغو زياتو امکاناتو چې نړيوالو ورته برابر کړل دغه موخه ترلاسه نه شوه، نو لدې وروسته به څنګه امکان ولري!؟ مګر داچې د الله تعالی په فضل او مرسته لومړی په ولس او بيا په دولت کې جزري بدلون رامنځ ته شي.

---

[۴۳]. وګوره: د کورونا ويروس د خپربدو په لړ کې د بې وزلۍ او ناداری زياتوالی...

[۴۴]. وګوره: د کرونا ويروس پر مهال روږه او د بې وزلۍ زياتيدلDW - ... All media |

[۴۵]. وګوره: صفحه ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

د فقر ناوړه اغيزې اوناخوالې

داچې نيستمني او فقر مصيبت او ستونزې دي، نوطبيعي ده چې په ټولنه کې ناوړه اغيزې پرېږدي او د خلکو عقايد، افکار او سلوک اغيزمن کړي، همدارنگه بيلابيلې ناخوالې رامنځ ته کوي لکه: کفر، ناپوهي، جنگونه، رنځونه، بيکاري او داسې نور، چې په لاندې توگه د دې ټولو يادونه شوې:

لومړی: ناوړه اغيزې:

۱– د خلکو پر عقايدو د فقر اغيزه:

فقر او خواري د انسان په عقيده باندې منفي اغيز او تاثير لري، او دا تاثير بې په هغه چاپيريال کې خورا زيات وي چېرته چې طبقاتي نظام، طغيان او سرکشي خپل او ج ته رسيدلې وي او نيستمن وگړي د مغرورو شتمنو تر څنگ ژوند کوي. دغوره پيړيو لويانو (سلف صالحينو) ترمنځ دا خبره مشهوره وه چې: ((**إذا ذهب الفقر إلى بلد قال له الكفر خذني معك** –کله چې فقر کوم وطن ته د تللو اراده وکړي، نو کفر ورته واي چې ماهم له ځان سره يوسه)). او په يوې ماثوره وينا کې راغلي چې: ((كاد االفقر أن يكون كفرا - نژدې ده چې فقيري کفر وگرځي)).[46]

نو داچې د فقر او نيستمنۍ اغيزه زياته ده، آن تر دې چې کله نا کله د يو مسلمان د کفر لا مل هم گرځي، بايد چې يو مسلمان لدغسې مصيبت او بلا څخه په الله تعالی باندې پناه وغواړي لکه څرنگه چې په حديث کې راغلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به دغسې دعاء کوله: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ

[46] - وگوره: مشكله الفقر وكيف عالجها الاسلام، د استاذ القرضاوي ليكنه ۱۵ مخ ، چاپ : مطبعة النهضة الجديدة .

۲۰- - صحيح البخاري : كتاب الزكاة باب (۱۴) إذا تصدق على غني و هو لايعلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَالْفَقْرِ [۴۷] - ای الله زه له کفر او فقر نه پر تا باندې پناه نيسم)).

بايد چې يو مسلمان د دغسې دعاء ګانو سره سره د فقر د مخنيوي لپاره هم زياتې هلې ځلې وکړي، پدې باب کې د ځان او خپلې ټولنې په وړاندې مسئوليت ادا کړي، او پرينږدي چې يرغلګر او کفري ځواکونه د اړتياوو پوره کولو او نيستمنۍ لمنځه وړلو په بهانه مسلمانانو ته په شهدو کې زهر ورکړي، لکه څرنګه چې په ځينې مسلمانو ټولنې کې داسې عملا وشول، او زموږ د هېواد د دې نږدې تاريخ په اوږدو کې دکمونستي نظريه خپريدل او د کمونستانو هغه شعار زمزمه کيدل چې (کور، کالي او ډوډۍ)، د نوموړې پدې لپاره يو ښکاره بيلګه ده، خو الحمد لله چې پدې اسلامي هېواد کې پدغسې شعارونو او ژمنو ورکولو کمونستان او بوډاګيان يې کامياب نه شول، او د نوموړی مفکورې علمبردارانو ته په دې ټاټوبي کې د کور په مقابل کې ګور، د کالو په بدل کې کفن، او د ډوډۍ په مقابل کې خاورې ورپه برخه شوې.

او داچې له کمونستي تيري وروسته په هېواد کې د پرلپسې ګډوډيو په نتيجه کې غربي موسساتو، مسيحي تبشيريانو او نورو بې لاره کوونکو ځواکونو د ځينې افغانانو د بې لارې کولو لپاره کومې هلې ځلې کړي [۴۸] او په ځينې کمو حالاتو کې خپلو شومو اهدافو ته رسيدلي دي، دا هم يو واقعيت دی چې بايد سترګې ورڅخه پټې نه شي، بلکې د دې او دېته ورته د نورو پېښو او حالاتو د مخنيوي لپاره بايد با احساسه مومن هوډمن افغانان متې را بډوهي،همدارنګه پدې اړه دعوتګران او علماء کرام خپل مسئوليت او فريضه تر سره کړي..

---

[۴۷]. صحيح ابن خزيمة

[۴۸]. پدې اړه زموږ ليکنه (د افغانانو ترمنځ د مسيحيت په نامه فتنه او مخنيوی يې) کې يو څه تفصيلات شته دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې مسیحي محرف دین ته د بلنې په وسایلو کې یو هم غریبو او بیچاره وګړو ته د معیشیت وسایل برابرول او یا مادیات ورکول دي، نو باید چې مسلمانان د هغو خلکو لاس نیوي ته زیاته پاملرنه وکړي چې د فقر او یا لوږې له مصیبتونو سره لاس په ګریوان وي، همدارنګه په اسلامي ټولنو کې د اسلامي عقیدې د اسلامي دین د حقانیت او د نورو دینونو د بطلان شرحه کولو لپاره په امت کې د یوې د عامې بیدارۍ رامنځ ته کولو هلې ځلې ډېرې شي.

۲– پر اخلاقو او تګلارو د فقر اغیزه:

په یو حدیث شریف کې ذکر شوي :"یو سړي د شپې زکات ورکاوه، نو داسې چا ته یې لاس وراوږد کړ چې هغه غل و، سبا مهال چې خلک خبر شول ورته یې وویل تا خو نن شپه غل ته زکات ورکړی، بیایې بل وارچې زکات ویشه، نو په تصادفي ډول زناکارې ښځې ته یې ورکړ، کله چې سبا شو خلکو خبرې کولې چې فلانکي نن شپه هغسې ښځې ته زکات ورکړی دی ، نو په خوب کې ورته څوك راغی ورته یې وویل : ستا زکات ورکول غل ته کیدای شي هغه له غلا نه منع کړي او زناکارې ته ورکول کیدای شي هغه له زنا څخه منع کړي.[49]

په یو حدیث کې ذکر شوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به له قرض نه پر الله باندې زیاته پناه غوښتله، نو یو چا ورته وویل: ای د الله پیغمبره څه وجه ده چې له قرض څخه پر الله باندې زیاته پناه غواړې؟ نو هغه وفرمایل: ((إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ)).[50] کله چې یو سړی قرض واخلي او (احیانا) دهغی متعلق خبره کوي، نو دروغ وایي او که وعده کیږدي، نو نه یې پرځای کوي.[51]

---

[49]. صحیح البخاري ، کتاب الاستقراض و الحجر ، باب (۱) من استعاذ من الدین

[50]. متفق علیه

[51]. وګوره: مشکلة الفقر، د یوسف القرضاوي ،ص ۱۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو معلومه شوه چې د قرض له وجې د يو سړي اخلاق منفي لور ته روانيږي او قرض او پور ته زياتره هغه خلک اړ کيږي چې بې وزله وي. او که مونږ د خپلې ټولنې ځينې هغو بدو وګړو ته وګورو چې په بيلابيلو بداخلاقيو کې اخته دي، نو وبه وينو چې د هغوی د بدعملۍ او بد سلوکۍ يو ستر لامل فقر او بې وزلي ده.

۳- پر فکر باندې د فقر اغيزه:

فکر ته هم نيستمني يو ګواښ او خطر دی، د امام ابوحنيفه رحمه الله شاګرد امام محمد بن الحسن الشيباني رحمه الله په هکله نقل شوي: يوه ورځ هغه په مجلس کې ناست و، وينځه يې ورته راغله خبر يې ورکړ چې وړه ختم شوي، نوهغه ورته وويل: خواره شئ زما له ذهن څخه دې د فقهې څلويښت مسئلې وويستلې. او په خپله د امام صاحب په هکله ويل شوي چې هغه به ويل: ((له هغه چا نه مشوره مه اخلئ د چا په کور کې چې وړه موجود نه وي)).

دا ځکه چې د دغسې شخص فکر به پرګنده او متشتت وي .

رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايي: ((**لا يَقْضِي الْقَاضِي بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانُ**[52]- د غصې په حالت کې دې قاضي د دوو کسانو ترمنځ فيصله نه کوي)).او فقهاو په غصه او غضب باندی د قاضي سخته لوږه، تنده او نور اغيزناك انفعالات هم قياس کړي دي.[53]

پر وګړو باندې د فقر د دې ذکر شوو منفي اغيزو سربېره پر ولسونو او ټولنو باندې هم بيلابيلې اغيزې لري، همداراز د غه پديده د بيلابيلو ناخوالو او ستونزو زيږوونکی ده. په راتلونکې موضوع کې زمونږ په ټولنه کې د موضوع اړونده مهمو ستونزو او ناخوالو څيړنه او څرګندونه شوې ده.

---

[52]. متفق عليه

[53]. وګوره: مشكلة الفقر، د يوسف القرضاوي ،ص ۱۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم: ستونزې او ناخوالې

هغه ناخوالې او ستونزې چې زموږ په هېواد کې د فقر او بې وزلې له امله را پاتې دي او پر ټولنه باندې یې ناوړه اغیزه کړې مهم یې: ناپوهي ، بیکاري، ګدایګري، رنځوري، خپلمنځي جنګونه، پردیسي او هېواد پرېښودنه، او نورو ته احتیاج دی، چې وضاحت او څرګندونه یې پدې توګه ده:

۱- ناپوهي:

د روسانو د تجاوز او تیري له امله زموږ د هېواد یو زیات شمېر ښوونځي ړنګ شول. او هغه کوم ښوونځي چې د کمونستانو په وخت کی موجود وه، ډېرو یې خپل د نصاب او زدکړې معیار له لاسه ورکړی ؤ..همداراز پر کمونستي نظام باندې د خلکو د بې اعتمادئ او د هغوی د مفکورې د نه منلو له امله زیات شمېر زدکوونکو درسونه پرېښودل. د ثانوي مرحلې څخه پورته د دار المعلمینو په شاګردانو کې هم کافي کموالی راغی او یو زیات شمېر د لوړو زده کړو محصلین د بندي کیدو، جهاد کې د برخه اخستو او یا له هېواد څخه د هجرت کولو په سبب له لوړو زدکړو پاتې شول.

متاسفانه چې د کمونستي رژیم له سقوط څخه وروسته زموږ د هېواد تعلیمي وضعه څرنګه چې لازم وه هغسې ښه نه شوه، بلکې په ځینو هغو سیمو کې چې داخلي جنګونو په کې زور واخیست د زدکړې بهیر ته پکې زیات تاوانونه ورسیدل.

د روسانو او کمونستانو د یرغل له امله چې زموږ ولس له بیلابیلو ستونزو او کړاوونو سره مخ شو د هغه مهال په انقلابي شرائطو کې دځینو احصائیو له مخې په هېواد کې د بې سوادئ کچه ۹۰ سلنې ته رسیدلې وه،چې لدې امله زموږ هېواد په تعلیم او فرهنګ کې له ډېرو غریبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد ونو څخه شمېرل کيده.[٥٤]

که له يوه پلوه د روسانو تيري او په هېواد کې جنګونو زمونږ د ولس په تعليم او تربيې باندې اغيزه وکړه، نو له بله پلوه فقر او بې وزلي هم د وطن د بچيانو د بې سوادئ او له تعليم څخه د محروم کيدولامل شو. زمونږ د ولس هغه زده کوونکي چې تعليم يې نه ؤ پوره کړی د فقر له امله ونتوانيدل چې خپلو زده کړو ته ادامه ورکړي. د هجرت د چاپيريال په هغو شرائطو کې چې يو څه ناڅه د نوي نسل لپاره د زدکړې زمينه برابره وه ځينو بې وزله کورنيو خپل ماشومان د يو کپ مړئ تر لاسه کولو لپاره په کارونو کې مصروف کړل چې پدې طريقه د زده کړو له نعمت څخه بې برخې پاتې شول.

د کمونستي رژيم له سقوط نه وروسته خپل هېواد ته د يو شمېر مهاجرينو د راستنيدو او په هېواد کې د شته هېوادوالو د ښوونې او روزنې په خاطر بايد چې جدي اقدامات شوي وای، ترڅو په هېواد کې د زده کړې يو مناسب چاپيريال برابر او په دې برخه کې لازم پرمختګ رامينځ ته شوی وای، خو هسې ونه شول؛ ځکه چې داخلي مسلسلو جنګونو او ګډوډيو د دې کار مخنيوی کړ.

د طالبانو د اسلامي امارت په مهال هم د ښوونې او روزنې په بهير کې کوم پرمختګ ونه شو؛ځکه چې د هېواد شرايط جنګي او له سترو ګواښونو سره مخ ؤ..

د اسلامي امارت له سقوط نه وروسته او په اوسنۍ مرحلې کې چې زمونږ هېواد ته بې شمېره پيسې هم راغلی خو دادی پدې برخه کې لازم انکشاف رامنځ ته نه شو. لکه څرنګه چې په کال ۱۳۹۵ المريز د سنبلې مياشت په ۱۵مه

---

٥٤. وګوره: افغانستان در سايه سياست ،اقتصاد و فرهنك محمد حليم تنوير، ص ۱۸۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

نيټه د يونسکو د سازمان په يو راپور کې ويل شوي ؤ: ((لږ تر لږه يوولس ميليونه افغانان چې عمرونه يې له ۱۵ کالو لوړ دي د بيسوادۍ له کبله زورېږي، د سواد زده کړې د ملی پروګرام له مخې هغه کسان چې عمرونه يې له ۱۵ کلونو پورته دي ځلور ديرش سلنه چې اتلس سلنه يې مېرمنې د سواد له زده کړې بې برخې دي)).

په کال (۱۳۹۶ لمريز) کې په همدې مناسبت د پوهنې وزارت په جوړې شوې غونډه کې وويل شول چې لس ميليونه افغانان بې سواده دي، خو (په کال ۱۳۹۷ل) د يو نسکو د موندونو له مخې د بې سوادو په شمېر کې يو ميليون زياتوالی راغلی ؤ او د پوهنې وزارت په ټول هېواد کې د بې سوادۍ کچه ۶۳ سلنه ياده کړې وه.[55]

په کال (۱۳۹۸لمريز) کې د ملګرو ملتونو د سواد زده کړې د نړيوالې ورځې 'سيپټمبر اتمه (۲۰۱۹ز) لپاره شعار دا ؤ چې هرچاته بايد په خپله ژبه د سواد زده کړې زمينه برابره شي. دغه نړيوال بنسټ د دغه ورځې لمانځنه د حکومتونو، ولسي ټولنو او نړيوالو مرسته کوونکو ته يو فرصت وګاڼه چې په وينا يې کولی شي په نړۍ کې د سواد زده کړې کچه لوړه کړي .افغان حکومت هغه مهال وويل تر ۲۰۳۰ پورې به، دغه هېواد کې شته لس ميليونه بې لوستو، له ډلې ۷۰ سلنه د زده کړو خاوندان کړي.

د پوهنې وزارت وايي، دغې موخې ته د رسېدو لپاره يې د سواد زده کړې اوسنۍ عملي کېدونکې پاليسي باندې له سره کتنه کړې او د لا ډېرو مرستو او امکاناتو جلبولو په پار يې له لوړو افغان چارواکو او بهرنيو موسسو سره ليدنې، کتنې هم پيل کړې او هغوی ورسره د مرستو او امکاناتو ژمنې کړې دي.

دې وزارت په ۲۰۱۳ کې ژمنه کړې وه چې تر ۲۰۲۰ ميلادي کاله پورې به په

[55]. روزنامه صبح افغانستان,۲۳ جوزا، ۱۳۹۶ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې د لوستو کسانو شمېر له ۳۱سلنې څخه ۴۶ سلنې ته لوړ وي، خو اوس چې ۲۰۲۰ میلادي کال ته چې یوازې ځلور میاشتې وخت پاتې د دغه وزارت چارواکي مني چې ټاکلي موخې ته نه دي رسېدلي خو په وینا يې د لوستو وګړو کچه يې ۴۲ سلنې ته لوړه کړې ده.

دغه مهال یو ځل بیا د یاد وزارت د سواد زده کړې معينت سلاکار ژمنه وکړه چې تر ۲۰۳۰ پورې به په افغانستان کې د هغو شته لس میلیونو نالوستو له شمېره ۷۰سلنه به يې د لیک او لوست خاوندان کړي. د هغه په وينا هرکال په افغانستان کې سل زره هغو کسانو ته چې عمر يې لوړ وي د سواد زده کړې معينت ورته د لوړو زده کړو زمينه برابروي.

د ۱۳۸۸ لمریز کال د یو راپور له مخې د پوهنې وزارت د یو شمېر نادولتي بنسټونو په مرسته پدې کال په هېواد کې د سواد زده کړې ۱۵ زره کورسونه لرل چې شاوخو ۴۵۰۰زده کوونکي پکې په زده کړو بوخت ؤ. د پوهنې وزارت د معلوماتو له مخې هغه وخت د هېواد شاوخوا ۶۰ سلنه خلک نالوستي ؤ، او په ځينکې سره د نفوس زیاتېدا، بې وزلي، ناسم دودونه او جګړه هغه لوی لاملونه دي چې په افغانستان کې د شته لس میلیونه بې سوادو پر شمېر درې اعشاريه اووه میلیونه نور هم ور زیات شوي ؤ.[56]

---

[56]. د سواد نړیواله ورځ: هرچاته په مورنۍ ژبه زده کړه غواړو– بي بي سي پښتو ۸ سپتمبر ۲۰۱۹ –(۱۷ وږی ۱۳۹۸ل).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- بيکاري:

بيکاري هم زمونږ د ولس هغه ستونزه ده چې فقر پکې زيات رول اداء کوي؛ د ا ځکه چې کله د يو هېواد يا د ټولنې اداري نظام- چې حکومت دی- فلج شي او له کاره ولويږي، نو بيا به هلته څنګه خلکو ته د کار زمينې او د روزۍ ګټلو فرصتونه برابر شي؟

افغانستان يو له هغو مملکتونو څخه دی چې د پرمختيايي هېوادونو په ډله کې راځي او نظر د نورو پرمختيايي هېوادونو په پرتله باندي پدې هېواد کې بيکاري په زياته اندازه سره شتون لري.

بيکاري يوه داسې پديده ده چې د يو مملکت په اقتصاد باندې ناوړه اغيزه او منفي اثرات لري او ددې په وسيله پر نورو اقتصادي تحولاتو باندې اغيزه کوي يعنې که چيرې په يو مملکت کې بيکاري شتون ولری، نو يقينا هلته د خلکو تقاضا نظر اجناسو ته نه وي؛ ځکه چې عايد شتون نه لري او چې عايد شتون ونه لری، نو خلک د اجناسو د اخيستلو توان نه لري او کله چې تقاضا شتون ونه لري نو عرضه هم نه وي يعنې توليد صورت نه نيسي او ددې باعث ګرځي چې د مملکت کورني ناخالص توليدات او ملي عايد کميږي چې د يو مملکت اقتصاد د رکود حالت سره مخامخ کوي، نو کله چې اقتصادي رکود رامنځ ته شي دغه مملکت د بوديجوي کسر سره مخامخ کيږی بيا په دغه حالت کې د دې مملکت حکومت کچکول په لاس د نورو مملکتونو څخه کومک غواړي او يا هم له نړيوالو موسسو نه قرضه غواړي، دا هم په هغه صورت کې د امکان وړ ده چې نړيوالو سره رجسټر وي چې دا هم ځانګړی شرايط لري.[57]

[57]. ټول افغان،درېنی د ۱۳۹۲ لمريز کال د غبرګولي ۲۳ ،په افغانستان کی بيکاري او د هغه څخه د خلاصون لاري چارې،محمد اعظم (زکريا ۳۰/ ۶/ ۲۰۱۶م

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هېواد کې د ظالمانه طبقاتي وضعیت له امله ډېر وړتیا لرونکي وګړي له کارونو او وظیفو محروم دي، په حکومتي ادارو کې پوستونه او ماموریتونه په زیاترو حالاتو کې د خپلوۍ، رشوت او ډله بازۍ پر بنسټ ترلاسه کیږي، همداراز ځیني هغه کارونه او قراردادونه چې د حکومتي ادارو له پلوه اعلانیږي یوازې زور واکي او زرلرونکي ورته رسیدګي کولای شي، نه عام خلک.

او که له حکومت نه اخوا خصوصي سکتور ته راشو، نو دا به راته جوته شي چې پدې میدان کې هم په مامورینو، اجیرانو او مزدورانو باندې ظلم کیږي، یا خو هغوی ته د کار برابر اجرت نه ورکول کیږي، او یا د کار له ټاکل شوي وخت نه په زیات وخت کار کولو باندې مکلف کیږي...

زموږ په اند ضرور نه ده چې هر تعلیم یافته شخص دې په دولت کې پر وظیفه باندې وګمارل شي. د اسلامي لارښوونو په رڼا کې خلک باید دحکومتي وظیفو ترلاسه کولو هڅه ونه کړي؛ ځکه چې هغه یو مسئولیت دی او سبا د قیامت په ورځ د هغې په اړه پوښتنه کیږي. بلکې په ټولنه کې باید د کارونو لپاره لارې هوارې شي، ترڅو هر وګړی په آسانئ سره د خپل مسلک برابر ځان ته کار انتخاب کړي او دهغې له لارې ځان او خپلې کورنۍ ته حلاله روزي وګټي.

۳- ګدایګري (سوال کول):

زموږ د هېواد په داخل او بهر کې بیلابیل وګړي لکه:سپینږیري، ځوانان، ماشومان، معیوب او ښځې نورو د سوال لپاره لاسونه اوږدوي ترڅو یو کپ ډوډۍ لاس ته راوړي او ګدایګري کوي. یو زیات شمېر ګدایګر داسې هم دي چې اړمن او محتاج نه دي یا د کار کولو توانایي لري، خو ګدایګري یې یو عادت او پیشه ګرځیدلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ددغسې وګړو حالاتو ته وکتل شي، نو وبه لیدل شي چې ځینې یې د خلکو د خواخوږۍ د راجلبولو په خاطر دروغ وایي، ځینې یې ځانونه داسې ښیې چې ګویا رنځوران او یا ټپیان دي، یا خپل ماشومان د ناروغۍ او یا ټپ په حالت کې د سرک یا د لارې پر غاړه تم اچوي، او پدې طریقه هغوی د بیمارۍ او صحت خرابۍ له ګواښ سره مخ کوي..

د ګدایګرۍ له لامله زموږ د ټولنې یو شمېر خلک چې بېلابېلې طبقې دي په بیکارۍ ، تنبلۍ ، ځان بې اعتمادۍ، بد سلوکۍ، د نفس په بې عزتۍ او داسې نورو تباه کوونکو معنوي او مادي ناروغیو کې اخته شول.

نو ایا زموږ د ټولنې حاکمه طبقه او توانمند خلک به د دغسې ناجایزه ګدایګرۍ په مخنیوي کې خپل مسئولیت اداء کړي او یا به زموږ ولس د هغو ګدایګرو په مخنیوي او معالجې کې څه وکړای شي کوم چې پر ځانونو یا خپلو ماشومانو.. باندې ظلم کوي او د یو کپ مړۍ په خاطر د خپلو ماشومانو ژوند په نیشه کولو.. او دې ته په ورته چارو سره ځانونه په خطر کې اچوي؟ یقینا چې د دغسې ناروا کار منع کول نه یوازې چې د حاکمانو مسئولیت دی، بلکې د ټولنې ټول وګړي پکې شریک دي.

موږ مسلمانان داسې یو دین ته منسوب یو چې د کار و کسب، همت راپیداکولو، پر ځان اعتماد کولو او ځان په عزت کې ساتلو باندې راته امر کوي، زموږ سپیځلی دین په دې باندې امر کوي چې مسلمان باید غښتلی او قوي وي، یو مسلمان بې له سختۍ اړتیا سوال ونه کړي داسې نه چې د قیامت له شرمندګۍ او سزا سره مخ نه شي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَالْيَدُ الْعُلْيَا الْمُنْفِقَىُ، وَالسُّفْلَى السَّائِلَىُ)).[۵۸] د پاسه لاس له لاندې لاس نه بهتر دی او د پاسه

۵۸- صحیح مسلم ، کتاب الزکات

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس ورکونکی دی او لاندې لاس سوال کوونکی دی.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكَثُّرًا، فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا فَلْيَسْتَقِلَّ أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ)).[۵۹] څوك چې له خلكو څخه د هغوي مالونه د خپل مال زياتوالي په خاطر وغواړي، نو په حقيقت كې دا د اور يوه سكروټه غواړي، نو خپله خوښه يې ده چې ډېره غواړي او كه لږه.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللهَ، وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ**)).[۶۰] له تاسې به د يو چا (ګدايګر) باندې د سوال كولو حالت هميش تر دې پورې وي چې (په قيامت كې) له الله تعالی سره داسې مخ شي چې پر مخ باندې به يې د غوښې كومه ټكړه نه وي پاتې.

د ګدايګرۍ د مخنيوي په موخه:

انس بن مالك رضي الله عنه ويلي: له انصارو نه يو سړی رسول الله صلی الله عليه وسلم ته راغی او د يو څه غوښتنه يې ورڅخه وكړه، نو هغه ورته وفرمايل: ايا په كور كې څه نه لرې ؟ هغه وويل د خره يوه كته شته چې يې اغوندو، او څه يې له ځان لاندې اچوو، همداراز د اوبو لوښی لرو چې اوبه پكې څښو. رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل: هغه دواړه راوړه ! نو هغه سړي دواړه شيان راوړل. رسول الله صلی الله عليه وسلم دواړه په لاس كې ونيول او اعلان يې وكړ چې: څوك دا دواړه اخلي؟ يو سړي وويل زه دواړه په يو دِرهَم اخلم، هغه بيا اواز وكړ چې څوک يې له يو درهم نه په زياتو پيسو اخلي ؟ نو يو بل سړي وويل زه يې په دوه درهمو اخلم. رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته هغه شيان وركړل دوه درهمه يې ورڅخه واخستل هغه انصاري ته يې وركړل او ورته يې وفرمايل: پدې يو درهم خواړه واخله او كورته يې يوسه

---

[۵۹] - صحيح مسلم ، كتاب الزكاة

[۶۰] - صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب النهى عن المسئلة

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پدې بل باندې تر خځ واخله او ماته يې راوړه . . نو چې کله يې ترخځ راوسته ورته يې وفرمايل ولاړ شه خس راوړه او خرڅوه يې او بايد چې پنځلس ورځې دې ونه گورم! هغه سړي همداسې وکړل. بيا وروسته له هغه مودې رسول الله صلى الله عليه وسلم ته پداسې حال کې راغی چې لس درهمه يې لاس ته راوړي و چې په ځينو يې جامې واخستې او په ځينو خواړه.

نو رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل: دا کار تاته لدې بهتر دی چې سئوال کول ستا پر مخ باندی په قيامت کې داغ وي؛ دا ځکه چې سئوال کول پرته له دريو کسانو بل چا ته روا نه دي: هغه څوک چې ډېر محتاج وي او هيڅ نه لري، بل هغه څوک چې د بل چا (د سولې) په خاطر يې مال لګولی وي اوبل هغه څوک چې د وينې او قتل په بدل کې ديت ورباندې لازم شوی وي او هغه يې له پوره کولو نه بې وسې وي.[٦١]

علامه يوسف قرضاوي صاحب وايي: په پورتني حديث کی مونږ گورو چې:

الف- د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم هغه سړي ته له زکات يا صدقاتو له مال نه څه ورنه کړل؛ ځکه چې هغه قوي او پر کسب باندې قادر و.

ب- حديث شريف د بيکارئ د منځه وړلو پداسې يو گام باندې مشتمل دی چې انساني نظامونو د اسلام له ظهور څخه وروسته له اوږدو پيړيو وپيژاند.

ت- د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم گدايگر په مادي موقتي مرستې ځواب نه کړ او نه يې يوازې د گدايګرئ نه د منع کيدو وعظ ورته وکړ، بلکې د ستونزې د حل طريقه يې ورته وښوده او هغه مشکل يې ورته په کامیابه طريقه حل کړ.

ث- ددې ښودنه يې ورته وکړه چې څرنګه کولای شي د خپل توان برابر وسايل -

---

[٦١] - حديث په: (سنن أبي داود ، كتاب الزكاة، باب ٢٥) کې ذکر شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که لږ وي او که زیات وي- په کار واچوي، ترڅو له ګدایګرۍ منع شي او خپله اړتیا په هغه څه رفعه کړي چې ورسره شتون لري .

ج- ددې ښودانه یې ورته وکړه چې دکوم کار په واسطه حلاله روزي لاس ته راوړل کیږي هغه عزتمند کسب دی، که څه هم د خسو ګیډیو راوړل او خرڅول وي، ترڅو په سوال کولو سره د مخ د اوبو له تویولو څخه انسان بچ شي.

ح- داسې کار ته یې وهڅاوه چې دهغه دشخصیت، توان، شرایطو او چاپیریال سره مناسب و او د کار آله یې ورته په ګوته کړه چې په تردد او حیرانتیا کې پاتې نه شي.

خ- پنځلس ورځې فرصت یې ورته ورکړ تر څو له هغې نه وروسته د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم ته معلومه شي چې نوموړی کار ورته مناسب دی او که نه او غوښتنه یې وربانديې پوره کیږي او که نه؟ نو که چیرته مناسب نه وي او یایې غوښتنه نه پوره کوي بله طریقه ورته وښایې.[۶۲]

نو د ګدایګرې د مخنیوي په میدان کې دا هم اړینه ده چې اړونده ګدایګرو لپاره د حکومتي او موسساتي ارګانونو له لورې د هغوی د وضعیت برابر کارونه مهیه کړل شي، ترڅو یو له یوې خوا د هغوي اقتصاد ښه شي او له بلې خوایې د کار او زحمت انتاج ټولنې ته ګټه ورسوي.

همدارنګه د ګدایګرو او فقیرو وګړو د پالنې او تعلیم لپاره ځانګړې تعلیمي پروژې په کار واچول شي..

۴- ناروغي او مرضونه:

په دې کې شک نشته چې زمونږ په هېواد کې د پردیو ګټو او پر موږ باندې تپل شوو جنګونو له د ژوند د نورو برخو په څیر پر صحت او

۳۰- وګوره: فقه الزکات، د یوسف القرضاوي ۲/۸۹۴- ۸۹۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

روغتيا باندې هم ناوړه اغيزې پرېباسلې دي.

دا څرګنده ده چې زمونږ د ولس د فقر او خوارئ له وجې له پخوا راهسې هېواد د رنځونو او بيماريانو پر ضد مقاومت کې پاتې راغلی او له پخوا راهسې مو ټولنه د ډاکټرانو او د طبي وسايلو له نشتوالی او يا کمبود سره مخ وه.

په ډېر تاسف سره بايد ووايو چې د هېواد د بيارغاونې په ډګر کې لکه د نورو برخو په څير په صحي برخه کې هم ډېرې بوديجې مصرف شوي او مصرفيږي، خو هغه مطلوبه نتيجه ورباندې مرتب نه شوه او په هېواد کې د بيا رغاونې په پروسې پيل کيدو باندې د کافي وخت په تيريدو اوس لا هم زمونږ هېواد وال د ډېرو عادي ناروغيو لکه د معدې، ګردې، توبرکلوز، محرقې او داسې نورو ناروغيو د درملنې په موخه له هېواد نه بهر سفرونه کوي.

ايا مونږ د دې ناروغيو متخصصين ډاکټران نه لرو؟ او که ستونزه په دويانو کې ده؟ که هر څه وي، خو بيا هم ملامتيا مو حکومت او چارواکو ته ورګرځي، چې ولې د موجوده ستونزو حلولو ته پوره پاملرنه نه کوي؟ او ولې د شخصي ګټو په نظر کې نيولو سره د خلکو په حياتي مسايلو باندې لوبې کوي.

بايد ووايو چې که له يوه اړخه د هېواد د ورانې او ويجاړېدو د راپاتې اثراتو له امله مو ټولنه د ناروغيو په مهار کولو کې پاتې راغلې، نو له بله اړه د عامو هېواد والو فقر او بې وزلي هم د ناروغيو په زياتيدو او خپريدو کې له پوره زوره کار اخلي. او دغه پديده د فقر او نيستئ يوه ناخواله او بده اغيزه ګڼل کيږي، د دې حقيقت له ډېرو بيلګو څخه يوه بيلګه (په ۱۱/ ۸/ ۱۳۹۶ لمريز کې) د صحت عامې هغه راپور دی چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي: له (۱۵۰۰۰۰) هېواد ولو ښځه زيات د هيپيتات په ويروس اخته دي، چې دا شمېره د وخت په تيريدو سره زياتيږي؛ ځکه چې په هېواد کې د دې ناروغۍ (او دې ته ورته) په هکله دخلکو د آګاهۍ کموالی، د تعليم کموالی، او د ټولنې فقر دی.

د ناروغيو او صحت په برخه کې چې په کال ۱۳۹۷ل د سرطان د ناروغانو په اړه کوم شمېر ښودل شوی چې (۲۰،۰۰۰) وګړې پرې اخته دي او هر کال (۱۶۰۰۰) هېواد وال د دې ناروغۍ له امله مړه کيږي دا هم د ځانګړې اندېښنې وړ خبر دی.[۶۳]

د يوې څېړنې له مخې په افغانستان کې ۲۱ سلنه مړينه د زړه د ناروغۍ له امله ده. د روغتيا د نړيوال سازمان له خوا د افغانستان د عامې روغتيا وزارت له لارې د هېواد په ۲۲ ولايتونو کې د زړه د ناروغۍ په اړه څېړنه شوې، وروستي معلومات ښيي چې په افغانستان کې ۴۴ سلنه مړينه د غير ساري ناروغۍ له امله چې په هغې کې شکر، تنفسي ناروغۍ، د زړه ناروغي او سرطاني ناروغۍ دي چې ۲۱ سلنه مرګونه يې بيا د زړه د ناروغۍ له امله دي.[۶۴]

د کال ۱۳۹۸لمريز په وروستيو کې چې کله زموږ هېواد ته د کورونا ناروغي (کويد ۱۹)[۶۵] راداخل شوه، نو د دې وبائي ناروغۍ په مخنيوي او درملنه کې حکومت لازم ګامونه وانه خستل،او له بهر نه چې د دې

---

[۶۳]. وګوره: MoPH reports ۱۲,۰۰۰ cancer deaths per year – Afghanistan.

[۶۴]. بي بي سي پښتو، ۱۳۹۸/۷/۱۴ لمريز (څېړنه: هرو سلو کې ۲۱ افغانان د زړه له ناروغۍ مري).

[۶۵]. د کرونا يا کويد ۱۹ ناروغي د ۲۰۱۹ زېږديز کال په وروستيو کې د چين هېواد په اوهان ښار کې پيدا شوه او په ډېرې چټکۍ سره په ټوله نړۍ کې خپره شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغۍ د مخنیوي او درملنې لپاره کومې پیسۍ او وسایل راغلي ؤ،دا هر څه د خاینو وګړو د خیانت ښکار وګرځیدل..بلکې د ځینو شنونکو په اند دکرونا ویرس زموږ په هېواد کې د فساد لپاره لاره هواره کړه.[٦٦]

د الله تعالی په فضل پرته له دولتي او حکومتي مرستې د عام ولس بې شمېره ناروغان په خپلو شخصي امکاناتو سره روغ او جوړ شول.

۵– خپلمنځي جنګونه :

د روسانو له شکست او کمونستي رژیم له سقوط څخه وروسته په هېواد کې د جنګ او جګړو لپاره کوم شرعي مبرر او دلیل موجود نه و چې یو مسلمان دې د بل مسلمان وینه توی کړي. لکن د قوم او ولس د ځینو وګړو د بدو تصرفاتو او شخصي مصلحتونو مخکې کولو پر بنسټ هېواد یو ځل بیا د داسې مصیبت او عذاب سره مخ شو چې له هغه ړومبني څخه ثو ځله ستر او خطرناك و او پدغو جنګونو کې زیاتره د ولس د عامو وګړو برخه اخستل د فقر او نیستۍ په وجه و، چې لدې لارې ځان ته مال او پیسې پیداکړي او خپل اقتصادي مشکل پرې حل کړي.

هغو وګړو چې په ناحقه سره یې د یو مسلمان په قتل کې برخه اخستې وي باید چې په خپلو کړو وړو پښیمانتیا ښکاره کړي، الله تعالی ته توبه وباسي او که داسې ونکړي، نو له الهي ګرفت او عذاب نه به خلاص نه شي.

او د هغه وګړو کار هم الله تعالی ته سپارو کومو چې جنګونو ته د ثواب ترلاسه کولو یا د وضعې د سمون په بنیاد وردانګلي وي الله تعالی به د

---

[٦٦]. وګوره: راډیو آزادي، ثور ۰۱, ۱۳۹۹،

او وګوره: کورونا ویروس ته په ځانګړې شوې بودجه کې د فساد په اړه اندېښنې

https://tkg.af/pashto/۲۰۲۰/۰۵/۱٤/%DA%A۹٪D۹٪۸۸٪D۸٪B۱٪D۹٪۸۸٪D۹٪۸٦٪D

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی فیصله کوي او نژدې ده تاریخ او راروان شرایط او حالات داهم راپه ګوته کړي چې څوک پر حق او څوک پر ناحقه ؤ.

۶– پردیسي او هېواد پرېښودنه:

له پخوا راهسې زموږ د وطن ډېر ځوانان به د غریبۍ او بد اقتصادي وضعیت له کبله زیاتره دوو ګاونډیو هېوادونو پاکستان او ایران ته تلل، چې ایران ته به په تګ کې ډېر ستونزې موجود ؤ، او تر اوسه پورې دغه مشکل لا نه دی حل شوی..

بلکې یادو دواړو ګاونډیو هېوادونو ته زموږ د ولس یو زیات شمېر وطنوال ځانګړې اړتیا لري، او هلته د ورتللو لپاره بیلابیل ستونزي او کړاوونه ګالي، چې پدې نژدې وخت کې ایران ته نن ټکی اسیا (شنبه، ١٣ دغوايي په ١٣ مه، ١٣٩٩ل): د ایران سرحدي پولیسو د هغو پنځوسو تنو افغان کارګرانو په سیند لاهو کول،کومو چې غوښتل د ذوالفقار سیمې له لارې ایران ته په قاچاقي ډول واوړي،[٦٧] همدارنګه له یادې پېښې وروسته د نوموړي هېواد په یزد ولایت کې دګډوالو په ګاډي باندې د پولیسو ډزې کول، د هغې اور اخستل، او د افغانانو ټپي کیدل یا سوځیدل دا هم یوه خورا زیاته بوګنونکی پیبنه ده.[٦٨]

حقیقت دادی چې موجوده حکومت د هېوادوالو په غم کې نه دی، او نه داسې مطلوب ګامونه اخلي چې په وسیله یې په داخل او بهر کې هېوادوالو ته هوسایي ورسیږي. دا په بې شمېره پیسئ او بودجې او امکانات چې حکومت ته ورکړل شول ایا نه شو کیدای د یو معقول او ګټور پلان له مخې یې په ایران او

---

[٦٧]. وګوره: د ایران سرحدي پولیسو ۵۰ افغان کارګران په سیند لاهو کړي – نن...

[٦٨]. وګوره: ایران کې د سوځېدلي افغان فریاد؛ "لږ اوبه راوړه، وسوځېدم... BBC - "

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاکستان کې مهاجرين په خپل هېواد کې ميشته کړي وای؟
اصلا مونږ له خواخوږو او وړتيا لرونکو چارواکو څخه بې برخه يو، هغه چارواکي چې د رعيت په وړاندې د خپل مسئوليت احساس وکړي، او خپل ماموريت په سمه توګه اداء کړي، او مخکې لدې چې د خپل کور د آبادئ په فکر کې شي، د رعيت د آبادی لپاره هلې ځلې کوي..

کله چې په ۱۳۹۵ لمريز کې د حکومت لخوا په پاکستان کې د مهاجرينو د راستنيدو غوښتنه وشوه، او هلته پر مهاجرينو باندې د هغه ځای حکومت لخوا ډېرې بدې ورځې راغلې، نو يو زيات شمېر مهاجر وطنوال خپل هېواد ته راستانه شول، حکومت او اړونده مئوسساتو چې د راستنو شوو هېوادوالو لپاره يو څه مرستې په نظر کې نيولې وې څه يې ورکړې شوې، خو بيا وروسته هغه مرستې هم د درغليو ښکار وګرځيدې، او له هغوی سره چې د حکومت لخوا د ځمکو او نمرو و کومې وعدې شوې وې، هغه تش پر کاغذ او يا په خوله باندې وينا پاتې شوه.

له بده مرغه چې پدغسې او هغسې وعدو او برنامو کې په خپله ځينې حکومتي جهاګيرداران، غصب کوونکي او درغلي کوونکي لاسونه داخليږي چې په يو نامه او بل نامه د خپلو ځانونو لپاره وهنې او جهاګيرداری کوي، الله تعالی دې دغسې خاين، غاصب او درغلي کوونکي لاسونه لنډ کړي!

له ذکر شوي کال راهسې ډېرراستانه شوي هېوادوال وليدل شول چې لدې بدې ورځې - چې په خپل ټاټوبي کې له لوږې، بيچارګۍ او بيکارئ سره مخ شول- بيرته د پاسپورټونو په وسيله پاکستان ته ولاړل..!

پدې کې شک نشته چې هېوادول مو له له هر بله ځايه زيات دوو رقيبو ګاونډيو هېواد ونو (ايران او پاکستان) ته زياته اړتيا لري، ترڅو پکې واوسيږي او يوکپ مړۍ پکې پيداکړي او هغه وګړي چې غربي او کفري

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادونو ته ورځي، که څه هم ځیني یې له شتمنو کورنیو څخه دي، خو بیا هم د هغوی وطن پرېښودنه او هلته ځای پر ځای کېدل یا اقامت غوره کول زموږ د ټولنې او هېواد په ګټه نه دي، او د نوو او تنکیو ځوانانو د انحراف او بد اخلاقه کېدو حقیقت خو له هیچا پټ نه دی.

له رب العالمین څخه سوال کوو چې: زموږ په هېواد کې داسې یو اسلامي عادلانه او پیاوړی نظام رامینځ ته کړی، څو د نورو ستونزو د مخنیوي سربېره د مهاجرینو بیرته راستنیدو او په هېواد کې یې میشته کولو ته پاملرنه وکړي او هم د وطن او هېواد پرېښودنې مشکل ته د پای ټکی کېږدي!

۷–په نشه یي توکو روږدي کېدل:

د افغانستان په ګڼ مېشتو ښارونو په ځانګړې توګه کابل ښار- د هېواد پایتخت دی- په چوکونو، کوڅو او کنډوالو کې هغه ځوانان تر سترګو کېږي چې لویه بهانه یې بیکاري او غریبي ده، او یا هغه ځوانان چې د سیاسي یا هم اقتصادي مشکلاتو له امله له افغانستان نه همسایه او یا هم د نړۍ نورو هېوادونو ته ګډوال شوي وُ. چې اوس یې زیاتره بېرته له بهرنیو هېوادونو په زور یا هم په خوښه افغانستان ته راستانه شوي ي. زیاته برخه یې په مخدره توکو روږدي شوي ؛ نه سرپناه لري او نه هم د روزمره ژوند د پر مخ بېولو لپاره اړین توکي. نه د افغان حکومت او نړیوالې ټولنې له لوري د دوی ژوند ته کومه توجه شوې.

که څه هم هر کال د نشه یي توکو پر وړاندې د مبارزې په برخه کې په میلیونونو ډالره لګول کېږي، خو پر دې سربېره هر کال د نشه یي توکو کاروبار زور اخلي او په نشه یي توکو د روږدو کسانو شمېر زیاتېږي. وروستي راپورونه ښیي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې اوس مهال د لويانو تر څنګ په دغه ناوړه پديده ماشومان او مېرمنې هم روږدي شوي دي.[٦٩]

همدارنګه په زندانونو کې پر نشه يي توکو باندې د بنديانو اخته کيدل، او هغوی ته نشه يي توکې په آسانۍ باندې رسيدل داسې يوه پديده چې سل په سلو کې يې حکومتي اړونده چارواکي مسوول ګڼل کيږي، پدې اړه د افغانستان د مشرانو جرګې د شکايتونو اوريدو کميسون د افغانستان د زندانونو مشر د يو لړ پوښتنو لپاره د ملي شورا ودانۍ ته بللې و. د سناتورانو لومړۍ نيوکه دا وه،چې ګواکې د افغانستان زندانونه د روږدو کسانو پر استوګن ځايونو بدل شوي دي.

د مشرانو جرګې د شکايتونو اورېدو د کميسيون مرستيال وويل چې زندانونه روزنځي وي، خو په افغانستان چې څوک زندان ته ولويږي ددې پر ځای چې وروزل شي، په نشو ککړيږي: زندانونه روزنځي دي، سمه ده کنه، خو کوم کسان چې د افغانستان زندانونو ته ځي نه يوازې دا چې روزل کيږي نه، بلکې ډيری يې پر نشو روږدي کيږي..[٧٠]

يو شمېر خلک وايي له يوه پلوه که زندان د کړاو ځای دی، نو بل پلو يو روزنځی هم دی چې زندانيان په کې د نشيي توکيو او نورو ناوړو بوختياوو څخه ژغورل کيږي. خو د افغانستان په ځرخي پله زندان کې حالت بل راز دی. نه يوازې دا چې روږدي کسان په کې له روږديتوبه نه ژغورل کيږي، بلکې روغ رمټ ورغلي زندانيان هم په کې په هيروينو، اپينو، چرسو او نورو نشو روږدي

---

[٦٩]. وګوره: په نشه يي توکو روږدي ماشومان ډېر شوي pashto -

[٧٠]. وګوره: ګڼ افغان بنديان په نشو روږدي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي. د کابل د ځرخي پله زندان روغتیایي څانگې ته ورغلیو یو شمېر روږد زندانیانو و ویل چې دوی دننه په زندان کې په نشو روږدي شوي دي.

له دوی نه یوۀ تن داسې وویل: "خراب شو نو، په زندان کې خراب شو، زندان له نشیي توکیو ډک دی په کیلو کیلو موندل کیږي څومره دې چې په کار وي پیدا کیږي، خو چې پیسې درسره وي، زه هم په زندان کې په هیروینو روږدی شوی یم،دا نشیي توکي ملاقاتیان او پولیس راوړي ، که خپله پولیس په کې ښکیل نه وي، څوک یې راوړي، اوه تړلې دروازې دي، پر کومه لاره راځي که پیسې ورکړې د نشیي توکیو ډکه لاری هم رالیږدولای شې".د ځرخي پله په روغتیایي مرکز کې پر دنده بوخت ډاکټر چې د خپل نوم له خپرولو یې ډډه کوله ومنله چې لږ شمیر روږدي کسان له بهر څاپیریاله روږدي رالیږدیدلي او ډیر شمیر په زندان کې دننه روږدي شوي دي.[71]

دعامې روغتیا وزارت د راپور له مخې په کال (۱۳۹۷المریز د غوایې په میاشت کې) په هېواد کې د نه شیانو شمېر دریو ملیونو ته رسیدلی دی. او په یو بل راپور کې- چې د همدې کال د جدي په ۲۹ مه نیټه خپور شوی ؤ - د نوموړي وزارت د سروې له مخې تازه شمېرې ښودلې وه چې د هېواد په سلو کې ۱۱سلنه خلکو په معایناتو کې د نشه یي موادو د استعمال نښې نښانې لیدل شوي دي، دا کسان په مستقیم او غیر مستقیم ډول د نشه یي موادو له زیان سره مخ دي. دا یوه لویه ستونزه ده چې د ځینو عواملو له مخې د نشه یي موادو استعمال ورځ په ورځ ډېرېږي. د طبي خدمتونو او نشه یي موادو د غوښتني را کمولو پر وړاندې یوه بله ستونزه داده چې ځینې معتادین طبي درمل او صنعتي مواد د نشه یي موادو په ډول استعمالوي.[72]

---

[71]. وگوره: BBC Pashto - افغانستان - په ځرخي پله زندان کې نشیي توکي...

[72]. ازادي رادیو جدي ۲۹, ۱۳۹۷ لمریز

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اړونده مبارزه کې مهم ګامونه:

دموجوده حکومت له پیله تر اوسه پورې د مخدره موادو پر ضد مبارزې په نتیجه کې څه ځانګړې لاس ته راوړنه نه ده شوې. د ځینې راپورونو پر اساس ویل کیږي چې له هغه راهسې چې دامریکا په مشرۍ بهرنیو عسکرو پر افغانستان لښکر کشي کړي ده په دغه هېواد کښې د کوکنارو کر او تولید زیات شوی دی. سره لدې چې په تیرو کلونو کښې دنشه ایزو موادو د جرړې د ایستلو لپاره زیاتې ژمنې شوی وې او پر افغانستان باندې د برید پر مهال د امریکا یو شعار دا وو چې په افغانستان کښې به دنشه ایزو موادو تولید له مینځه یوسي، خو څرنګه چې دامریکا لخوا دافغانستان د جنګ د ختمیدا شعار متحقق نشو، نو هغه شعار هم تحقق ونه موند ، بلکې په دغه هېواد کښې دنشه ایزو موادو تولید څو برابره زیات او لا په زیاتیدو دی..[٧٣]

پدې ځای کې د مخدره او نشه یزو توکو د مخنیوي په موخه دا لاندې وړاندیزونه د پام وړ ګڼو:

١. د الله تعالی د رضاء لپاره او د د ینې وجیبې او مسئولیت له مخې باید چې هر مسلمان د دې ناروا کار په مخنیوي کې هلې ځلې وکړي.

د ایماني وجدان او احساس له مخې یو مسلما باید پرانسان باندې ترحم او مهرباني ولري، همدارنګه یومسلمان یوازې د بل مسلمان د نجات او ژغورنې لپاره نه بلکې د ټول انسانیت د لارښوونې او هوساینې لپاره هلې ځلې او کوښښونه وکړي.

موږ د داسې یو پیغمبر صلی الله علیه وسلم امتیان یو چې الله تعالی د ټولو عالمینو لپاره رحمت رالیږلی او پر لارښوونو کې یې یوازې پر

---

[٧٣]. وګوره: Pars Today ویبپاڼه ١٧/ ٥ / ٢٠١٧م

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسانیت نه بلکې پر حیوانیت باندې هم د رحم کولو تاکید شوې دی. نو مسلمان ته د هغه په پیروۍ کې دا مسئولیت هم سپارل شوې چې د خلکو لپاره د رحمت او مهربانۍ پیغام ولري.

ایا دا به مناسبه وي چې یو مسلمان دې په خپل شاوخوا کې روږدي کسان (لکه شرابیان، پوډریان او چرسیان) ګوري او د هغوی په وړاندې دې خپل مسئولیت ته پاملرنه نه کوي؟

همدارنګه یو مسلمان دې ځینې داسې د پوډرو معتادین ګوري چې له حیواناتو څخه هم زیات ذلیله ګرځي او بیا دې ورته فکر من کیږي نه، د هغه پر حالت دې د ده په زړه کې پر انسانیت باندې د ترحم ولوله او جذبه نه راپیداکیږي، د داسې پریوتو او ځپل شوو وګړو د ژغورنې لپاره دې کوښښ نه کوي، یا لدې تباهۍ څخه د نورو مسلمانانو او انسانانو د ژغورنې او ساتنې لپاره دې کوښښ نه کوي؟

٢ – د حکومت لخوا په اخلاص او ریښتیولۍ سره پر مخدره موادو پابندي او هغه یو ستر جرم ګڼل.

باید چې حکومت د شرعي قوانینو د نافذولو د ژمنې له مخې د نورو جنایتونو او جرمونو ترڅنګ د نشه یې او مخدره موادو د استعمال، پیر او پلور او پر هر ډول معاملاتو باندې په صدق سره بندیز ولګوي، نه داچې د حکومتي دوایرو له لارې د داسې جرایمو د ترسره کولو لپاره لارې هوارې شي..

ایا زموږ حکومت به د ځینو هغو اسلامي هېوادونو غوندې - لکه د سعودي شاهي حکومت- داسې یو اقدام وکړي چې له مخې یې د مخدره موادو معامله کونکو ته سخته سزا ورکړل شي؟

د نوموړي حکومت د علماو مجلس او اړونده دیني سرچینې دمخدره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موادو سوداګرئ، ترويج او بيلابيلو معاملاتو په وړاندې د شرعي دلايلو په رڼا کې دې لاندې نتايجو ته رسيدلي دي:

الف. هغه څوک چې مخدره مواد قاچاق کوي د هغه سزا وژنه ده؛دا ځکه چې د دې توکو په لېږد او قاچاق کولو باندې پر هدفي سيمو کې ستر زيانونه او تاوانونه رامنځ ته کيږي.

ب. هغه څوک چې مخدره شيان ترويج کوي، برابره خبره ده چې د روږدو د استعمال لپاره يې مهيه کوي، يا يې راواردوي، يا يې ډالۍ کوي، که يو څوک داسې کار د لومړي ځل لپاره وکړي، نو پر بند، درو وهلو، مالي تاوان او يا پر بدني سزا (درو وهلو) او مالي تاوان ورکولو دواړو باندې به مجازات کيږي. او که چيرې دا کار بيا هم تکرار کړي، د هغې تعزير او سزا زياتيږي او کيدای شي د هغه پر وژنه باندې تمامه شي.

دغسې سخته سزا چې بالآخره پر وژنه باندې تماميږي دا د دې لپاره چې د مخدره موادو کارو بار او ترويجول په ځمکه کې له هغه فساد او تخريب څخه کم نه دی چې له امله يې خلک لوټلی او وژلی شي.

د فقهې په کتابونو کې ذکر شوي دي هغه بريد کونکی (لوټمار) چې له خپل کار (لوټمارۍ جرم) لاس وانخلي، نو هغه دې وتمبول شي که څه هم پر وژنه سره وي.[٧٤]

او دکتور دوهبه الزحيلي صاحب وايي: فقهاء پدې متفق دي چې څوک بې له عذره (د درملنې له اړتيا څخه پرته) کوم مخدر شی استعمال کړي، د هغې لپاره تعزير (اړونده لازمه سزا) ده، که هغه يې پر رټلو، وهلو، بندي کولو، د خلکو پر وړاندې اعلانولو، مالي غرامت او داسې نورو سره وي، هره کومه سزا چې قاضي او يا حاکم يې ورته تجويز کوي؛ د دې

[٧٤]. وګوره: فتاوی إسلامية:٣٧٩/٣ (الإسلام سؤال و جواب (www.islamQA.ifor).

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره چې نور خلک ورڅخه عبرت واخلي او څوک هم د جرم او ناروا شيانو په کولو سره جرات ونه کړي. حنفي او مالکي فقهاوو دا روا ګڼلې چې دغسې تعزير کيدای شي وژنه هم وي، چې هغې ته سياسي وژنه ويل کيږي، کله چې حاکم پکې مصلحت وګوري او د جرم نوعيت د وژنې موجب وي لکه داچې يو څوک په تکرار سره د نشه يې يا مخدره موادو کار ترسره کوي (او خپل عادت يې ګرځولی وي) يا داچې د هغې له امله په جرمونو کې اخته وي، يا د لواطت او يا قتل په کارونو کې ملوث وي.. نو پدغسې حالاتو کې د روږدي کس وژنه د ځينې معاصرو هغو مفتيانو لپاره دليل دی کومو چې د داسې يو قانون مشروع ګرځولو وړانديز کړی چې د هغې پر بنسټ د مخدره موادو استعمالونکي او يا معامله کوونکي په دار ځړولو سره اعدام شي، چې پدغسې کړنلاره کې به د مخدره موادو سوداګرو، قاچاق کبرو او د هغې استعمالونکو لپاره پوره عبرت او درس اختسنه وي.[٧٥]

٣ – د روږدو د درملنې او د هغوی د مشغولولو لپاره خاص بنسټونه او مرکزونه جوړول:

په موجوده وخت کې د روږدو او معتادينو ددرملنې لپاره چې کومې هڅې روانې دي هغه کمې دي، نو بايد چې حکومت او اړونده ارګانونه پدې هکله جدي پاملرنه وکړي او کيدای شي د ځينو هېوادونو له تجاربو څخه پدې هکله استفاده وشي او د يو ځانګړې برنامې له لارې له يوه اړخه د روږدو د تداوي لپاره روغتونونه زيات شي او له بله اړخه داسې بنسټونه جوړ شي چې په هغې کې روږدي کسان تر هغه وخته وساتل شي چې د اعتياد له حالته ووځي او پدې اثناء کې د هغوی د جسمي ظروفو

[٧٥]. وګوره: الفقه الإسلامي وأدلته, وهبة الزحيلي ٧/ ٤٥٠-٤٥١

(c) ketabton.com: The Digital Library

برابر د مناسبو کسبونو په زده کولو باندې هم بوخت شي..
۴- د هېواد هغه سيمې چې د کوکنارو په کر باندې يې زياته اتکا وي، بايد چې د دې کښت په معاوضه کې ورته مناسب بديل ولټول شي، لکه د هرات په ځينې ولسواليو کې چې د زعفران بوټي کښت او کر رامنځ ته شو، همداراز له دهقانانو سره لازمې مرستې وشي، چې د هغوی اقتصادي ستونزي حل شي او دغسې ناروا کښت ته بيا اړ نه شي.
۵- د اسلامي سپيځلي دين له مخې قانون د حاکم او رعيت ټولو لپاره دی، نو پدې اساس هغه چارواکي چې د شرابو په کارو بار يا د هغې په څښلو کې ملوث دي هغوی هم د مجازاتو لپاره د قانون منګلو ته وسپارل شي، همداراز لکه څرنګه چې د رعيت عام وګړي د نشه يې او مخدره توکو پر کاروبار باندې مجازات کيږي، بايد چې چارواکي او يا زورواکي هم ورباندې مجازات شي.
۶- د مخدره او نشه يې توکو پر ضد مبارزه کې بايد چې د شرابو پر معاملاتو باندې هم سخت بنديزونه ولګول شي او د اسلامي سپيځلي شريعت له مخې پر شرابيانو باندې حد جاري کړای شي، څو د دې ستر جرم پر مخنيوی کې لازم پرمختګ وشي.
۷- د چرسو په کارو بار باندې سخت بنديزونه ولګول شي، د چرسو معتادينو ته هم د اسلامي شريعت له مخې اړونده سزا ګانې اعلان او ورباندې تطبيق شي، همدرانګه چرسيانو ته د درملنې پر موخه مناسبې لارې چارې ولټول شي، توبه ويستلو ته اړ شي او دهغوی له ځواک څخه دهېواد او ټولنې په ديني او دنياوي پرمختګ کې لازمي ګټې واخستل شي.
۸- که زموږ په هېواد کې شرعي حدود نافذ شي مثلا د غل لاس پرې شي، شرابخور په درو ووهل شي، زناکار ته هم خپل ټاکلې سزا ورکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، خائنان او رشوت خواره د تعزیري سزا له مخې په مجازات شي، د شرعي لارښوونو په رڼا کې د غاصبانو، لوټمارانو او دوکه مارانو.. مخنیوی وشي، د مخدره موادو قاچاق بران محاکمه شي، نو تاسې څه فکر کوئ، په ټولنه کې به دا موجوده ناخوالې لمنځه ولاړې نه شي او یا لږ ترلږه کمې به نه شي؟

زموږ د هېواد د قانون او دستور په ځینې مادو کې پر اسلامي شریعت باندې د عمل او دهغې د پلې کېدو ژمنه شوې، لیکن هغې ته د عمل جامې نه وراغوستل کیږي او ځینې هغه موارد چې د بشر حقوقو سره په ټکر کې راځي او د غیر سیاسي جرمونو پورې اړه لري لکه په ناحقه سره وژنه، زنا، شرابخوري، نو د هغې پر تنفیذ کې اړونده ارګانونه او محاکم ناغیرې کوي، کله چې په هېواد کې داسې وضعیت دی چې قانون تش د کاغذ پرمخ شتون لري او عملي بڼه یې نه لیدل کیږي، نو څرنګه به مو هېواد او ټولنه لداسې سختو او سترو جرمونو څخه پاکه شي او څنګه کیدای شي د ناکراریو، جګړو او بې اتفاقیو له ناخوالو او ستونزو څخه وژغورل شوو؟

۹- هېوادوال پدې پوخ باور ولري چې زموږ د ټولو مشکلاتو او ستونزو حَل یوازې د خپل سپیڅلي دین د لارښوونو په پیروۍ کې دی او له کومو ناخوالو او نامناسبو حالتونو سره چې مخ یو اساسي علت یې د خپل دین له ښوونو څخه وروسته والی دی. او په هېواد کې مو چې کومې ناکرارۍ، ناآمنۍ او بیلابیل مشکلات دي لومړی لامل یې دانسان جوړیدنې ته نه پاملرنه او د مطلوب نظام نشتوالی دی، نو ترڅو چې په هېواد کې لومړیتوب انسان جوړونې ته ورنکړ شي، سم نظام جوړ نه شي، پر منصب او وظیفې باندې وړ، امین او ریښتونې وګړي ونه ګمارل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، مافيايي کړی ماتې او ختمې نه شي، د زوراکيو، درغليو، خيانتونو او غصبونو مخه ډب نه شي، بيت المال د ټولو هېوادوالو حق ونه ګڼل شي، د ظالمانه طبقاتي نظام جرړې ونه ويستل شي او په هېواد کې په واقعي معنی سره اسلامي نظام - چې بنسټ يې عدالت او انصاف دی- قايم نه شي، نو بيا پدې هېواد کې امن، د نظام پايښت، آرامي، سوکالي، اقتصادي پرمختيا رامنځ ته کيدل ، د فقر او بيچاره ګئ، د نشه يې توکو او نورو ناخوالو او ستونزو ختميدل نا شوني او مستحيل دي.

نو راځئ چې د هېواد او ټولنې د ستونزو او ناخوالو لمنځه وړلو، ثبات او استقرار راوستلو، امن، هوساينې او ژغورنې په خاطر د خپل سپيڅلي دين د اقامې او د هغې د شريعت او قانون د پلي کولو لپاره يو بل ته په اخلاص سره لاسونه ورکړو او پدې لار کې رغنده هلې ځلې او کوښښونه وکړو.

۸– نورو ته احتياج:

د يوانسان بل داسې يو انسان ته اړتيا چې هغه يې له مجبوريت نه بده استفاده وکړي، يا يې مرسته او تعاون مشروط کړي، همداراز د يوې ټولنې يا يو هېواد بل هېواد دغه ډول احتياج ځينې وخت له ستونزو او مشکلاتو سره مخ کوي، لکه عملا وليدل شول چې ځينې ګاونډي هېوادونه – په ځانګړې توګه رقيبان هېوادونه – د خپلو ګاونډيانو له مجبوريت او اړتيا نه بده استفاده کوي. زموږ په هېواد کې د کمونستي کودتا نه وروسته کله چې اسلامي مقاومت او د کفر او الحاد پر ضد باندې مبارزې ته سخته اړتيا وه او پدې مورد کې د ځينې ګاونډي هېوادونو مرستې او کومک ته اشد ضرورت راپيدا شو، نو بيا وليدل شول چې له مقاومت او جهادي بهير سره د مرسته کوکلو په بدله کې يې خپلې ځينې داسې ګټې په نظر کې نيولې وې کومې چې زموږ د ملت او هېواد په تاوان او ضرر تماميدې..

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د فقر او نيستمنئ يوه ناخواله او منفي اغيز په انفرادي کچه او د هېواد په کچه نورو ته احتياج او اړتيا ده، الله تعالی دې زموږ د هېواوالو اړتياوې له خپلو لا محدودو خزانو څخه پوره کړي!

بايد چې يو مسلمان د حاجتونو د رفع کولو او د استغناء په نيت سره چې الله تعالی يې مستغني او له خلکو بې پروا کړي دغه دعاء ووايي: «**اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى**.[٧٦] ای الله زه له تا څخه د هدايت، پرهيزګارئ، پاکدامنئ، موړوالي او بې حاجتئ سوال کوم». په حديث کې راغلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به دغه دعاء کوله.

د دې لپاره چې له پورتنيو ناخوالو – چې يو عمده سبب يې فقر او نيستي ده او له بله پلوه د يرغل دوام دی- زموږ ټولنه وژغورل شي پکار ده چې قوم او ولس ته يو ښه بديل وړاندې کړو چې هغه اسلامي حکومت قايمول او شرعي نظام نافذول دي، داسې حکومت چې په ټولنه کې عدل او انصاف رامنځ کول ته لومړيتوب ورکړي، د رعيت هوساينه او آرامي يې له مهمو موخو څخه وي ، د هېواد د بيارغاونې لپاره پداسې يو اقتصادي شامل پلان باندې کار وکړي چې چې له يوه اړخه هېواد آباد شي او له بله اړه بيکاره هېواد والو ته د روزۍ دلاس ته راوړلو لارې هوارې شي، په هېواد کې د طبقاتي نظام جرړې وباسي د ظلم درغليو او شخصي ګټو پاللو پرمخ کلک ديوالونه ودروي.

---

[٧٦] صحيح مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی

بې وزله او اړمنې طبقې

قرآن کریم د ټولنې هغه وګړو ته چې مالي توانایي ونه لري، اړمن او محتاج وي د فقیر او مسکین اصطلاح کارولې ده، همدارنګه ځینې اړمنې طبیقې یې هم په ګوته کړي چې هغه یتیمان او معیوبین دي. نو محتاج او اړمن خلک بیلابیلې ډولونه دي: برابر خبره ده که هغه سوالګر وي یا سوال نه کوي ، په بدن روغ وي ، ناروغ او معذور وي، سړی وي او که ښځه وي.

داچې زموږ په هېواد کې له څلورو لسیزو زیات دوامداره جنګونه وشول، دوو لویو یرغلګرو (روسانو، امریکایانو او متحدینو یې) پدې بې چاره اوبې دفاع ولس باندې بیلابیلې اسلحې وازمایلې.. چې له امله یې بشري ناورینونو رامنځ ته شول، افغان ولس ته یې د ځاني تاوانونو ترڅنګ زیات مالي تاوانونه هم واړول، او یو زیات شمېر هېواد ول یې له له بیچاره ګۍ او فقیرۍ سره مخ کړل.

په لاندې نقاطو کې د هېواد د زیاتو بیچاره طبقو د احتیاج څرګندونه او د هغوی د لاس نیوي او مرستې کولو لارې چارې ذکر شوي دي:

لومړی: بې وزله ښځې:

داچې د اسلامي دین او د وطن د ساتنې په خاطر د یرغلګرو په دفعه کولو کې زیاته ونډه د ځوانانو وه، نو د ځوان نسل د شهادتونو او مړینو له امله په هېواد کې یو زیات شمېر ځوانې کونډې پاتې شوې چې د محتاجو خلکو په کتار کې لومړۍ همدغه طبقه ښځې راځي، بیا ورپسې هغه ښځې د مېړونو په شتون کې هم په کار او کسب باندې مکلفې دي یا سوال او ګدایګري کوي. پدې لاندې نقاطو کې د دې موضوع وضاحت شوی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱– په اسلام کې د ښځې مقام:

د طبیعت او واقعیت په بنا سره ښځه نیمه ټولنه، نیم ولس او د ماشوم لومړی مدرسه او ښونځی دی. د اسلام سپیڅلی دین چې د بشریت د لارښوونې او د ژوند مکمل نظام دی، د ژوند د نورو اړخونو او برخو په څیر یې د ښځې په هکله هم پوره لارښوونې کړې دي. له اسلام نه مخکې په جاهلي ټولنه کې ښځې ته د حیوان په څیر هم نه کتل کېدل. کفارو مشرکانو د ښځو وجود نه منلو او نه ورته په کوم حیثیت باندې قایل ؤ، نو الله تعالی په خپل کتاب کې دغه کار وغنده او ویې وفرمایل: ((وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِٱلۡأُنثَىٰ ظَلَّ وَجۡهُهُۥ مُسۡوَدّٗا وَهُوَ كَظِيمٞ ﴿٥٨﴾ يَتَوَٰرَىٰ مِنَ ٱلۡقَوۡمِ مِن سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهِۦٓۚ أَيُمۡسِكُهُۥ عَلَىٰ هُونٍ أَمۡ يَدُسُّهُۥ فِي ٱلتُّرَابِۗ أَلَا سَآءَ مَا يَحۡكُمُونَ ﴿٥٩﴾)).[۷۷] او کله به چې لدوی نه یو چا ته د لور (زیږېدو) زیری ورکړ شو، نو مخ به یې (له خفګانه) تک تور واوخت او له غصې به ډک شو، له خلکو به پټ شو د هغه څه د ناخوښۍ له امله چې خبر یې ورکړ شوی (بیا به یې پدې فکر کولو چې دغه لور) سره د سپکاوي (د خلکو له پیغور سره سره) وساتي او که په خاورو کې یې (ژوندۍ) ښښه کړي؟ خبردار! بد دي هغه څه چې دوی یې پریکړه کوي.

د ښځې د مقام اوچتولو او پر هغوی باندې د ناخوښۍ د منځه وړلو لپاره د اسلام دین هغه حقیقت رابرسیره کړ چې په ټولنه کې نر او ښځه یو له بله څخه دي چې پر همدې دواړو باندې دنیا آباده ده، الله تعالی فرمایي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ

[۷۷]- النحل ۵۸ - ۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ﴿١﴾)). [78] اې خلکو! له خپل هغه رب څخه وويرېږئ چې له يوه نفس يې راپيدا کړئ او له هغه يې د ده جوړه راپيدا کړه او له دواړو يې ډېر نارينه او ښځې خواره کړل، هم د هغه الله په نسبت تقوی ولرئ چې په خپلو کې غوښتنې پرې کوئ او هم د خپلوۍ په اړه، بې شکه چې الله ستاسو څارونکی دی.

د هغه بدې انګیرنې د منځه وړلو لپاره چې ناپوهه خلک د لوڼو په زېږېدو خفه کيږي، الله تعالی هغه حقيقت رابرسيره کړ چې دا زما کار دی چې چا ته زوی ورکوم او که لور ((لِّلَّهِ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ يَخۡلُقُ مَا يَشَآءُۚ يَهَبُ لِمَن يَشَآءُ إِنَٰثٗا وَيَهَبُ لِمَن يَشَآءُ ٱلذُّكُورَ ﴿٤٩﴾)). [79] باچاهي خاص الله تعالی لره ده، هر څه ته چې يې اراده وشي پيدا کوي يې، چا ته چې يې خوښه شي لوڼئ ورکوي او چا ته چې يې خوښه شي زامن ورکوي.

لکه څرنګه چې الله تعالی په دنيا کې ښځه له سړي سره د هغه د حيثيت او مقام برابر د خپلو حقوقو خاونده کړې، د آخرت په لحاظ هم الله تعالی ورته د عمل برابر ثواب او پاداش ورکوي، پدې معنی چې څرنګه ښځه له سړي سره په دنيا کې د خپل حيثيت برابر حقوق لري په آخرت کې هم دخپل عمل برابر حقوق (ثواب او پاداش) ورکول کيږي الله تعالی فرمايلي:((وَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ

[78]. النساء ١

[79]- الشورى ٤٩

(c) ketabton.com: The Digital Library

ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ وَلَا يُظۡلَمُونَ نَقِيرٗا ﴿١٢٤﴾)).[٨٠] او څوک چې نيک عمل وکړي له نارينو او ښځينو، پداسې حال کې چې ايمان لرونکی وي، نو دا کسان جنت ته بوځم، چې د نقير (خرما د زړي شا داغ) په اندازه تيری به ورباندې ونه شي.

له اسلام نه مخکې په عربي جاهلي ټولنه کې ښځه له مدني او مالي حقوقو څخه بې برخې او محرومه وه او هغې ته به د يو حيوان په څير کتل کيدل، همداوه چې د اسلام د لمر په راختلو سره هغه له خپلو ټولو حقوقو برخورداره شوه او په قران عظيم الشان کې د ښځو په نامه يو سوت (النساء سورت) رانازل شو په کوم کې چې د ښځو زياتره هغه حقونه په ګوته شوي چې دوی ورڅخه محرومې وې لکه مهر، ميراث او د اسې نور مالي او مدني حقونه.

او داچې په سړو کې د ښځو په وړاندې د ترحم عاطفه پيدا او لاپسې قوي شي، د اسلام د ستر پيشوا او د الله تعالى د استازي صلى الله عليه وسلم په عمل او ويناو سره ډېر داسې څه بيان او څرګند شو چې د دې محروم مخلوق د حقوقو پر ساتنې باندې تاکيد کوي، د حديثو په يو راويت کې راغلي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ)).[٨١] ای الله زه ډاروم او ملامتوم هغه څوک چې د دوه کمزورو: يتيم او ښځې حق اخلي.

له عايشي رضي الله عنها نه پوښتنه وشوه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم به په کورکې څه کول هغه وويل د خپل کوروالو (بيبيانو) په خدمت (او دهغوي سره په کارکی مرسته کولو) کې به مشغول ؤ او کله به چې د لمانځه وخت داخل

---

[٨٠]- النساء ١٢٣
٣٨- سنن ابن ماجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو اودس به یې وکړ (مسجد ته) دلمانځه لپاره به ولاړ.[۸۲]

دا چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم بیبیانی له ځلورو څخه زیاتې وې پدې کې د نورو حکمتونو ترڅنګ یو حکمت داهم ؤ چې په عملي زندګۍ کې د هغوی مالي سرپرستي له هغوی سره مرسته، تعاون، ښه چلند او اخلاق د هغوی له لارې امت ته انتقال شي، څو هغوی هم ورپسې اقتدا وکړي.

د مومنانو مور عایشه رضي الله عنها فرمایي ((یوه ورځ یوه ښځه چې دوه لونړ ورسره وې زموږ کورته راننوتله او څه خوراک یې وغوښت، نو ما په خپل کور کې پرته له یوې کجورې بل څه ونه موندل. هغه کجوره مې ورته ورکړه، هغې دوه ټوټې کړه یوه ټوټه یې خپلې یوې لور ته ورکړه او بله یې بلې ته او پر خپله مخه ولاړه .کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم راغی ما د غه کیسه ورته وکړه، نو هغه وفرمایل: چا ته چې الله تعالی لونړ په برخه کړي او بیا د هغوی ښه پالنه وکړي، هغه لونړ به ورته په آخرت کې له اور نه نجات او پرده وګرځي)).[۸۳]

د حدیثو په یو راویت کې راغلي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((څوک چې درې لونړ، یا درې خویندې، او یا دوه لونړ ولري او پر هغوی لګښت (خرچه) کوي، هغوی ته ادب ورزده کړي، د هغوی ښه سرپرستي او پالنه وکړي، تر هغه وخت پورې د هغوی پالنه وکړي چې د واده مهال ته ورسیږي او بیا یې د واده انتظام وکړي، نو هغه ته جنت لازم شو)).[۸۴]

۳۹- صحیح البخاري ، کتاب النفقات ، باب (۸) خدمة الرجل في أهله
۴۰-- صحیح البخاري ، کتاب الزکاة ، باب (۱۰)
۴۱- - سنن أبي داود : کتاب الأدب ، باب (۱۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲– په ټولنه کې د ښځو محرومتیا:

دا په ډاګه ده چې زموږ د ټولنې د تیري یوه زیاته برخه پر ښځو باندې تحمیل شوې، موږ په خپله ټولنه کې ګورو چې زیاتره ښځې له میراث نه بې برخې دي، او ځینې ښځې له مهر څخه محرومې دي، همدارنګه د هېواد په ځینې قبایلي سیمو کې ښځې د یو سامان او یا څاروي په څېر پلورل کېږي، چې لدې امله دغسې خلک د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د هغه وعید مصداق ګرځیدلي چې فرمایي: ((قالَ الله: ثلاثةٌ أنا خَصْمُهُمْ يَوْمَ القِيامَةِ: رجُلٌ أعطى بي ثم غدر، ورجلٌ باعَ حُرّاً، فأكَلَ ثَمَنَهُ، ورجُلٌ استأْجَرَ أجيراً، فاستوفى منهُ، ولم يُعْطِهِ أجْرَهُ.[۸۵] الله تعالی داسې فرمایلي: درې کسان داسې دي چې زه به ورسره د قیامت په ورځ جنګ کوم: یو هغه سړی چې زما په نامه عهد (تړون) وکړي او بیايې مات کړي، بل هغه سړی چې ازاد انسان د پیسو په مقابل کې وپلوري او (هغه پیسې) مصرف کړي، او بل هغه چې په مزدور باندې کار وکړي او د کار بدله او مزدوري ورنکړي)).

نو راځئ چې د خپل دین د تعلیماتو سره سم خپلو خویندو ته د هغوی حقوق ورکړو، ترڅو مو د الله په وړاندې مسئولیت اداء شي او د دښمنانو له نیوکو هم خلاص شو. زموږ دښمنان چې کله دغه ظالمانه چلند ګوري، نو بیا د اسلام پر دین باندې نیوکې کوي، د هغوی اکثریت د اسلام د سپیڅلي دین حقانیت د مسلمان په عمل باندې پیژني او دې ته نه ګوري چې د اسلام دین د وګړو په کردار نه پیژندل کېږي، بلکه لومړی باید حق وپیژندل شي او بیا پر هغې باندې د خلکو عملونه وتلل شي.

۴۲- صحیح البخاري، کتاب البیوع ، باب (۱۰۶) اثم من باع حرا

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳– د ښځو حقوقو ته پاملرنه:

الله تعالی فرمايي:((وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ)).[۸۶] د ښځو هم (پرنارينه و) څه حقونه دي چې په غوره توګه يې اداء کړي لکه دنارينه وو چې پر هغوی دي.

په حِجّة الوِداع (د وداعئ او رخصتيدو حج) کې چې رسول الله صلی الله عليه وسلم د عرفات او لوی اختر په ورځ کومه خطبه ولوستله، په هغې کې يې اسلامي امت ته ډېرې مهمې توصيې او سپارښتنې وکړې چې يو ه توصيه له ښځو سره د ښه چلند کولو او هغوی ته د حقوقو ورکولو په هکله وه، رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل:((**فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ، وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُونَهُ، فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ**)).[۸۷]

نو له الله څخه د ښځو په حق کې وډار شئ، يقينا چې تاسې هغوی د شريعت د پيروۍ د امانت په اساس اخستې دي (نکاح مو ورسره کړې ده) او د هغوی عورتونه مو د الله تعالی د حکم پر بنسټ ځانونو ته روا کړي دي، پر هغوی ستاسو دا حق دی چې په خپلو کورونوکې داسې چا ته اجازه ورنکړي چې تاسې يې بد ګڼئ، نو که داسې يې وکړل بيا يې داسې ووهئ چې ډېر سخت نه وي، او پر تاسې د هغوی حق خوراک او په ښه طريقې سره جامه ورکول دي.

زمونږ په ټولنه کې دې ته ډېره اړتيا ده چې ښځو ته خپل حقوق ورکړل شي او هغه ښځې چې له خوارئ او غريبئ سره مخ دي په سهي توګه د هغوی پالنه او کفالت وشي په ځانګړې توګه بې وزله کونډې، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**السَّاعِي على الأَرْمَلَةِ وَالمِسكينِ كالمُجاهِدِ في سَبيلِ الله، أو كالَّذي**

---

۸۶ . البقرة ۲۲۸.

۸۷ صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَصُومُ النَّهارَ، ويَقُومُ اللَّيْلَ)).[88] کونډې او بې وزله ته پاملرونکی (په اجر کې) د الله تعالی په لار کې د جهاد کوونکی سره يو برابر دی او يا د هغه چا په څير دی چې ورځ يې په روژې او شپه يې په لمانځه تيرېږي.

په هېواد کې بايد د دې هڅه وشي چې بې وسه او بې وزلو ښځو لپاره د يو منظم پلان له لارې د کفالت لړۍ پيل شي، ترڅو وکولاشو له يوه پلوه د ښځو د ګدايګرۍ – چې خورا زيات ناوړه نتايج پرې مرتب کيږي – مخنيوی وشي او له بله پلوه شرعي مکلفيت او مسئوليت اداء شي.

د حکومت اونظام لخوا د کفالت او مالي مرستو ترڅنګ بايد په ټولنه کې دعامو خلکو آګاهۍ ته هم پاملرنه وشي، په کلو، قريو او د ښارګوټو په داخل کې د بې وزلو ښځو د مرستې لپاره صندقونه کيښودل شي، همداراز د بې وزلو ښځو خپلوان د هغوی لازمې سرپرستۍ او کفالت ته وهڅول شي.

د ښځو د بې وزله پاتې کيدو د مخنيوي په برنامه کې بايد دا انګيزه هم راپيدا شي چې د ښځو ګدايګري کول او د بې وزله ښځو مرسته نه کول يو ټولنيز ظلم دی چې توانمند خلک وربا ندې ماخوذ دي، بايد دغه ظلم او تيري ته نور د پای ټکی کيښودل شي. او هغه ښځې چې دکار او کسب توان لري، نو بايد چې حکومت هغوی ته مناسبې پروژې په کار واچوي لکه: د لاسي ګنډنې، ماشيني ګنډنې، اوبدل او داسې نور، چې لدې لارې له يوه اړخه د هغوی اقتصادي ستونزې د کار او کسب کولو له په وسيله حل شي او له بله اړخه د هغوی د کار او کسب انتاج د ټولنې په پرمختيا او ترقۍ کې ولګول شي.

بايد د اسلامي مکلفيت پر بنسټ د حکومت له پلوه د ښځو د شان برابر او د شرعي لارښوونو سره سم داسې پروژې په کار واچول شي چې اساسي هدف يې د ښځو د مشکلاتو حل کول او د هغوی عزت

٤٤- صحيح البخاري، كتاب الأدب ، باب الساعي على الأرملة

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوږول وي، او د پروژو په تطبيق کې داسې اړخونو يا موسساتو ته اجازت ورنکړ شي چې د ښځې عزت او مقام ته صدمه رسوي او که داسې نه وي، نو زموږ د ټولنې د بې وزله ښځو ستونزي به حل نه، بلکې زيات به شي. دې او دې ته ورته نورو سپيڅلو موخو ته موږ هله رسيدای شو چې په هېواد کې مو په واقعي معنی سره اسلامي شريعت حاکم او واکمن وي.

دويم:بې وزله ماشومان:

د اسلام سپيڅلی دين د انساني ټولنې د غوښتنو په لړ کې د ماشوم پالنې او تربيې ته هم پوره پاملرنه کړې او د هغې د عزت او ساتنې په هکله يې لازمې لارښوونې کړې دي. له اسلام نه مخکې د جاهليت په زمانه کې مشرکانو خپل اولادونه د فقر او لوږې له ويرې وژول، نو الله تعالی په قرانکريم کې د دې کار غندنه او مخنيوی وکړ، الله تعالی فرمايي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَٰدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَٰقٍۖ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْۚ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾)).[89] تاسې خپل بچيان د لوږې له وېرې مه وژنئ هغوی او تاسې ته خو روزي موږ درکوو. بيشکه د هغوی وژل لويه ګناه ده. همدارنګه فرمايي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَٰدَكُم مِّنْ إِمْلَٰقٍۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْۖ)). [90] او تاسې خپل اولادونه د لوږې له ويرې مه وژنئ مونږ تاسې او هغوی ټولو ته روزي درکوو.

په اسلام کې د ماشوم سرپرستي او د هغه د پالنې مسئوليت لومړی د هغه د پلار مور او بيا د هغوی د نه موجوديت په صورت کې د هغه پر

---

[89]ـ الاسراء ۳۱
[90]ـ الأنعام ۱۵۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلوانو باندې دی، مګر د خپلوانو د نشتوالي یا د بې وزلۍ په صورت کې دغه مسئولیت حاکم ته راجع کیږي او د دې مسئولیت په اړه به پوښتل کیږي. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((کُلُّکم راعٍ، وکُلُّکُم مسؤُولٌ عنْ رَعِیَّتِهِ)).[۹۱] هر یو له تاسې شپونکی دی او له هر یو به د هغه د رعیت او ماتحت په هکله پوښتل کیږي.

په عمومې توګه په فقیرو او نیستمنو ټولنو کی د ماشومانو په وړاندې په درسته او سهي طریقه مسئولیت نه ادا کیږي، نو داچې ټولنه او هېواد له غربت سره مخې دلته ماشومان د خورا زیاتو ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان دي، د هغوی حقوق ورکول خو لاپریږده، بلکې پر هغوی باندې ظلم او تیری کیږي. ځینې هغه ماشومان چې د منډې او تړې جوګه دي د روزئ او رزق تر لاسه کولو په خاطر د لوی خطر سره مخ دي. د تنکي ماشومانو په سختو کارونو کې مشغولیدل، د هغوی ناوړه استخدام، ګدایګري کول، دا ټولې هغه ناخوالې دي چې زموږ د ولس د بې وزلۍ او فقر له امله رامنځ ته شوي دي.

د یو راپور له مخې ((کال ۱۳۹۶ لمریز، د قوس په ۶مه نیټه)) د افغانستان د کار او ټولنیزو چارو وزارت ویلي: په هېواد کې ۱.۳ میلیونه ماشومان د بېلابېلو خطرونو له ګواښ سره مخ دي. د ځینو ارقامو له مخې، ۱، ۲ میلیونه ماشومان دا مهال په درنو کارونو بوخت دي. افغان ماشومان وایي چې لا هم له سختو ستونزو سره لاس او ګریوان دي، د دولت لخوا یې لاسنیوی نه دی شوی او د خپل ژوند د تأمین لپاره خپل راتلونکي ته اند ښمن دي.

تاسې څه فکر کوئ زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د سختو کارونو په کولو مجبور شوي او یا له خپل توان څخه څو چنده زیات بار وړي ایا هغوی د خواخوږئ، همدردئ او ترحم زیات وړ نه دي ؟

[۹۱]. متفق علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقیقت دادی چې موږ په خپله ټولنه کې دغه ماشومانو ته د څارویو په څیر هم ونه کتل، اسلام چې کله څاروي باندې د مهربانۍ امر کوي، څو یې خاوند ورباندې د هغه له توان څخه پورته بار یو نه سي، نو په طریقه اولی سره دغه مهرباني او ترحم پر یو ماشوم باندې په کار دی.

زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د ژوند یوه برخه یې په ډېرانونو کې د کباړ راټولو په خاطر تیریږي، د صحت ، او روغتیا د خرابوالي له یو ستر ګواښ سره هم مخ دي او څه فکر کیږي هغه ماشومان چې ګدایګري او سوال کول یې پیشه ګرځیدلې او یا د قاچاق په نقلولو کې استخدامیږي انساني طبیعت به یې روغ او سالم پاتې شي او که داچې ټولنه دې له هغوی نه صرف نظر شي ؟

باید یادونه یې وکړو چې زموږ د هېواد د بې وزلیو په لړیو کې ماشومان هم په زیاته کچه له بې وزلیو او زیانمن کیدو سره مخ کیږي، د کورونا ناروغۍ پدې اوسنیو شرایطو کې چې په هېواد کې بې وزلې لا پسې زیاته شو، د هغې ل جلمې یې ماشومانو ته هم یو زیاته برخه رسیدلې.

د اقتصاد وزارت د شمېرو پر بنسټ، د هېواد له نیم نفوذ څخه زیات خلک د بې وزلۍ له کرښې لاندې ژوند کوي. ورته مهال، د ملګرو متلونو سازمان له ماشومانو د ملاتړ صندوق (یونېسېف) وایي اندېښنه لري چې د قرنطین په لړ کې ماشومان له لوږې سره مخ شي.

په افغانستان کې د یونېسېف ویاند وایي: ((موږ اندېښمن یوو چې کورونا ویروس هغوی د لوږې له خطر سره مخامخ کړي دي)).افغانستان د نړۍ تر ټولو بې وزله او ناداره هېواد دی.

دماشومانو دملاتړ نړیوال دفتر پدې وروستیو کې ریوټ ورکړی چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې اوه نیم مېلیون ماشومان له خوارځواکۍ او لوږې سره مخ دي.[۹۲]

د ماشومانو ژغورنې ته پاملرنه:

باید چې حکومت او عام ولس د بې وزلو د لاس نیوي په برنامه کې د بې وزله ماشومانو لاس نیوي ته هم پوره پاملرنه وکړي،هغه چارواکي چې د حکومت او بیت المال په مالونو او شتمنیو کې ناوړه تصرفات کوي، خیانت او درغلي پکې کوي، یا داچې خپل مسئولیتونه په پوره توګه نه داء کوي، پدې باندې دې باور ولري چې الله تعالی به ورځخه د دې بې وزلو پوښتنه کوي..

راځئ چې د خپلو بچیانو د پالنې په څېر د ولس د بې وزله ماشومانو غم وخورو، د هغوی حقونه ورکړو ،د هغوی د ژغورنې لپاره متې را بډ وهو، او پداسې لارو چارو باندې غور وکړو چې د هغوی بې وزلي او خوارځواکي ختمه او احتیاج یې رفع شي.

د و لس او هېواد د بې زولو ماشومانو د زده کړې او پالنې په لړۍ کې باید چې دا لاندې نکات په نظر کې ونیول شي:

الف- د قوم او ولس هر ماشوم د تعلیم او تربیې له اساسي زده کړو برخمن شي.

ب- هغه خیریه بنسټونه چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کار کوي لږ او محدود دي، نو دې ته اړتیا ده چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کافي او مطلوب خیریه بنسټونه تاسیس شي.

ج- د ماشوم د پالنې او هغې ته د روزۍ د ګټلو د کسبونو ترڅنګ د هغوی د سالمې تربیې او روزنې لپاره لارې چارې هوارې شي.

د- که یو بنسټ یا یا کومه موسسه غواړي د بې وزله ماشومانو لپاره د حرفوي

---

[۹۲]. وګوره: د کورونا ویروس د خپرېدو په لړ کې د بې وزلۍ او ناداري زیاتوالی...

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کړو مرکز پرانيځي، نو د هغوی د توان برابر کسبونه او پروګرامونه ورته داير کړي، چې د هغوي د عمر او جسمي طاقت په نظر کې نه نيولو سره پداسې څه مکلف نه کړای شي چې له وسې او توان يې پورته وي، څو پرهغوی باندې د ظلم کولو په وعيد کې رانه شي، اود دښمنانو د هغې نيوکې مورد ونه ګرځي چې وايي: په اسلامي هېوادونو کې ماشومان په درنو کارونو مکلف کيږي.

دريم: يتيمان:

په اسلامي شريعت کې يتيم هغه چا ته وايي چې پلار يې مړ شوي وي، پداسې حال کې چې دې بلوغ ته نه وي رسيدلای.[۹۳]

يتيمان او يا پلار مړي د ټولنې د زياتو بې وزلو او محتاجو طبقو څخه شمېرل کيږي؛ دا ځکه چې يتيم د پلار له نعمت او د هغې له سرپرستۍ نه بې برخې او محروم وي او پدې طبقه کې ځينې هغه ماشومان چې پرته له مور نه د کورنۍ بل کوم سرپرست هم نلري زيات محتاج بلل کيږي؛ ځکه چې د ژوند له سختو تکليفونو او کړاوونو سره مخ وي.

نو راځئ چې د دې بې وزله طبقې په لاس نيوي او ژغورنه کې دا لاندې مهم نکات په نظر کې ونيسو:

۱– يتيم پالنه يوه مهمه فريضه ده:

د اسلام سپيڅلي دين د داسې بې وزلو ماشومانو سره په غوره چلند، ښې سرپرستې او هغوی ته په پوره پاملرنې باندې تاکيد کوي، له هغوی سره د هر ډول بدچلند مخنيوي کوي او د هغوی د حقونو د ضايع کولو په کلکه سره غندي، چې دغه مفهوم د قرانکريم او نبوي احاديثو په يو شمېر نصوصو کې ذکر شوی دی، د نمونې په توګه:

---

[۹۳]- وګوره :الفقه الاسلامي وأدلته د کتور وهبة الزحيلي ، ۸ \ ۷۹ ،چاپ دارالفکر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف- الله تعالی فرمايي: ((وَلْيَخْشَ ٱلَّذِينَ لَوْ تَرَكُواْ مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَٰفًا خَافُواْ عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلْيَقُولُواْ قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾)).[۹٤] او ودې وېرېږي هغه خلک که چیرته د هغوی له مړینې وروسته د هغوی کمزوري اولادونه (ماشومان) پاتې شي، نو د هغوی په هکله به اندېښنه وکړي، همداسې دې د نورو د اولادونو په هکله له الله تعالی څخه وډارشي او له هغوی سره دې سم چلند وکړي او سمه خبره دې ورته کوي.

ب- الله تعالی فرمايلي: ((وَلَا تَقْرَبُواْ مَالَ ٱلْيَتِيمِ إِلَّا بِٱلَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُۥ)).[۹۵] او مه نږدې کیږئ د يتيم مال ته، مګر په هغه طریقه چې سمه وي، څو چې زلمیتوب ته ورسيږي.

پدې آیت شریف کې الله تعالی د يتيم د مال په ساتنه امر کوي او پدې تاکید کوي چې سرپرست يې باید په مال کې ناجایزه تصرف ونکړي، مال يې په پوره امانتدارۍ ورته وساتي او چې کله له يتيمتوب څخه ووځي (بالغ شي) په پوره توګه يې ورته وسپاري لکه چې پدې بل آیت کې يې هم وضاحت شوی دی:

((وَٱبْتَلُواْ ٱلْيَتَٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُواْ ٱلنِّكَاحَ فَإِنْ ءَانَسْتُم مِّنْهُمْ رُشْدًا فَٱدْفَعُوٓاْ إِلَيْهِمْ أَمْوَٰلَهُمْ ۖ وَلَا تَأْكُلُوهَآ إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَن يَكْبَرُواْ)).[۹٦]" تاسې يتيمان وازمایې تردې چې کله زلمیتوب ته ورسيږي، نوکه هوښیارتیا مو ورڅخه ولیده خپل مالونه ورته وسپارئ او د هغوی مالونه په اسراف سره مه خورئ؛ ددې له وېرې چې ستر به شي (او مالونه به يې ستاسې له تصرف نه ووځي).

---

[۹٤]- النساء ۹

[۹۵]- الأنعام ۱۵۲

[۹٦]- النساء ٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فقهې پوهانو پدې خبره باندې اتفاق کړی چې کوم یتیم تصرف نه شي کولی د هغه سرپرست به یې په سمه طریقه په مال کې تصرف کوي. همدارنګه علماء پدې خبره اتفاق لري چې شتمن او غني سرپرست به د هغه له مال نه د ځان لپاره څه نه اخلي او نه مصرفوي او نه به ورځخه خوراک کوي او فقیر او نیستمن سرپرست (ځوک چې یې مال په کار اچوي) پداسې توګه به ورڅخه خوراک کوي چې اسراف او زیاتی پکې نه وي، لکه څرنګه چې الله تعالی د همدغه مخکیني آیت په اخر کې فرمایي: ((وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۖ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ ۚ. او هغه ځوک چې غني وي، نو ځان دې د هغه له ماله وساتي، او که ځوک فقیر وي، نو په جایزه طریقه دې (د حق زحمې برابر) ورڅخه دخپل خوراک لپاره اخلي)).

د مومنانو مور عایشه رضي الله عنها وایي: ((دغه آیت د یتیم د سرپرست په هکله نازل شوی، نو که چیرې هغه نیستمن وي، د خپل کار او زحمت په اندازه دې ورڅخه خوراک کوي)). او د حدیثو په یو بل یو روایت کې ذکر شوي: یو سړي له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه پوښتنه وکړه چې زما هیڅ مال او داراي نشته او یتیم مې له سرپرستۍ لاندې دی، نو هغه ورته وفرمایل: د خپل یتیم له مال نه داسې خوراک کوه چې اسراف او زیاتی کوونکی نه وې، د هغه له مال څخه د ځان لپاره بچت کوونکی نه وې، همداراز د هغه پر مال باندې خپل مال ساتونکی نه وې.[97]

---

[97] - وګوره: الفقه الإسلامي و أدلته ، دکتور وهبة الزحیلی ، ۵\ ۴۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د یتیم پالنې اجر او ثواب:

الله تعالی فرمایي: ((وَيَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلۡيَتَٰمَىٰۖ قُلۡ إِصۡلَاحٞ لَّهُمۡ خَيۡرٞۖ)).[۹۸] ای پیغمبره! دوی له تا څخه د یتیمانو په باره کې پوښتنه کوي، نو ورته ووایه د هغوی لپاره ښیګڼه غوښتل غوره کار دی)). پدې وینا کې الله تعالی د یتیمانو د اصلاح ، د هغوی سره ښه چلند او د هغوی ښه سرپرستي یو بهترین عمل ګڼلی دی.

رسول الله صلی الله علیه وسلم په خپله یوه وینا کې د یتیم د سرپرستۍ او پالنې ثواب او اجر داسې ذکر کوي: ((**كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ**)) [۹۹] د یتیم سرپرست که یتیم یې خپلوان وي او یا ورڅخه پردی وي، زه او هغه به په جنت کی داسې یو (د دووه ګوتو- مسواکه او منځنې- په څیر نژدې).

رسول ل الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((**خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ، وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ**))[۱۰۰] د مسلمانانو په کورونو کې بهتر کور هغه دی چې پکی یتیم وي، ښه چلند ورسره کیږي او د مسلمانانو په کورونو کې بد کور هغه دی، چې پکې یتیم وي او بد چلند ورسره کیږي.

۳- د یتیم پالنې په اړه احساس:

له بده مرغه زموږ په ټولنه کې د یتیم ، او پلار مړي د مقام، د هغه سهي تربیې او سالمې پالنی ته توجه نه ده شوې، پدې خبره باندې ډېر ښکاره دلیل په ټولنه کې د ځینو یتیمانو بد رالویدل او بیا د شر په کارونو کې اخته کیدل دي، نو که غواړو ټولنه د پرمختیا ، آرامۍ او تمدن په لور روانه کړو، باید چې د یتیم پالنې او سالمې روزنې ته ځانګړې پاملرنه وکړو، ترڅو ټول یتیمان په ټولنه

[۹۸]- البقرة ۲۲۰
[۹۹]- صحيح مسلم ، كتاب الزهد ، باب فضل الإحسان إلى الأرملة و المسكين و اليتيم
[۱۰۰]- سنن ابن ماجه ، كتاب الأدب

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې مصلح او نيك وګړي وګرځي او د هېواد په پرمختيا کې يې له استعدادونو کار واخستل شي.

يتيمتوب څه عيب نه دى بلکې عيب پدې کې دې چې په ټولنه کې د يتيمانو سالمې پالنې ته پاملرنه ونه شي، زموږ پيغمبر صلى الله عليه وسلم هم يتيم ؤ، الله تعالى د هغه پالنې لپاره ډېر ښه اسباب برابر کړل، الله تعالى فرمايي: ((أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَـَٔاوَىٰ ۝٦)).[۱۰۱] ايا ته مو يتيم نه وې ګرځولى، چې استوګنه او د سرپرستئ اسباب مو درته برابر کړل.

د عربو په جاهلي ټولنه (او د مکې په ښار کې) کې الله تعالى د خپل پيغمبر استازي صلى الله عليه وسلم پالنې او سرپرستئ ته غوره لارې چارې برابرې کړې، د هغه مبارک زيږيدل داسې مهال رامنځ ته شول چې پلار يې وفات ؤ، نو نيکه يې عبدالمطلب ډېره ښه پالنه وکړه، بيا د هغه له وفاته وروسته تره يې ابوطالب سرپرستي او پالنه پر غاړه واخيسته..

د دغه احسان په يادولو سره الله تعالى خپل استازي صلى الله عليه وسلم ته بيا دا امر کوي چې د يتيم سرپرستئ او پالنې ته خاص توجه کوه او له هغه سره له بد او ناوړه چلند نه ځان وژغوره چې دغه خطاب يې امت ته هم شامل دى:

((فَأَمَّا ٱلْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ۝٩)).[۱۰۲] نو پر يتيم باندې قهر او غصه مکوه.

بايد په ياد ولرو د جهاد او هجرت پر مهال چې د يرغلګرو(روسانو او کمونستانو) د ظلمونو او د هغوى پر ضد د جهاد او مقاومت له امله زموږ په قوم او ولس کې زيات شمېر يتيمان راپاتې شول او د هغوى د کفالتونو او

---

[۱۰۱] - الضحى ۶
[۱۰۲] - الضحى ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرپرستۍ په لړۍ کې نه يوازې د هغوی خپلوانو يې سرپرستي وکړه، بلکې د اسلامي نړۍ له ګوټ ګوټ څخه مسلمانانو د هغوی همدردۍ او مرستې ته راودانګل. د يو شمېر اسلامي مئوسساتو لکه :اسرا (الوکالة الإسلامية..) جمعية قطر الخيريه، لجنة الدعوة الاسلامية، هيئه الإغاثة الاسلامية, هيئة التراث الإسلامي، اونورو د هجرت او جهاد پر مهال په پاکستان کې زمونږ د هېواد د زيات شمېر يتيمانو کفالتونه وکړل، د نومړو موسسو زياتره کفالتونه او مرستې له خليج هېوادونو څخه وې.

له بده مرغه چې د سپتمبر ۱۱ پېښې (کال ۲۰۰۱م) څخه وروسته دغه کفالتونه او مرستې کمې شوې او د زيات شمېر يتيمانو کفالتونه لغوه شول، چې لدې امله يو زيات شمېر يېتميان او د هغوی کورنۍ له اقتصادي ستونزو سره مخ شوې.

په موجوده وخت کې چې د هېواد په داخل کې د حکومت له لارې د يتيمانو د مرستې لپاره کومې برنامې رواني دي، د نومړو مئوسساتو له کفالتونو او مرستو سره يې هيڅ مقارنه او پرتله نه شي کېدای؛ دا ځکه چې د حکومت اړونده ادارې د دې کارلپاره خاصه او معلومه بوديجه نه لري او هغه کومې مرستې چې د حکومت له بوديجې يا له يو ځای او بل ځای ترلاسه کيږي، لومړی له خاينو لاسونو تيريږي او بيا يتيم او کورنۍ ته يې چې څه رسيږي هغه ډېر کم او نا چيز وي.

نو بايد چې زموږ مسلمان ولس هم د اسلامي مسئوليت او ديني وجيبې پربنسټ - لکه د خليجي اوعربي نړۍ د ولسونو په څير - د يتيمانو کفالت او سرپرستۍ ته راودانګي، څو له هغو سترو اجرونو او ثوابونو برخمن شي، کوم چې د يتيم په پالنې او کفالت سره حاصليږي. زموږ وطنوال بايد د نورو خلکو مرستو او کومکونو ته نور سترګې په لار نه شي، بلکې د خپلو محتاجو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړمنو وګړو اړتيا په خپله پوره کړي او د يتيمانو د لاس نيوي په خاطر بايد چې له داخل څخه د کفالت لړۍ پيل شي. زموږ په شتمنو وګړو کې بايد دغه احساس پيدا شي او با احساسه وګړي بايد پدې ډګر کې ډېر څه وکړي.

دا يو حقيقت دی چې زموږ په ټولنه کې د بې وزله خلکو د حقوقو د ناخبرۍ، همداراز په ټولنه کې د ظلم او تيري د عام کيدو له امله د يتيمانو حقوق هم ضايع کيږي، د يتيمانو ځينې ظالم وارثان د هغوی شرعي او ثابت حقوق ورڅخه تروري، همداراز ځينې حکومتي چارواکي يتيمانو ته په راغلو کفالتونو او مرستو کې ناجايزه تصرفات کوي، د دغه انفرادي او ټولنيز ظلم د مخنيوي په خاطر پدې ځای کې موږ د هغو نصوصو يوه نمونه ذکر کوو چې د يتيمانو حق خوړونکو او پر هغوی باندې د ظلم کوونکو سزا پکې بيان شوې:

الف. الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارًاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾))[۱۰۳] بيشکه هغه کسان چې د يېتمانو مالونه په ظلم سره خوري، بيشکه چې دوی په خپلو خيټو کې له اوره پرته بل څه نه اچوي او ژ دی چې اور ته به ننوځي.

ب. د رسول الله صلی الله عليه وسلم په يوی وينا کی د يتيم مال خوړل له اوو تباه کونکو ګناهونو څخه شمېرل شوی، هغه فرمايي: **((اجتَنِبوا السبْعَ الموبِقاتِ، قالوا: يا رسولَ اللهِ! وما هُن؛ قالَ: الشرْكُ باللهِ، والسحرُ، وقتْلُ النفْسِ التي حَرمَ اللهُ إلا بالحق، وأكلُ الربا، وأكلُ مالِ اليتيمِ، والتَولي يومَ الزَحْفِ، وقذْفُ المُحْصَناتِ المؤمِناتِ الغافلاتِ)).** [۱۰۴] له اوو تباه کوونکو ګناهونو ځانونه وساتئ! صحابه و وويل: ای د الله پيغمبره! هغه کوم دي، هغه وفرمايل: له الله سره شرک کول، جادو کول، په ناحقه سره څوک وژل، سود خوړل، د يتيم مال خوړل، په جنګ کې شاه اړول

[۱۰۳] ـ النساء ۱۰

۵۸- متفق عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د پاکو ناخبرو مومنو ښځو په ناپاکۍ سره تورنول.

ج. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «**اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ**».[۱۰۵] ای الله! زه هغه څوک ګنهګار بولم چې د دوه کمزور: ښځې او يتيم حق ضايع کوي (او خپل امت د هغوی له حق تلفۍ نه ويروم).

نو راځئ چې په ټولنه کې د تييمانو، ښځو او کمزورو او بې وسه خلکو پالنې او مرستې ته پوره پاملرنه وکړو، ترڅو مو دخپل حبيب صلى الله عليه وسلم په خوښۍ ترلاسه کولو سره رب العالمين او پالونکی ذات مل او مدد ګار شي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: «**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**»[۱۰۶] تاسې زما رضا او خوښې د کمزورو خلکو په لاس نيوي کې ولټوئ، بيشکه له تاسې سره د کمزورو له مخه مدد کيږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کيږي.

۴– د يتيم ښوونې او روزنې ته پاملرنه:

بايد چې په هېواد او ټولنه کې د يتيمانو ښوونې او روزنې ته زياته پاملرنه وکړو او که داسې ونه شي او هغوی لدې نعمت نه بې برخې پاتې شي، نقصان او تاوان به يې خپلو کورنيو او خپلوانو پورې منحصر نه وي، بلکې ضرر او اذيت ټولنې ته هم رسيږي. حکومت، خيريه ټولنې او شتمن خلک د دې طبقې د کفالت او مرستې په لړۍ کې د هغوی لپاره د ښوونې او روزنې بيلابيل فرصتونه برابر کړي، که له يوه پلوه د يتيم له کورنۍ سره نقدي او مالي مرسته کيږي، بايد چې د هغې ترڅنګ د يتيم تعليمي کفالت هم وشي.

يتيمانو ته د تعليمي فرصتونو او تعليمي چاپيريال په برابرولو کې بايد دې ته

---

[۱۰۵]- سنن ابن ماجه (کتاب الأدب)

[۹]- سنن أبي داود ، کتاب الجهاد ، باب(۷۷) فی الانتصار بذی الخيل و الضعفة، وفي صحيح البخاري کتاب الجهاد، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فی الحرب، بلفظ "هل تنصرون الابضعفاءکم".

(c) ketabton.com: The Digital Library

زير شو چې په ټولو حالاتو او شراطو کې يتيمانو ته پر روزنتونونو باندې اکتفاء ونه شي، بلکې د هغې پر بديلو موثرو لارو باندې هم غوروشي، د مثال په توګه:

الف- د روزنتونو ترڅنګ بايد چې په حکومتي او شخصي نمونه يي ښونځيو او مدرسو کې د يتيمانو لپاره هم د خاصې پالنې تر سيورې لاندې د زده کړې فرصتونه برابر شي؛ دا ځکه چې پداسې يو چاپيريال کې - چې ټول پکې د روزنتون په څير يتيمان نه وي - يتيم ته په طبيعي چاپيريال کې د وخت تيريدو موقع ورکول کيږي او له بله پلوه د پلار لرونکو زده کوونکو له همدردۍ او ملګرتيا څخه هم برخمن کيږي.

ب- د يتيمانو سرپرستان او کفالت کوونکي بايد چې د نقدي کفالت ترڅنګ يتيمانو ته په ځانګړو نمونه يي او ممتازو ښونځيو او مدرسو کې د زده کړې په موخه زمينه برابره کړي اوبيا پدې پروسه کې هغوی د خپلې څارنې او ارزونې لاندې ونيسي، پداسې طريقه چې د ښونځي او يا مدرسې له ادارې سره وخت په وخت تماس کې وي او د مکفول يتيم د ارزونې لپاره يوه خاصه فورمه ولري چې په اړونده معلوماتو باندې مشتمله وي..

ج- که د ځينې ظروفو او شرايطو پر بنسټ دا اړينه وي چې يتيم بايد په روزنتون کې تعليم وکړي، نو بيا د هغو يتيمانو لپاره چې خپلو کورونو ته تګ او راتګ کولی شي دا ضروري نه ده چې حتما دې د دار الايتام په ليله کې ووسيږي؛ ځکه چې د خپل کلي او يا د خپلې کورنۍ په چاپيريال کې د کورنۍ، خپلوانو او ګاونډيانو ترڅنګ د يتيم وسيدل هغه له طبيعي نشأت څخه برخمن کوي.

ج- بايد چې په روزنتونو کې اداري او تدريسي عمله، همداراز کار کوونکي د يتيم له حقوقو څخه خبر وي او د هغوی د پالنې پر غوښتنو باندې پوهه ولري ، ترڅو د هغوی سالمه روزنه ترسره شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- په روزنتونو او يا په نورو تعليمي مرکزونو کې د يتيم د زدکړې او تعليم سره سره بايد هغو يتيمانو ته چې عمرونه يې د بالغوال] مرحلی ته نژدی وي کسبونه او حرفوي پروگرامونه هم وښودل شي، څو په خپل راتلونکې کې د هغې له لارې که اړتيا يې وي روزي لاس ته راوړي.

خلورم: معيوبين:

هغه څوک چې د بدن کوم غړی يې له منځه تللی او يا له کاره ولويدلی وي، يا دائمي رنځور وي او يا د جسم د کمزورئ له امله کار او کسب نه شي کولی معيوب او معذور بلل کيږي.

د بدن د غړو جوړوالی او په کار باندې توانايي يو نعمت دی، خو په مختلفو سببونو سره ځينې وګړي لدې نعمت نه محروميږي، چې بيا دغسې انسان د شريعت د لارښوونو پر بنسټ له ځينو مکلفيتونو څخه معاف کيږي او په ټولنه کې د خلکو د مرستې او همدردۍ زيات وړ ګرځي. په قرانکريم کی الله تعالی فرمايلي دي:

الف- ((لَيۡسَ عَلَى ٱلۡأَعۡمَىٰ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡأَعۡرَجِ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرِيضِ حَرَجٞ)). [۱۰۷] په نابينا باندې کوم حرج او ګناه نشته او پر ګوډ باندې هم او په رنځور باندې هم کوم حرج نشته (کله چې له جهاد څخه کيني).

ب- ((لَّيۡسَ عَلَى ٱلضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرۡضَىٰ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُواْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦۚ)). [۱۰۸] نشته ګناه پر کمزورو، رنځورانو او پر هغه چا چې په جهاد کې د لګښت لپاره مال نه

[۱۰۷]- الفتح ۱۷
[۱۰۸]- التوبة ۹۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري، کله چې هغوى په الله او د هغه د استازي په وړاندې اخلاص لرونکي وي.

ج. ((لَا يَسْتَوِى ٱلْقَـٰعِدُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُوْلِى ٱلضَّرَرِ وَٱلْمُجَـٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۚ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلْمُجَـٰهِدِينَ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى ٱلْقَـٰعِدِينَ دَرَجَةً ۚ وَكُلًّا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلْمُجَـٰهِدِينَ عَلَى ٱلْقَـٰعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾)).[۱۰۹] له جهاد څخه ناست مومنان پرته له خاوندانو د معيوبيت څخه او هغه خلک چې د الله په لار کې په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوي برابر نه دي، الله تعالى په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوونکو ته پر ناستو خلکو باندې يوه درجه غوره والى ورکړى دى او لدې ټولو سره الله تعالى ښه وعده (د جنت) کړې ده او الله فضيلت ورکړې محاهدينو ته پر ناستو خلکو په لوى اجر سره.

زمونږ په تير جهاد او قربانيو کې – د روسانو او کمونستانو پر ضد - زيات شمېر خلک معيوب او معذور شول ، چې لاتر اوسه پورې يې يو زيات شمېر د ژوند د سختيو او مشکلاتو سره لاس په ګريوان دي او د خلکو مرستې ته سترګې په لار دي.

همدارنګه د کمونستي حکومت له سقوط څخه وروسته په داخلي جنګونو کې او بيا له هغې وروسته د امريکا په بريدونو او بمباريو او داسې نورو بيلابيلو حالاتو کې يو زيات شمېر هېوادوال د معيوبۍ په ټغر کيناستل.

د معيوبو وګړو له جملې نه يې ځينې داسې هم شته چې د ډېرې بې وسې له امله د سرکونو او لارو په سرونو او خواو کې د خير خيرات غوښتنې په موخه ناست وي، آن تر دې د کال په سختو موسمونو کې هم په ډاګ او آزاده فضاء

[۱۰۹] - النساء ۹۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې وخت تيروي. بايد چې دغسې ډېر بې وزله معيوب لدې خوارئ او سختيو نه وژغورل شي، با احساسه او شتمن خلک د هغوی پوره لاس نيوی وکړي.

همداراز د هېواد او ټولنې ټولو معيوبو وګړو لاس نيوي او مرستې ته پوره پاملرنه وشي، البته هغه معيوب او معذور وګړي چې د کار کولو يو څه توان لري د هغوی لپاره مناسبې پروژې په کار واچول شي:

۱- د عامو معيوبونو لپاره پروژې:

بايد چې د معيوبينو لپاره د هغوی د جسمي توان او غوښتنې برابر د مناسبو کسبونو زده کولو په پروژو کې زياتوالی راشي؛ دا ځکه چې تراوسه پورې د دوی لپاره دغه پروګرامونه محدود دي او زياتره د اطرافو او قريو معيوبين لدغسې پروګرامونو څخه بې برخې پاتې دي.

او که د حرفوي او علمي زده کړې سره سره د معيوبينو سره نقدي مرسته هم کيږي، نو دا به ډېره ښه وي، ترڅو هغوی د خپلو کورنيو د اقتصادي ستونزو په حل کولو کې برلاسي شي، همداراز د کار او کسب له پوره کولو وروسته هغوی ته د کسب ماشين آلات ورکول او بيا هغوی ته بازار موندنه لدې ټولو لارو چارو نه خلاصی نه شته دی.

په کال ۱۳۸۱المريز کې چې کله مو پدې ليکنه باندې پيل وکړ، نو د معيوبو وګړو لپاره د پروژو په برخه کې د پلټنې پر مهال مې وليدل چې د عامو معيوبينو لپاره د کسبونو د زده کړې په موخه په پېښور کې هغه مئوسه چې پدې ميدان کې يې زيات شهرت درلود د سيدجمال الدين افغان رفاهي مئوسسه وه. د نوموړې مئوسسې مرکزي دفتر د پېښور په بورډ نعمت محال کی واقع و، د دفتر د مرکز ترڅنګ او په ځينو کيمپونو کې يې د معيوبينو د ټريننګ بيلابيله پروګرامونه درلودل چې ډېرو معيوبونو پکې کسبونه زده کړل، او د کسب له زده کولو وروسته به

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې اړوند ماشين يا د کار آلات او وسايل هم ورکول، همداراز دې مئوسسې په جلال آباد ښار کې هم د ټريننګ مرکز درلود چې يو شمېر معيوبو وګړو پکې بيلابيل کسبونه زده کړل. هغه کسبونه چې د نوموړې مئوسسې لخوا معيونو ته ښول کيدل مهم يې: نجاري، حلبي سازي، ويلډنګ، بوټ ګنډنه او چپل جوړونه وو.

۲- د نابينايانو لپاره پروژې :

پدغه ميدان کې چې تر اوسه پورې د هجرت په مهال او يا داخل د هېواد کې پخوا کومې هلې ځلې شوي دي کافي نه وې او اوس چې پدې ميدان کې کومې مرستې کيږي، نو هغه هم بسنه نه کوي؛ځکه چې موږ په خپل شاوخوا کې ډېر نابينان لدغسې مرستو بې برخې ګورو، همدارنګه د لرې سيمو او اطرافو يو زيات شمېر نابينان ورڅخه محروم دي.

د ليکنې په پيليزه مرحله کې مو د هجرت په ديار (پېښور) کې د نابينانو د حالاتو معلومولو په موخه مو (دافغانستان د نابينايانو د تنظيم) له ځينو غړو سره ليدنه وکړه او د نوموړي د فتر د فعاليتونو په اړه مو ورڅخه پوښتنې وکړې، چې په نتيجه کې لاندې معلومات ترلاسه شول:

۱ = هغه مهال د نوموړې مئوسسې دفتر چې د پېښور په ګل حاجي پلازه کې موقعيت درلود، د هېواد په داخل او خارج کې يې ۳۶۰۰ نابينايان راجستر کړي و، چې (۲۸۰۰) نابينايانو په داخل د افغانستان کې او د ۸۰۰ په شاوخوا کې يې د پاکستان په خاوره کې زندګي کوله.

۲ - دنوموړی دفتر د معلوماتو مطابق ځيني نابينايان لداسې کورنيو ځخه هم و چې په کورنۍ کې دوه، درې او يا څلور وګړي نابينا و، د هغې د احصايې پر بنا دوه کورنۍ داسې هم موجودې دي چې ټول افراد يې نابينا و، يوه کورنۍ هغه مهال د کچه ګړهۍ په کيمپ او بله يې د ناګمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کیمپ کې وسیدله.

۳- یو نابینا وویل: زمونږ د هېواد د نابینایانو عمده ستونزې اقتصادي دي، او دهغو نابینانو د ژوند کړاوونه لازیات دي چې د کورنۍ مسئولیت لري، ماشومان اولادونه ورپه غاړه وي.

۴ - نوموړې مئوسسې د نابینایانو د اقتصادي ستونزو د حل په خاطر څه حرفوي او مسسلکي زدکړې پیل کړې وې (چې سترنجیو اوبدل، پزکي او چوکي اوبدل ، جاروجوړول او جالئ جوړول) کسبونه پکې زده کیدل. همداراز د ښځینه نابینایانو لپاره د موره بافئ، نساجي، ښکلا سامان جوړول، بافت سیخ ، اوداسې نور کسبونه ښودل کیدل.

۵ - د دغه دفتر د ساحوي زدکړو مشر ښاغلي احسان فیاض چې په خپله نابینا دی د نابینایانو د استعداد په اړوند داسې څرګندونه وکړه: په علمي او ادبي میدان کی نابینا د هغه استعداد او توان له مخې چې الله تعالی ورته ورکړی دی کولای شي د الله تعالی کتاب په اسانۍ سره حفظ کړي، له هغه څخه خطیب، ښوونکی، ادیب، او شاعر جوړشي. همداراز د ژوند د وسایلو په ډګر کې هغوی ته تایپستي، د خط او لوست د زده کړې ځانګړی ماشین او داسې نور وسایل ښودل زیات مناسب کار دی، ترڅو په روزمره ژوند کې ورسره مرسته وشي.

له پخوا راهسې د نابینایانو زدکړې او د هغوی پالنې ته کومه خاصه توجه نه ده شوې، اوس چې د هغوی لپاره کوم ښونځې او د حرفوي زده کړو مرکزونه جوړ شوي کافی نه دي، زموږ د ټولنې ډېر نابینایان په خاصه توګه د اطرافو وسیدونکي لدغسې سهولتونو محروم دي، نو باید چې حکومت، خیریه موسسې او شتمن وګړي دې قضیې ته پاملرنه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپر کی
د کار او کسب په وسیله د فقر مخنیوی

په ټولنه کې په هر وګړي لازم دي چې کار وکړي، او د روزۍ د لاس ته راوړلو لپاره منډې ترړلې ووهي، له ځمکې ښکته او له آسمان لاندې کوم د ژوند وسایل چې الله تعالی ورته برابر کړي هغه ولټوي، د کار او کسب توان په ځان کې پیدا کړي لکه: دهقاني، سوداګري، میرزاتوب، اداره کول، او داسې نور ګټه لرونکي کسبونه. چې پدې طریقه به ځان شتمن کړي، د خپل ځان او کورنۍ اړتیا به پوره کړي، او بل چا ته له لاس نیولو څخه به بچ شي. او که چېرته یو څوک په خپل وطن کې د کار او کسب کولو زمینه ونه مومي، نو په کار ده چې د الله تعالی په ځمکه او د هغه په وطنونو کې سفر وکړي تر څو روزي پیدا کړي.

په اسلامي ټولنه کې دا لازم دي چې د یو بیکاره وګړي سره په کار پیدا کولو کې مرسته وکړای شي، همدارنګه د اسلامي نظام دا فرض دي چې بې کاره وګړو ته د کار زمینې برابرې کړي.او که چېرته یو بیکاره وګړی د کار د پیداکولو په خاطر دکومې حرفې زده کړي، د کسب آلې او ماشین، پانګې، ځمکې او داسې نورو ته اړتیا ولري، نو حکومت پدې مکلف دی چې دغه وسایل ورته برابر کړي، چې په کار بوخت شي او خپل ځان او کورنۍ ته حلاله روزي پیدا کړي.

نو ددې لپاره چې زموږ په هېواد او ټولنه کې د بې کارۍ مخنیوی وشي، وزګارو او بیکاره وګړو ته د کارونو فرصتونه برابر شي، په رعیت او حکومت کې دغه احساس پیدا شي پدې اړه دې لاندې نقاطو ته ځیر شئ!

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- په اسلام کی د کار اهمیت:

کار کول د فقر په مقابله کې لومړنۍ اسلحه، همدارنگه د شتمنئ او پانگې لاس ته راوړلو مهم لامل او د ځمکې په آبادۍ کې لومړی عنصر بلل کيږي.کله چې الله تعالی ځمکه پيداکړه، نو په هغې کې يې برکت کيښود، روزي يې پکې پيداکړه، د هغې په داخل او دباندنې کې يې د گټې د څيزونو زخيرې پيداکړې، څو انسان د هغې په واسطه ژوند وکړي او په زندگۍ کې يې هوسائي او ارامي راشي، الله تعالی فرمايي:((وَلَقَدۡ مَكَّنَّٰكُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَجَعَلۡنَا لَكُمۡ فِيهَا مَعَٰيِشَۗ قَلِيلٗا مَّا تَشۡكُرُونَ ۝١٠)).[110] او په تحقيق سره موږ تاسې ته په ځمکه کې ځای او قدرت درکړ، او په هغې کې مو درته د ژوند وسايل او اسباب وگرځول (پيداکړل))، نو لږ دي هغه څه چې تاسې يې شکر وباسې. او الله تعالی فرمايلي: ((وَلَقَدۡ كَرَّمۡنَا بَنِيٓ ءَادَمَ وَحَمَلۡنَٰهُمۡ فِي ٱلۡبَرِّ وَٱلۡبَحۡرِ وَرَزَقۡنَٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ)). [111] او يقينا چې عزت مو ورکړی زوزات د ادم ته، او په وچه او لمده کې مو د سورلۍ پر وسايلو بار کړي، او له پاکيزه څيزونو مو روزي ورکړې.

پدې کې شک نشته چې الله تعالی خپلو بندگانو ته روزي ورکوي لکه چې فرمايي: ((وَمَا مِن دَآبَّةٖ فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزۡقُهَا. [112] او نشته هيڅ خوځنده (ساه لرونکی) مگر داچې روزي يې په الله تعالی ده)). لکن دغه روزي يې د انسان کوښښ او منډې ترړې پورې تړلې ده، لکه چې فرمايي: ((هُوَ

---

[110] - الأعراف ۱۰
[111] - الاسراء ۷۰
[112] - هود۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ ذَلُولاً فَٱمْشُواْ فِى مَنَاكِبِهَا وَكُلُواْ مِن رِّزْقِهِۦ ۖ . [۱۱۳] الله تعالی هغه ذات دی چې ځمکه يې تاسې ته تابع کړې، نو وګرځئ دهغې په اطرافو کې او خورئ له (حلال) رزق د هغه څخه)). او الله تعالی فرمايي: ((فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُواْ فِى ٱلْأَرْضِ وَٱبْتَغُواْ مِن فَضْلِ ٱللَّهِ.[۱۱۴] نو کله چې له مانځه (د جُمعې) نه فارغ شې نو په ځمکه کې خپاره شئ او د هغه (الله) روزي ترلاسه کړئ.

ځينې مسلمانان داسې هم شته چې د توکل په بهانه سره له کوښښ او کار کولو څخه ډه ډه کوي، ددې انتظار باسي چې په خپله ورته روزي راشي. دغسې خلکو ته ويل په کار دي چې پر الله تعالی باندې توکل کول د کار او کسب کولو او د اسبابو اختسلو مانع نه دی.انسان به د دنياوي اسبابواخستلو ترڅنګ په الله تعالی باندې توکل کوي چې همدغه حقيقي توکل دی، په حديث کې راغلي دي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((**لَوْ أَنَّكُمْ تَتَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ، لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا**)).[۱۱۵] که چيرې تاسې پر الله تعالی په ريښتيا سره توکل وکړې، نو خامخا به داسې روزي درکړي چې مرغانو ته يې ورکوي، هغو سبايي (له ځالو) تشې ججرې وځي او بيګايي ډکې ججرې راګرځي.

نو پدې حديث کې له ريښتيا او حق توکل نه مراد د اسبابو اختسلو سره سره په الله تعالی باندې اعتماد کول دي؛ ځکه مرغان خو په ځالو کې نه کيني، بلکې د خپلې روزۍ لاس ته راوړلو لپاره وځي، حرکت کوي او د روزۍ پلټنه

[۱۱۳] ـ الملك ۱۵
[۱۱۴] ـ الجمعة ۱۰
[۱۱۵]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي. حافظ ابن حجر رحمه الله په فتح الباري کې ويلي: د توکل اصل دادی چې ته يو کار چا ته وسپارې، هغې ته يې حواله کړې او پر هغې باندې اعتماد وکړې، او هغه څه چې په قرآن او حديث کې راغلي دي، دا يې معنی نه ده چې يو څوک اسباب او وسايل کارول پريږدي، له امام احمد رحمه الله څخه د داسې يو سړي په هکله پوښتنه وشوه چې په کور يا مسجد کې ناست وي، او وايي چې هيڅ کار نه کوم، ما ته به مې خپله روزي راځي نو هغه وفرمايل: دا داسې يو سړی دی چې له علم او پوهې نه ناخبره او بې برخې دی، بيشکه رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((الله تعالی زما روزي د نيزې له سيورې ـ په جهاد سره ـ ګرځولې ده)) او فرمايي: ((که تاسې په الله تعالی باندې په ريښتيا سره توکل وکړې، نو داسې روزي به درکړي چې مرغانو ته يې ورکوي، هغو سبايي له خپلو ځالو وځي (د روزۍ تلاش کولو په خاطر) او بيګايي ډکې ججرې راګرځي)). نو پدې حديث شريف کې د دې يادونه وشوه چې مرغان د روزۍ په لټه او طلب کولو کې سبايي او بيګايي تګ راتګ او حرکت کوي. او د رسول الله صلی الله عليه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) به سوداګري کوله، د خرما په باغونو کې به يې کار کاوه، چې هغوی زموږ پيشوايان دي.[116]

د اسلام سپيڅلي دين بيکاري او تنبلي غندلې او د کار، او کسب کولو اهميت يې زيات کړې او ددې څرګندونه يې کړې چې حلال کسب يو عزتمند او لوي کار دی، که څه هم د ځينو خلکو په نظر ځينې کارونه او کسبونه سپک وي، لکن دا يې د سپکوالي دليل نه شي کيدلای. د الله تعالی استازی صلی الله عليه وسلم په يوې وينا کی فرمايلي: ((**لأنْ يأخذَ أحدُكم حبلَهُ فيأتيَ بحُزمةِ الحطبِ على ظهرِه، فيبيعَها، فيكُفَّ الله بها وجهَهُ؛ خيرٌ لهُ من أنْ يسألَ الناسَ، أعطوْهُ أو منعُوه**)).[117] داچې له تاسی څخه يو څوک خپل پړی (رسۍ) راواخلي

[116]. وګوره: فتح الباري ۱۱/ ۳۰۵-۳۰۶

[117]- صحيح البخاري ، کتاب الزکاة ،باب(۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پر خپلې شا باندې يو ګېډۍ خس راوړي، وه يې پلوري او خپل مخ (ځان) له سوال کولو وساتي، نو دا کار ورته لدې غوره دي چې سوال وکړي، څوک يې ورته ورکړي او څوک يې ورنکړي.

پدې وينا کې د الله تعالى استازی صلی الله عليه وسلم د دې څرګندونه کوي چې د خسو راوړلو کسب سره لدې چې کيداى شي ځينې خلکو ته کم ښکاري او ګټه يې ورته لږه بريښي، خو له بيګارۍ او بل چا ته د لاس نيولو (ګدايګرۍ) څخه غوره دی .

دکار اوکسب په ميدان کی د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم يوازې په وينا او فکر ورکولو سره اکتفاء نه وه کړې، بلکې د خپل ژوند عملي ډګر يې هم خلکو ته ورپه ګوته کړی دی، هغه فرمايي: ((ما بَعَثَ الله نبياً إلاَّ رَعَى الغَنَمَ". فقالَ أصحابُهُ: وأنتَ؟ فقال "نَعَمْ، كُنْتُ أرعاها على قراريطَ لأهلِ مكَّةَ)).[118] الله تعالى هيڅ يو پيغمبر نه دی راليږلی، مګر دا چې ګډې يې څرولي دي، صحابه کرامو وويل: ايا تاسې هم څرولې؟ هغه وفرمايل: هو، ما هم د مکې يو څه خلکو ته د يو څه پيسو په بدله کې څرولې.

هغه مال چې د لاس په ګټلو حاصل شي، انسان ورباندې زيار وګالي او همت وکړي، ډېر ښه مال او ښه ګټه وي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((ما أكَلَ أحدٌ طعاماً قطُّ خيراً مِن أن يَأكُلَ مِن عَمَلِ يَدِهِ، وإنَّ نبيَّ اللهِ داوُدَ عليهِ السلامُ كانَ يأكُلُ مِن عَمَلِ يَدِهِ)).[119] هغه خوراک چې يو انسان يې له لاس ګټې څخه خوري، هيڅ بهتر اوغوره ورڅخه نشته دی او بيشکه د الله تعالى پيغمبر داود عليه السلام به د خپل لاس کار او ګټې څخه خوراک کاوه.[120]

---

[118]- صحيح البخاري، كتاب الإجارة ، باب (٢٢)
[119]. صحيح البخاري
[120]- وګوره: مشكلة الفقر, يوسف القرضاوي، ص ٣٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د شتمنيو له سرچينو ګټه اخستل:

د ثروت او شتمنۍ سرچيني هغه څيزونه بلل کيږي چې د انسان د روزۍ اسباب دي لکه مالداري، زراعت، تجارت، صنعت، معدنونه، او داسې نور.

الله تعالى په خپل کتاب کې زموږ پام خپلو موجوداتو ته راړوي او دې ته مو متوجه کوي چې په ځمکه او اسمان کې يې موږ لپاره بيلابيلې فوائد او ګټې برابرې کړي او د ژوند وسايل يې ځای پرځای کړي دي. که فکر او غور وکړو، نو وبه ګورو چې زموږ په اوبو کې ثروتونه دي، زموږ په دشتو کې ثروتونه او شتمنۍ دي، زموږ په غرونو کې شتمني ده او په هر ځای کې شتمني ده. خو يوازې هغه څه چې موږ يې کمي لرو او ورڅخه بې برخې يو فکر او توجه ده، د پرمختللې اداري او نظام نشتوالی او د با احساسه کاري لاسونو لږ وال دی. که چيرته د فکر قوت په کار واچوو، د قوي ارادې خاوندان شو او پياوړي کاري لاسونه ولرو، نو په هغه صورت کې به د ثروت او شتمنيو له منابعو څخه لازمه ګټه پورته کړو. د دې تصور د پخلي په اړوند په قرانکريم کې الله تعالى موږ داسې متوجه کوي: ((أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ ثَمَرَٰتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهَا ۚ وَمِنَ ٱلْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ وَٱلدَّوَآبِّ وَٱلْأَنْعَٰمِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ كَذَٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾)).[۱۲۱] ايا نه ګورې (ای انسانه) چې بيشکه الله تعالى له بره اسمانه اوبه راتوی کړي او پر هغې سره يې مختلف رنګه ميوې رازرغونه کړي. او له غرونو څخه يې د سپينو او سرو لارو والا پيداکړي چې يو تر بله

[۱۲۱]- فاطر ۲۷- ۲۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره په رنګ کې مختلف دي، او ځينې يې تک تور دي. همداراز له خلکو او ژونديو شيانو او له څارويو څخه چې هغه هم بېلابېل رنګونه دي، همدا سې الله کړي دي. بيشکه چې د الله تعالی په بندګانو کې له هغه څخه ويريدونکي علماء دي، په يقيني توګه الله غالبه او بښونکې ذات دی.

امام حسن البناء رحمه الله د دې آيت په وضاحت کې ويلي: ((زما په نظر دلته له علماو نه مراد هغه کسان دي چې دکائناتو په علم پوهيږي، په کائناتو کې چې د خلکو د ګټو او منافعو لپاره څه دي د هغې پر پيژندلو او کشفولو پوهه لري، او د ځمکې او اسمانونو د ښتن په صنعت (جوړښت) کې د هغه د پراخه علم ژور او پټ رازونه رابرسيره کوي.[۱۲۲]

بايد چې زموږ په هېواد کې د ثروت او شتمنيو منابعو ته پوره پاملرنه وشي، ترڅو له يوه پلوه بيکاره خلکو ته د کار فرصتونه برابر شي، او له بله پلوه د هېواد او ټولنې د اقتصاد کچه ورباندې لوړه کړی شي.

زموږ په هېواد کې د يو باتدبيره او باصلاحيته نظام د موجوديت په صورت کې دا ممکنه ده چې معدنيات په سهي توګه راويستل شي او د هغې له عايد څخه د هېواد د فقر او بې وزلۍ په مخنيوي کې کار واخستلی شي. همدارنګه د غرونو ځنګلونه چې زياتره يې په خپل سرې سره له منځه ولاړل لازمه ګټه واخستل شي.يوازې د يو مطلوب نظام او حکومت په موجوديت کې کيدای شي د طبيعي منابعو ساتنه وشي او د استخراج او کارولو ګټه او عايد يې شخصي جيبونو ته ولاړه نه شي.

---

[۱۲۲]- اسلامي اقتصاد ، حسن البناء، ژباړه صافی، ص ۲۸ ،چاپ ۱۳۶۷ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳– د شاړو ځمکو آبادول:

په هېواد کې بايد د هغه ځمکو ابادولو ته پوره توجه وشي کومې چې دچا په شخصي ملکيت کې نه دي. هغه عامه ځمکې چې خلکو غصب کړي دي ورڅخه واخستل شي او د قوم او ولس د بېچاره خلکو ګټې او مصلحت ته وقف شي. همداراز هغه ځمکې چې شاړې دي او آبادولو ته يې اړتيا ده د يو منظم پلان او برنامې له لارې يې په اړه لازم اقدامات وشي.

علماء وايي: په اسلامي اقتصاد کې د ځمکې ابادول کليدي مقام لري چې د اسلام دين يې د انسان له مهمو فرايضو څخه بولي، نو په همدې اساس د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم دې مسئلې ته په خپلو زياتو ويناو کې پوره پاملرنه کړې او خپل پيروان يې د داسې ځمکو په ملکيت کې راوستلو ته هڅولي، ترڅو د هغې ابادول تولنې ته محصول او انتاج وروبښي.[۱۲۳]

پدې هکله دا لاندې څو ويناوې د بېلګې په طريقه ذکر کوو:

الف- **عَنْ عُرْوَةَ، قَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى أَنَّ الْأَرْضَ أَرْضُ اللَّهِ، وَالْعِبَادَ عِبَادُ اللَّهِ، وَمَنْ أَحْيَا مَوَاتًا فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ. جَاءَنَا بِهَذَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِينَ جَاءُوا بِالصَّلَوَاتِ عَنْهُ.**[۱۲٤] له عروه رحمه الله نه روايت روايت دی واي: زه ګواهي ورکوم چې رسول الله صلى الله عليه وسلم دا پريکړه کړې وه چې ځمکه د الله تعالى ده او بيندګان هم د هغه دي، څوك چې کومه مړه (شاړه) ځمکه ژوندۍ (آباده) کړي، نو هماغه يې زيات حقدار دی. دا قانون موږ ته د نبي صلى الله عليه وسلم نه د هغو ښاغلو (صحابه کرامو) له لارې رارسيدلی د چا په وسيله چې پنځه وخته لمونځ رارسيدلی دی.

ب– **عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:**

---

[۱۲۳]- وګوره: إحياء الأرض الموات، وزيرمحمد، ص ۱۸۳

[۱۲٤]- سنن ابي داود ، كتاب الخراج و الأمارة ، باب إحياء الموات ، ۳ \ ٤٥٤ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

«مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهُوَ أَحَقُّ»، قَالَ عُرْوَةُ: «قَضَى بِهِ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي خِلَافَتِهِ».[۱۲۵] له عروه رحمه الله نه روايت دی هغه له عايشې رضي الله عنها نه روايت کوي، هغه له پېغمبر صلی الله عليه وسلم نه نقل کوي، هغه فرمايلي دي: ((څوک چې داسې ځمکه اباده کړي چې د چا په ملکيت کې نه وي، نو هماغه يې زيات حقدار دی)). عروه رحمه الله واي: پر همدې وينا او فيصله باندې عمر رضي الله عنه د خپل خلافت په وخت کې عمل او فيصله کوله.

ج – **عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:** ((**مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيِّتَةً فَهِيَ لَهُ**)).[۱۲۶] له جابر بن عبدالله رضی الله عنهما نه روايت دی هغه وايي چې نبي صلی الله عليه وسلم فرمايلي:((چا چې شاړه ځمکه آباده کړه نو دهغه شوه.

د شاړې ځمکې د ابادولو په هکله امام ابوحنيفه رحمه الله د حکومت منظوري ضروري ګڼي او امام ابويوسف رحمه الله، امام محمد رحمه الله امام شافعي رحمه الله، او امام احمد بن حنبل رحمه الله دا نظر لري چې ابادوونکي د ملکيت حق د حکومت په اجازې او منظورئ پورې اړه نه لري ..

او امام مالك رحمه الله د کلي سره د نژدې ځمکو او لرې پرتو شاړو ځمکو ترمنځ فرق کوي، لومړی ډول ځمکه لدې حکم (ابادولو) څخه مستثنی ګڼي، او د دويم ډول ځمکې لپاره د امام بخشش او اجازه شرط نه بولي، چې يوازې ابادوونکي يې څښتنان کيدی شي .[۱۲۷]

د شاړې ځمکې ابادول د يو مملکت په اقتصادي نمو او د پيداوار په

---

۱۲۵ - صحيح البخاري ، كتاب الحرث و المزارعة ، باب (۱۵).

۱۲۶ . سنن الترمذي

۱۲۷ - وګوره :اسلامي اقتصاد ابوالاعلی مودودي.ص ۲۰۸-۲۱۱ ژباره :فضل مولا لتيون، ۱۳۷۱ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زياتوالي کې زيات رول لري:

لومړی- د ملکيت قاعده پراخوي: او دا هغه څه دي چې په ټولنه کې د وګړو دنده ده. په اسلام کې د ځمکې ابادول د مال د حاصلولو يو مصدر دی، هغه چا ته يې د ملکيت سبب ګرځي ځوک يې چې اباده کړي، او د هغې د ابادۍ میوه او ګټه ولس او ټولنې ته رسيږي او په ټولنه کې د اقتصاد د پرمختګ يو مهم لامل ګرځي.

دويم- د دولت د موارد زياتوي: د اسلام دين خلک د ځمکې کرلو ته هڅولي، چې د هغې له محصولاتو څخه غذائي مواد ترلاسه شي، او د حاصلاتو لاس ته راوړل د دولت په بوديجه باندې مثبت اغير لري؛ دا ځکه چې له يوه اړخه په ټولنه کې اقتصادي موارد زياتيږي او له بله اړخه د حکومت بوديجې ته د ځمکو د حاصلاتو له درکه عشر، يا خراج او يا ماليه ورځي.

د اسلامي دولت تر ولکې لاندې چې يو مسلمان شاړه ځمکه اباده کړي، نو که عشري وي دولت ته به يکې عشر ورکوي او که خراجي وي خراج به ورکوي. همداراز لکه څرنګه چې د ځمکې ابادول په کَر او کشت سره صورت مومي، د هغې له باطن څخه د معدن راويستلو پواسطه هم دا کار(آبادي) ترسره کيږي، دا د هغه چا لپاره چې توان وربانده ولري، استفاده ورځخه وکړای شي، او راويستل يې مسلمانانو ته ضرر ونه لري. نو د معدن د راويستلو په صورت به بيت المال ته د هغې معدن پنځمه برخه ورکوي. او ددولت د بيت المال د بوديجې زياتيدل د ټولنې په خدمتي کارونو (رفاهي کارونو) روغتيايي چارو او داسې نورو ته انکشاف ورکوي.[۱۲۸]

امام ابويوسف رحمه الله په خپل کتاب (الخراج) کې وايې: ((**ولا أرى أن يترك أرضا لا ملك لأحد فيها ولاعمارة حتى يقطعها الإمام، فإن ذلك اعمر للبلاد و أكثر**

[۱۲۸]- وګوره: إحياء الأرض الموات ،وزيرمحمد ، ص ۱۸۶- ۱۹۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

للخراج)).[۱۲۹] د هغې ځمکې په هکله چې بې څښتنه وي، او چا پکې آبادي نه وي کړې، زما نظر دادی چې حاکم دی يې چا ته ورکړي؛ ځکه چې پدې کار سره وطن ښه آباديږي او په خراج کې زياتوالی راځي.

دربيم_ د ځمکی ابادول په زراعتي او غذائي اړخ کې د اقتصاد په نمو کې مهم اغيز لري: د ځمکې ابادولو له مهمو موخو څخه يوه موخه د وګړو غذائي اړتياوې تامينول او پوره کول دي، چې دا کار پرته لدې عمليه نه ترسره کيږي.

ځمکه انسان ته د الله تعالی له لورې يو ستر نعمت دی، او د دې نعمت شکر اداء کول له هغې څخه په استفادې او د هغې په ابادولو سره رامنځ ته کيږي، الله تعالی د دې نعمت يادونه داسې کړې ده: ((أَنَّا صَبَبْنَا ٱلْمَآءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا ٱلْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنۢبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَآئِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَٰكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَّتَٰعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَٰمِكُمْ ﴿٣٢﴾)).[۱۳۰] نو ودې ګوري انسان خپلو خوړو (خوراکي موادو) ته چې موږ له وريځو څخه اوبه راتوي کړي او بيا مو ځمکه څيرې کړې (د بوټي اوکشت پواسطه) بيا مو له هغې څخه دانې، انګور، ترکاري، خونه (زيتون) او خرما را زرغونه کړیاو ګڼ باغونه، ميوې (تازه او وچې) او واښه (ګياه)چې دا ټول څيزونه مو تاسې او ستاسې څارويو ته نفع اوګټه ګرځولې.

رسول الله صلی الله عليه وسلم د زراعت او کرنې د اهميت او ثواب په اړوند فرمايلي دي: ((ما مِنْ مُسلِمٍ يَغرِسُ غَرْساً، أو يَزْرَعُ زَرْعاً، فيأكُلُ منهُ طيرٌ، أو

[۱۲۹] - وګوره: د مخکنی مرجع ۱۸۹ صفحه
[۱۳۰]- عَبَسَ ۲۵ ـ ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

إنسانٌ، أو بَهيمةٌ إلا كانَ لهُ به صَدَقَةٌ)). [۱۳۱] کوم یو مسلمان چې بوټی کري، او یا کوم کشت کوي چې له هغې څخه مرغان، انسانان او څاروي خوراک وکړي، نو د هغې لپاره به پدې سره د صدقې اجر وي.

څلورم ـ د ځمکې د مساحت زیاتیدل: د ځمکې مساحت او سطحه په ابادۍ سره زیاتیږي؛ ځکه چې کله ځمکه شاړه وي، نو د شګو، اوبو او نورو شیانو له خطر سره مخ وي، نو د شاړې ځمکې آبادول په خپل ذات کې فواید لري.. [۱۳۲]

۴ – مستحقو وګړو ته ځمکې ویشل:

په عمومي توګه زموږ په هېواد کې شاړې ځمکې په دوه ډوله دي: هغه ځمکې چې مخکې ابادې وي ، اود انقلاب په موده کې شاړې ګرځیدلي.د تیر انقلاب (د روسانو د برید له مله د ۲۳ کلونو په موده کې او بیا د کمونستي حکومت له ړنګیدو وروسته د داخلي جنګونو له امله د دهقانانو په هجرت کولو سره ډېرې ځمکې شاړې شوې. همداراز یو زیات شمېر ځمکې د اوبه خور سیمستونو د منځه تللو له امله شاړې وګرځیدې.نو باید چې په لومړي قدم کې د دې ځمکو آبادولو ته پاملرنه وشي. او دویم هغه ځمکې- چې له پیل نه شاړې دي –چې غرب او جنوب غرب ولایتونو پراخه دښتې یې یوه نمونه ده- ورڅخه کار واخستل شي او یا په مستحقو خلکو وویشل شي.

متاسفانه چې د کمونستي نظام له ړنګیدو څخه وروسته د مسلسلو ګډوډیو او آن د موجوده په نسبي توګه د شتون (جمهوري نظام) په وخت کې هم ځینې زور واکانو پراخه دښتې او ځمکې غصب کړې..

همداراز په ځینې مرکزي ولایتونو کې لکه کابل، ننګرهار، د قندهار او هرات ښارونو او داسې نورو په ځمکو او رقبو کې په غیر طبیعي شکل سره خلک

---

[۱۳۱]- صحیح البخاري ، کتاب الحرث و المزارعة باب (۱)

[۱۳۲]- وګوره: احیاء الارض الموات، وزیرمحمد،ص ۱۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

هستوګن شول او دغه پدیده د دې ښارونو په ګڼه ګونه او د نورو سلبي اړخونو د زیاتیدو لامل وګرځیده.

نو باید چې د دغسې غیر طبیعي پدیدو د منځ وړلو په خاطر په داسې یو جامع پلان او برنامې باندې کار وشي، چې فقیر او بې وزله خلک د هېواد د ځمکو پر تناسب له ځمکو برخمن شي او د موجوده ظالمانه طبقاتي پدیدې مخنیوی وشي. پدې معنی چې له غیر مستحقو او غاصبو جاګیردارانو ځمکې واخستل شي او مستحقو او اړمنو خلکو ته توزیع شي، ترڅو یو زیات شمېر غریب او بیچاره خلک د ځمکو خاوندان او پدې طریقه په هېواد کې د غریبۍ اندازه راکمه کړای شي.

۵– د ځمکو د غصب مخه ډب کول:

په تیروکلونوکې ولیدل شول چې د هېواد د اقتصاد د منابعو په نورو برخو کې د درغلیو په څیر د ځمکو په معاملاتو کې هم پوره درغلیانې وشوې، همداراز یو زیات شمېر حکومتي عامې ځمکې د ځینو خاصو اشخاصو او یا مافیایي کړیو له لوري قبضه او غصب شوې.

د موموجوده نظام او حکومت د کمزورۍ له امله دا هم ولیدل شول چې ځینو قومونو د ځمکو د رقبو پر سر باندې یو بل ته په مورچلونو کې کیناستل او یو بل یې ووژل.دا هم یو حقیققت دی چې د عدال او انصاف لپاره ګمارل شوو وګړو یعنې قاضیانو ځینې حکومتي ځمکې په رشوت او بډو اخستلو سره شخصي کړې او زور واکانو ته یې د پیسو په مقابل کې د هغې اسناد ورکړل.

د ولسي جرګې د فساد پر وړاندې د مبارزې کمېسیون د یوه راپور له مخې ویل شوي چې د ځمکو غصب په افغانستان کې خطرناکه مسئله ده، د ولسونو او حکومت ترمنځ یې واټن رامنځته کړی، په تېرو ۱۶ کلونو کې په ډېرې بې رحمۍ ځمکې د ښارګوټو په نوم غصب شوې دي، د غصب

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړۍ اوس هم روانه ده.که څه هم د ټولو غصب شوو ځمکو په اړه دقيق ارقام په لاس کې نشته، خو د افغانستان د ځمکو خپلواکه اداره وايي د دوی موندنې ښيي چې په ۳۰ ولايتونو کې د غاصبينو له خوا يو اعشاريه درې ميليونه جريبه ځمکه غصب شوې، چې ډېری غصب شوې ځمکې په کابل، ننګرهار، کندهار، بلخ او هرات ولايتونو کې دي.

راپور وايي: په هغه وخت کې چې احصايه راټوله شوې د ۱۵۸۳۱کسانو له لوري تقريبا په ۳۰ ولايتونو کې يو اعشاريه درې ميليون جريبه دولتي ځمکه غصب شوې ده او دغه لړۍ تر ولسواليو او کليو پورې رسېږي..

دا چې دغه ځمکې د چا له خوا غصب شوې دي او تراوسه يې ولې غصب دی؟ پدې هکله اړونده ارګانونه دا جرات نه کوي چې د خلکو نومونه په ډاګ کړي، او له فساد سره د مبارزې عالي ادارې رئيس که څه هم د کوم ځانګړي کس نوم نه اخلي، خو وايي چې په غصب کې ځينې وزيران، ځينې وکيلان، ځينې رهبران او سياسي ډلې لاس لري. هغه وايي: د ځمکو په غصب کې وزيران، وکيلان، رهبران او سياسي ډلې لاس لري، له بده مرغه تراوسه حکومت نه دی توانېدلی، د ځمکو لوی غاصبين د قانون منګولو ته وسپاري)).

ځينې اړونده مسئولينو ويلي چې: څارنوالي او محکمې بايد له جرات څخه کار واخلي د هغه چا نومونه افشا کړي چې د ځمکو په غصب کې لاس لري او که په دې سره غاصبين د حکومت په وړاندې کوم ګام پورته کوي، نو ولس به د حکومت تر شاه ولاړ و.[133]

---

۱۳۳. ازداي راديو ويب سايت ۲۲ /۶/ ۱۳۹۶المريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بايد وويل شي چې د ځمکو د غصب د مخې نيولو لپاره، د غصب شوو ځمکو راګرځول او په هېواد کې د نورو جرايمو د منځه وړلو لپاره يو مستحکم اسلامي نظام رامنځ ته کولو ته اړتيا ده، او هغسې نظام چې په نوم اسلامي وي، د سازشونو په نتيجه کې منځ ته راغلی وي.. نو نه شي کولی چې د دغسې ننګونو مقابله وکړای شي.

ايا په هېواد کې به داسې يو نظام به رامنځ ته شي چې د ځمکو د غصب او نورو بدو ناخوالو مخنيوی پکې وشي؟ له ظالمانو څخه د مظلومانو حق واخستل شي، خاينان محاکمه شي.. او هر چا ته خپل حدود وښودل شي، که هغه چارواکي وي او که رعيت، که مالداره وي او که فقير که وزير وي او که ګدا..؟!

په موجوده ظروفو او شرايطو کې چې حکومت او نظام ډېر کمزوری دی که موږ هر څومره د ځمکو د عادلانه ويش لپاره وړانديزونه وکړو، نو غالب ګومان کيږي چې لازم غور ورباندې ونه شي، خو د دې لپاره چې موږ په خپل هېواد کې د يو قوي اسلامي نظام هيله لرو، هغه نظام چې د اسلامي شريعت پر بنسټ به فيصلې کوي، اسلامي قضاء او محکمه به يې له هر حاکمه او زورواکي بالاتره وي.. دغسې اسلامي او قوي نظام ته دا لاندې وړانديزونه کوو:

۱ – د انقلاب او له هغې وروسته د ګډوډيو په بهير کې چې څومره عامې او حکومتي ځمکې غصب شوي، دهغې د پلټنې او بيرته عام کولو په موخه يو ه مستقله اداره جوړه شي.

۲ – د احتساب د نظام له لارې له ټولو غاصبينو سره محاسبه وشي، اوعام او خاص حقوق ورڅخه واخستل شي.

۳ – يوه اصيله، واقعي او خود مختاره قضاء رامنځ ته کړي، هغه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمبرداران یې حلال خواره علماء او شریعت پوه وي، ترڅو د واقعي قضاء کولو له لارې په ټولنه کې عدل او انصاف رایج شي، عام ملکیتونه او موارد -چې ځمکې پکې هم شاملې دي- خپلو واقعي مستحقینو ته د ګټې او فایدې اخستلو لپاره ورکړل شي، چې پدې کړنلارې سره به په هېواد کې د فقر او بېچاره ګۍ کچه راکمه شي.

۶- د ناروا کښت مخنیوی:

زموږ د ټولنې اوهېواد له ستونزو او ناخوالو څخه یو هم په ځینې سیمو کې د ناروا کښت او فصل کرل دي چې لومړی یې بنګ (د چرسو بوټی) او بل کوکنار (د افین بوټی) دی، د دې بوټو دفایدې پر ځای نقصان او تاوان زیات دی، بلکې هغه څه چې لدې بوټو څخه تولید کیږي (چرس او افین) د ټولنې د وګړو تنبلۍ، کمزورۍ، رنځورۍ او نورو زیاتو تاوانونو لامل ګرځي او طبیعي خبره ده چې په ټولنه کې څوک پدغسې مصیبتونو ګرفتار شي، نو ټولنه د نورو ستونزو ترڅنګ داقتصادي ستونزې سره هم مخ کیږي؛ ځکه چې کار کوونکي لاسونه کمیږي، بیکاره او لویدلي خلک پر نورو باندې بوج کیږي.

همدا راز د نوموړو بوټو او فصل د کرنې په نتیجه کې د ګټور فصل مخه نیول کیږي، د روزۍ سرچینې کمیږي، د خوراکي توکو بیې لوړیږي او خلک له ګټورو خوراکي توکو څخه بې برخې کیږي..

زموږ په هېواد کې د مخدره موادو شالید په هکله ویل کیږي د لومړي ځل لپاره مخدره مواد له چین څخه افغانستان ته د بدخشان ولایت له لارې راداخل شو. کله چې برتانیې (انګلستان) پر هندوستان باندې حکومت کاوه، نو لدغه هېواد څخه چین ته زیات مخدره مواد قاچاق کیدل چې په نتیجه کې یې د برطانیې او چین ترمنځ جګړه وشوه او دې جګړې ته د (افیمو د جنګ) نوم ورکړ شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کومه وخته چې افغانستان ته د افين راداخل شو، نو په تدريجي شکل يې د بوټي کښت او کر رواج وموند. هغه ولايتونه چې د دې بوټي کرنه رواج شوه او افيون پکې توليد کيده: بدخشان، هلمند، ننګرهار او هرات ؤ، چې د وخت په تيريدو سره لدې ولايتونو څخه نورو ولايتونو لکه: بلخ، کونړ، لغمان، لوګر پکتيا، وردګ او قندهار ته هم نوموړی بوټی نقل شو.

په افغانستان کې پخوا د هيروينو توليد نه پېژندل کيده، بلکط د هغو سياسي بدلونونو په نتيجه کې رامنځ ته شو چې د شلمې پيړۍ په اوياوومو کلونو (اوومې لسيزې) کې منځ ته راغلل. او د طلائي مثلث (تايلند، برما او لاوس) په سيمه کې د افيونو خراب محصولات هم د دې لامل شو چې د طلائي هلال (ايران، افغانستان او پاکستان) په سيمه کې د مخدره موادو د زيات توليد په واسطه جبيره شي.

د کوکنارو د کرهڼې شاليد:

د برتانوي امبراطورۍ په دوران کې هندوستان چين ته د زياتو مخدره موادو قاچاق کونکی هېواد وو چې په نتيجه کې يې د برطانيې او چين ترمنځ جګړې رامنځ ته شوې، هغه چې دافينو جنګونو [۱۳۴] نوم ورکړ شو. نو زموږ هېواد ته د لومړي ځل لپاره دانګريز پلوو قاچاقبرانو لخوا د چين له ځمکې څخه د بدخشان له لارې کوکنار وارد شوی چې پدې توګه په سيمه کې د غه بوټی د انګريزي استعمار له خوا ترويج شوې دی.

له کومه وخته چې افغانستان ته د افينو د توليد بوټی (کوکنار) راداخل شو، په تدريجي شکل يې کښت او کر رواج وموند او هغه ولايتونه چې

---

[۱۳٤]. د برطانې او چين ترمنځ د افينو له امله جنګونه لومړی جنګ (۱۸۴۰ – ۱۸۴۲م) او دويم جنګ (۱۸۵۶ - ۱۸۶۰ م) کلونو کې رامنځ ته شوې دی. وګوره:Opium wars : WIKIPEDIA The Free Encyclopedia

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پيل کې د دې بوټي کرهنه پکې کيده او افيون يې توليداوه: بدخشان، هلمند، ننګرهار او هرات وو، چې د وخت په تيريدو سره لدې ولايتونو څخه نورو ولايتونو لکه: بلخ، کونړ، لغمان، لوګر، پکتيا، وردګ، او کندهار ته هم نقل شو.

له ډېر پخوا راهسې ساحران او محلي طبيبان هم د افيون پر استعمال بوخت دي چې د هغې اغيزې او تاثيرات سحري او جادوګري ځواک ته راجع کوي، خو په وروسته وختونو کې بيا له افيون څخه د هيروينو توليد رواج وموند.

زموږ په هېواد کې پخوا د هيروينو توليد نه پېژندل کيده او د هغو سياسي بدلونونو په نتيجه کې رامنځ ته شو چې د شلمې پيړۍ په اوياومو کلونو (اومې لسيزې) کې منځ ته راغلل. همدارنګه په آسيا کې د طلائي مثلث (تايلند، برما او لاوس) د افيونو خراب محصولات په سيمه کې د دې لامل شو چې د طلائي هلال (ايران، افغانستان او پاکستان) د مخدره موادو د زيات توليد په وسيله جبيره شي.

په افغانستان کې د افيونو توليد زياتيدو لومړی لامل په ايران کې د خميني انقلاب راتلل ؤ چې هلته پر مخدره موادو باندې بنديز ولګول شو او دويم لامل يې په افغانستان کې د کمونستي انقلاب له امله د جګړې او اسلامي مقاومت په دوران کې د نوموړي بوټي د کرنې لپاره زياته زمينه برابريدل ښودل شوي دي، چې پای کې زموږ د هېواد او پاکستان ترمنځ د ګډې پولې په دواړو خواو کې ځينې قبايلي سيمې د کوکنارو د کښت او د افيونو د توليد مرکزونه وګرځيدل او کله چې پدې دوران کې پاکستان ته د هيروئينو د توليد تکنالوژي راوارد کړای شوه، نو د پولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دوارو خواو کې ورڅخه د هیروئېنو تولید پیل شو.[۱۳۵]

د طالبانو د حکومت له سقوط څخه وروسته هېواد ته د امریکانیانو له رانڼوتلو سره جوخت له ۲۰۰۱م کال راپدیخوا د افیونو تولید صعودي (پورته ختلو) بڼه اختیار کړه، د دې پدیدې ترشاه بیلابیل عوامل دي چې مهم یې دریښتینې مبارزې نشتوالی او په حکومت کې د مافیایي باندونو نفوذ او قدرت ښودل شوی چې د هغوی له لارې په سلونو وګړي د وچې له لارې اروپا او لرې پرتو هېوادونو ته هېرویین قاچاق کوي.[۱۳۶]

په کال (۱۳۹۶لمریز) د مخدره موادو سره د مبارزې د ملي بسیج (تحریک) د اوونۍ په مناسبت په کابل کې جوړې شوې غونډې ته د حکومت ځینو چارواکو وویل چې مخدره موادو د افغانستان حیثیت او اعتبار زیانمن کړی دی. همداراز له مخدره موادو سره د مبارزې وزارت مخدره مواد یوه سیمه یزه ستونزه وګڼله اود دې خبر داري یې ورکړ چې په افغانستان کې دننه د مخدره موادو د کښت تقاضا کمه شوې، خو دا مواد په سلو کې ۹۸ د مافیایي ډلو له خوا د ګاونډیو هېوادونو له لارې اروپا ته قاچاقېږي.[۱۳۷]

دعامې روغتیا وزارت د راپور له مخې (په کال (۱۳۹۷لمریز د غوایې په میاشت کې) په هېواد کې د نه شیانو شمېر دریو ملیونو ته رسیږي. او په یوه تازه راپور کې- چې دجدي په ۲۹ مه نیټه خپور شوی - د نوموړي وزارت د سروې له مخې ورکړی شوې شمېرې ښیي چې د دې هېواد په سلو کې ۱۱سلنه خلکو په معایناتو کې د نشه یي موادو د استعمال نښې نښانې لیدل شوي دي، دا کسان په مستقیم او غیر مستقیم ډول د نشه یي موادو له زیان سره مخ

---

[۱۳۵]. وګوره: د مخدره موادو په هکله اساسي معلومات، د اسرا مؤسسې خپرونه، ص ۶- ۸

[۱۳۶]. اصلاح ملي اوونیزه، کال ۱۳۹۵ لمریز، عقرب ۱۵ مه، ص ۱۳

[۱۳۷]. ازادي راډیو ویب سایټ۳۱/ سرطان / ۱۳۹۶لمریز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. دا يوه لويه ستونزه ده چې د ځينو عواملو له مخې د نشه يي موادو استعمال ورځ په ورځ ډېرېږي. د طبي خدمتونو او نشه يي موادو د غوښتنې را کمولو پر وړاندې يوه بله ستونزه دا ده چې ځيني معتادين طبي درمل او صنعتي مواد د نشه يي موادو په ډول استعمالوي[۱۳۸]".

له بده مرغه چې زموږ د هېواد په ځينې سيمو کې د بنګو او د کوکنارو په کر باندې خلک اموخته او پر کښت کولو يې بوخت دي، له انقلابي شرايطو مخکې خو به عامو خلکو او ورسره ځينې علماو د کوکنارو د کر جواز لپاره دا دليل وايه چې دا يو حکيمې بوټی دی، خو د کمونستي انقلاب له رامنځ ته کيدو او بيا د هجرتونو د لړۍ له پيليدو نه وروسته خاصو او عامو وګړو ټولو ته دا معلومه شوه چې د کوکنارو د توليد ماده (افيون) په سلو کې له ۹۹٪ څخه د انسانانو په تباهۍ کې استعماليږي. نو ايا اوس به هم د کوکنارو د کر او سوداګرۍ په حرمت کې څوک د علم او پوهې خاوند څه شک وکړي؟ پداسې حال کې چې زموږ په هېواد کې په خپله د مسلمان ملت يو زيات شمېر (لکه څرنګه چې يې مخکې يادونه وشوه درې نيم ميلون) خلک د نشه کيدو او پوډري کيدو په ګرداب کې ورداخل شوي دي او دغه مصيبت لا په زياتيدو دی. ځينې څېړونکي وايي چې په افغانستان کې د نشه يي موادو کارول په نړۍ کې ساري نه لري.[۱۳۹]

له موجوده جمهوري او ديموکراسي نظام له راتګه مخکې افغانستان د نړۍ زيات توليدونکی هېواد ګڼل کيده، خو متاسفانه چې اوس يې له توليد سربېره پدې هېواد کې له افين څخه د اړونده راويستل کيدونکو موادو استهلاک کوونکي (پوډريان) هم زيات شول، چې دا هم د ديموکراسۍ او غربي

---

[۱۳۸]. ازادي راديو ويبت سايت مرغومی ۲۹, ۱۳۹۷ لمريز

[۱۳۹]. د ويجه ويله (D W) پښتو، افغانستان ، ويب سايت (۱۲.۰۵.۲۰۱۵).

(c) ketabton.com: The Digital Library

پانګوال نظام د سيطرئ يو سوغات دى او نن سبا د معتادينو په اړه دا ګونګوسي هم اوريدل کيږي چې ګويا تر شاه يې ځينې بهرني لاسونه او داخلي مافيايي کړې دي. الله تعالى دې د اسلام او د ملت د دښمنانو لاسونه او لنډه او د هغو دسيسې هغوى ته ورګرځوي..

نو داچې د کوکنارو او بنګو بوټو کرنه د هغې د مخدره موادو (افين، اوچرسو) په خاطر ده چې انسان ته سراسر تاوان او ضرر کوي او د اسلام له سپيڅلو اهدافو سره ټکر خوري؛ نو فلهذا کرل، سوداګري او د هغې اړونده ټول معاملات په اسلامي سپيڅلي شريعت کې حرام دي.

د مخدره او نشه يزو توکو د او د روږدو خلکو د مخنيوي په ميدان کې د دې ليکنې په مخکې موضوع (په اړونده مبارزه کې اړين ګامونه) کې لازمې لارښوونې شوي، پدې ځاى کې په لنډه توګه لاندې نقاط وړانديز شوې دي:

۱- د حکومت لخوا په اخلاص او ريښتيولۍ سره پر مخدره موادو پابندي او هغه يو ستر جرم ګڼل.

بايد چې حکومت د هغه شرعي قوانينو له مخې چې د حلال کار امر عملي او حرام کار منع شي په ريښتينې سره دغه اصل نافذ کړي او د مخدره او نشه يې توکو هر ډول معامله کوونکي ته سخته سزا ورکړي.

نو ايا زموږ د هبود حکومتي نظام به پدې قضيه کې جدي اقدامات واخستلاى شي؟ کاشکې موږ لداسې چارواکو او حاکمانو برخمن شو چې د ټولنې په هره برخه کې داسلامي قوانينو عملي کولو ته ليواله او پدې هکله عملي اقدامات وکړي!

۲ – د هېواد هغه سيمې چې د کوکنارو په کر باندې يې زياته اتکا وي، بايد چې د دې کښت په معاوضه کې ورته مناسب بديل ولټول شي، لکه د هرات په ځينې ولسواليو کې چې د زعفران بوټي کښت او کر رامنځ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو، همداراز له دهقانانو سره لازمې مرستې وشي، چې د هغوی اقتصادي ستونزي حل شي او دغسې ناروا کښت ته بیا اړ نه شي.

۳ – د مخدره موادو معتادینو (روږدو) د علاج او درملنې لپاره ځانګړي انتظامات کول چې له یوه پلوه د هغوی د درملنې لپاره روغتیایي مرکزونه او له بله پلوه د هغوی د مشغولتیا لپاره تعلیمي او حرفوي مرکزونه جوړ شي او تر هغه پکې وساتل شي چې اعتیاد یې ختم شي.

په موجوده وخت کې د روږدو او معتادینو د درملنې لپاره چې کومې هڅې رواني دي هغه له نشت سره برابرې دي، باید چې حکومت او اړونده اړخونه پدې هکله جدي پاملرنه وکړي او کیدای شي د ځینو هېوادونو له تجاربو څخه پدې هکله استفاده وشي.

۷– د ناروا معاملاتو مخنیوی:

په یوه ټولنه کې د حرامو او ناروا معاملاتو په کولو سره عذابونه او ستونزي رامنځ ته کیږي، خلک له بې برکتیو او د روزۍ د سرچینو له کموالي سره مخ کیږي. او هغه معاملات چې نن سبا یې ټولنې له عذابونو سره مخ کړې دي، مهمې یې سودي معاملات دي د کوم په اړه چې الله تعالی فرمایي: ((الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا)).[۱۴۰] هغه کسان چې د سود مال خوري، د قیامت په ورځ به درېدلای نه شي، مګر د هغه کس په شان چې شیطان یې حواس خراب کړی وي، دا سزا د دوی لپاره ځکه ده چې دوی ویل سود د پیرو پلور (خرڅولو او اخستلو) په شان دی او حال دا چې الله جل جلاله بیع حلاله کړې ده او سود یې حرام کړی دی.

دا څرګنده خبره ده چې په سودي کارو بار باندې په ټولنه کې بې کاري

۱۴۰. البقره ۲۷۵.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځ ته کيږي؛ ځکه چې شتمن وګړي به خپل مالونه داسې چا ته ورکوي چې بې تکليفه د وخت په تيريدو سره ګټه ورکوي، يا به يې په سودي بانکونو کې دګټې لاس ته کولو لپاره ايږدي.. همدارنګه په ټولنه کې د اړتيا د توکو د نرخ د زياتيدو سبب ګرځي، د قرض او پور مخه نيسي، او نورې زياتې خرابئ رامنځ ته کوي.

په خپله هغه انسان چې پېسې په سود سره ورکوي که په ظاهر کې ورته د پېسو ګټه لاس ته راځي، خو په حقيقت کې هغه ګټه نه ده، بلکې هغه تاوان او د مال بربادېدل دي، او دآخرت له سزا نه مخکې د سود خور انسان په ژوندکې بيلابيل غمونه، بې برکتي او تاوانونه راځي الله تعالى فرمايي:((يَمْحَقُ اللهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِى الصَّدَقٰتِ وَاللهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ())).[141] الله تعالى سود له منځه وړي او خيراتونو ته وده او تازه ګي ورکوي او الله تعالى هيڅ ناشکره او بدعمله انسان نه خوښوي.

د سود له مصيبت او بلا څخه يو مسلمان ته د خلاصون لار داده چې که په سود سره يې پېسې ورکړي وي او توبې ويستلو ته آماده شو، نو د هغې ګټه دې نه اخلي بلکې همغه دسر پيسې دې واخلي، الله تعالى فرمايي:((يٰاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَذَرُوْا مَا بَقِىَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْن ())[142] اى مومنانو له الله تعالى څخه ووېرېږئ او کوم سود مو چې له چا سره پاتې دى هغه ورپرېږدئ، که چيرې په رېښتينې مومنان ياست.

او که يو مسلمان دا معامله نه پرېږدي، نو د الله تعالى او د هغه د رسول صلى الله عليه وسلم جنګ ته دې چمتو شي، الله تعالى فرمايي:((فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَاْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللهِ وَرَسُوْلِه وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوْسُ اَمْوَالِكُمْ ۚ لَا تَظْلِمُوْنَ وَلَا

۱٤۱ . البقرة ۲۷۶.
۱٤۲ . البقرة ۲۷۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تُظْلَمُوْنَ())).[۱٤۳] اوکه سود مو پرېنښود، نو د الله او د هغه رسول له خوا ستاسې پر خلاف جګړې ته تيار شئ، که اوس هم توبه وباسئ (او سود پرېږدئ) نو تاسې ته د سر پېسې دي (چې هغه واخلئ) تاسې تېری مه کوئ او نه به پر تاسې تېری وشي.

په موجوده عصر کې چې د نورو سترو ګناهونو ترڅنګ يو هم د سود معامله د خلکو ترمنځ په زياته اندازه رواج لري او اسلامي هېوادونو او مسلمانې ټولنې يې هم په خپل لعنت کې راګيرې کړي، دي، داځکه چې موجوده بانکي نظام سودي دی- پرته له ځينې لږو بانکونو څخه- او په لويه سطحه باندې په اسلامي هېوادونو او ټولنو کې سودي معاملات ترسره کيږي.

ترکومه چې زموږ هېواد او ټولنې پورې اړه لري، نو د پخوا راهسې د وګړو ترمنځ سودي معاملات موجود ؤ، او په اوسنيو ظروفو کې په سودي معاملاتو کې يو نوښت رامنځ ته شوی دی چې زيات خلک ورباندې نه پوهيږي، بايد چې مسلمان پدې هکله ځان اګاه کړي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((الرِّبَا ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ بَابًا، أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنَّ أَرْبَى الرِّبَا عِرْضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».[۱۴۴] د سود درې اويا دروازې دي، آسانه يې داده چې يو څوک له خپلې مور سره زنا وکړي او ببشکه تر ټولو لوی سود د يو مسلمان عزت پيمالول دي.

نو بايد چې لدې لوی ګناه، ستر جرم او په دنيا او آخرت کې تباه کوونکي عمل څخه ځانونه وژغورو، همداراز ټول هغه معاملات چې ناروا دي ورڅخه ځانونه وساتو او د خپل سپيڅلي شريعت حکم ته په لبيک سره ورڅخه ډډه وکړو.

---

۱٤۳ . البقرة ۲۷۹.

۱٤٤ المستدرک علی الصحيحين

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلام سيځلي دين مسلمان لدې څخه منعه کوي چې هغه دې په حرام کسب او يا حرام کار وبار کې مشغول شي او هغه دې ترويج کړي. نو پدې اساس بايد زموږ په ټولنه کې له هغو کارونو او کسبونو څخه ډډه وشي کوم چې مفيد نه دي او اسلامي شريعت حرام کړي دي لکه: د شرابو او مخدره موادو اړوند معاملات، د موسيقي الاتو، فحشو کيستونو ، سيډيګانو، فلمونو او نور د عياشۍ وسايلو توليد او يا د هغې واردولو کارو بار، د اسراف او فاحشوالي په انداز کی د خايست او ښکلا وسايل مهيه کول او داسې نور هغه شيان چې ملت او ولس ته پرته له وخت ضايع کولو او د بد اخلاقئ د خپريدلو بله کومه ګټه نه لري.

رسول الله صلى الله عليه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۱۴۵] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زيات وړ دی. (چې پکې داخل شي).

ددغه سخت وعيد په وړاندې به هغه خلک څه کوي چې د سود ، جوارئ (قمار)، مخدره موادو او داسې نور حرام معاملات يې کړي او د هغې له مدرکه يې خواړه ترلاسه کړي وي!؟

همداراز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې يې پيسې لاس ته راوړي، د ټي وي او فضايي خپرندويه چينلونو، غلا ، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکريدلو، په خرڅلاو کې عيب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، د يتيمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خيټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجايزه سره وکالت کولو او يا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغوليدلو سره مال او

[۱۴۵]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتمني لاس ته راوړي. دا مخکې ذکر شوی وعيد دغسې ټولو ناروا معاملات کوونکو ته متوجه دې، نو بايد په خپلو کارونو کې تجديد نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۸– صنعت ته وده ورکول:

په قرانکريم کې الله تعالی داود عليه السلام په صنعتي پرمختګ سره ستايلی دی او د پرمختګ هغسې باريکتياوې يې راپه ګوته کړي چې د هغې له کړن څخه بشر عاجز پاتی او د هغې د سرته رسولو لپاره د پيريانو او شيطانانو له قوتونو څخه کار اخستل شوی دی.

پر هغه امت باندې دا حرام دي چې د الله تعالی په کتاب کې دې د حضرت داود عليه السلام دا ستاينه لولي او بيا دې هم داسلحې د جوړولو فابريکه ونه لري. «وَأَلَنَّا لَهُ ٱلْحَدِيدَ ۝١٠ أَنِ ٱعْمَلْ سَٰبِغَٰتٍ وَقَدِّرْ فِي ٱلسَّرْدِ ۖ وَٱعْمَلُوا۟ صَٰلِحًا ۖ إِنِّى بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝١١ ». [146]موږ د هغه لپاره اوسپنه نرمه کړې وه (د دې ښودنې سره) چې زغرې جوړوه او د هغې حلقې په اندازې سره اوبده، ای د داود کورنۍ نيك عمل کوئ. بيشکه هغه څه چې تاسې يې کوي زه يي ګورم. او الله تعالی فرمايي: «وَعَلَّمْنَٰهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُم مِّنۢ بَأْسِكُمْ ۖ فَهَلْ أَنتُمْ شَٰكِرُونَ ۝٨٠ ». [147] او هغه ته مو ستاسې د فايدې لپاره د زغرې جوړول ښولي و، چې تاسې د يو بل له ګوزارونو څخه وساتي، نو ايا تاسې شکر کوونکي ياست .

او بيا دې د الله تعالی په کتاب کی دا اياتونه لولي او هغه قوم دی بيا هم د

[146]- سبأ ١١
[147]- الأنبياء ٨٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسپنې د ويلی کولو بټۍ او د معدني ادواتو فابريکی ونه لري: ((وَلِسُلَيْمَـٰنَ ٱلرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ ۖ وَأَسَلْنَا لَهُۥ عَيْنَ ٱلْقِطْرِ ۖ وَمِنَ ٱلْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِۦ ۖ وَمَن يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ﴿١٢﴾ يَعْمَلُونَ لَهُۥ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَـٰرِيبَ وَتَمَـٰثِيلَ وَجِفَانٍ كَٱلْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَّاسِيَـٰتٍ ۚ ٱعْمَلُوٓا۟ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكْرًا ۚ وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِىَ ٱلشَّكُورُ ﴿١٣﴾)).[148] او د سليمان (عليه السلام) لپاره مو هوا تابع کړې وه، د سهار وخت کې تګ د هغه د يوې مياشتې تر واټن پورې و او د ماښام تګ يې د يوې مياشتې د لارې واټن پورې و او د ويلې شوې قلعئي(يا ميسو) چينه مو ورته وبهوله. او داسې پيريان مو د هغه تابع کړل چې د خپل رب په حکم به يې دهغه په مخ کې کار کاوه او په هغوی (پيريانو) کې به چې کوم يو زموږ له حکم نه سر وغړاوه، نو سزا به مو وروڅکوله. هغو به د ده لپاره هغه څه جوړول چې غوښتل به يې له : لوړې ابادۍ، تصويرونو، لوی لګنونه په شان د تالاوونو او په خپل ځای ولاړ (درانده) ديګونه . ورته مو وويل ای د داود کورنۍ عمل کوئ د شکر(په طريقه سره) .

همدا راز بيا دې دا ايت لولې:((وَأَنزَلْنَا ٱلْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَـٰفِعُ لِلنَّاسِ. [149] او سپنه مو رانازله کړه چې په هغې کې ډېر زور او د خلکو لپاره ګټې دي)).

[148]- سبأ ۱۲-۱۳
[149]- الحديد ۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوهمداسې مهمل او بیکاره دې پرېږدي هغه کانونه چې دا مواد لري.[۱۵۰]

زموږ هېواد افغانستان له زیاتوخامو موادو څخه برخمن دی، د معدنیاتو کانونه، د نفتو او ګاز زخیری لري، باید چې د هغې د راویستلو او بیا د هغې په کار اچولو ته پوره توجه وشي چې و د هېواد په خود کفائې کې مرسته وکړي. همدارنګه صنایعتو ته وده او انکشاف ورکول او په خاص ډول کورنیو صنایعو ته ترڅو د بې وزلو او فقیرو کورنیو لپاره د روزئ ګټلو یو مصدر او ذریعه وګرځي.

دالاندې ذکر شوي صنایع چې هنري او لاسي صنایع دي زموږ په هېواد کې زیات رواج لري:

الف- غالئ اوبدل: دغه صنعت د هېواد په شمالي واو شمال غرب ولایتونو کې زیات رواج لري. ویل کیږي چې له انقلاب څخه مخکې نوموړی صنعت دکیفیت په ښه والي کې خاص شهرت درلود، مګر دښه پاملرنې د نشتوالي، د جنګونو له امله او د ځینې هېوادونو لکه ایران، چین، ترکیه او نورو د رقابت لامله یې په کار او کیفیت کې یو څه بدلون راغی او بازار یې راښکته شو.[۱۵۱]

باید په یاد ولرو: د هجرت په وروستیو کلونو کې د غالیو اوبدلو کسب په پېښور کې د افغانانو ترمنځ په پراخه پیمانه پیل شو. د پېښوربښار سره نزدې سیمې لکه: زریاب کالونی، افغان کالونئ، بورډ، ارباب روډ، جهانګیرآباد، او د مهاجرینو کیمپونه لکه د جلوزو کیمپ، شمشتو کیمپ او داسې نورو کې زیات مهاجرین د خپلو اقتصادي ستونزو د حل کولو په خاطر په نوموړي کسب باندې مشغول شول.

---

[۱۵۰]- وګوره: اسلامي اقتصاد، امام حسن البنا، ژباره صافی، ص ۲۴- ۲۷

[۱۵۱]- وګوره: افغانستان در سایه سیاست، اقتصاد و فرهنګ ،محمد حلیم تنویر، ص ۱۵۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کورونو څخه علاوه په پېښور او خيبر پختونخوا ځينې سيموکې د نوموړي کسب لپاره ستري او کوچنۍ کارخانې هم جوړې شوی او تجارت يې زور واخست .لکن د بازار او بهرني تجارت په هکله يې دا مشهوره وه چې دغه غالۍ افغاني سوداګرو خارج ته په مستقله توګه نه شي صادرولی، بلکه هغو به پر پاکستاني تاجرانو خرڅولې بيا به هغوخارج ته صادرولې او هلته يې خرڅلاو د پاکستان په نوم تماميده.

ب_ ګنډنه: دا کسب چې مختلفې برخې لري لکه: عادي لاس دوزي ، خامك دوزي، مرو تړل (موره بافي) او داسې نور. په خامك دوزۍ کې د کندهار ولايت خاص شهرت لري .

ج- پشمي لباسونو اوبدل: پدې کسب کې هزاره خلک ډېر شهرت لري .

د- پوست دوزي، زيورات سازي، شبکه کاري، ظروفبرنجي، ظروف چوبي.[152] او داسی نور واړه او سپك صنعتونه هم زموږ په هېواد کې رواج لري.

۹– سوداګرۍ پاملرنه کول:

سوداګري او تجارت د مال او پانګې په حرکت راوستلو او د روزۍ لاس ته راوړلو مهمه سرچينه او د يو هېواد د صنعت او توليداتو بشپړونکې عمليه ده. همداراز د کلتور او ثقافت د تبادلې يوه مهمه وسيله ګڼل کيږي.کله چې د يو هېواد سوداګر بل هېواد ته ځي، نو هغه ته د خپل مورني هېواد د استازي او سفير په توګه کتل کيږي.

د تاريخ په اوږدو کې د اسلام په خپرولو کې ځينې مسلمانوسوداګرو ځانګړی رول لوبولی دی، د مثال په توګه د آسيا د لوی وچې د جنوب

[152]- وګوره: مخکنی مرجع، ص ۱۵۵- ۱۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

ختيځ ځينې هېوادونو لکه فلپين ته داسلام مبارک دين د مسلمانو سوداګرو له لارې رسيدلی دی.

په سوداګرۍ سره په ټولنه او هېواد کې کاري فرصتونه رامنځ ته کېږي او هغه د بيکارئ او کار نه موندنې د ستونزې د مخنيوي يو هم عنصر هم دی. نو بايد چې حکومت په هېواد کې د سوداګرۍ د پراختيا او پرمختيا لپاره لازم ګامونه واخلي او پدې ډګر کې هلې ځلې زياتې کړي، ترڅو هېوادوالو ته کاري فرصتونه پيداشي، د ټولنې او ولس اقتصاد وده وکړي، غربت او نسيتي راکمه شي..

د سوداګرۍ په ډګر کې دې لاندې وړانديزونو ته ځير شئ:

الف. زموږ هېواد چې د ميوو په برخه کې غني دی، بايد چې د لمدې او وچې ميوې د صادراتو لپاره په بهر کې له ګاونډيو هېوادونو پرته په نورو هېوادونو کې هم مناسبه بازار موندنه وشي لکه د خليج عربي هېواد ونه، همداراز د اسيا ختيځ او جنوب ختيځ هېوادونه.

ب. د سوداګرۍ او پانګونې په برخه کې دې حکومت نړيوالو ته د افغانستان ورو پيژني، پانګونې ته دې لاره هواره کړي او د پانګه اچونې لپاره دې په هېواد کې د اسلامي شريعت پر بنسټ لوايح ترتيب شي.

ج. د ټکسونو په ميدان کې اسلامي شرعي قوانين مراعات شي، ګمرکات - چې په هېواد کې له قضايي محاکمو نه وروسته په درغليو کې ځانګړې شهرت لري - بايد د هغې د اصلاحاتو لپاره يو جامع پلان جوړ شي.

د. د نورو ادارو ترڅنګ چې د سوداګرئ په ادارو کې هم بې کفايتي شتون لري، بايد د هغې ادراک، پلټنه او ارزونه ترسره شي او په اړوند ادارو او سوداګريزو خونو کې امين او مسلکي خلک په کار مشغول کړای شي. داسې خلک چې دعام ولس د هوساينې لپاره هلې ځلې وکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادوالو ته د سوداګرۍ په ډګر کې لازمې آسانتياوې برابرې کړي.

هـ. هېواد ته يوازې د هغو شيانو په واردولو باندې فکر او غور وشي چې قوم او ولس ته ګټور وي. اوهغه شيان چې په اسلامي شريعت کې حرام دي لکه شراب او مخدره توکي، د فحشاء او عريانۍ اړونده توکې، نو د هغې په راوردولو باندې پابندي ولګول شي.

بايد هغو سوداګرو ته اجازه ورنکړ شي څوک چې د مومنې ډلې او د هغه پيغمبر صلى الله عليه وسلم- کوم چې د ښو اخلاقو او غوره خويونو د پوره والي لپاره راغلې و- د سنګر په لښکريانو کې بداخلاقي او چټلي خپروي، ولس دې دغسې وګړو ته دا موقع مه ورکوئ، ترڅو د امت د نوي نسل زړه او اندامونه د بدو خويونو او ناوړه عادتونو په مرض سره خراب کړي. او د يو څو پيسو په بدله کې ورته د فسق او فجور کارونه ښائسته کړي او د بداخلاقۍ په لور روان يې کړي.

يو مسلمان سوداګر بايد پدې پوره يقين ولري چې د حرامو توکو راواردول، يا په سوداګرئ کې دوکه کول.. او په هره ناجايزه طريقه سره ګټه ترلاسه کول حرامه ده.بايد پدې هلکه د رسول الله صلى الله عليه د غه وينا د سترګو په وړاندې او نصب العين وګرځول شي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[153] او د چا غوښه چې په حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زيات وړ دى.(چې پکې داخل شي).

[153]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی
د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغيز

زکات د الله تعالی لخوا پر خپلو وسمنو او بډايا بندګانو باندې يوه فريضه ده، الله تعالی د خپلو بندګانو پر ګټو او مصلحتونو باندې ډېر ښه پوهيږي، اسلامي شريعت خلکو ته ګټې او مصلحتونه راجلبوي، بدي، شر او فساد ورڅخه دفعه کوي، د الله تعالی د دين د بلنې او دعوت لارې او د هغه په لار کې د جهاد لارې تامينوي.

د اسلام په اقتصادي نظام کې زکات بنسټيز مقام لري، د هغې له لارې د خلکو اړتياوې پوره کيږي، د فقر او وزګارتيا مخنيوی کيږي،د کارګرو او ځوانانو لپاره د بوختيا لارې چارې هواريږي، او د هغې په وسيله د اړمنو وګړو لپاره ښه ژوند مهيه کيږي.

همدارنګه د انساني کرامت په ساتنه، د کورنيو او ماشومانو لپاره د لازمې غذاء برابرولو، د اقتصادي خوزښت په ډګر کې شريک کيدو، د ورکړې او انتاج فضا رامنځ ته کيدو، د فساد او جرايمو په کميدو او مخنيوی کيدو کې زکات خپل ځانګړې اغيزې لري.[۱۵۴]

که زموږ په هېواد کې په منظمه توګه د زکات نظام فعالولو ته پاملرنه وشي، نو د ټولنې د اړمنو او بيچارو خلکو په نيستۍ منځه وړلو کې به زيات رول ولوبوي. موږ په ټولنه کې په کافي اندازه د زکات مدارک او

[۱۵۴]. وګوره: الزكاة ودورها في معالجة البطالة والفقر - شبكة الألوكة
https://www.alukah.net/culture/۰/۷۳۹۴۲/

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې شتمن وګړي لرو چې پانګې یې تر ملیونونو او ملیاردونو رسیږي، نو باید چې حکومت د زکات د نظام فعالولو او په لازمه توګه رایجولو لپاره رغنده ګامونه واخلي. همدارنګه عام ولس د دې فریضې د اداء کولو او تطبیق په میدان کې خپله مرسته او تعاون وکړي.

د دې فریضې د پیژندنې،اهمیت او ی فقر او نیستئ په منځه وړلو کې یې اغیز پدې لاندې نقاطو کې واضح اوڅرګند شوی دی:

۱- د زکات مفهوم:

زکات په لغت کی زیاتوالي او پاکوالي ته واي او د شریعت په اصطلاح کې: د مال هغه برخې ته ویل کیږي چې یو مسلمان یې د الله تعالی له طرفه له ورکړل شوي مال څخه مستحقینو ته ورکوي.

په قرانکریم کې الله تعالی زاکت په صدقې سره هم نومولی دی؛ځکه چې نفس او مال پاکوي او په مال کې د ودې او زیادت سبب ګرځي، الله تعالی فرمایې: ((خُذۡ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمۡ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيۡهِمۡ)). [۱۵۵]ای پیغمبره ! دوی (مسلمانانو) له مالونو څخه زکات واخله چې هغوی پرې پاك او صفا کړې.

همدا راز له ما ل څخه د زکات ویستلو په واسطه انسان د مدحې او صفت وړ ګرځي، د سپیرتوب او بخل، په ناحقه سره د نورو خلکو برخې خوړلو،کینه،ظلم او داسې نورو ټولنیزو بدو خویونو څخه خلاصیږي.[۱۵۶]

۱۵۵- التوبی ۱۰۸

[۱۵۶]. وګوره: الضمان الاجتماعي فی الاسلام ، محمد امین الشعراني، ص ۶۲- ۶۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲– د زکات هدف او مقصد:

امام شاه ولي الله رحمه الله ویلي:((زکات گناهونه له منځه وړي، د برکتونو او گټې د زیادت سبب گرځي، په زکات کې د مدنیت او ټولنې مصلحت او گټه پرته ده، زکات اړمنو اوخوارو خلکو ته ورکول کیږي. د نیستئ پېښې داسې ستونزې دي چې ځینې خلکو ته رسیږي او له ځینې خلکو څخه ځي، نوکه چیرته په ټولنه کې همدردي او مواسات نه وي، نو نیستمن او بې وزله خلک به له فقر او لوږې مړه او له منځه ولاړ شي.[157]

د اسلام سپڅلی دین هر یو توان لرونکی وگړي ته امر کوي چې کار، اوکسب وکړي او د روزئ د لاس ته راوړلو لپاره منډه تړله ووهي، ترڅو د خپل ځان او د خپلې کورنئ مصارف او لگښت پوره کړي او د الله تعالی په لار کې یې هم مصرف کړي.او هغه څوک چې د کار او کسب کولو څخه عاجز وي او کوم زخیره شوی مال یا د میراث مال هم ورته نه وي پاتې، یا مال لري لکن اړتیا یې نه پوره کوي، نو د داسې وگړي لگښت به د هغه شتمن خپلوان پر غاړه اخلي، خو په ټولنه کې هر خپلوان شتمن نه وي چې پر خپلوانو باندې لگښت او خرچ وکړي، نو پدې صورت کې به هغه کمزوري وگړي چې شتمن یې خپلوان نه لري څه کوي؟

او څه به کوي هغه بیچاره خلک لکه: یتیمان، کونډئ، زړې ښځې، او بوډاگان سړي ؟ څه به کوي لیوني او ساده وگړي، دایمي رنځوران، نابینایان او معذور خلک؟ څه به کوي هغه توان لرونکي خلک کومو ته چې کار او کسب نه پیدا کیږي ترڅو د هغې لارې روزي لاس ته راوړي او یا هغه کار کوونکي چې کار لري، خو د مزدورئ عوض یې د خپل ځان او کورنۍ لپاره کفایت نکوي ؟

---

[157]. وگوره: حجة الله البالغة ۲ \ ۳۹،چاپ لاهور دار نشر الکتب الاسلامیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا دغه نوموړي خلک سخت زړئ اړتیا او ماتوونکي فقر پرېښودل شي چې له پښو یې وغورزوي او مات یې کړي ؟ دا پداسې حال کې چې ټولنه دې ورته گوري او شتمن خلک دې ورسره کومه مرسته نه کوي .

د اسلام سپېڅلي دین دغسې کمزوري او بېچاره خلک نه دي هېر کړي، بلکې دوی ته یې د شتمنو او مالدارانو په مالونو کې معلومه برخه مقرره کړې چې هغه زکات دی. نو د زکات لومړی هدف د فقیرانو او بېچاره خلکو غنا ده چې د هغې پدې وسیله یې اړتیا پوره شي او شتمن شي.[۱۵۸]

۳ – د زکات اهمیت :

زکات د اسلام ددین له معجزاتو څخه شمېرل کیږي او پدې دلالت کوي چې دا دین د الله تعالی له طرفه راغلی او بشریت ته وروستنی پیغام دی. له نن څخه مخکې ډېرې زمانې او پیړۍ تیرې شوي چې دغه زکات پکې د فقر په منځه وړلو او د نیستمنو په اړتیاو پوره کولو کې خپل کردار اداء کړ. په اسلامي امت کې د دې نظام پر ضد نه کوم انقلاب راغی او نه د ټولنې کوم وگړي یا ډلې د حقوقو مطالبه وکړه؛ ځکه چې دوی ته حقوق ورکړل شوي دي.

د زکات نظام قایمول په ټولنه کې کوم عارضي او یا دویمي حل نه دی، بلکې هغه د ټولنې د ټینگښت له ځانگړو او کلکو بنسټونو څخه شمېرل کیږي، او د اسلامي عباداتو له څلورو ستنو (ارکانو) څخه یوه ستن ده .

په هغه مشهور حدیث کې چې امام بخاري او او امام مسلم رحمهما الله ورباندې اتفاق کړی ذکر شوي: عبد الله بن عمر رضي الله عنهما وایي چې د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم فرمایلي: اسلام پر پنځو ستنو ولاړ

---

[۱۵۸]- وگوره: مشکلة الفقر، یوسف القرضاوي ص ۶۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی: ګواهي ورکول پدې چې پرته له الله تعالی بل څوک د عبادت مستحق نشته او پدې ګواهي ورکول چې محمد د الله پېغمبر دی، لمونځ درول، زکات ورکول، د روژې مياشت روژه نيول او د توان په صورت کې حج ته تلل دي.

په قرانکريم کی زکات ورکول د مومنانو، پرهيزګارانو او نيکانو له صفتونو او نښو څخه شمېرل شوی او د هغې نه ورکول د مشرکانو او منافقانو له نښو څخه ګرځول شوي..

پرته له زکات ورکولو مسلمان د نيکانو او هغو خلکو چې د کتاب په هدايت پسې روان دي په ډله کې نه شي داخليدای، هغه خلک چې الله تعالی يې داسې وصف کړی: ((هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ﴿٣﴾ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلْءَاخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾)). [159]" دا کتاب سمه لار ښونکی دی او رحمت دی د نيکانو لپاره، هغه خلک چې لمونځ ودروي، زکات ورکوي او په آخرت باندی يقين (پوخ باور) لري. [160]

قرانکريم زکات ورکول د شرک څخه د توبې ويستلو او لمانځه ودرولو سره يوځای ذکر کړي ګويا دا پدې دلالت کوي چې دا درې شيان په اسلام کې د داخليدلو عنوان دی، او دهغو په واسطه يو انسان د اسلامي ورورولئ حق پيداکوي او اسلامي ټولنې ته يې نسبت او انتماء کيږي، الله تعالي فرمايي: ((فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخْوَٰنُكُمْ فِى ٱلدِّينِ ۗ [161] نو كه چيرې هغو لمونځونه اداء کړل او زکات يې ورکړ، نو

---

[159]. لقمان ۳- ٤

[160]. وګوره: مشكلة الفقر، يوسف القرضاوي، ص ۷۱

[161]. التوبة ۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاسې ديني ورونه دي)). همدارنګه په زکات ورکولو سره وينه او مال محفوظ کيږي،الله تعالی فرمايي: ((فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمۡۚ)).[۱۶۲]نو که چېرې هغوی (مشرکانو) له شرک نه توبه وويسته، لمونځ يې اداء کړ او زکات يې ورکړ، نو بيا يې لار خوشې کړئ، (وينه او مال يې محفوظ شو).

او که چيرې په يو اسلامي هېواد او ټولنه کې څوک د زکات له ورکولو ډډه وکړي، نو بايد پرضد يې جنګ وشي؛ ځکه چې د دې امت لومړي خليفه ابوبکر رضي الله عنه او ورسره صحابو رضي الله عنهم د زکات د مانعينو پرضد لښکر کشي وکړه، او د هغوی په مقابل کې يې جنګ وکړ. نوموړي خليفه داسې وينا کړې ده: ((په الله تعالی مې دې قسم وي چې خامخا به د هغه چا پر ضد جنګيږم، څوک چې د لمانځه او زکات ترمنځ فرق کوي، يقينا چې زکات د بيت المال برخه ده، پر الله مې دې قسم وي که دوی له ما څخه په زکات راکولو کې د اوښ د ګونډې پړې – که دالله پيغمبر صلی الله عليه وسلم ته به يې ورکولو – راڅخه ستون کړي، نو زه به د دوی په مقابل کې جنګ کوم.[۱۶۳]

۴- د زکات نه ورکولو سزا:

الله تعالی فرمايلي: ((وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (٣٤) يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ())).[۱۶۴] او هغه کسان چې خزانه کوي سره زر او سپين زر او د الله په لاره کې يې نه مصرفوي، نو زېری ورکړه دوی

---

[۱۶۲]. التوبة ٥

[۱۶۳]. متفق عليه

[۱۶۴]. التوبة ٣٤- ٣٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته په عذاب دردناک سره، په هغې ورځې چې سختې سرې به کړی شي دغه خزانې د دوی د دوزخ په اور کې، نو داغلی به شي په هغه سره وچولی (تندی) د دوی او اړخونه د دوی او شاګانې د دوی (او ویلی به شي ورته) دا هغه شی دی چې خزانه کړي وو تاسې لپاره د ځانونو خپلو، نو وڅښئ تاسې (سزا) د هغه (مال) چې وئ تاسې خزانه کاوه به مو (په دنیا کې).

الله تعالی فرمايلي: ((وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ())).[165] او ګومان دې نه کوي له سره هغه کسان چې بخیلي کوي دوی په هغه شي چې ورکړی دی دوی ته الله تعالی له فضل خپله چې دا بخیلي (او شومتیا) خیر دی (غوره دی) دوی ته، بلکې دا ناوړه کار او شر دی دوی ته، ژر به په غاړه کې ورته امېل کړای شي، هغه چې بخیلي یې کړې ده دوی په هغه شي کې په ورځ د قیامت او خاص الله لره دی میراث (پاتې کیدل) د اسمانونو او د ځمکې او الله په هغو کارونو چې تاسې یې کوې، ښه خبر دی.

په حدیث کې شریف راغلي: عن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال: قالَ رسولُ الله – صلى الله عليه وسلم –: ((مَن آتاهُ الله مالاً، فلم يؤدِّ زكاتَه مُثِّل له يومَ القيامةِ شُجاعاً أَقْرَعَ، له زَبيبَتانِ، يطوَّقُه يومَ الْقيامةِ، ثم يَأخُذُ بِلِهْزِمَتَيْهِ –يعني شِدْقَيْهِ– ثم يقولُ: أنا مالُكَ، أنا كَنْزُكَ، ثم تَلاَ: {لا يَحْسَبَنَّ الذينَ يَبْخَلونَ} الآية)).[166] ابوهریره رضي الله عنه له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه نقل کړي هغه فرمایلي: چا ته چې الله تعالی مال ورکړی وي او د هغه زکات یې نه وي اداء کړی، نو د قیامت په ورځ به د ګنجي مار په شان ورته جوړ کړای شي، چې دوه لشې به یې وي او د قیامت په ورځ به په غاړه کې ورته تاو کړای شي بیا به یې له دواړو ژامو نیسي او

---

[165]. آل عمران ۱۸۰
[166]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته وایي به زه ستا مال یم، زه ستا خزانه یم. بیا نبي کریم صلی الله علیه وسلم دا آیت{لا یَحْسَبَنَّ الذینَ یَبْخَلونَ}تر آخره پورې ولوست.

د زکات له ورکولو پرته مومنان په دنیا کې د الله تعالی د هغه نصرت او مدد مستحق نه شي ګرځېدی د کوم چې یې ورسره وعده کړې، الله تعالی فرمايي:

((وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ أَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُوا۟ بِٱلْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا۟ عَنِ ٱلْمُنكَرِ ۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلْأُمُورِ ﴿٤١﴾)).[۱۲۷] او خامخا به الله تعالی مرسته او مدد کوي له هغه چا سره چې د هغه د دین مدد کوي، یقینا الله تعالی توانمند او غالب دی، دوی به هغه کسان وي چې(کله) الله تعالی ورته په ځمکه کې قوت (خلافت او دولت) ورکړي، نو لمونځونه ودروي، زکات ورکوي، پر نیکیو سره امر وکړي او د بدیو مخنیوی وکړي. او دکارونو وروستنۍ پایله خاص الله ته ورګرځي.

د حدیثو په یو روایت کې د زکات نه ورکول په ټولنه کې د وچ کالۍ سبب ښودل شوی دی: ((**مَا مَنَعَ قَوْمٌ الزَّكَاةَ إِلَّا ابْتَلَاهُمُ اللَّهُ بِالسِّنِينَ.**[۱۲۸] هیڅ یو قوم زکات نه دی منع کړی، مګر دا چې الله تعالی پر وچکالۍ سره ازمايلي دي)). د حدیثو په یو بل روایت کې راغلي: ((هیڅ یو قوم داسې نشته چې په مالونو کې د زکات ورکولو څخه ممانعت وکړي، مګر داچې له باران څخه به بې برخې شي او که چیرته ژاروي او حیوانات نه وای، نو هیڅکله به پرې باران نه وی وریدلی.[۱۲۹]

---

[۱۲۷]- الحج ۴۰- ۴۱

[۱۲۸]. المعجم الاوسط، للطبراني

[۱۲۹]. سنن ابن ماجه، کتاب الفتن، باب ۲۲ (العقوبات).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- د زکات مستحقين:

په عمومي توگه د زکات مستحقين اته ټولگي خلک دي چې په خپله يې الله تعالی په خپل کلام مجيد کې يادونه کړې ((إِنَّمَا ٱلصَّدَقَـٰتُ لِلۡفُقَرَآءِ وَٱلۡمَسَـٰكِينِ وَٱلۡعَـٰمِلِينَ عَلَيۡهَا وَٱلۡمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمۡ وَفِى ٱلرِّقَابِ وَٱلۡغَـٰرِمِينَ وَفِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِۖ فَرِيضَةً مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾)).[170] په تحقيق سره صدقې او زکاتونه - په اصل کې - د فقيرانو او مسکينانو لپاره دي او د هغو خلکو لپاره چې د زکات د چارو مامورين وي، او د هغوی لپاره چې د هغوی د زړونو په لاس راوړل مقصد وي. او د غاړو د ازادولو، او د پوروړو د مرستی لپاره، او د الله تعالی په لار کې، او د مسافر لپاره. دا د الله له لوري يوه فريضه ده او الله په هرڅه پوه او د حکمت خاوند دی.

الفقراء، المساکين: له فقير نه مراد هغه څوک دی چې د خپل ژوندانه تيرولو لپاره د نورو مرستې ته محتاج وي. دا لفظ د ټولو اړمنو خلکو لپاره عام دی که هغوی د معيوب والي يا زوړوالي له امله په خپلواکه توگه مرستې ته محتاج شوي وي، يا په موقتي سبب سره موقتي مرستی ته اړمن وي، نو که ورسره څه پيدا شي پرمختگ کولای او په خپلو پښو باندې ودريدلی شي. د مثال په ډول: يتيم، کونډه، وزگار او هغه کسان چې ناڅاپي پېښو ځپلي وي.

د مسکين په لفظ کی د عاجزئ ، بيوزلئ ، بيوسئ، او خوارئ معناوې پرتې دي، پدې اعتبار سره مسکينان هغه خلک دي چې د عامو اړمنو خلکو په پرتله زيات بيوزله وي.[171]

---

[170]. التوبة ۶۰

[171]. وگوره: تفهيم القرآن، امام مودوي، ۲ / ۲۹۲ - ۲۹۳ ۱۷۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حنفي فقهې له نظره فقیر هغه چا ته واي چې د زکات له نصاب څخه کم مال ولري او یا د نصاب برابر شیزونه لري، خو هغه د استعمال لپاره وي، او مسکین هغه چا ته وایي چې هیڅ ونه لري.[۱۷۲]

العاملین علیها: هغه خلک چې د حکومت له خوا د زکات راټولو او د راغونډ شوي مال د ساتنې، د هغه د حساب کتاب د لیکنې، او د هغې د ویشلو لپاره ګمارل شوي وي، داسې خلک که فقیران او مسکینان هم نه وي، لیکن د هغوی تنخاګانې دې په هر حال د همدې مال څخه ورکړل شي.[۱۷۳]

مؤلفة القلوب: د زړونو تالیف یعني د زړونو تسخیرول. لدې حکم نه مقصد دادی چې کوم خلک د اسلام په دښمنۍ کې په توده ولوله لګیا دي او د مال په ورکولو د هغوی جوش سړېدای شي، یا کوم خلک چې د کفارو په ډلې کې داسې وي چې که په مال سره مات شي، نو له ماتیدو وروسته د مسلمانانو ملاتړ ګرځول کیدای شي، یا هغه کسان چې نوي په اسلام کې داخل شوي، د هغوی د پخوانۍ دښمنۍ او نیمګړتیاو په لیدلو سره له هغوی څخه وېره وي، او که په مال سره د هغوي زړونه نرم نکړای شي بیرته به د کفر لوري ته واوړي. نو د داسې رامایله کیدونکو خلکو تپاره دې دایمي تنخاګانې وټاکل شي، یا دې موُقتي بخشش ورکړی شي او پدې توګه دې د اسلام ملاتړ او مرستندوي، یا حکم منونکي او فرمانبردار، یا دې لږ ترلږه بې ضرره دښمنان وګرځول شي.

پدی لار کې له ولجو (غنیمتونو) او له نورو عایداتو نه هم مصرف کیدای شي. او که اړتیا پیښه شي، نو د زکات له بودیجې نه هم ورکولی شي لکه څرنګه چې یې پدې ذکر شوي آیت کریمه کې یادونه شوې ده. دغه راز خلکو

---

۱۷۲. وګوره: فقه الزکاة، یوسف القرضاوي ۲ / ۵۴۶ – ۵۴۷

۱۷۳. وګوره: تفهیم القران ۲\ ۲۹۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره دا شرط نه ده چې که فقيران، مسکينان او مسافران وي، نو په هغه صورت کې د زکات په مال سره د هغو لاس نيوی کيدای شي، بلکې که هغوی شتمن او د قدرت خاوندان هم وي د زکات ورکولو مستحق دي.

پدې خبره خو د ټولو اتفاق دی چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په زمانه کې ځينو خلکو ته د زړونو تسخيرولو لپاره معاشونه او بخششونه ورکول کيدل، خو پدې خبره کې اختلاف شوی دی چې ايا له هغه نه وروسته هم دا مصرف پاتې شو که نه؟ د امام ابوحنيفه او د هغه د ملګرو (رحمهم الله) دا رايه ده چې د حضرت ابوبکر او عمر رضي الله عنهما له زمانې راهسې پدې خوا دا مصرف له منځه تللی دی او اوس (مؤلفة القلوب) ته څه ورکول نه دي روا. د امام شافعي رحمه الله دا رايه ده چې فاسقو مسلمانانو ته د زړونو د تسخيرولو لپاره د زکات له بوديجې څخه ورکول کيدای شي، خو کافرانو ته نه. او د ځينو نورو فقهاو په رايه سره د (**مؤلفة القلوب**) برخه اوس هم باقي ده که ورته اړتيا پيدا شي نو ورکولی شي.[۱۷۴]

فی الرقاب: يعنې د غاړو په ازادولو کې. له غاړو ازادولو نه مقصد دادی چې د غلامانو په ازادولو کې دې د زکات مال ولګول شي. د دې دوه صورتونه دي: لومړی کوم غلام چې له خپل بادار سره قرارداد کړی وي چې که دومره پيسې درکړم، نو ته ما ازاد کړه. لدغسې وګړي سره دې د ازادۍ د بيې په اداء کولو کې مرسته وشي. دويم داچې په خپله د ز کات په بوديجې سره دې غلامان واخستل شي او ازاد دې کړی شي.

پر لومړي صورت باندې د ټولو فقهاو اتفاق دی، خو دويم صورت حضرت علي(کرم الله وجهه)، سعيد بن جبير، ليث، ثوري، ابراهيم نخعي، شعبي، محمدبن سيرين، احناف او شوافع روا نه بولي .او ابن عباس (رضي اا‌لله

۱۷۴- وګوره: مخکنی مرجع ۲\۲۹۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنهما) حسن بصري، مالك، احمد او ابوثور یې روا ګڼي.[۱۷۵]

الغارمين: د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد غارِمُ هغه چا ته ویل کیږي چې پر هغه پور(قرض) وي او له پور څخه زیات نصاب نه لري.[۱۷۶] او د یو شمېر فقهاو رایه داده چې کوم وګړي چې په بدو چارو او د اسراف په لارو کې خپل مال بایللی او ځان یې پوروړی کړی وي، له هغه سره دې مرسته نه کیږي، ترڅو چې یې توبه نه وي ویستلې.[۱۷۷]

په اسلامي او عربي نړۍ کې له پخوا راهسې داسې وګړي موجود وه چې د خلکو تر منځ د سولې په خاطر به یې خپل مالونه لګول او یا به یې ددې کار لپاره پور اخسته، ترڅو د دوو طرفونو تر منځ سوله وکړي، که څه هم هغه دوه طرفونه په اسلامي ټولنه کې اهل ذمه وي. د دې لپاره چې په ټولنه کې د وینې تویدنې، او د مالونو د ضیاع کولو مخنیوی وشي، نو دغسې کار مطلوب دی، اوکه څوک دغسې کار وکړي په حقیقت کې یې د شرف او مروت (د سړیتوب او نیک خوي) سپېڅلی کار تر سره کړ، نو هغه ته شریعت د زکات په مال کې برخه مقرره ده څو یې پور خلاص شي.[۱۷۸]

في سبيل الله: یعنې د الله تعالی په لار کې. د الله د لارې لفظ عام دی د نیکۍ ټولې هغه چارې چې پکې د الله رضا وي ددې لفظ په معنی کې داخلیدای شي. له همدې امله ځینو علماو ویلي چې ددې حکم له مخې د زکات مال د نیکۍ په هر ډول چارو کې لګول کیدای شي.

خو حق خبره داده او د سلفو امامانو غونډ اکثریت پر همدې قائل دی چې په

---

[۱۷۵]- وګوره: مخکنی مرجع ۲\ ۲۹٦ .

[۱۷٦]- وګوره: فقه الزکاة، یوسف القرضاوي ۲\ ٦۲۲.

[۱۷۷]- وګوره: تفهیم القران ۲\ ۲۹٦ ، ۲۹۷

[۱۷۸]- وګوره: فقه الزکاه یوسف القرضاوي ۲\ ٦٦۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیت کې له (سبیل الله) نه مراد د الله په لار کې جهاد دی. یعنې هغه هلې ځلې چې موخه یې د کفر د نظام نسکورول او د هغې پر ځای د اسلامي نظام برقرارول وي. پدی هلو ځلو کې چې هرڅوک برخه واخلي د هغوی د سفر خرچ لپاره، سپرلۍ لپاره، د وسائلو، وسلې او تجهیزاتو برابرولو لپاره له زکات څخه مرسته ورکول کیدای شي.که یو مجاهد په خپله شتمن وي او د خپلو شخصي اړتیاو لپاره ورسره د مرستې کولو ضرورت نه وي، نو بیا به هم لدې مصرف څخه ورکولی شي. همدا راز کوم کسان چې په خپله خوښه خپل ټول فعالیتونه او خپل ټول وخت په موقتي ډول یا په دائمي ټوګه ددې کار لپاره وقف کړي د هغوی د اړتیاو پوره کولو لپاره هم له زکات نه موقتي یا دائمي مرستې ورکول کیدای شي.[179]

ابن السبیل: هغه مسافر چې په قدر د ضرورت ورسره مال نه وي- که څه هم په خپل وطن کی غني وي- نو ده ته زکات ورکولی شي,ترڅو د خپل سفر اړتیاوې پوره کړي او خپل ټاټوبي ته پرې واپس ولاړ شي.[180]

۶- د زکات نظام د سمون په موخه :

زکات یو ټولنیز عمل دی چی د نظام رایجول یې د اسلامي حکومت پورې اړه لري،او په اسلامي حکومت کې باید ددې لپاره ځانګړې اداره موجوده وي، ترڅو له هغه چا راټول شي چې پرې فرض دی، او هغه چا ته ورکړ شي چی یې مستحق دی. د حکومت دا مسئولیت دی چې د زکات د ټولولو انتظام وکړي، په قران کریم کې چې لفظ د (والعاملین علیها) ذکر شوی دا پدی باندې پوره دلالت کوي چې د زکات نظام قایمول د حکومت او دولت مسئولیت دی. همدارنګه د رسول الله صلی الله علیه وسلم عملي

[179]- وګوره: تفهیم القران ۲\ ۲۹۷ ، ۲۹۸

[180]- وګوره: معارف القران مولانا محمد شفیع ۴\ ۲۴۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

سنت او طريقه پر همدې دلالت کوي. هغه به د زکات لپاره په بيلابيلو وختونو کې د مختلفو سيمو لپاره مامورين ټاکل، او د زکات په راټولولو به يې مکلف کول، او بيا له هغه وروسته خلفاء راشدينو همدغسې کول.

علماو ويلي چې د مسلمانانو پر حاکم دا لازم دي چې د زکات د راټولولو لپاره مامورين وګماري او اړونده سيمو ته يې وليږي؛ د دې لپاره چې رسول الله صلی الله عليه وسلم او له هغې وروسته خلفاء راشدينو زکات ټولونکي ليږل؛ ځکه چې په خلکو کې داسې وګړي شته چې مال لري، خو پر هغه څه نه پوهيږي کوم چې ورباندې فرض دي، او ځينې داسې وګړي هم شته چې سپيرتوب او بخل کوي..[181]

په اسلامي حکومت کې د زکات له مدرکه بايد ځانګړې بوديجه موجوده وي چې حساب يې معلوم وي او په خپلو مستحقينو باندې وويشل شي. له پخوانيو پيړيو راهسې مسلمانانو د زکات لپاره ځانګړی کور (بيت الزکات) درلود. د حنفي فقهې پوهانو د بيت المال د پانګې او بوديجې خونې او ادارې پدې توګه ذکر کړي دي.

الف- د زکات خونه (**بيت الزکاة**): پدې کې به د چاراګاه د څريدونکو څارويو زکات، د ځمکې عُشر، او هغه څه چې به عشر ټولونکو مامورينو په لاره تيريدونکو تاجرانو څخه اخستل راغونډ اوخوندې کيدل.

ب- د جزيې او خراج د مالونو لپاره ځانګړې خونه.

ج- د غنيمت د مالونو خونه.

د- د بې څښتنه مالونو خونه: لکه هغه مال چې وارث نه لري ، موندل شوي

---

[181]- وګوره:: فقه الزکات يوسف القرضاوي ۲\۱ ۷۴۸،۷۴۷ ،۷۵۳ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيزونه چې څښتن يې معلوم نه وي او داسې نور .[۱۸۲]

نو بايد چې د دولت له خوا د زکات لپاره ځانګړو خونې تاسيسولو او فعالولو باندې غور وشي، د زکات په ادارو او کميټيوکې پرمختګ رامنځ ته کړي. همدارنګه له ولايتونو څخه ولسواليو او قريو ته د زکات ادارې او کميتۍ وغزيږي، تر څو د هرې منطقې خلکو سره د زکات حساب وشي، له شتمنو څخه راټول شي او د همهغه سيمې پر فقيرانو او متسحقينو باندې توزيع شي .

بايد په ياد ولرو چې په اسلامي حکومت کې د بيت المال د شتون په صورت کې له زکات نه پرته د بيت المال نور موارد هم شته دی چې کولای شي له هغې لارې هم د فقيرو او بيچارو خلکو لاس وشي، دغه موارد پدې توګه دي:

الف- نفلي صدقات: له زکات نه پرته نور نفلي خيراتونه چې خلک يې په خپله د بې وزلو د مرستې او ګټې په خاطر بيت المال ته ورکوي ، بايد چې د هغې د راغونډولو تنظيمولو او ويشلوته پوره توجه وشي.

ب- خُمس: د غنيمت (ولجې) له مال څخه، او د خښنو (ځمکې لاندې) خزانو او کانونو څخه راويستلي سرو زرو او سپينو زرواو داسې نورو څخه د بيت المال مقرره پنځمه برخه.

ج-فئ :هغه مال چې تريدلی او تښتيدلی دښمن يې تر شاه پريږدي او پرته له جنګ کولو مجاهدينو ته په لاس ورشي، چې دغه ډول مال هم بيت المال ته ورکرځي او خپل ځانګړي احکام لري.

د-خراج : هغه دولتي ټکس دی چې د نامسلمانو بزګرانو نه په نااختسل

---

[۱۸۲]- وګوره: مخکنی مرجع ۱۲\ ۷۵۷، ۷۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوو ځمکو (هغه مفتوحه ځمکې چې بيرته نامسلمانه بزګرانو ته ورکړی شوي وي، يا هغوی ته پرېښودل شوي وي) چې دا هم ځانګړي احکام لري.

هـ- جزيه: هغه ټکس چې په اسلامي قلمرو کې د نامسلمانه وطنوالو څخه د هغوی په خوښه له فيصله شوې اندازې سره سم اخستلی کيږي، دا ټکس د دغو وطنوالو د مال، شتمنيو، عزت او ابرو د ساتلو په خاطر اخستل کيږي او تر شا يې خاص حکمت موجود دی.

و- وقف: هغه (پانګه، ځمکه، او داسې نور) چې د الله تعالی په نوم باندې له شخصي ملکيت څخه وويستلی شي او په ټولنيز ملکيت کی ورکړی شي.[۱۸۳]

۷- لازمو نوښتونو ته اړتيا:

د فقر او بيکارئ په مخنيوي او دهغې په کمولو کې زکات ځانګړې اغيزه لري او دا داسې يوه عمليه ده چې ودري نه، بلکې د کلونو او موسمونو په تکرار سره تکرار او د حاصلاتو او پانګو په زياتيدو سره زياتيږي.

بايد چې حکومت او د زکات اړونده اداري پدې باندې هم غور وکړي چې د زکات او يا نورو اړونده مدارکو له لارې وخت په وخت د کار وړتيا لرونکو فقيرانو ته د کسب وسايل واخستل شي، يا هغوی ته د انتاج، پير او پلورلارې چارې برابرې شي، او پدې وسيله پر خپلو پښو ودرول شي.

پدې ميدان کې شتمن وګړي او خيريه اسلامي موسسات هم پر يوڅه نوښتونو باندې فکر او غور کولی شي او د مناسبو او معقولو پلان ګزاريو له مخې د فقر او بې وزلئ په مخنيوي او يا کمولو کې خپل کردار اداء کولی شي، او دا داسې يوه تجربه او نوښتونه دي چې په ځينو ټولنو کې ترسره کيږي او ښه نتيجه يې ورکړې ده .

[۱۸۳] - وګوره: د اسلام حکومتي نظام، مولانا انصاري، ژباړه: صافی ، ص۵۶۷-۵۶۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی
د فقر په مخنیوي کې مسئول اړخونه

د دنیاوي اسبابو تر قانون لاندې او د انساني کوښښ له مخې زموږ د ټولنې د فقر په مخنیوي کې د ټولنې بیلابیل اړخونه مسئولیت لري چې هغه: شتمن وګړي، عام ولس، حکومت، خیریه موسسې او ټولنې ، علمي او مصلح شخصیتونه:

۱ – شتمن وګړي:

موږ په ټولنه کې د الله تعالی په فضل په کافي اندازه شتمن خلک لرو، چې د بیچارو وګړو پر وړاندې دهغوی د احساس راپیداکولو څخه وروسته ټولنه یو څه اندازه د فقر له منګولو ژغورل کیدی شي، او دې موخې ته د رسیدلو په خاطر د دې اړتیا ده چې په ټولنه کې د زکات، صدقاتو او د بیچاره خلکو د لاس نیوي فضایل بیان شي، دیني آګاهي او بیداري اوځانګړي مبارزه پیل شي. راځئ د بې وزلو د لاس نیوي په میدان کې دې لاندې قرآني آیتونو ته ځیر شو:

الف. الله تعالی فرمایلي دي: ((لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَـٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ وَٱلْمَلَـٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَـٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ وَءَاتَى ٱلْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَـٰمَىٰ وَٱلْمَسَـٰكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ وَٱلسَّآئِلِينَ وَفِى ٱلرِّقَابِ)) .[۱۸۴] نیکي دا نه ده چې تاسې خپل مخونه (په لمانځه) کې ختیځ یا لویدیځ لوري ته واړوئ، بلکې نیکي

[۱۸۴] - البقرة ۱۷۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

داده چې انسان پر الله تعالی، په ورځ د آخرت، پر ملایکو، د الله تعالی په نازل شوو کتابونو او د هغه پر پیغمبرانو ایمان او باور ولري، او سره د مینې خپل ګران مالونه خپلو خپلوانو، یتیمانو، بې وزلو او مسافرو ته ورکړي ، او همدارنګه د مریانو په ازادولو کې یې ولګوي.

له پورتنې الهي ویناڅخه دالاندې څو ټکي هم استفاده کېږي:

لومړی : په ټولنه کې مال او مرسته باید د اخلاص پر بنسټ وي په آیت کې دا ذکر شوي چې سره لدې چې له مال سره مینه لري، خو بیا یې هم د الله تعالی د خوښۍ لپاره ورکوي، او دا طبیعي خبره چې په کوم کار کې اخلاص نه وي، نو دالله تعالی په نزد یې اجر او ثواب هم نشته دی.

دویم : په آیت کې مال په معرفې سره ذکر شوی دی، پدې کې دې ته هم اشاره ده چې دا هغه پېژندل شوی مال دی کوم چې د الله تعالی دی او بنده یې پکې نمائنده ، او تصرف کوونکی ګرځولی دی، لکه څرنګه چې له یو بل آیت په ډاګه همداسې معلومېږي الله تعالی فرمايي: ((وَأَنفِقُواْ مِمَّا جَعَلَكُم مُّسۡتَخۡلَفِينَ فِيهِ ۖ)).[185] او ولګوئ هغه مالونه چې تاسې یې پکې ځای ناستي او تصرف کوونکي ګرځولي یاست.

دریم : د (وفی الرقاب) څخه مراد د مریانو خلاصول دي.د مریتوب سلسله د اسلام نه مخکې د جاهلیت له دور څخه راپاتې وه، او اسلام کې د هغې د مخنیوی او منځه وړلو کوښښ شوی دی، ، فعلا په نړۍ کې په هغه شکل مریتوب نشته، لکن د هغې ورته اشکال یې موجود دي لکه: د انسانانو پلورل او په ځانګړې توګه له ځینو فقیروهېوادونو څخه ښځې او ماشومان اختستل او بیا یې بډایا هېوادونو ته قاچاق او هلته یې خرڅلاو..

---

[185]. الحدید ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تر څو چې زموږ افغاني ټولنې پورې اړه لري، نو دا باید په ډاګه شي چې د قوم او ولس ځینې تورسرې، ماشومان، او حتی ځوانان د خوارئ او اړتیا په وجه د غلامئ پر څیر چلند او یا له هغې نه خطرناک چلند سره مخ دي، یاخو داچې زیات شاقه کارونه ورباندې کیږي، له تربیې او ادب له نعمت څخه محروم دي، او یا خو د بد اخلاقیو ښکار ګرځیدلي، نو باید چې د ولس شتمن د هغوی د خلاصون په لار کې خپل مالونه ولګوي.

ب. الله تعالی فرمایي: ((وَٱبۡتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلۡأٓخِرَةَۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَاۖ وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ وَلَا تَبۡغِ ٱلۡفَسَادَ فِي ٱلۡأَرۡضِۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿٧٧﴾)).[186] ای قارونه ! کومه شتمني چې الله تعالی درکړی په هغې سره د آخرت کور جوړ کړه، او له دنیا څخه هم خپله برخه مه هېروه، د خلکو سره ښیګڼه او مرسته وکړه لکه څنګه چې الله تعالی پر تا احسان کړی دی، د فساد راولاړولو هڅه مه کوه، بیشکه الله تعالی فساد کوونکي نه خوښوي.

لدې آیت څخه دا لاندې یو څو ټکې هم استفاده کیږي:

لومړی: د مسلمان قوم چې د یو بدن حیثیت لري – لکه څرنګه چې په حدیث شریف کې ذکر شوي دي - نو د قوم ځینې وګړي دا حق لري چې شتمنو وګړو ته ووای چې خپلو مسلمانانو ورونو سره مرسته او ښیګڼه کوئ لکه څرنګه چې پر تاسې باندې الله تعالی احسان کړی دی، لکه څرنګه چې قارون ته یې خپل قوم وویل: ((وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ

[186]. القصص ۷۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

إِلَيْكَ ﺻﻠﮯ - له خلکو سره ښيګڼه او احسان کوه، لکه څنګه چې الله تعالی پر تا احسان کړی دی.

دويم :شتمن وګړي بايد لدې څخه ونه ويرېږي چې په مرسته کولو سره به يې مالونه کم شي، او يا به د هغوی په اقتصادي پرمختيا او وده باندې منفي اثر وغورزوي، بلکې هغوی ته دا اختيار دی چې په جايزه لارو سره څومره پرمختګ کولی شي (وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنْيَا ﺻﻠﮯ).

دريم: په ټولنه کې د فساد شکلونه له يو وخت څخه تر بل وخت پورې توپير لري، د قارون د فساد کولو هوبهو څه نمونې کيدای شي اوس مهال ونه ګورو، لکن د هغې پر ځای د فساد نورو شکلونو ځای نيولی دی.

هر هغه شتمن چې په ناجايزو لارو چارو سره مال جمع کوي او هر هغه شتمن چې خپل مال په حرامو لارو کې لګوي، او هر هغه شتمن چې په خپل مال کې د فقيرو، بيچارو او مستحقو خلکو حق نه ورکوي، په اصل کې د دوی مال قاروني مال دی چې لدې امله به له عذابونه سره مخ کيږي.

۲ - عام ولس:

د فقر او نيستمنۍ په منځه وړلو کې دا اړينه ده چې په عام ولس کې د همدردۍ او خواخوږۍ فضاء رامنځ ته کړو، د دې ستونزې په وړاندې ولس سره پيوست او يو موټی کړی شي، ترڅو د دې پديدې او د دې په څير نورو په مقابل کې يو ولسي ملاتړ جوړ شي، پدې معنی چې ټول هېوادوال او يا په هره سيمه کې ميشت مسلمانان يو بل ته د تعاون او مرستې لاس ورکړي، او په خپلو کې د جسد واحد (يو تن) حيثيت غوره کړي، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((**مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ**

(c) ketabton.com: The Digital Library

الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى)).[۱۸۷] د مومنانو په خپلو منځونو کې یو بله سره محبت کول، یو پر بل مهرباني ، او یو له بله سره مرسته کول داسې دي لکه یو بدن کله چې یې یو غړی دردمن شي، نو ټول بدن یې نا آرامه او په درد شي.

د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((مَنِ احْتَكَرَ طَعَامًا أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، فَقَدْ بَرِئَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَبَرِئَ اللَّهُ تَعَالَى مِنْهُ، وَأَيُّمَا أَهْلُ عَرْصَةٍ أَصْبَحَ فِيهِمُ امْرُؤٌ جَائِعٌ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُمْ ذِمَّةُ اللَّهِ تَعَالَى)).[۱۸۸] څوک چې څلوېښت شپې د اړتیا خواړه وساتي (زخیره کړي)، نو له الله تعالی نه بیزاره کړی شو ، او الله تعالی ورځخه بیزاره شو، او د هرې کومې سیمې خلک چې څوک پکې په لوږه سره سبایي کړي، نو د الله تعالی د ساتنې ذمه ورنه لرې شوه.(د هغه له ساتنې څخه ووتل).

پدې حدیث کې دا لاندې څو نقاط را په ګوته کیږي:

لومړی: د یوې سیمې خلک باید په خپله سیمه کې فقیراو بې وزله تشخیص او وپیژني، چې دا کار د خیریه مئوسسو د معلوماتو راغونډولو (سروې) لپاره هم یو دلیل کیدای شي.

دویم : د ولسونو او قومونو ساتنه د هغوی ترمنځ د همدردئ اومرسته کولو په واسطه را منځ ته کیږي.که چیرته په یو ولس کی همدردي نه وي، نو هلته امن او استقرار نه شي راتلای. او دا عملا ولیدل شول، له کومو ټولنو څخه چې عدل، انصاف او همدردي کډه وکړي، ظلم او تیري پکې ځای ونیس، نو له ګډوډیو سره مخ شي، او د ناامنیو ښکار وګرځي.

دریيم : د حدیث د یوې برخې تائید یو بل مشهور حدیث هم کوي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ

---

۱۸۷. صحیح مسلم
۱۸۸. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِضُعَفَائِكُمْ».[۱۸۹] تاسې زما رضا او خوښې د کمزورو خلکو په لاس نیوي کې ولټوئ، بیشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کیږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کیږي.

د دې دواړو احادیثو په رڼا کې موږ دا ویلای شو چې د مسلمانو ولسونو د ناخوالو، ستونزو، او د دښمنانو په مقابل کې د هغوی د ناکامۍ یو مهم لامل او سبب کمزورو، او بې وزلو وګړو ته پام نه کول دي.

ځلورم: له حدیث څخه دا هم څرګندیږي چې د مسلمانانو همدردي او مرسته باید شامله وي؛ځکه چې دحدیث دا لفظ(امْرُؤٌ) عام دی، که چیرته د هغوی ترمنځ غیرمسلم وګړی هم دلوږې په حال کې شپه سبا کوي، نو هغوی پرې موخوذ دي، او مسئولیت لري چې مرسته یې وکړي.

یو مسلمان وګړي او یوې مسلمانې ټولنې ته بیلګه او نمونه خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم او دهغه کردار دی، همداراز هغه ټولنه چې د هغه مبارک په لاسونو سره جوړه شوې وه.

د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم د خپل عمر په اوږدو کی له نبوت څخه مخکې او له نبوت څخه وروسته د همدردۍ او خواخوږۍ یو رمز او او چته نمونه وه، «کله چې په غار حرا کی هغه ته د وحې ملک (جبرایل) راغی او د الهي وینا د لوستلو امر یي ورته وکړ، او د هغې نا اشنا حالت په لیدو سره بیا هغه څه اندیښمن شو، کله چې خپلې بي بي خدیجې رضي الله عنها ته یې تشریف راوړ او هغه قیصه یې ورته بیان کړه، او خپله اندیښنه یې هم ورته څرګنده کړه، نو هغه ورته په تسلي ورکولو کې دا وویل چې: «په الله تعالی قسم چې هیڅکله به الله تعالی تا پریشانه اوشرمنده نه کړي، بیشکه چې ته خپلوي پالې، بې وزلو او بیچارو سره مرسته کوې، میلمه نوازي

[۱۸۹]. سنن ابي داود، کتاب الجهاد، باب (۷۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوې، او د پېښنو ځپل شوو لاس نیوی کوې.[۱۹۰]

په یو حدیث شریف کې ذکر شوي چې: ((د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم له ټولو خلکو څخه زیات سخي او د هغه سخاوت به د روژې په میاشت کې خورا زیات و، هغه مهال به چې جبریل (علیه السلام) ورته راته او قرنکریم به یې ورسره لوسته)).

د رسول الله صلی الله علیه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) رضي الله عنهم د هغه ډېره ښه پیروي وکړه ، او راتلونکو نسلونو ته یې ښې بیلګې او نمونې پرېښودې، د هغه لومړني یار ابوبکر رضي الله عنه په مکه کې به چې کوم بې وزله مرئي، یاوینځې اسلام ومنلو، او د مشرکانو له سزا او تعذیب سره به مخ شو، نو هغه به یې په پیسو واخست، او ازاد به یې کړ، چې د مشرکانو له تعذیب څخه وژغورل شي.کله چې د هغه پلار ابوقحافه دا کار ولید، نو ورته یې وویل: زویګیه! زه ګورم چې ته بې وسې خلک ازادوې، که تا د قوي ځوانانو په ازادولو دومره پیسې لګولې وای، نو هغوی به ستا ملاتړ ؤ، هغه ورته وویل پلارجانه! زه خو هغه اجر غواړم چې له الله تعالی سره دی، پدې سبب دا ایاتونه رانازل شول : ((وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن نِّعۡمَةٍ تُجۡزَىٰٓ ﴿١٩﴾ إِلَّا ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ رَبِّهِ ٱلۡأَعۡلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوۡفَ يَرۡضَىٰ ﴿٢١﴾)).[۱۹۱] او پرهغه باندې د چا احسان نشته چې بدله یې ورکړي، بلکې یوازې د خپل رب خوښي لټولو لپاره، نو ارو مرو به هغه ترینه خوشحاله شي.[۱۹۲]

کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم له مکې مکرمې څخه مدینې منورې

---

[۱۹۰]- دا د هغه حدیث د یوې برخې مفهوم چې په البخاري (بدء الوحي) کې ذکر شوی دی.

[۱۹۱]. اللیل ۱۹- ۲۱

[۱۹۲]- وګوره: تفهیم القران : ۶ \ ۴۸۹ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته هجرت وکړ او هلته یې اسلامي ټولنه جوړه کړه، د هغې ټولنې د پیوستون او پیاوړتیا په خاطر یې د ورورولۍ نظام قایم کړ. چې د هغې په پایله کې شتمن وګړي او ځاي خلک (انصار) دې ته چمتو شول چې خپلو راغلو ورونو (مهاجرینو) ته په خپلو مالونو او جایدادونو کی برخې ورکړي، آن تر دې چې یو انصاري خپل مهاجر ورور ته له خپلو دوو ښځو څخه د یوې د نکاح کولو وړاندیز هم وکړ.[193]

په مدینه منوره کې د نبوي ټولنې د خواخوږۍ او همدردۍ یو انځور په قرآن کریم کې داسې هم ذکر شوی دی:((وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلۡإِيمَـٰنَ مِن قَبۡلِهِمۡ يُحِبُّونَ مَنۡ هَاجَرَ إِلَيۡهِمۡ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمۡ حَاجَةً مِّمَّآ أُوتُواْ وَيُؤۡثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ وَلَوۡ كَانَ بِهِمۡ خَصَاصَةٌۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفۡسِهِۦ فَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ۝٩)).[194] او هغه کسان چې د مهاجرینو له راتګ څخه مخکې یې ځای نیولی (په مدینه کی استوګن دي) او ایمان یې خالص ګرځولی، دوي له هغو سره مینه کوي کومو چې دوي ته پناه راوړې ده او هغه څه مالونه چې هغوی (مهاجرینو) ته ورکولی شي دوی یې په خپلو سینو کې د اړتیا احساس نه کوي، او په خپلو ځانونو نورو ته ترجیح ورکوي که څه هم په خپله زیات محتاج وي.

د دې آیت په تفسیر کې مفسرین د مهاجرینو په وړاندې د انصارو د خوخوږۍ او همدردۍ یو دوه کیسې ذکر کوي:

لومړۍ کیسه: مهاجرین چې کله د انصارو ښار (مدینې منورې) ته راغلل، نو

---

[193]- وګوره: الرحیق المختوم، المبارکفوري، ص ۱۸۵ ـ ۱۸۶

[194]- الحشر ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دا وړاندیز وکړ چې: دادي زموږ باغونه ستا په واک کې دي، زموږ او د دغو مهاجرینو ورونو تر منځ يې وويشه! .د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم وفرمایل: دوي خو پر باغوالۍ نه پوهيږي، دوی له هغه سيمې څخه راغلي چې هلته باغونه نشته ، ايا داسې نه شي کيدای چې په خپلو دغو باغونو کې کار وکړئ او له حاصلاتو نه يې دوي ته څه برخه ورکړې؟ هغوي وويل: ((سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا – موږ واوريدل او ومو منل)). بيا مهاجرينو عرض وکړ: موږ هيڅکله داسې خلک نه دي ليدلي چې پدې اندازه ، او دومره ايثار کوونکي وي چې کار دې دوی په خپله وکړي او برخه دې موږ ته راکړي، موږ خو فکر کوو چې ټول ثواب همدوی وګټه، نو د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم وفرمایل : ترڅو پورې چې تاسې د دوي ستاينه وکړئ او د دوی په حق کې د خير دعاکوونکي اوسئ تاسې ته به هم ثواب درکول کيږي.[195]

دويمه کيسه: يو مهال رسول الله صلی الله علیه وسلم ته يو سړی راغی او ورته يې وويل: لوږه راته رسيدلې ده. رسول الله صلی الله علیه وسلم خپلو بيبيانوته ته د کوم خوراکي څيز په موخه خبر ورولیږه، خو له بيبيانو سره د خوراک کوم څيز نه ؤ. بيا يې صحابه کرامو ته وفرمایل: ايا داسې څوک شته چې دا سړی نن شپه ميلمه کړي او الله تعالی وربان‌دی رحم وکړي ؟ له انصارو څخه يو سړی ودريد او وويل: ای د الله تعالی استازيه! زه به دا کار وکړم. نو هغه ميلمه يې له خپل ځان سره خپل کور ته بوته. په کور کې يې خپلې ميرمنې ته وويل : دا د الله تعالی د استازي ميلمه دی په کور کې چې د خوراک څه وي هغه راواخله ! ميرمن يې وويل: قسم په الله تعالی چې له ماسره د ماشومانو له خوراک پرته بل څه نشته. هغه ورته وويل: کله چې

---

[195] - وګوره: تفهيم القران ٦\ ٥٤٧-٥٤٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماشومانو خوراک وغوښت، نو ویده یې کړه او څراغ مړ کړه! نن شپه به موږ څه نه خورو. میرمن یې همدا سې وکړل.کله چې سبا دغه سړی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی، نو هغه ورته وفرمایل: الله تعالی حیرانتیا وکړه (یایې وخندل) د فلانکي د چلند په وجه، او دا آیت یې نازل کړ: ((وَيُؤۡثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ وَلَوۡ كَانَ بِهِمۡ خَصَاصَةٞ - او دوی پر خپلو ځانونو نورو ته ترجیح ورکوي که څه هم سخته ولږه لري)).[۱۹۶]

۳ – حکومت:

د حکومت او حاکمانو د رعیت په وړاندې له مهمو دندو څخه یوه هم په اقتصادي لحاظ سره د رعیت پالنه ده. دولت مسئولیت لري چې خپل رعیت لپاره د روزئ واردولو لارې چارې برابرې کړي ..د خلفاء راشدینو او د اسلام په تاریخ کې د نورو خلیفه ګانو او حاکمانو له کردار څخه دا جوتیږي چې هغوي د رعیت او ټولنې د هوساینې او د معیشت د تامین لپاره هلې ځلې کولې او دا ی خپله مهه وجیبه ګڼله.

پدې اړوند د عمر رضي الله عنه کردار یو جهاني شهرت لري چې د رعیت تر منځ د هغوی د احوالو څخه د خبریدو په خاطر به ګرځیده، ترڅو یې له ستونزو ځان خبر کړي او په حل کې یې ورسره همکاري وکړي، هغه به په ځینې حالاتو کې پر بې وزلو او بیچارو خلکو باندې په خپله مالونه او خوراکي څیزونه ویشل. یو وار یې دا وینا وکړه: که چیرته زه نور ژوندی پاتې شوم، نو یو کال به د رعیت ترمنځ وګرځم؛ ځکه چې خلک حاجتونه او اړتیا وې لري، کیدای شي زما والیان او حاکمان یې ماته راونه رسوي، او هغه محتاج خلک په خپله ما ته راتګ نه شي کولی. هغه وویل : ((زه به شام ته ځم هلته به دوه میاشتې تیروم بیا

---

[۱۹۶]- وګوره: تفسیر ابن کثیر ٤ \ ٣٦٢ ، چاپ : نشر مکتبة حقانیة بشاور .

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې نور لوي ښارونه او د خلافت ولایتونه یاد کړل، او وویل چې پدې ټولو کې به دوه دوه میاشتې تیروم .[۱۹۷]

کله چې د هغه د خلافت په وخت کې وچکالي راغله، نوهغه کال یې غوړي ونه خوړ ل، هغه به له اسراف څخه لرې د تقشف ژوند تیرولو. د مسلمانانو د بیت المال ساتنې ته یې خاصه توجه کوله او د هغې اړونده مالونه یې د خلکو ترمنځ په برابرۍ سره ویشل او د خپلوی لحاظ یې نه ساتلو ..[۱۹۸]

زموږ د ولس د نیستئ په مخنیوي یا کمولو کې د حکومت او دولت کردار ډېر مهم او مسئولیت یې خورا زیات دی.که چیرته له پخوا راهسې زموږ د هېواد د فقر لاملونو، او اسبابو ته ځیر شو، نو وبه ګورو چې مهم لامل او سبب یې د حکومت بې پروای، د حاکمانو بې کفایتي او د مسئولیت نه احساس دی، همدارنګه په بیت المال کې درغلي او خیانتونه او په ټولنه کې عدالت نشتوالی دا زموږ د هېواد د فقر له مهمو عواملو څخه دی لکه څرنګه چې د لومړي څپرکي څرګندونه وشوه.

د ظالمانه نظام لمنځه وړلو په موخه:

داچې زموږ په هېواد کې د حکومتي دوایرو له لارې ستر خیانتونه وشول، چور او چپاول ته لارې هوارې شوې، او د حکومتدارۍ او زورواکې له لارې په بیچاره ولس باندې طبقاتي نظام مسلط شو..نو ترڅو چې د دې طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي، ولس به مو له فقر او بیچاره ګۍ څخه خلاص نه شي، او نه به په هېواد کې امن او استقرار شي؛ ځکه چې د الله تعالی دا قانون دی چې له ظالمانو سره نظام نه پایي.. امام ابن خلدون -رحمه الله - په خپله مقدمه کې پدې نامه یو عنوان ایښی

[۱۹۷]- وګوره: تاریخ الأمم الإسلامیة (الدولة الأمویة) الشیخ محمد خضری بك ۲\ ۱۳-۱۵

[۱۹۸]- وګوره: تاریخ الخلفاء ،الامام السیوطي رحمه الله ۱۲۸-۱۳۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چې (**الظلم مؤذن بخراب العمران** _ تيری او ظلم د ابادئ د ورانولو اعلانوونکی دی) او بيا يې د واقعيت پر بنسټ د نومو‌ړې موضوع پوره شننه کړې ده [۱۹۹] همدارنګه امام مودودي رحمه الله په خپله يوه ليکنه کې پوښتنه کوي چې : له دنيا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ په ځواب کې واي: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، اميرانو پيرانو او شتمنو وګړو) بد او ناوړه تصرفات وکړل، او ځانونو ته يې امتيازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق يې تلف کړل، او په ټولنه کې وضعي قوانين رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او همدردي ختمه شوه. [۲۰۰]

په ټولنه کې همدردي ، انصاف ، او عدل يو له هغو ځيزونو څخه دی چې استقرار او ارامتيا راوړي. په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی طريقه داسې تيره شوې چې کله هم په يو ولس کې فساد ځای نيولی او ظلم او تيری پکې خپور شوی، نو الله تعالی د نابودئ او تباهئ سره مخ کړي دي، لکه څرنګه چې استاذ قرضاوي حفظه الله ويلي دي: ((د ولسونو د پناکيدو، کمزورۍ او د هغوي تاريخی کارنامو نه ترسره کولو او د وروسته پاتې کيدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي کوم چې قراني نصوصو رابرسيره کړي دي. قرانکريم د داسې قومونو له منځه وړلو څخه په (دِمَار- رنګول)، او (هلاك - تباهی) سره تعبير کړی او دای په زغرده ويلې چې د هغوی د تباهئ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پر هغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی ؤ.دا يو حقيقت دی چې د هغوی له منځه تلل (زوال) د هغې له مستلزماتو او کړو وړو څخه رامنځ ته شوي لکه : ظلم، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې

---

[۱۹۹]- وګوره: مقدمة ابن خلدون ۲۸۶-۲۸۷

[۲۰۰]- وګوره: برالأمان،امام مودودي، ص ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

درغلي او خيانت خپريدل، په ناجايزه سره د خلکو حقوق خوړل، او د شتمنو خلکو نورو وګړو لره سپکاوی کول. قرانکريم داسې صراحت کړی چې د داسې قومونو، او ټولنو کومو چې د تباهئ اسباب په خپله برابرکړي دي هلاکت او تباهي حتمي ده، الله تعالی فرمايي: ((ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّامٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾)).[۲۰۱] دا تباهي پدې سره چې ستاسې لاسونو (کوم بد عملونه) وړاندې کړي ؤ او بيشکه چې الله تعالی پر خپلو بندګانو ظلم کوونکی نه دی.[۲۰۲]

د ولس او هېواد ژغورنې او په ټولنه کې د فقر او نيستمنئ د مخنيوي لپاره حکومت بايد لاندې مسئوليتونو او وجايبو ته جدي پاملرنه وکړي:

۱- د حکومتي وظيفو لپاره اهل او باکفايته کسان وګماري.

۲ - منصب او وظيفه تکليف او مسئوليت وګڼل شي.

۳ - د مسئولينو د معاش اندازه د هغوی د کار په اندازه وي، او بايد چې حکومتي کار کوونکو ته ناجايزه امتيازات ورنکړل شي.

۴ - بايد مسئولين له بيت المال څخه ناوړه استفاده ونکړي، د احتياج او اړتيا پربنسټ له بيت المال څخه په استفاده کولو کې بايد د حکومتي مامورينو او عامو وګړو تر منځ کوم توپير موجود نه وي.

۵ - د طبقاتي نظام جرړې وويستل شي، او په ټولنه کې د اسلامي عدل او برابرئ مبدء تامين شي.

۶ - د فقر او نيستئ د مخنيوي په پروسه کې حکومت بايد چې شاملې

---

[۲۰۱]. آل عمران ۱۸۲

[۲۰۲]- وګوره: الحل الاسلامي، يوسف القرضاوي، ص ۲۸۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصادي پروژې پیل شي، د شتمني او ثروت له منابعو څخه استفاده وشي، او د زکات او د بیت المال د نورو مالي وسیلو راپیداکولو، دهغی ساتلو او په مستحقینو یې ویشلو ته پوره پاملرنه وشي.

۷ - د بیت المال عواید او نورې مرستې پر محتاجو خلکو باندې وویشل شي، او کومك او مرسته باید د احتیاج پر اساس باندې وي.

۴– خیریه موسسې او ټولنې:

خیریه موسسات لکه له نوم څخه چې یې معلومیږي د اړمنو او محتاجو خلکو سره د تعاون او مرستې پر بنیاد جوړې شوي، دای هدف دی چې په ټولنه کې بیچاره وګړو ته په مالي، اقتصادي او نورو میدانونو کې خیر او ښیګڼه ورسوي.

د اسلام سپیڅلي دین د خیر او ښیګڼې کارونه ستایلي، او پر هغې باندې یې امر کړی دی، په قرانکریم کې الله تعالی فرمایي: ((وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ)).[۲۰۳] او یو تر بله د نیکیو په کارونو کې مرسته کوئ او د ګناه او تیري په چارو کې یو له بله مرسته مه کوئ. او الله تعالی فرمایي: ((فَٱسۡتَبِقُواْ ٱلۡخَيۡرَٰتِ)).[۲۰۴] د خیر په کارونو کې مخکیوالی وکړئ!

د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ویناو او عملي ښوونو کې پدې باندې تاکید شوی چې یو مسلمان د بل بې وزله انسان د حاجت د پوره کولو لپاره هلې ځلې وکړي، چې د هغه حاجت پوره شي، همدارنګه

---

۲۰۳. المائدة ۲

۲۰۴. المائدة ۴۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسئولو خلکو- يا چا ته چې حاجت لري- دهغه په وړاندې يې سفارش وکړي، په حديث کې راغلي دي: ((عَنْ أبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَاءَهُ السَّائِلُ أَوْ ذُو الْحَاجَةِ قَالَ: «اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا، وَلْيَقْضِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى لِسَانِ رَسُولِهِ مَا شَاءَ». وَقَالَ: «الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا». وَقَالَ: «الْخَازِنُ الْأَمِينُ الَّذِي يُؤَدِّي مَا أُمِرَ بِهِ طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ)).[۲۰۵] له ابوموسی اشعري رضي الله عنه نه روايت دی وايي چې کله به رسول الله صلی الله عليه وسلم ته کوم سوالګر يا کوم حاجت لرونکی (د سفارش په موخه راغی) نو وبه يې فرمايل: سفارش کوئ چې اجر درکول کيږي، او خامخا الله عز وجل د خپل پيغمبر پر ژبه هغه څه نافذوي د څه چې يې اراده وشی)).او ويې فرمايل:((امانتدار خانزانچي کوم چې څه ورته امر شوی دی د نفس په خوښۍ سره يې خپل حقدار ته ورکوي يو له صدقه ورکوونکو څخه دی)). او په بل روايت کې ذکر شوي: ((إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِيْن)).[۲۰۶] بيشکه هغه مسلمان امانتګر خزانه دار (د بيت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو څخه دی، کوم چې خپل کار په پوره توګه اجراء کوي (يا يې وويل: ورکوي) هغه څه چې ده ته يې امر شوی دی، په پوره توګه او د نفس په خوښۍ سره يې هغه چا ته ورکوي چې ورته يې د ورکولو امر شوی دی.

زموږ د ټولنې بيچاره ګۍ او فقر د منځه وړلو په پروسه کې د خيريه موسساتو رامنځ ته کيدل او تاسيس يو مطلوب کار ؤ، په خاصه توګه د هجرت په ديار کې چې زياتره د عربي اوخليجي دولتونو اړونده موسسې تاسيس شوې او د مهاجرينو لپاره يې د ژوند په بيلابيلو اړخونو کې زيات خدمتونه تقديم کړل،

---

[۲۰۵]. مسند احمد

[۲۰۶]- صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ،، باب أجر الخازن الأمين

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنگه په داخل د هېواد کې هم د دغسې خیریه موسساتو خدمتونو ته زیاته اړتیاوه، او اوس مهال دغه هدف تر یوه حده ترسره شو.

د ملل متحد اړونده موسساتو او نړیوالو ټولنو هم د هجرت په چاپېریال او په داخل د هېواد کې په پراخه اندازې مرستې وکړئ، خو لدې جملې او هغو موسساتو له جملې چې د غربي هېوادونو لخوا یې تمویل کیده او یا دکلیساو د نړیوال کونسل لخوا اداره کیدې، د ځانګړو موخو د لاس ته راوړنې لپاره یې کار کاوه او زموږ مسلمانو هېوادوالو ته یې د ګټې په نسبت تاوان زیات ؤ.[۲۰۷]

د موجوده حکومت له راتګ سره سم چې زموږ پر هېواد باندې د شګو غوندې د پیسو باران وشو، او د ټولنې د بیلابیلو ډګرونو د بیا رغاونې لپاره بې شمېره مرستې ځانګړې شوې، او د دغسې مرستو او پیسو د اوربښت په مهال د دولتي یا نړیوالو موسساتو ترڅنګ محلي موسسې هم جوړې شوې، آن چې ځینې دغسې موسسې او دې ته ورته شرکتونه به له رئیس او ورسره یو بکسګوټي څخه عبارت ؤ، ترڅو له نړیوالو او لویو موسسو او یا له حکومت څخه د یوې خاصې پروژې په نوم پېسې واخلي، له هغې وروسته څه د لویې موسسې مامورینو او یاحکومتي مامورینو ته ورکړي او څه یې په خپل جیب کې واچوي، او یوه ډېره کمه برخه یې اصلي موخې ته ورسوي..

نو ایا د موسساتو کارمندانو کله هم د اتصور کړی او یا به یې وکړي چې دغه او هغه پیسې ټولې د ملت شریک مال (بیت المال دی) او هر ډول ناوړه او ناجایزه تصرف پکې په بیت المال کې له ناوړه تصرف څخه کم نه

---

[۲۰۷]. پدې اړه زموږ بله لیکنه: (د افغانانو ترمنځ د مسیحیت په نامه فتنه او د هغې مخنیوی ص ۳۰) وګوره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ، او څوک چې دغسې یوه پیسه هم وخوري، نو له عادي حرام خوری څخه یې سزا زیاته ، او د الهي عدل له مخې به په دوزخ کې اچول کیږي.

په هېواد کې موسسات او د هغې کړنې اوږد تاریخ لري چې په بیلابیلو وختونو کې د عام ولس او حکومت له نیوکو سره مخ شوي دي، خو په ډیرو حالاتو کې سره له ډېرو اعتراضاتو او نیوکو د هغوی بدعنوانی کمې نه بلکې زیاتې شوې، په خاصه توګه د موجوده حکومت په لومړیو ، لکه څرنګه چې هغه مهال د پلان دوزیر ښاغلی رمضان بشر دوست نیوکې زیات شهرت لري کله چې نوموړی د پلان وزیر وټاکل شو، نو په خپل رومبني کانفرنس کې یې وویل: موسسات د کارونو پر ځای پیسې خپلو جیبونو کې اچوي، نو د دې سخته اړتیا ده چې د حساب تصفیه اړونده نړیوالو کمپنیو په ذریعه د هغوی د حساباتو تصفیه وکړل شي ترڅو اصل حقیقت معلوم شي.[۲۰۸]

له موسساتو سره دغسې او هغسې غوښتنې چې په کراتواو مراتو له حکومتي چارواکو او حکومتي مقاماتو څخه وشوې، هیڅ مثبت ځواب ورته ونه ویل شو، پدې معنی چې د حکومت لخوا داسې کومه اداره او ارګان رامنځ ته نه شو ترڅو له موسساتو سره محاسبه وکړي. او اړونده حکومتي وزارتونه لکه د اقتصاد وزارت، دپلان وزارت او د هغې اړونده اداري پدې ونه توانیدې چې د موسساتو د درغلیو مخه ونیسي، بلکې په ډیرو حالاتو کې د اړونده ادارو او د هغوی د ځینو اشخاصو له پلوه له موسساتو سره معامله ګري او سازشونه وشول، او هغه پیسې چې د هېواد د بیارغاونې پروژو لپاره له بهر نه رالیږل شوې وې، زیاتره یې لومړی د موسساتو د بهرنیو کارمندانو، داخلي رئیسانو او مامورینو، او د موسساتو په غیرو

---

[۲۰۸]. وحدت اخبار ۳۱ مارچ ، ۲۰۰۴ م ۸۸ شماره ، ۲۸ جلد ، ۲-۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړينو لګښتونو کې ولګيدې، چې اصلي موخې او هدف ته پاتې شونې او لږ مبلغ پاتې شو. تاسې څه فکر کوئ هغه بوديجې چې حکومت او موسساتو ته د افغانستان د بيا رغاونې او آبادۍ لپاره ورکړل شوي دي، ايا د دې هېواد بشپړې او مکملې رغاونې لپاره کافي نه وې؟

د الله تعالی محاسبه را په ياد کړئ!

ای هغو مسلمانو وګړو چې د ملت او ولس موجوده او حاضرې بوديجې او پيسې مو د خپلو ځانونو د عيش او عشرت لپاره په ناجايزو لارو سره جمع کړي، او يا مو راروانو نسلونو ته زخيره کړې دي، مهرباني وکړئ د الله تعالی نه د وېرې او د قيامت په سخته ورځ کې د حساب ورکولو او د آخرت د بيلابيلو عذابونو او سزاګانو په رايادولو سره يې بيرته بيت المال ته وسپارئ!

ايا پدې حيثيت سره چې تاسې مسلمانان ياست، په مُؤْمِنْ بِهِ شيانو ايمان لرې او په ورځ د آخرت او حساب او کتاب هم باور لرئ، او دا خبره درته معلومه ده چې کومو کسانو په دنيا کې ظلمونه کړي وي او دخلکو حقوق يې اخستي وي د آخرت له مسئوليت نه د خلاصون لار يې داده چې په اخلاص او صفا (نصوح) توبه وباسي. او له حقوق العباد څخه په توبه ويستلو کې د توبې يو شرط دا هم دی چې حق خپل حقدار ته وسپاري، اويا ورڅخه معافي وغواړي.

خو که يو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلې خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شريکه دارايي او بيت المال وي، نو بايد چې هغې ته يې ور وګرځوي او که بيت المال موجود نه وي، بايد چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو، لارو جوړولو، او پداسې نورو خيريه او عام المنفعت چارو کې يې ولګوي. د دين علماو ويلي دي چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طريقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپيژندل شي غاصبين پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته يې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، نو بايد چې د توبې ويستلو سره سره يې د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي.[۲۰۹]

يو مسلمان بايد پدې باندې پوخ باور (يقين ولري) چې الله تعالی به په قيامت کې د ذرې ذرې عمل حساب کوي، الله تعالی فرمايي: (وَنَضَعُ ٱلۡمَوَٰزِينَ ٱلۡقِسۡطَ لِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ فَلَا تُظۡلَمُ نَفۡسٞ شَيۡـٔٗاۖ وَإِن كَانَ مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٍ أَتَيۡنَا بِهَاۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ﴿٤٧﴾ [۲۱۰]) او کېږدو به تلې د انصاف، په ورځ د قيامت (د خلکو لپاره) نو ظلم به ونه کړای شي پر هيڅ نفس د هيڅ شي، اګر که وي دغه عمل په اندازه ديوې دانې د وري (يا سپيلني) چې پدغه اندازه عمل به هم راوړو او مونږ د حساب لپاره کافي يو. او فرمايي: (يَوۡمَئِذٖ يَصۡدُرُ ٱلنَّاسُ أَشۡتَاتٗا لِّيُرَوۡاْ أَعۡمَٰلَهُمۡ ﴿٦﴾ فَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٍ خَيۡرٗا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ شَرّٗا يَرَهُۥ ﴿٨﴾ [۲۱۱]) پدغه ورځ به وګرځي (له قبرونو) مختلفي ډلې او په مختلفو شکلونو سره ددې لپاره چې خپل عملونه ورته وښودل شي، نو پس چا چې د ذرې په اندازه د خير کار کړی وي، بدله به يې و ويني او چا چې د ذرې په اندازه بد کار کړی وي، سزاء به يې وويني.

---

[۲۰۹]. وګوره: الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، ابن تيميه، ص ۳۸

[۲۱۰]ـ الأنبياء ۴۷

[۲۱۱]ـ الزلزال ٦ـ ۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو مسلمان بايد د مالي حقونو په باب کې د رسول الله صلی الله عليه دغه وينا د سترګو په وړاندې او نصب العين وګرځوي چې: ﴿لَا يَرْبُو لَحْمٌ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ إِلَّا كَانَتِ النَّارُ أَوْلَى بِهِ﴾.[۲۱۲] نه رالويږي کومه غوښه (د بدن) په حرام مال سره مګر دا چې دوزخ ورته ښه لايق دی (چې پکې وسوځي).

الله تعالی دې ټولو مسلمانانو ته دا توفيق ورکړي چې په دنيا کې د خلکو له حقونو ځانونه فارغ کړي، ترڅو د آخرت له اور او عذاب نه بچ شي!

د کارونو د سمون په موخه:

د دې لپاره چې موسسات د هېواد د فقر وړلو او بېچارګۍ مهار کولو په پروسه کې خپل لازم او مطلوب کردار اداء کړي، پدې باب کې دا لاندې وړانديزونه او مشورې قابل دغور دي:

۱ - د افغاني ټولنې د فقر د مخنيوي په لار کې بايد د موسساتو تر منځ همغږي، تفاهم ، او تعاون موجود وي، چې يو بل ته د تجربو او مهارتونو په نقلولو کې دريغ ونه کړي، يو بل رهنمائي او لارښوونه وکړي، او د پروژې پلې کولو او د کارونو په ترسره کولو کې يو له بله تعاون او مرسته وکړي، چې د دې په نتيجه کې به له يوه پلوه کارونه په سمه طريقه ترسره شي، او له بل پلوه به مرستې زياتوارو خلکو ته ورسيږي او زيات محروم خلک به له مرستو څخه برخمن شي.

۲ - خيريه موسسات بايد د کارونو او پروژو راپورونو او ارزونوته ځانګړې پاملرنه وکړي. داسې راپورنه چې د مرستو په څرنګوالي، د ګټه اخستونکو په اړه معلومات او نورو اړونده معلوماتو باندې مشتمل وي. همدارنګه وخت په وخت يې د کارونو ارزونه شوې وي، د پروژو په تطبيق کې د ستونزو راپيداکيدل، د هغې د حلال لارې چارې، د ګټه

[۲۱۲]. سنن الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخستونکو رضایت، اړونده تخنیکي مسایل او داسې نور شتون ولري، او بیا دغسې معلومات په مسلسله توګه د موسساتو ترمنځ تبادله شي.

۳- موسسات باید د ټولنې د مستحقو وګړو سره د مرستې او کومک له لارې په هغوی کې دکار او کسب احساس هم پیاوړی کړي، هغوی ته دا فکر وکړي چې هر وخت د بل په تمه نه اوسي، بلکې په خپله هم د حلال کار او کسب تلاش وکړي او د خپل لاس ګټې ته ترجیح ورکړي.

۴ - ځینې وطني او محلي موسسات د دې هڅه وکړي چې په داخل او بهر د هېواد کې له خپلو هېوادوالو لازمې مرستې راټولې کړي، او په اړو خلکو یې وویشي، یا پداسې پروژو باندې فکر وکړي چې د هېواد او ټولنې شمتن وګړي یې تمویل کولی شي مثلا د تعلیم او تربیئې په برخه کې د قرآن کریم د زده کړې حلقو تاسیس، د ټولنیزو خدماتو په برخه کې د یتیمانو کفالت، د حرفوي زده کړو مرکزونه تاسیسول او داسې نور.

۵- ځینې محلي موسسات باید د هغو وګړو لپاره چې کار نه شي موندلی کوچنۍ صنعتي یا زراعتي پروژې جوړې کړي څو پکې په کار باندې مشغول شي، او که پدې لار کې د ځینو نړیوالو موسسو څخه پور اخستنې ته اړتیا وي، نو باید چې له سود سره یې وانخلي او نه په هېواد او ټولنه کې د سود رایجولو لپاره کومه اراده او حرکت ولري او که داسې وشي، نو د ګټې پر ځای به یې تاوان زیات او دالله تعالی او د هغه د پیغبمر صلی الله علیه وسلم له طرفه د جنګ اعلان مورد به وګرځي.

۵ – مصلح شخصیتونه:

دالله تعالی حمد او شکر دی چې موږ په خپله ټولنه او هېواد کې زیات شمېر دیني پوهان او یو شمېر مصلح خلک لرو، کوم چې د هېواد او ټولنې د نجات لپاره په بیلابیلو هلو ځلو بوخت دي. پدې ځای کې موږ د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاملرنه - د نورو ناخوالو دمخنيوي اومنځ وړلو ترڅنګ - په هېواد کې د خيانتونو، درغليو او ظلمونو قضاياؤ ته هم راګرځوو، چې د خپلو برنامو د لومړيتوب په جدول کې دغه مسئوليت ته هم ځای ورکړي. همدارنګه ديني علماو او مصلحو شخصيتونو ته مو دا وړانديز دی چې د خپلو اصلاحي هلو ځلو په ميدان کې دې لاندې نقاطو ته هم پاملرنه وکړي:

الف– د چارو واکو محاسبه کول:

د ولس چارو ته پاملرنه کول او هغه اداره کول د يو حاکم اساسي دنده او وظيفه ده، چې د هغې ټاکل د همدې موخې لپاره دي، نو چې کله هم يو مشر او حاکم په دې مسئوليت کې کوتاهي وکړي، محاسبه کول يې فرض دي.او اسلامي شريعت دمحاسبې دغه حق مسلمانانو ته ورکړی دی، او حکم يې فرض کفايي دی. رسول الله صلی ا لله عليه وسلم فرمايلي:((**سَيَكُونُ أُمَرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ، فَمَنْ عَرَفَ بَرِئَ، وَمَنْ أَنْكَرَ سَلِمَ، وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ قَالُوا: أَفَلَا نُقَاتِلُهُمْ؟ قَالَ: لَا، مَا صَلَّوْا**)).[۲۱۳] ژر دی داسې اميران به وي چې د هغوی څه کارونه ښه او څه بد وګڼئ، نو که چا د هغو بد کار وپيژانده (چې بد دی او په زړه کې يې بدوګانه او د منع کولو وس يې نه و) هغه له مواخذې خلاص شو او که چا د هغې بد کار منع وکړه، نو پر حق يې راتګ وکړ او سالم پاتې شو، خو هغه څوک چې د هغو پر بد کار باندې خوښ شي او متابعت يې وکړي (هغه به مواخذه کيږي) صحابه و وويل: ايا له هغوی سره جنګ نه کوو؟ هغه وفرمايل: ترڅو چې لمونځ کوي نو جنګ ورسره مه کوئ.

پدې حديث کې د حاکمانو د محاسبې حکم ذکر شوی. نو کله چې هغو بد کار وکړي، بايد چې رعيت يې منع کړي او په دې عمل کې ټول مسلمانان

---

[۲۱۳]. صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

شامل دي، خو د علماو او توانمندو وګړو مسئوليت زيات دی او که هيڅوک دا عمل (فرض کفائي) ترسره نه کړي، نو ټول ولس ګنهګار او ملامته ګرځي.

عن عُبادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قالَ:دَعَانَا النبيُّ - صلى الله عليه وسلم فَبَايَعْنَا، فقالَ فِيما أخَذَ عَلَيْنَا أنْ بَايَعَنَا: عَلى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ في مَنْشَطِنَا ومَكْرَهِنَا، وعُسْرِنَا ويُسْرِنَا، وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا، وَأنْ لا نُنَارِعِ الأمْرَ أهْلَهُ، إلا أنْ تَرَوْا كُفْراً بَوَاحاً، عِنْدَكُمْ مِنَ اللهِ فِيهِ بُرهَانٌ).[٢١٤] له عباده بن صامت رضي الله عنه څخه نقل شوي هغه وايي: مونږ رسول الله صلی الله عليه وسلم راوغوښتو او بيعت مو ورسره وکړ (وايي) هغه څه چې له موږ څخه يې وربانديې بيعت واخيست: داچې د خوښۍ او پريشانۍ (يا بد ګڼلو) آسانۍ او سختۍ ټولو حالاتو کې له هغه څخه واورو، او د هغه پيروي وکړو، او پدې سره چې يو چا ته پر موږ باندې ترجيح ورکول کيږي (څه اعتراض ونکړو) او داچې د يو حاکم امر ونه غورزو، مګر کله چې ورڅخه ښکاره کفر وليدل شي چې په هغې کې تاسې ته د الله له طرفه کوم دليل وي

دا حديث پدې دلالت کوي چې د حاکمانو او مشرانو محاسبه پر مسلمانانو باندې فرض ده، که څه هم هغه د جنګ له لارې وي؛ دا ځکه چې په دغه حالت کې اسلحه راخستل د امت او ولس د تنفيذي قوت (**سلطان الأمة**) د دفاع لپاره وي، او د دې لپاره چې واکمني د شريعت وي، نه د اشخاصو.

رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي:((**أَفْضَلُ الْجِهادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ**)).[٢١٥] د ظالم پاچا په وړاندې د عدل او حق خبره کول بهترين جهاد دی.

په حديث شريف کې د ظالم بادشاه او حاکم په مقابل کې حق ويلو ته بهترين جهاد ويل شوی دی، نو لکه څرنګه چې ظلم حرام دی او د هغې منع کول فرض دي، همداراز د هر حرام کار لرې کول او منع کول لازم او فرض دي چې ولس او رعيت به ورڅخه سکوت نه کوي. همدارنګه هر هغه تصرف چې د شريعت د

[٢١٤]. البخاري
[٢١٥]. جامع الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نافذولو او د عدل د قايمولو په قضيه کې سلبي اغيز لري، بايد چې رعيت پکې چوپتيا اختيار نه کړي، بلکې حاکم او امير ورته متوجه کړي.[۲۱۶]

ب – په اسلام کې د يو مامور حيثيت:

حقيقت دادی چې په حکومت، موسسه او يا په عام المنفعت پروژه کې رئيس يا مامور د يو خادم او مزدور حيثيت لري. په يو روايت کې ذکر شوي (ابومسلم الخولاني رحمه الله- چې د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاويه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام يې واچولو: ((**السلام عليك أيهاالأجير!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجير او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وويل: داسې ووايه: ((**السلام عليك أيها الأمير**! پر تا دې سلام وي ای امير او مشره!)) نو هغه دويم او دريم ځل همغه اولنی سلام تکرارولو، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وريادول، چې معاويه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وويل: تاسې ابومسلم پرخپلې وينا باندې پرېږدئ هغه چې څه وايي د علم او پوهې پر اساس يې وايي. بيا ابومسلم رحمه الله معاويه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته يې وويل:((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَّأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْت مَرْضَاهَا، وَحَبَسْت أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[۲۱۷] بيشکه ته يو مزدور يې چې د دې رمې (انساني رعيت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو (پالنې) لپاره ټاکلی يې، که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) ښخه کومه پمنه غوړه کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنۍ او وروستنۍ يې سره راغونډې کړې، نو د هغې مالک به يې پوره اجر درکړي، او که ته يې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج يې ونه کړې، او نه يې لومړنۍ او ورستنۍ سره رايوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

---

[۲۱۶]. وګوره: د اسلام د سياسي نظام قواعد، لنډيز او ژباړه، محصل غازي زاده ص ۵۲

[۲۱۷]. وګوره: السياسة الشرعية فی اصلاح الراعي و الرعية ، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو سړي دویم خلیفه عمر رضي الله عنه ته وویل: ای د مسلمانانو امیره! که د بیت المال له مصرف څخه پر ځان (او کورنۍ) باندې یو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وویل: ایا ته پوهه یې چې زما او د دې خلکو (رعیت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې یوه ډله مسافر خلک یو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له خپل منځ نه یې یو چا ته وسپاري، ترڅو یې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ایا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زیات واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجیح ورکړي؟ [۲۱۸]

ج- د مامور وړتیا او امانتدري:

الله تعالی فرمایي: ((إِنَّ خَيْرَ مَنِ ٱسْتَـْٔجَرْتَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْأَمِينُ ﴿٢٦﴾- [۲۱۹] بیشکه غوره د هر هغه چا چې تا په مزدورۍ ونیو همدا قوي او امانتدار دی)).

نو باید چې حکومتي ادارې او د بیت المال اړونده ارګانونه په وظیفو باندې توانمن او امانتدار خلک وګماري، چې پر مسئولیت باندې په ګمارلو کې دا دوه معیاري او اساسي صفتونه (قوت او امانتداري) دي، په نني وخت کې په کار باندې په توانمندۍ کې تخصص او مسلک هم داخلیږي، او په امانتدارۍ کې د امانت صفت چې ضد یې خیانت دی، که یو سړي هر څومره مسلکي وي، خو امین نه وي، نو بیا هم د وظیفې لپاره وړ نه دی، او که امین وي، خو د کار اهلیت نه لري، نو بیا هم مناسب نه دی.

---

[۲۱۸]- د مخکنی مرجع ۲۵ مخ.
[۲۱۹]- القصص ۲٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه مورږ په ادارو کې د دې دواړو اړخونو له نیګړتیاو سره مخ یو، پدې معنی چې ځینې چارواکي یاماموړین د کار وړتیا نه لري، او ځینې نور یې بیا امینان نه دي، آن تردې چې په شرعیاتو کې متخصص چارواکي د ملت د پیسو او دارایانو په چور کولو او درغلئ کولو کې تورن شول، ، نو کله چې دغسې خلک چې په دین باندې پوهه وي، له دین څخه سرغړونه کوي، له هېواد او ملت سره بې وفائي کوي..

د خلکو دعامه کارونو مامور چې کوم معاش اخلي پدې اساس یې اخلي چې خلکو ته به اړونده خدمت تقدیموي، خپله وظیفه به په قوت او امانتدارۍ سره اجراء کوي، هغه به بیګار او یو اضافي شی نه ګڼي، او که داسې وکړي او خپل مسئولیت په سمه توګه اداء نکړي، نو په بیت المال کې له خیانت کوونکو به وګرځي، او پدې طریقه به د ماموریت معاش ورته حرام وګرځي.

یو مامو به دغسې عامه مسئولیت او مکلیفیت له خپل شخصي کار وبار څخه پورته وګڼي، او لکه څرنګه چې یو څوک په خپل شخصي کارو بار کې ورځ په ورځ د پرمختګ کوښښ کوي، نو پدغسې عامه ماموریت کې هم باید چې د یو مامور اومسئول هڅه او کوښښ زیات وي، ترڅو یې خلکو ته ګټه ورسیږي، او بیت المال له تاوان او نقصان څخه بچ کړي، او دغسې کړنلاره هغه کارمندان تعقیبولی شي چې د کارتوانایي ولري، امتدار وي، او له الله څخه ویره او خوف لري..

د- د مامور عبادتي اړخ قوي کول:

د دې لپاره چې یو مامور خپل مسئولیت په سمه طریقه ترسره کوي، له خیانت نه ځان وساتي، په پوره قوت او امانتدارۍ سره خپل کارونه سر ته ورسوي، نو باید چې د خیانت، رشوت او نورو فسادونو څخه د منع کولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترڅنګ په سمه طريقه د لمانځه اداء کولو ته هم متوجه کړاى شي. لکه څرنګه چې شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله ويلي دي: ((د يو مسئول او چارواکي لپاره په ځانګړې توګه او د يو عام مسلمان لپاره په عامه توګه د يو کار د تر سره کولو لپار ډېر مدد کوونکى څيز اخلاص لرل او په الله باندې توکل کول دى او دا هله منځ ته راځي چې څوک د بدن او زړه په حضور سره د لمانځه ساتنه او حفاظت کوي. دويم خليفه عمر رضي الله عنه به خپلو واليانو او مامورينو ته په خپلو فرمانونو او ليکنو کې د لمانځه دساتنې سپارښنه کوله، او دا به يې ويل چې زما په نزد ستاس لپاره په اړونده کارونو کې له ټولو څخه مهم کار لمونځ دى، څوک چې د لمانځه ساتنه وکړي، نو د خپل دين (منصب او مسئوليت) ساتنه به هم وکړي او که څوک د لمانځه ساتنه نه کوي، نو نورو مسئوليتونو ته به يې د ساتنې پر ځاى ضايع کول زيات وي..

همداراز د يو چارواکي د باطن او ظاهر د دواړو د اصلاح کوښښ وشي، د مسئوليت اړونده مسايلو باندې پوهه شي، د رشوت او درغليو اړونده وعيدات ورته بيان شي، همداراز د ډالۍ (تحفې) حکم ورته څرګند شي، چې د مامور او يا چارواکي ډالۍ قبلول هم په رشوت دى، او دغه حکم زموږ په سپيڅلي شريعت کې د لمر په څير روښانه دى.[۲۲۰]

[۲۲۰] وګوره: السياسة الشرعية فى اصلاح الراعي و الرعية ، ابن تيمية ، ص ۱۸,۳۵, ۳٦, ۱۰۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

په هېواد کې د عدل او انصاف تامینول

د خپل هېواد او ټولنې تیرو او موجودو بې وزلیو، ګډوډیو، ناخوالو او ستونزو ته په کتلو سره راته دا ثابته او جوته شوې ده چې د نورو لاملو سربیره یو ستر لامل یې بې عدالتي نا انصافي، تیری او ظلم دی.

که موږ ښه په دقت سره متوجه شو، نو دې نتیجې ته به ورسیږو چې که له یوه طرفه په چارواکو کې ظالمان، په رعیت باندې تیری کوونکي او یا د ملت مال خوړونکي وګړي لیدل کیږي، نو له بله پلوه په ټیټه طبقه خلکو او رعیت کې هم په پراخه پیمانه سره ظلمونه روان او د حقوقو ضایع کیدل رواج لري. نو په حقیقت کې ظلم او د حقوقو ضایع کولو پدیده زموږ پر فردي او ټولنیز ژوند باندې برلاسه شوې ده. نو د عدل او انصاف تامینولو لپاره د هر ډول ظلم او بې انصافۍ مخنیوی اړین دی.

او لکه څرنګه چې یې د دې لیکنې په لومړي څپرکې یادونه وشوه، زموږ د ټولنې د فقر او بې ولزلۍ عمده لاملونه پدې توګه دي:

لومړی طبیعي لاملونه چې د هغې مخنیوی په پوره توګه نیکو عملونو ته مخ کول او توبه ویستل دي.

دویم د فقر بهرنی لامل یعنی بهرني یرغلونه (لومړی د روسانو یرغل، او وروستي دامریکا او ناتو په مشرۍ یرغل).

دریم لامل داخلي دی چې د حکومتي چارواکو په بې کفایتۍ، کمونستي کودتا، مسلسلې ګډوډۍ، خپلمنځي جنګونه، په پراخه پیمانه درغلۍ او ظلمونو کې خلاصه کیږي.

نو د دې لپاره چې په هېواد کې مو بې وزلي ختمه او اقتصادي پیاوړتیا رامنځ ته شي، امن، استقرار، هوسایي او آرامي راشي، ګډوډۍ، خلپسرۍ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظلم او تیری پای ته ورسیږي، باید چې د هېواد هر خاص او عام وګړی د عدل او انصاف د تامینولو په ارزښت باندې پوه او د عمل جامو اغستلو ته یې اړ کړای شي. هر هېوادوال دې ته وهڅول شي چې لومړی په خپل فردي او بیا په ټولنیز ژوند کې له ظلم او تیري څخه ځان وساتي، د عدالت،انصاف، همدردۍ او خواخوږۍ پر صفتونو باندې ځان برابر او ګانه کړي،ترڅو مو ټولنه او هېواد له موجوده ستونزو او ناخوالو وژغورل شي.

د فردي او ټولنیز ژوند د بدلون،او په هېواد کې د عدل او انصاف تامینولو په پار باید چې د دې موضوع اړونده لاندې مهمو نکاتو باندې ځانونه پوه او پر غوښتنو باندې یې عمل کول پیل کړو:

۱ – عدل او انصاف یو الهي سنت :

په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی یو سنت او طریقه دا هم ده چې د هغوی ترمنځ پرته له عدل او انصاف آرامي او استقرار نه رامنځ ته کیږي ؛ دا ځکه چې عدل د الله تعالی هغه برابره تله ده چې هیڅ کمی او زیاتی پکې نشته او پر همدې باندې په نړۍ کې استقرار او آرامي راځي. الله تعالی ځمکه او اسمان په عدل باندې اودرولي دي،الله تعالی فرمايي:((وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلۡمِيزَانَ ﴿٧﴾ أَلَّا تَطۡغَوۡاْ فِي ٱلۡمِيزَانِ ﴿٨﴾)).[221] الله تعالی اسمان پورته کړی دی او په ځمکه کې یې تله (د عدل قاعده) ایښې ده، ترڅو تاسې په تله کې تیری او بې عدالتي ونکړئ.[222]

---

[221]. الرحمن ۷-۸

[222].وګوره: الذريعة إلى مكارم الشريعة , الراغب الأصفهاني , ص ۸۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تفسير کابلي کې ذکر شوي: له اسمان څخه واخله ترځمکې او د دوى ترمنځ چې کوم کائنات دي الله تعالى پدې هر څيز کې د خپل حقانيت دلايل، عدالت او مساوات قائم کړې اوايښي دى او په اعلى درجه پکې توازن او تناسب ساتي. که په کائناتو کې د حق او عدل ساتنه نه وي، نو د نړۍ او نړيوالو او ګردو کائناتو دا ټول نظام اوساتنه او انظباط به سره ګډوډ شوى واى؛ نو ځکه پرمونږ باندې هم لازم دي چې د عدالت او حقانيت په لارې سم او برابر لاړشو او پرهغې باندې مستقيم واوسو. د عدل او انصاف تلې ته هيڅ هسکوالى او ټيټوالى ورنه کړو.او نه پر چا باندې تجاوز او تيرى وکړو.[۲۲۳]

۲ – پرته له عدالته يو نظام نه پايي:

لکه څرنګه چې په دنيا کې په فردي توګه يو انسان ته د ظلم او تيري سزا رسيږي په همدى توګه ټولنې هم د ټولنيزو ظلمونو او تيريو په سبب له ستونزو او مصيبتونو سره مخ کيږي. او ددې برعکس عدل اوانصاف داسې صفتونه دي چې د ټولنې د استقرار او آرامۍ تضمين کوي، شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله وايي: (په دنيا کې د خلکو چارې په عدل او انصاف سره سميږي، که څه هم عدل کوونکي په بيلابيلو ګناهونوکې اخته وي. او په حقونو کې ظلم کول د ټولنې استقرار ته تاوان رسوي. ظالم خلک که څه هم نورګناهونه ونه لري، خو د ټولنى د ګډوډۍ لپاره يې دغه کار کافي دى لکه څرنګه چې ويل شوي دي:((إن الله يقيم الدولة العادلة وإن كانت كافرة، ولايقيم الظالمة وإن كانت مسلمة)) الله تعالى عادل حکومت ودروي او پاتې کوي که څه هم کافر وي او ظالم دولت ړنګوي که څه هم د

[۲۲۳]. وګوره: تفسير کابلى ۲/ ۱۳۰۳-۱۳۰۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو وي.او ويل شوي دي:((**الدنيا تدوم مع العدل والكفر، ولا تدوم مع الظلم والإسلام**))دنيا له عدل او کفر سره پايښت اودوام لری، خو د ظلم او اسلام سره دوام نه شي کولای.او رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي:((**مَا مِنْ ذَنْبٍ أَجْدَرَ أَنْ يُعَجِّلَ لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا- مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الآخِرَةِ- مِنْ قَطِيعَةِ الرَّحِمِ وَالْبَغْيِ**)).[۲۲۴] له تيري او خپلوۍ پرې کولو پرته بله داسې ښه لايقه ګناه نشته چې کوونکي ته يې په دنيا کې په ډېره بېړه سزا ورکړل شي، پرته له خپلوئ پرې کولو او تيري څخه.

نو معلومه شوه چې تيری او ظلم کول انسان له دنياوي عذاب سره مخ کوي، که څه هم په آخرت کې وبښل شي او د مهربانۍ وړ وګرځول شي؛ داځکه چې عدل د هرشي نظم ساتونکی او بنسټ دی. کله چې په کومه ټولنه کې دنياوي چارې په عدل سره بناء وي نو پايښت لري، که څه هم دغسې خلک په آخرت کې کومه برخه ونه لري. او په کومه ټولنه کې چې دنياوي چارې په عدل او انصاف سره نه ترسره کېږي، نو هغه ټولنه بيا پايښت نه شي لرلای، که څه هم خلک يې د هغه ايمان لرونکي وي په کوم باندې چې د آخرت ښه اجر (او له هميشني اور څخه نجات) مرتب دی.[۲۲۵]

بدرالدين ابن جماعة رحمه الله د هغو حقوقو له جملې څخه چې رعيت يې پر بادشاه باندې لري لسم حق د هغوی ترمنځ د عدل رايجول ښودلي دي، هغه وايي: ((بايد چې مسلمان بادشاه په خپل حکومت او په خپلو ټولو چارو کې عدل وکړي؛ ځکه چې الله تعالی فرمايي:((**إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ**))يقينا چې الله تاسې ته پر عدل او ښېګڼه کولو باندې امر کوي). او

[۲۲۴] . سنن الترمذی..
[۲۲۵] - وګوره: **الأمر بالمعروف و النهی عن المنكر ، شيخ الإسلام ابن تيميه : ص ۲۷-۲۸**

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايي:((وَإِذَا قُلۡتُمۡ فَٱعۡدِلُواْ)).[۲۲۶] او کله چې تاسې وینا کوئ، نو په عدل او انصاف سره یې وکړئ.

او د حکمت په خبرو کې راغلي دي: د بادشاه عدل کول د رعیت لپاره ژوندون او د باچاهي روح دی، او کله چې په بدن کې روح نه وي هغه نه پاتې کیږي. نو هغه چا ته چې الله تعالی پرخپلو بندګانو باندې حکومت ورکړی وي او له خپلو وطنونو څخه یې ورته د کوم وطن او هېواد واک ورکړی وي، ورباندې لازم او فرض دي چې د خپل اعتماد بنسټ او د کارونو تهداب عدل وګرځوي؛ دا ځکه چې په عدل او انصاف کې د بندګانو ګټې پرتې دي او د هغې په واسطه وطنونه آبادیږي)).[۲۲۷]

تاریخ دا حقیقت ثابت کړی دی چې ظلم او په حقونو کې تیری کول د ټولنې د پاښنت علت او لامل نه، بلکې د هغې د منځه تللو او ګډوډیو لامل ګرځي، پدې اړه یونامتو تاریخ پوه امام ابن خلدون رحمه الله په خپله مقدمه کې پدې نامه یو عنوان لیکلی دی چې (**الظلم مؤذن بخراب العمران**- تیری او ظلم د آبادۍ د ورانولو اعلانوونکی دی). او بیا د تاریخي پېښو او د انساني ټولنې د واقعیتونو پر اساس یې د نوموړې موضوع تحلیل او څېړنه کړې ده.[۲۲۸]

استاد یوسف قرضاوي صاحب وايي: ((د قومونو د پناکیدلو، کمزوري کیدو، د هغوی د تاریخی کارنامو د نه ترسره کیدو او وروسته پاتې کیدو ترشا څه پټ اسباب او علتونه موجود دي، کوم چې قرآني نصوصو رابرسیره کړي دي. قران کریم دداسې قومونو له منځه وړلو څخه په دمار (ړنګول) او هــــلاك(تباهۍ) سره تعبیر کوي. او دا یې په زغرده ویلي

---

[۲۲۶]. الانعام ۱۵۲

[۲۲۷]. وګوره : تحرير الأحكام في تدبير أهل الاسلام، للامام بدر الدين بن جماعة، ص۶۹

[۲۲۸]- وګوره: مقدمة ابن خلدون ص ۲۸۶-۲۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي چې د داسې قومونو د تباهۍ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پرهغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی دی. دا یو حقیقت دی چې د هغوی له منځه تلل د هغوی د کړوورو په نتیجه کې رامنځ ته کېږي لکه : ظلم ، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې درغلي او خیانت خپریدل، په ناجایزه سره د خلکو حقونه خوړل او د شتمنو وګړو غریبو وګړو لره په سپکه کتل. قران کریم دا څرګنده کړی ده چې د داسې ولسونو او ټولنو کې د تباهۍ اسباب یې په خپله برابرکړي دي تباهي حتمي ده ﴿ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾﴾.[۲۲۹]
دغه تباهي اوعذاب په سبب د هغه چې ستاسې لاسونو وړاندې لیږلي و او بیشکه چې الله پر بندګانو باندې ظلم کوونکې نه دی.[۲۳۰]

امام مودودي رحمه الله په خپله یوه لیکنه کې د دې څرګندونه کوي چې کله په یوه ټولنه کې د خلکو ترمنځ په حقوقي مسائلو کې توپیر او امتیازي سلوک کیږي او د ظالمانه طبقاتي نظام د رامنځ ته کیدلو لپاره لاره هواریږي، نو لداسې ټولنې څخه عدل او انصاف کډه کوي او له بیلابیلو بربادیو او تباهیو سره مخ کیږي، هغه وایي: ((له دنیا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ ځواب دادی: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، امیرانو، پیرانو، او شتمنو وګړو) په ټولنه کې ناوړه تصرفات وکړل، په معیشت کې یې ځانونو ته امتیازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق یې تلف کړل او په ټولنه کې وضعي قوانین رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او همدردي پکې ختمه شوه)).[۲۳۱]

---

[۲۲۹]- آل عمران ۱۸۲
[۲۳۰]- وګوره: الحل الاسلامي ، یوسف القرضاوي ص۲۸٦
[۲۳۱]- وګوره: برالأمان ،امام مودودي ص ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ظلم، او بې انصافۍ برخلاف کله چې په ځمکه کې عدل رايج وي، يو پر بل باندې زياتی نه کيږي او نه د خلکو حقونه پيماليږي، نو خلک له ډاډمن ژوند سره مخ کيږي، په روزۍ کې يې پراخي راځي او په ميوو او غلو کې يې برکت اچول کيږي لکه څرنګه چې امام احمد بن حنبل رحمه الله په خپل کتاب (مسند) کې د يو حديث په ضمن کې يادونه کړې ((د بنو اميه د خلافت په زمانه کې د حکومت په خزانه (ګُدام) کې څه غنم وموندل شو، چې د کجورې زړي په اندازه غټ و، يوه کڅوړه کې ساتل شوي و داسې ورسره ليکل شوي و: دا هغه څه دي چې د عدل په زمانه کې رازرغونه کيدل)).[۲۳۲]

او کله چې د ظالمانو،بدکارانو او خائنانو څخه ځمکه پاکه شي، نو الله تعالی به خپلو بندګانو ته يو بنده (مهدي عليه السلام) راوليږي، ترڅو ځمکه له عدل څخه داسې ډکه کړي لکه څرنګه چې له هغه مخکې په ظلم او تيرې ډکه شوی وي.[۲۳۳] هغه به د رسول الله صلی الله عليه وسلم له نسب څخه وي. همدا راز له هغه وروسته به د عيسی عليه الصلاة والسلام د راتګ په زمانه کې هم ځمکه خپل برکتونه او ګټې رابرسيره کړي او دغه مهال به يوټولی خلک له يو انار څخه خوراک کوي او هغه به ورته کافي کيږي.. د لنګې اوښې شيدې به يوې لوی ډلې خلکو ته کفايت کوي.[۲۳۴] په ځمکه کې به داسې برکتونه ځکه راپيدا کيږي چې دغه مهال به له ګناهونو، شرك، کفر او ظلم څخه پاکه وي.[۲۳۵]

---

[۲۳۲]- وګوره: **الجواب الكافي لمن سال عن الدواء الشافي، الامام ابن القيم، ص ۱۰۰**

[۲۳۳]- لکه څرنګه چې په مسند احمد او نورو حديثو کتابونو کې پدې مفهوم حديث ذکر شوی.

[۲۳۴]- دغه خبرې په صحيح حديث سره ثابتې دي، وګورئ (**صحيح مسلم , كتاب الفتن**).

[۲۳۵]- وګوره: **الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي , الامام ابن القيم ص.۱۰۰-۱۰۱**

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې مخکې ذکر شوو حقایقو ته په کتنه او ځیر کیدو سره، ایا موږ به دا حقیقت تسلیم کړو چې په هېواد کې مو د حکومتي تختونو نسکوریدل، او غیر مهذبانه شکل سره حکومتي نظامونه بدلیدل او ړنګیدل، ولس او هېواد ناارامیو و ښکار کیدل.. د دې ټولو ستر لامل ظلم دی؟

۳– پرته له اسلامي عدالته بل عدالت نشته:

الله تعالی ته د خپلو ټولو بندګانو حالات معلوم دي هغه یې ګوري او ورڅخه خبر دی،نو کوم قانون چې یې ورته رالیږلی دی په هغې کې د دوی ګټه او مصلحت دی، همدارنګه د انسانانو حریت او ازادي یوازې د اسلامي شریعت په سیورې کې متحقق کیږي،او د دې برخلاف کله چې هم په یوه ټولنه کې د بندګانو او یا د هغوی د نظریاتو او تصوراتو پیروي کیږي، نو په هغه صورت کې خلک د غلامۍ په ځنځیرونو تړل کیږي چې بیا هلته حریت او ازادي نه وي او نه په ټولنه کې عدل او نه مساوات رامنځ ته کیدای شي، نو هغه چې کفري نظامونه لکه پانګوال ،کمونستي او دیموکراسي نظامونه یې دعوې کوي له عدل او آزادۍ څخه دا تش په خولې دعوې دي چې هیڅ حقیقت نه لري.

موږ په خپل هېواد کې د کمونستي نظریې پیروانو سربېره د غربپالانو او دیموکراتانو کړنې هم ولیدلی، هغوی چې پر مجاهدینو (تش په نامه مجاهدینو) به یې ملنډئ وهلې چې همدوی په هېواد کې د ګډوډیو ،چور او چپاول.. لامل دی، اوس نو د لمر په څیر روښانه شوه چې که څه هم د جهاد او اسلام په نامه باندې خیانتونه شوي دي - پداسې حال کې چې اسلام او د هغې ریښتوني پیروان ورڅخه بیزاراه دي- لیکن هغوی چې د سمون، عدالت تامینولو او داسې نورو شعارونو چغې به یې وهلې، د هغوی جنایتونو د تش په نامه مجاهدینو له جنایتونو او چور چپاول څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو چنده زيات دي. که يو مجاهد د ګډوډيو په شپو او ورځو کې د بيلګې په توګه د پنځو سوو په ارزښت يوه قالينه پټه کړې وي، نو اوس معلومه شوه چې غربپالانو او د هغوی همرازانو لدې مظلوم ملت څخه په ميلونونو ډالرو غلاوې وکړې..

يو مسلمان بايد پدې پوه شي چې د خلکو پر عمل او کړنو سره اسلام او يا حق نه پيژندل کيږي، بلکې لومړی اسلام پيژندل کيږي، بيا د خلکو کړنې لکه څرنګه چې حضرت علي رضي الله عنه ويلي: ((**إن الحق لا يعرف بالرجال، اعرف الحق تعرف أهله** - حق د سړو (د وګړو) پر کړنو سره نه پېژندل کيږي، ته لومړی حق وپيژنه، نو د هغې پيروان او پرې عمل کوونکي به درته معلوم شي)).

نو هغه خلک چې مسلمانان دي او د اسلام خلاف کارونه يې کړي دي، د هغې پړه په اسلام باندې نه اچول کيږي،په حققيت کې اسلام له هغې څخه بيزاره دی.

په ټولنه کې عدالت او انصاف هله پلې کيږي چې اسلامي شريعت پکې واکمن وي؛ دا ځکه چې د ټولنې سوکالي او غوره ژوند د اسلام تر سيوري لاندې رابرسيره کيږي، د تاريخ په اوږدو کې هغه خلک او ټولنې چې د اسلامي دولت او خلافت لاندې يې ژوند کاوه همغوی د عدل او انصاف خوږوالی ليدلی ؤ،او کله چې په اسلامي نړۍ کې د شريعت واکمني لمنځه ولاړه او اسلامي خلافت نسکور شو، نو خلک د ظلم او بې انصافيو له تريخوالي او ناخوالو سره مخ شول..نو مطلق عدل د اسلامي شريعت په واکمن ګرځولو او هغې ته د فيصلو په مراجعه کولو کې دی، الله تعالی فرمايلي: ((إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا (٥٨))).[۲۳۶]
بيشکه چې الله تعالى تاسې ته دا امر کوي چې امانتونه يې خپلو څښتنانو ته وسپارئ او کله چې د خلکو ترمنځ حکم او فيصله کوئ، نو په عدل سره فيصله وکړئ، بيشکه هغه ډېر ښه دي چې تاسې ته پرې الله نصيحت کوي، بيشکه الله تعالى اوريدونکى او ليدونکى دى.

پدې آيت کې حاکمانو ته امر شوى چې د خلکو ترمنځ عدل وکړي او د عدل تامين او راتلل پرته د شريعت له تطبيقه نه ترسره کيږي.او پدې قول (إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ) سره الله تعالى د خلکو ترمنځ د عدل کولو توصيف او مدحه کړې ده، نو ټول خير د شريعت په عدالت کې دى؛ دا ځکه چې په هغې سره د دنيا چارې سميږي، انسان ورباندې جوړيږي او ټولو خلکو ته نيکمرغي او سعادت وربښل کيږي.او همدغه دالله تعالى حکم او فيصله ده، نو ايا لدې حکم څخه پرته بل حکم او فيصله ښه کيداى شي الله تعالى فرمايي: ((أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ())).[۲۳۷] او ايا (نامنونکي خلک) د جاهليت پريکړې وغواړي، نو له الله تعالى نه پرته بل څوک ښه پريکړه کوونکى شته، د هغه قوم لپاره چې يقين لري. بلکې يوازې الله تعالى ښه فيصله کوونکى دى.

د اسلام دين دانسان د هدايت او لارښووني دين دى هغه څه يې بشريت ته راوړي چې دهغوى ژوندون پکې دى الله تعالى فرمايي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ)).[۲۳۸] اى مومنانو د الله او د هغه د پيغمبر پريکړې او حکم ته لبيک ووايast، کله مو چې راوبلي هغه څه ته چې تاسې لره ژوند دربښي.

---

[۲۳۶]. النساء ۵۸
[۲۳۷].المائدة ۵۰
[۲۳۸].الانفال ۲۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په اسلام کې د مسلمانانو ژوندون دی او اسلامي امت بې له اسلامه نه ژوندی کيږي،او پرته له اسلامي شريعته بل داسې قانون نشته چې د انسان مصلحت، امن او هوساينه دې تامين کړي.کله چې د مسلمانانو د ژوند له بيلابيلو ډګرونو لکه: سياسي، نظامي او اقتصادي څخه اسلامي ښوونې ووتې، نو له ناکامۍ سره مخ شول او لار ورکي وګرځيدل؛ځکه چې پرته د حق لارې د نورو لارو پيروي ګمراهي او لارورکي ده الله تعالی فرمايي:((فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ ().[۲۳۹] - نو وروسته له حقه پرته له ګمراهۍ بل څه نشته، نو کوم خوا ته ګرځولی شې؟)).

۴– د ستونزو حل يوازې په اسلام کې دی:

اسلامي شريعت لکه څرنګه چې څوارلس پيړۍ مخکې د تطبيق وړ ؤ، د ژوند د ستونزو حل پکې شتون درلود، اوس هم د تطبيق وړ او د هر ستونزې او هرې قضيې حل پکې موجود دی.

پدې وروستي عصر کې چې کله اسلامي نړۍ له يرغل سره مخ شوه او د لويديځ او ختيځ جنګياليو يې پر سپيڅلو خاورو کې قدمونه کيښودل، نو د نظامي يرغل سربېره يې په فکري او فرهنګي جنګ باندې هم لاسونه پورې کړل، او خپلو لاس پوڅو او مزدورانو (داخلي خاينانو) له لارې يې داسې تبليغات پيل کړل چې ګويا اسلامي شريعت د اوسنۍ زمانې لپاره مناسب نه دی، او نه خو د شتو قضاياو او ستونزو لره پکې کوم حل شتون لري.

په حقيقت کې د استعمار او يرغل دا يوه خطرناکه حربه وه، د دې ترشاه يې غوښتل د اسلامي امت نوي او راتلونکی نسل ته د خپل دين، کلتور او فرهنګ په اړه شک ورواچوي، له خپل تير څخه يې وشلوي، د لادينيت

---

[۲۳۹] يونس ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

او الحاد په دایره کې یې نباسي، د ګوډاګۍ او غلامۍ په ځنځیرونو یې وتړي، لکه څرنګه چې په اسلامي نړۍ همداسې وشول یو زیات اسلام ته منسوب وګړي د هغوی غلامان، ګوډاګیان او لاس پوڅي وګرځیدل.

باید یو مسلمان پدې باندې پوره باور ولري چې د اسلام په سپیڅلي دین او د هغې په روښانه شریعت کې د هرې قضیې او هر ستونزې حل او موجود دی الله تعالی فرمايي: ((وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ.[۲۴۰] او پرتا مو کتاب نازل کړی چې په هغې کې د هر شي څرګندونه او وضاحت دی)).

د الله تعالی دا قول د ثبوت او دلالت له مخې قطعي دی د دې خبر ورکوي چې قرآن کریم هیڅ شی مهمل نه دی پریښی. د رسول الله صلی الله علیه وسلم له مبعوث کیدو وروسته داسې یو څه نشته چې د هغه په شریعت کې یې حکم معلوم نه وي. کوم افعال چې بندګانو پورې اړه لري پر هغې باندې د حکم کولو دلایل په قرآني او نبوي نصوصو کې صراحتاً ذکر شوي او یا پکې داسې علامې شته چې د هغې له مخې پرې حکم کیږي له وجهې د دې قول د الله تعالی (تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ)او د دې قول په اساس چې الله تعالی فرمايي: ((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا)).[۲۴۱] تاسې ته مې نن ورځ ستاسې دین مکمل کړ او خپل نعمت مې تاسې ته پوره کړ او غوره مې کړ تاسې لره اسلام په حیث د تګ لارې او دین.

هغه څوک چې وايي په اسلام کې د ځینې معاصرو ستونزو او بعضې قضایاو حل نه شته او یا وايي د بندګانو اړوند ځینې کارونه او افعال شریعت پریښي او اهمال کړي دي، چې نه یې ښکاره دلیل او یا نه یې داسې علامه اوکومه نښه شته چې ورباندې دلالت وکړي، نو دا داسې یو ګومان دی چې ګویا څه شیان او ځینې افعال د الله تعلی کتاب نه دي ذکر کړي او یا

---

[۲۴۰]. النحل ۸۹
[۲۴۱].المائدة ۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې د اسلام دين نه دى مكمل.. نو دغسې خبرې او دا ډول ګومانونه بې ځايه او باطل دي.

او هغه دعوه چې ګويا په اسلام کې د حکومت چارې نشته، يا د هغې اړونده احکام پکې لږ دي، يا داچې لومړنى اسلامي دولت او نظام د همغې چاپيريال او د هغه وخت له شرائطو سره برابر او مناسب ؤ د اوسنيو شرائطو او حالاتو لپاره مناسب نه دى، نو دا هم يوه باطله دعوه ده چې شريعت او واقعيت يې په کلکه سره ردوي.

حقيقت دادى کوم شريعت او تګلاره چې د قرآن کريم د نزول په مهال راغلې ده لکه څرنګه چې د همغې چاپيريال او د وخت حالاتو لپاره مناسبه وه د اوسني عصر او د هر عصر لپاره مناسبه ده؛ دا ځکه چې اسلامي شريعت د هر ځاى او هر وخت لپاره دى او لارښووني يې د ژوند ټولو برخو ته شاملې دي چې د بشر د اړتياو په وړاندې هيڅ نيمګړتيا نه لري.

په همغه لومړي دور د اسلام او د قرآن کريم د نزول په مهال الله تعالى خپل دين او سپيڅلى شريعت په تدريج سره (د درويشتو کلونو په موده کې) مکمل کړ او د ژوند د بيلابيلو ډګرونو لکه سياسي، اقتصادي، ټولنيز او نورو لپاره يې لازمي ښووني وکړې، نو هغه څوک چې د دې الهي ښوونو يوې برخې يا يو جزء ته هم شا کړي او يا يې په مقابل کې ودري داسې دى لکه د ټول شريعت په مقابل کې چې بغاوت کوي.

اسلام داسې يوه عقيده او نظام دى چې د انسان او د هغې ژوند اړونده ټولو چارو لره شامل او دهغې تنظموونکى دى او اسلامي شريعت د انسان پر ټولو افعالو باندې احاطه کړې ده، د هغې اصول، فروع، کليات او جزئيات يې ټول څيړلي او د هغې اړونده احکام يې معلوم کړي دي.

همدغه نظام لکه څرنګه چې د پخوانيو عصرونو لپاره مناسب ؤ، نن او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبا او د هر عصر لپاره مناسب دی؛ د دې لپاره چې په پوره والي، بشپړتيا ،له زمانې سره د مسايرت (روانيدو او لګيدو) او داسې نورو د کمال پر صفتونو باندې موصوف دی.

۵- د ظلم او زياتي مخنيوی:

د اسلام سپيڅلي دين هر ډول ظلم او تيرې حرام کړی، رسول الله صلی الله عليه وسلم د حِجّة الوِداع (رخصتيدو حج) په خطبې کې داسې وفرمايل: ((فإنَّ دماءَكم، وأموالَكم، وأعراضَكم، عليكم حرامٌ، كحُرمةِ يومِكم هذا، في بلدِكم هذا، في شهرِكم هذا". فأعادَها مِراراً، ثم رفعَ رأسَه فقال:"اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ هذا، الا هل بلغت)).[۲۴۲] بيشکه چې ستاسې وينې، ستاسې مالونه، او ستاسې عزتونه پر تاسې باندې داسې حرام دي لکه ددې ورځې (لوي اختر) حرمت، پدې ښار حرمت لرونکي (مکه مکرمه) او پدې حرمت والا مياشت (ذو الحجة) کې -د اوينا يې څوځله تکرار کړه- بيا يې سر (مبارک) را جګ کړ او ويې فرمايل: ای الله ما ورساوه! ای الله ما ددې رسونه او تبليغ وکړ!

په حديث قدسي کې راغلي دي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي چې الله تبارك وتعالی فرمايلي دي: ((**يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا**)).[۲۴۳] ای زما بندګانو ما پر ځان باندې ظلم حرام کړی او ستاسې ترمنځ مې هم حرام ګرځولی دی، نو يو پر بل ظلم مه کوئ.

الله تعالی په قرآنکريم کې دظالم انسان لپاره د آخرت د ډېرې سختې سزا خبر ورکړی دی هغه فرمايي: ((**مَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنۡ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ** ﴿١٨﴾[۲۴۴] - په قيامت کې به د ظالمانو لپاره نه نژدې دوست او نه کوم سفارشي وي چې په اړه

[۲۴۲]. متفق عليه
[۲۴۳]. صحيح مسلم
[۲۴۴]. غافر ۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې سفارش منظور شي)).او فرمايي:((وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٧١﴾ [٢٤٥]-او ظالمانو ته به هيڅ مدد ګار نه وي)).

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((**اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ**)). [٢٤٦] له ظلم څخه ځانونه وساتئ بيشکه چې ظلم په ورځ د قيامت کې تيارې دي.او له بخل څخه ډډه وکړئ، بيشکه چې بخل له تاسې نه مخکې خلک تباه کړي دي، هغوی دې ته وادار کړل چې په خپلو کې يې يو د بل وينې توی کړې او يو د بل مُحَرم حقونه يې حلال وګرځول.

نو ددې لپاره چې د دنيا او آخرت له سزا ګانو څخه وساتل شو، پکار ده چې له هر ډول ظلم او تيري څخه ځانونه او ټولنې وژغورو او د عدل او انصاف په صفاتو باندې خپل ځانونه او خپلې ټولنې رنګ کړو، الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأْمُرُ بِٱلْعَدْلِ وَٱلْإِحْسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ وَٱلْبَغْىِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾)) [٢٤٧] - بيشکه چې الله تعالی په عدل، ښيګڼه کولو او خپلوانو ته په ورکړې امر کوي او له قبيحو او بدو کارونو او له تيري څخه منع کوي. پدې سره تاسې ته پند درکوي، نو ښائيږي چې پند او نصيحت واخلې)). او فرمايي:

((يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ شُهَدَآءَ بِٱلْقِسْطِ ۖ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَـَٔانُ قَوْمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعْدِلُواْ ۚ ٱعْدِلُواْ هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ ۖ

---

[٢٤٥]. **الحج ٧١**
[٢٤٦]. صحيح مسلم
[٢٤٧]. **النحل ٩٠**

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿٨﴾)).[۲۴۸] ای مومنانو د الله لپاره په انصاف سره پر ګواهۍ ورکولو باندې محکم ولاړ اوسئ او د يو دښمن قوم دښمني دې پرتاسې ددې باعث نه شي چې عدل او انصاف ونکړئ. عدل کوئ چې هغه پرهيزګارۍ ته ډېر نژدې دی. او له الله نه وويرېږئ بيشکه الله پوهيږي پر هغو کاروونو چې تاسې يې کوئ.

په ټولنه او هېواد کې د استقرار رامنځ ته کيدلو او د الهي مسئوليت رفع کيدو په خاطر دا ضروري ده چې د هر راز ظلم او زياتي مخنيوې وشي او د يو مسلمان وينه، مال او ابرو وساتل شي، لکه مخکې يې چې څرګندونه هم وشوه. او د حقوقو د ساتنې او د ظلمونو د له منځه وړلو په لړۍ کې بايد په ياد ولرو چې زمونږ په هېواد کې د چارواکۍ او منصب له لارې له پخوا راهسې ځينې چارواکي، مسئولين او قاضيان.. په خيانتونو باندې متهم دي. آن تر دې چې لدې رنځ څخه د جهاد او هجرت سپڅلې مرحله هم پاکه پاتې نشوه، چې ځينو خلکو پکې د جهاد او مهاجرينو په نامه راغلي ډېر مالونه او پيسې په خپلو جيبونو کې واچولې او خپل شخصي ملکيتونه يې وګرځول..او بيا د نجيب د حکومت له نسکوريدو وروسته تش په نامه د مجاهدينو حکومت د ګډوډيو په مهال په هېواد کې درغليو ، چور او چپال لا زيات زور واخست.. همدارنګه نن ورځ هم د چارواکۍ او منصب له لارې د مسلمانانو په عامه مالونو او بيت المال کې په پوره جرات سره درغلي او خيانتونه کيږي.

---

[۲۴۸]. المائدة ۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مونږ د هېواد موجوده حاکم نظام ته ځیر شو، نو وبه ګورو چې له الف نه تر یا پورې د خیانت او درغلئ ښکار دی، آن تر دې چې دغسې غږ یې د دنیا په کوز او بر سر کې واوریدل شو!

له حکومت او نظام څه راپدیخوا د ولس او رعیت ترمنځ هم بیلابیل ظلمونه او حقوق تلفي جریان لري، کمزوري او ضعیفان د زور او زر لرونکو وګړو د تیریو او ظلمونو ښکار ګرځي..

نو هېواد ته د امن او استقرار راوستلو په برنامه کې د نورو اصلاحاتو ترڅنګ د ظلم مخنیوی، د مظلومانو مرسته کول او حقدارانو ته یې د خپلو حقوقو ورکول هم خورا زیات اړین دي، او دې کار ته باید چې لومړیتوب ورکړ شي؛ داځکه چې ترڅو مو د مظلومانو او کمزوو خواخوږي او د هغوی دعاګانې له ځانونه سره مل کړي نه وي، نو پر دښمنانو باندې به مو سرلوړي او بریالتوب ستونزمن وي. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**)).[٢٤٩] تاسې زما خوښي په کمزورو خلکو کې ولټوئ، بیشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کیږي او تاسې ته روزي د هغوی په خاطر درکول کیږي.

۶– مسئولیت اداء کولو ته بلنه:

د ولس ترمنځ د عدل تامینولو په برنامه کې دا اړینه ده چې لومړی چارواکي، قاضیان، دحکومتي او غیرحکومتي ادارو او موسسو کارمندان او مسئولین له الله تعالی څخه وډار کړای شي ترڅو په سمه توګه خپل مسئولیتونه اداء کړي ، همدارنګه عادلانه کړنلارې ته وهڅول شي او د عدل او انصاف په مهار باندې مهار کړای شي.

---

[٢٤٩]- رواه ابوداود(سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(٧٧) فی الانتصار بذی الخیل و الضعفة و رواه البخاري في صحيحه (كتاب الجهاد ، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فی الحرب- بلفظ : "هل تنصرون الابضعفاءكم" فتح الباري ٦ \ ٨٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو راځئ چې چارواکي، مسئولين، قاضيان او مامورين له خپل پالونکي څخه ووېروو، د مسئوليت او منصب په امانت کې له خيانت کولو څخه ډډه کولو ته يې اړ کړو، په صدق سره توبه ويستلو، او ولس ته د حقونو ورکولو مسئوليت ته يې وهڅوو! پدې ځای کې د اصلاح او سمون په موخه په لاندې نقاطو کې لازمې لارښوونې او سپارښتنې وړاندې شوې دي:

الف– د مسئوليت احساس:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**کلُّکم راعٍ، وکلُّکُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ، الإمامُ راعٍ، ومسؤُولٌ عن رعيَّتِهِ**.[۲۵۰] - له تاسو څخه هر يو مسئول دی (چې پوښتنه به ورڅخه کيږي) نو هغه ثوک چې د خلکو مشر وي هغه به د خپل رعيت په هکله پوښتل کيږي)). او فرمايي: ((**مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللهُ رَعِيَّةً، فَلَمْ يَحُطْهَا بِنَصِيحَةٍ، فيموت وهو غاشٌّ لهم، إلا لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الجَنَّةِ**)).[۲۵۱] نشته هيڅ يو بنده چې الله تعالی ورته د رعيت چارې سپارلي وي، او هغه يې د حقونو ساتنه او خيرخواهي ونکړي، او پدغسې حالت کې مړ شي چې له هغوی سره خيانت کوونکی وي، نو د جنت بوی به هم ونه مومي.

ب– د آخرت سزا راپه يادول:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**مَنْ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَكَتَمَنَا مِخْيَطًا فَمَا فَوْقَهُ كَانَ غُلُولًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ**)).[۲۵۲] څوک چې مونږ په کوم کار (ماموريت) باندې وګماره او بيا له مونږ څخه يوه ستنه او يا له هغې څخه کم شی پټ کړي، نو دا به غلا او خيانت وي چې دقيامت په ورځ به يې راوړي. او فرمايي: ((**لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقَدْرِ غَدْرِهِ**

---

۲۵۰. متفق عليه

۲۵۱. متفق عليه

۲۵۲. صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

أَلَا وَلَا غَادِرَ أَعْظَمُ غَدْرًا مِنْ أَمِيرِ عَامَّةٍ)).[۲۵۳] د هر وعده ماتوونکی او دوکه مار لپاره به د قیامت په ورځ کې پر هغه باندې جنډه جګيږي د هغه د غدر په اندازه، او له عام امیر (رئیس دولت) نه زیات غدر کوونکی بل څوک نشته (کله چې غدر او خیانت کوي.

ج– د خائن لپاره بده بیلګه:

هغه چارواکی، هغه رئیس او هغه مامور چی په خپل مسئولیت کې خیانت کوي، د مظلوم حق ظالم ته د پیسو او رشوت په بدله کی ورکوي او یا د پیسو په بدله کی مجرم باندی حد جاري کول ترک کړي.. مشابهت يې د ډاکوانو د مشر او یا د لوط علیه الصلاة والسلام د بوډۍ ښځې سره دی، لکه څرنګه چی شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله وايي: ((وولي الأمر إذا ترك إنكار المنكرات وإقامة الحدود بمال يأخذه كان بمنزلة مقدم الحرامية .. و كان حالها شبيهًا بحال عجوز السوء امرأة لوط التي كانت تدل الفجار على ضيفه)).[۲۵٤] کله چې د مسلمانانو چارواکی د مال او پیسو په مقابل کی د بدو کارونو مخنیوی او د حدودو نافذول پریږدي، نو د لوټمارو او ډاکوانو د مخکښ او مشر په څیر وي، او یا د لوط (علیه الصلاة والسلام) د بوډۍ ښځی سره ورته والی لري چی د خپل خاوند له میلمنو څخه به یې فاجران خبرول او دهغوی رهنمایي به یې کوله.

همداراز نوموړی عالم امام وايي:((وولي الأمر إنما نصب ليأمر بالمعروف، و ينهى عن النكر، وهذا هو مقصود الولاية، فإذا كان الوالي يُمَكّن من المنكر بمال يأخذه كان قد أتى بضد المقصود، مثل من نصبته ليعينك على عدوك، فأعان عدوك عليك, أو بمنزلة من أخذ مالا ليجاهد به فى سبيل الله فقاتل به المسلمين)).[۲۵۵] د مسلمانانو حاکم ددې لپاره مقرر شوی دی چې پر نیکیو باندې امر

---

۲۵۳. صحیح مسلم

۲۵٤. وګوره: لامر بالمعروف و النهى عن المنكر، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص ٥٦

۲۵۵ -مخکینی مرجع ص ٥٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړی، خلک له بدیو څخه منعه کړي او په اسلام کې همدا د مشرۍ او چارواکۍ هدف دی، لیکن کله چې یو حاکم او مشر د مال په مقابل کې د منکر او ناروا مخنیوی پرېږدي، نو په حقیقت کې ده د خپل هدف ضد کار وکړ. د دې مثال د هغه چا دی چې ته یې د دښمن په مقابل کی خپل ملاتړ وګرځوئ، خو هغه ستا په مقابل کې د دښمن ملاتړ وکړي. او یا یې مثال د هغه چا دی چې د الله تعالی په لار کې د جهاد او جنګ کولو لپاره مال او پیسې ورکړل شي، لیکن هغه د مسلمانانو په مقابل کې جنګ وکړي.

ج- د خائن حاکم په اړه بد دعائي:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أمرِ أُمَّتِي شَيْئًا فشَقَّ عَلَيْهِمْ، فَاشْقُقْ عَلَيْهِ، وَمَنْ وَلِيَ مِنْ أمرِ أُمَّتِي شَيْئًا فرفَقَ بهِمْ، فَارْفُقْ بِهِ**)).[256] ای الله څوک چې زما د امتي د کومې چارې مسئولیت واخلي او سختي ورباندې وکړې، نو ته ورسره سختي وکړې! او چا ته چې زما د امت کوم کار وسپارل شي او نرمې ورسره وکړي ، نو ته ورسره نرمي وکړې!))امام مناوي رحمه الله د دې حدیث په شرحه کې وايي: پدې عبارت (**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أمرِ أُمَّتِي شَيْئًا**) کې د (**شَيْئًا**) لفظ نکره ده چې عمومیت او شمولیت افاده کوي، یعنې هغه کار چې هر څه وي لکه: د خلافت او بادشاهي، قضاء، امارت او مشري، د نظارت چارې، د وصیت چارې او داسې نور. او دا عبارت چې (**فشَقَّ عَلَيْهِمْ**) یعنې د هغوی د تکلیف لامل وګرځید او یا یې په وینا او یا فعل سره د سختۍ چلند ورسره وکړ، نو (**فَاشْقُقْ عَلَيْهِ**) ته ورسره سختي وکړې او په تکلیف کې یې وګرځوئ، چې دعمل برابر سزا وويني. او کله چې د دې برعکس ښه چلند وکړي (**فرفَقَ بهِمْ**) معنی داچې په نرمۍ، ښه وضعیت او شفقت سره یې چلند ورسره

[256] . صحیح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړ، نو د هغوی د دغه چلند برابر به ښه بدله ورکړ شي (فَارْفُقْ بِهِ) معنی داچې ای الله داسې څه ورسره کوي چې د هغه پکې ګټه وي، ددغه ښه عمل په سبب.[۲۵۷] او شیخ ابن عثیمین رحمه الله د حدیث په شرحه کې وايي: دا جمله (فَاشْقُقْ عَلَيْهِ- ته ورسره سختي وکړې) د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خیرا ده هغه چا ته چې د مسلمانانو خاص یا عام کارونه ورته حواله شي، او پدې کې هغه څوک هم راځي چې د خپل کور مشري ورپه غاړه شي، همدارنګه یو چا ته د یوې مدرسې یا ښونځې مدیریت ورکړ شي، آن تر دې چې یو ښوونکی چې د خپل ټولګي مسئولیت ورپه غاړه دی او هغه عالم چې د مسجد امام وي، دا ټول پکې داخل دي. او (مَن وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا) پدې جمله کې (شيئاً) نکره ده، او کله چې نکره په سیاق د شرط کې وي، نو عموم افاده کوي- لکه څرنګه چې د اصولو علماو ویلي دي –معنی داچې هر شی او هر کار چې وي.[۲۵۸]

د– د عادلو حاکمانو مقام:

رسول الله صلی الله عله وسلم فرمايي:((إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا)).[۲۵۹] د قیامت په ورځ به عادلان خلک د نور پر ممبرونو باندې د مهربان ذات جَلَّالُه په ښي طرف کې وي او د هغه دواړه طرفونه ښی طرف دی، دا به هغه خلک وي چې په خپلو پریکړو، په خپلو کورنیو او په ورسپارل شوو چارو کې یې عدل کاوه. او فرمايي: ((إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ

---

۲۵۷. وګوره: فيض القدير، المناوي، ۲/ ۱۰۶

۲۵۸. وګوره: شرح رياض الصالحين، ۳/ ۶۳۳

۲۵۹. متفق علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِيْن)).[٢٦٠] بيشکه هغه مسلمان امين خزانه دار (بيت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو څخه دی کوم چې په پوره توګه او د نفس په خوښئ سره نافذوي (او يا ورکوي) هغه څه چې ورته يې امر شوی دی مستحقينو ته.

نو بايد چې چارواکي او مامورين خپل ځانونه عادلان ثابت کړي او په بيت المال کې ناوړه تصرفات ونکړي، همداراز د مئوسساتو مسئولين او مامورين دې ته متوجه اوسي چې د مئوسسو مالونه هم د بيت المال مالونه دي چې په هغې کې هر ناروا تصرف د مسلمانانو په بيت المال کې ناروا او ناجائزه تصرف دی. او د آخرت سزا يې همغه ده کومه چې د بيت المال پر خيانت او غلا کولو باندې مرتب کيږي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((إنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ.[٢٢١] ځينې خلک د مسلمانانو په مالونو (بيت المال) کې په ناحقه سره تصرف او چلند کوي، نو پوه دې شي چې په قيامت کی به د دوی لپاره اور وي)). او په بل حديث کې ذکر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[٢٢٢] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

هــ– ځان خادم او اجير ګڼل :

په حکومت، مئوسسه يا عام المنفعه پروژه کی چی څوک د کار او وظيفې لپاره وګمارل شي که هغه لوړپوړی وي او يا ټيټ پوړی، د ټولنې او ولس په وړاندی د دی حيثيت لري چی ګويا د دوی يو خادم دی، نو بايد چې ځان خادم او يا اجير وګڼي په يو روايت کې ذکر شوي دي: ((ابومسلم

[٢٦٠]. صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب أجر الخازن الأمين.
[٢٦١]. البخاري
[٢٦٢]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

الخولاني رحمه الله- چې يو جليل القدر او د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاويه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام يې واچولو: «السلام عليك أيهاالأجير! سلام دې وي پر تا باندې ای اجير او خادمه!» په مجلس کې ناستو خلکو وويل: داسی ووايه: «السلام عليك أيها الأمير! پر تا دې سلام وي ای امير ه!» نو هغه دويم او دريم ځل همهغه اولنی سلام تکراراوه، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وريادول. معاويه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وويل: تاسې ابومسلم پرخپلې وينا باندې پرېږدئ هغه چې څه وايي د علم او پوهې پر اساس يې وايي. بيا هغه معاويه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته يې وويل: «إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَّأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْتَ مَرْضَاهَا، وَحَبَسْتَ أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها».[۲۶۳] بيشکه ته يو مزدور يې چې د دې رمې (انساني رعيت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو(پالنې) لپاره ټاکلی يې، که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) څخه کومه پمنه غوږه کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنی او وروستنې يې سره راغوندې کړې، نو د هغې مالک به يې پوره اجر درکړي، او که ته يې پمنه غوږه نه کړې، او د رنځورې علاج يې ونه کړې، او نه يې لومړنی او ورستنی سره رايوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

يو سړي دويم خليفه عمر رضي الله عنه ته وويل: ای د مسلمانانو اميره! که د بيت المال له مصرف څخه په ځان (او کورنۍ) باندې يو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وويل: ايا ته پوه يې چې زما او د دې خلکو (رعيت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې يوه

[۲۶۳] وګوره: السياسة الشرعية فی اصلاح الراعي و الرعية ، شيخ الاسلام ابن تيمية ص ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډله مسافر یو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له په خپلو کې یې یو چا ته وسپاري، ترڅو یې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ایا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زیاته برخه واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجیح ورکړي ؟ [۲۶۴]

۷- له حرامخوریو څخه پاکه ټولنه:

باید چې مسلمان له هر نوعه حرام مال او ناروا شتمنۍ څخه ځان فارغ کړي او د پاک خوراک او حلالې شتمنې طلب او تکل وکړي لکه څرنګه چې یې الله تعالی امر کړی دی: ابوهریره رضي الله عنه روایت کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((**أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ (يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنْ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ) وَقَالَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ) ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ**)). [۲۶۵] الله تعالی پاك او منزه دی او پاك څیز خوښوي. او الله تعالی مومنانو ته پر هماغه څه باندې امر کړی چې پیغمبرانو ته یې ورباندې امر کړی دی چې: ای پیغمبرانو له پاکیزو شیانو څخه خوراک وکړئ او نیك عملونه کوئ. او الله تعالی فرمایي: ای مومنانو له هغو پاکو شیانو څخه خوراك کوئ چې تاسې ته مو روزي کړې دي او الله ته شکر ګوزاره شئ که یوازې د هغه عبادت کوونکي یاست. بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم د یو سړي یادونه وکړه چې اوږد سفر به کوي، د سر ویخته به ئې ګډوډ ((او غیر منظم)) وي، دوړې او ګردونه به ورباندې وي، خپل لاسونه به آسمان طرف ته د دعاء لپاره اوږده کړي وایي به: ای ربه! ای ربه! ((دا څیز او هغه څیز.. راکړئ)) حال دا چې د

۲۶۴- د مخکینی مرجع ۲۵ مخ .
۲۶۵- **صحیح مسلم**

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خوراک به حرام وي، د هغه څښاک به حرام وي، د هغه پوښاك به حرام وي، هغه به په حرامو تغذيه شوی وي، نو څرنګه به يې دعاء قبوله شي؟!

دعاء چې يو مستقل عبادت دی د هغې د قبولتيا لپاره يو شرط د مال حلالوالی دی. له امام احمد بن حنبل رحمه الله څخه پوښتنه وشوه چې زړونه پر څه شي باندې نرميږي ؟ هغه وويل: د حلالو په خوړلو باندې. او عبد الله بن المبارك رحمه الله وايي: ((**رد درهم من شبهة أحب إلى من أن أتصدق بمئة ألف درهم**)).[٢٦٦] له مشتبه مال څخه د يوې روپۍ بيرته واپس کول دا ماته لدې غوره دي چې سل روپۍ صدقه کړم.

د پخوانيو نيکانو خلکو د مېرمنو او بيبيانو په هکله دا ويل شوي چې خپلو مېړونو ته (چې کله به دکار او کسب لپاره له کوره وتل) داسې ويل: ((**اتقوا الله فينا لا تطعمونا الحرام، فإنا نصبر على الجوع، ولا نصبر على الحرام- وفي لفظ فإنا نصبر على الجوع ولا نصبر على النار**)).[٢٦٧] زمونږ په باره کې له الله څخه وويريږئ! مونږ ته حرام مه راوړئ، بيشکه چې مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، خو پر حرامو باندې صبر نشو کولای. او يا به يې داسې ويل : مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، لکن په اور باندی صبر نشو کولای.

او که يو څوک د خپلو کورنيو او اولادونو د خوشحالولو لپاره حرام خورئ او يا يې د هغوی د عيش او عشرت لپاره د عامو وګړو او عام ولس برخه زخيره کړې وي، نو پدې دې پوه شي چې: په خلکو کې هغه څوک ډير بدبخته دی چې د بل چا د دنيا لپاره خپل آخرت خرابوي. نو ولې يو مسلمان د بل چا د مزو او چړچو لپاره خپل آخرت خراب کړي؟

٢٦٦.وګوره: **جامع العلوم والحكم ، ابن رجب الحنبلي ، ص ١٩٢- ١٣٣** .

٢٦٧. وګوره: تعليق اشيخ عبد الفتاح ابو غدة على: رسالة المسترشيدين للحارث المحاسبي، ص ١٥٣

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځئ چې پدې ځاى کې د پنځم عادل خليفه عمر بن عبد العزيز رحمه الله يو ډېر جالب موقف راپه ياد کړو: (کله چې هغه ته د مرګ شيبې رانژدې شوې يو مشاور يې ورته وويل: زامنو ته دې له بيت المال څخه د څه برخې وصيت وکړه! ځکه چې دوى نيستمن دي، نو هغه په ځواب کې د قرانکريم دا آيت ولوست: (إِنَّ وَلِـِّۧىَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلْكِتَـٰبَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿١٩٦﴾)[۲۶۸] بيشکه زما ساتونکى الله تعالى دى، هغه ذات چې کتاب يې نازل کړى، هغه د نيکانو ساتنه کوي او د هغوى کار جوړوي. بيايې وويل: زما زامن يو لدې دوو حالاتو خالي نه دي، که چيرته نيکان وي، نو الله تعالى د نيکانو ډېره ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او فسق کې له هغوى سره مرسته وکړم.[۲۶۹]

په ټولنه کې د حرمخوريو او درغليو د لمنځه وړلو او مخنيوي په خاطر باندې د حکومت او ولس لخوا دا لاندې مهم ګامونه واخستل شي:

الف- د هر ډول ظلم پر ضد ريښتيني مبارزه:

د حکومت او ولس په کچه د قضاء، څارنوالئ د اصلاح لپاره هلې ځلې وشي، او خاين قاضيان او څارنوالان، همداراز خاين او ظالم چارواکي له الهي عذاب څخه وډار کړى شي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((**القُضاةُ ثلاثة: واحِدٌ في الجنة، واثنان في النار، فأما الذي في الجنة فرجلٌ عَرفَ الحقَّ فقضَى به، ورَجُلٌ عرف الحقَّ فجار في الحكم، فهو في النار، ورَجُلٌ قضى للنَّاس على جهلٍ، فهو في النار**)).[۲۷۰] قاضيان په درې ډوله دي: د هغوى له جملې څخه يو ډول قاضيان به په جنت کې وي او دوه پاتې به په دوزخ کې وي. هغه قاضي چې په جنت کې به وي هغه سړې دى چې حق يې پيژندلى وي او د هغې برابر يې

---

[۲۶۸]- الأعراف ۱۹٦

[۲۶۹]- وګوره: البداية والنهاية امام ابن کثير ص ۱۳٤ (مکتبة الشاملة).

[۲۷۰]- رواه ابوداد، وابن ماجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پريکړه کړې وي. او هغه سړی چې حق يې پېژندلی وي، لیکن په پريکړه کې يې تيری کړې وي دا به په دوزخ کې وي، همداراز کوم سړی چې د خلکو ترمنځ په ناپوهۍ سره پريکړه کړې وي دا به هم په دوزخ کې وي.

دا معلومه خبره ده چې چارواکی او قاضي په ټولنه کې د عدل او انصاف علمبردار ګڼل کيږي، هغوی خو ددې لپاره نه دی چې له ظالم څخه ملاتړ وکړي، بلکې د هغو مسئوليت او دنده داده چې له ظالم څخه د مظلوم حق واخلي او که داسې ونکړي، نو بيا خو دوی هم ظالما شو او د مظلوم د خيرو په وړاندې وګرځيدل، په حديث کې راغلي دي: کله رسول الله عليه وسلم معاذبن جبل يمن ته د مشرئ او قضاء لپاره لېږه، نو يوه ځانګړې توصيه يې ورته دا هم وکړه «اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ». [۲۷۱] او وويرېږه د مظلوم له خيراو څخه، بيشکه چې د هغې او الله ترمنځ کومه پرده (د منع کيدو) نشته دی.

ب– د رشوت هره لار بندول:

بايد چې د مصلحو او الله تعالی ويريدونکو چارواکو له پلوه د رشوت د پديدې پوره مراقبت او دا يو ستر قانوي جرم ګرځول شي. همداراَنګه په اخلاص او ريښتينولۍ سره د احتساب په نوم ځينې ارګانونه او يا ځينې خلک وټاکل شي، ترڅو د دې ناروغۍ پوره درملنه وشي، او پدې ګناه سره ککړ او ملعون خلک لدې لعنتي کار څخه منع کړي، د رسول الله صلی الله عليه وسلم په ژبه مبارکه باندې رشوت اخستونکی او رشوت ورکوونکی ملعون او د الله تعالی له رحمت څخه شړل شوی دي، هغه

[۲۷۱] . سنن الترمذي..

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايي: ((**لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي**)).[۲۷۲] د الله لعنت دی په رشوت ورکوونکي او په رشوت اخستونکي (دواړو) باندې.

مرحوم الشيخ مناع خليل القطان رحمه الله وايي: تاسې به د هغه قوم څخه د څه شي ارزو وکړئ او د څه هيله به ورته ولرئ چې رعيت يې چارواکي ته په بډو باندې ځان ورنژدې کوي او يا يې حاکمان او د چارو مامورين خپلې ورسپارل شوې دندې د خلکو د جيبونو وهلو او بډو اخستلو په بدله کې ترسره کوي ؟! ايا دغسې ټولنه چې د داسې درغليو او خيانتونه ښکار وي کوم پرمختګ به ولري او يا به يې د کارونو ميوه او ښه نتيجه واخستل شي ؟!

حقيقت دادی چې رشوت او بډې ستر خيانت، سخت تيری او لوی فساد دی. او پدغه فساد کې متعدد اړخونه کار کوي، که له يوه اړخه چارواکي او د چارو مامورين پدې خيانت کې ککړ دي، نو له بله اړخه هغه وګړي هم سخت مجرمان دي څوک چې دوی ته د نورو خلکو د حقونو ترلاسه کولو لپاره بډې ورکوي. نو رشوت ورکوونکی د رشوت اخستونکي سره په ناحقه د خلکو مالونو په خوړلو کی مرسته کوي، دغسې بداخلاقيو ته وده ورکوي او د ناروا او حرامو کارونو لپاره زمينه برابروي...نو ددې ناوړه او خائن عمل په غندنه کې بايد دا لاندې نکات په ياد ولرو:

أ.غل يوازې هغه څوک نه دی چې د بل چا مال پټوي او غلا کوي يې، بلکې د يو هېواد او ټولنې د آبادۍ او بيا رغونې په پروژو کې رشوت او د مسلمانانو په بيت المال کې ناوړه تصرف هم غلا او د مالونو پټول دي، خو په پورته کچه باندې.

[۲۷۲]- سنن الترمذي، مسند احمد..

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب. رشوت د امانت له منځه وړونکی عمل دی، چې لدې لارې د یو شخص له پلوه هغه ته د ورسپارل شوي امانت په ژمنه او وعده کې کوتاهي کیږي او د هغې د تړون په شرطونو کې خلل واقع کیږي.

ج. رشوت ورکوونکی په رشوت ورکولو سره د یو چارواکي او مامور ضمیر د داسې څیز په بدله کی اخلي چې هغه ډیر لږ دی، او هغه څه ورڅخه لاس ته راوړي چې دای غواړي او دده حق نه دی.د. رشوت د نفس ټیټوالی دی، د مروءت او میړنتوب د منځه وړلو لامل او په ژمنه کې خیانت دی، چې یوازې هغه خلک یې مني څوک چې سپیره طبیعته او بد اخلاقه وي.

هـ. د همیش لپاره رشوت د خیانت او غداری ملګری وي، چې دغه دواړه صفتونه د ټولنې لپاره یو لوي شراو په دین او اخلاقو باندې ستر جنایت اوتعرض دی، او دغسې مرض چې کله په کوم امت کې پیداشي، نو د زوال زنګ یې ووهل شي او د تباهی له ګوابښ سره مخ شي.[۲۷۳]

۸– حقوقو سپارلو ته بلنه:

باید پدې پوه شو او پوره باور ولرو چې که په دنیا کې یو څوک دچا حق ورنکړي، نو په آخرت کې به یې خامخا ورکوي، نو راځئ چې د آخرت هغه ورځ په را په یاد کړو په کومه ورځ کې چې الله تعالی له ظالم څخه د مظلوم حق اخلي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**مَن كانت له مظلمةٌ لأحدٍ مِن عِرْضِهِ، أو شيءٌ؛ فلْيَتَحَلَّلْهُ منهُ اليومَ، قبلَ أنْ لا يكونَ دينارٌ ولا دِرْهَمٌ، إنْ كانَ لهُ عَمَلٌ صالِحٌ أُخِذَ منهُ بقدْرِ مَظلمَتِهِ، وإنْ لم يَكُنْ لهُ حسناتٌ أُخِذَ مِن سيئاتِ صاحِبِهِ، فحُمِلَ عليهِ**)).[۲۷۴] پر چا باندې چې د کوم مسلمان ورور د مظلومیت حق وي له پَت او عزت او یا بل څیز څخه، نو نن ورځ (په دنیا

---

[۲۷۳]. وګوره: **الحديث والثقافة الإسلامية للصف الثاني الثانوي، الشيخ مناع خليل القطان، ص ۱۸۸- ۱۸۹ (موضوع: الرشوة والخيانة سبيل لهلاك الأمم).**

[۲۷٤]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې) دې ځان ورڅخه فارغ کړي، مخکې لدې چې بيا به په آخرت کې نه ديناراو نه درهم[۲۷۵] وي. او که هغه لره کوم نيک عمل وي د هغه ظلم په اندازه به ورڅخه واخستل شي او حق دار ته به يې ورکړل شي او که نيکۍ نه لري، نو د مظلوم بدۍ به راواخستل شي او پده به بار شي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنْ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ**)).[۲۷۶] دقيامت په ورځ به خامخا حقدارانو ته د هغوی حق ورکوئ ، آن تر دې چې له ښکرورې ګډې (يا وُزې) څخه به بې ښکرو ته (چې وهل شوي وي) هم بدله اخستل کيږي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((**أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟ قَالُواالْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ فَقَالَ إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ، وَيَأْتِي وقَدْ شَتَمَ هَذَا، وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّار**)).[۲۷۷] ايا تاسې پوهيږئ چې نيستمن او تش لاسی څوک دی؟ صحابو وويل: په مونږ کې خو تش لاسی هغه څوک دی چې روپۍ او دنياوي سامان ونه لري. نو هغه وفرمايل: زما د امت مفلس هغه دی چې د قيامت په ورځ به د لمانځه، روژې او زکات عملونه ورسره وي. پداسې حال کې به راشي چې يو چا ته به يې کنځلې کړې وي، په يو چا به يې تهمت لګولی وي، د يو چا مال به يې خوړلی وي، د چا وينه به يې توی کړې وي او يو څوک به يې وهلی وي. نو دې او هغې (ټولو مظلومانو) ته به د ده له نيکيو څخه نيکۍ ورکړل شي، او که نيکۍ يې ختمې شي مخکې لدې چې د هغوی حقونه اداء

---

[۲۷۵]. دهغې زمانې د دوه سيکو (پولې واحدونو) نومونه دي چې دينار يې د درهم په نسبت زيات قيمتي و.

[۲۷۶]. صحيح مسلم

[۲۷۷]- صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، نو د هغوی ګناهونه به راواخستل شي او پده باندې به واچول شي، بیا به دوزخ ته وغورزول شي.

نو کومو خلکو چې په دنیا کې ظلمونه کړي او دخلکو حقونه یې اخستي دي باید چې هغوی ته یې وسپاري اویا ورڅخه معافي وغواړي، چې دا د بنده په حق کې له ګناه څخه د توبې ویستلو یو شرط دی.[۲۷۸]

او که یو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلې خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شریکه پانګه (بیت المال) وي، نو باید چې هغې ته یې ور وګرځوي او که بیت المال موجود نه وي، باید چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو او پیرئ په انتظاماتو کې، د جهادي لښکرو په لګښتونو او داسې نورو کارونو کې یې مصرف کړي. همدارنګه د مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طریقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپیژندل شي، نو غاصبین پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته یې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، باید چې د توبې ویستلو سره سره یې د مسلمانانو په عامو مصالحو کی مصرف کړي.[۲۷۹]

د مالي حقونو په باب کې باید د رسول الله صلی الله علیه د غه وینا هم د سترګو په وړاندې وګرځوو: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۲۸۰] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زیات وړ دی.

---

[۲۷۸]. د بنده په حق ضایع کولو کې د توبې شرطونه لومړی: د هغه ګناه پرېښودنه، پر هغې پښیمانتیاکول، دا عزم کول چې بیا به ورته نه راګرځي، او څلورم شرط دا چې هغه حق ورته واپس کړي یا ورڅخه معافي وغواړي..

[۲۷۹]. وګوره :الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، شیخ الإسلام ابن تیمیه، ص ۳۸

[۲۸۰]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه سخت وعید په وړاندې به هغه خلک څه کوي د چا غوښه چې د جوارۍ (قمار) یا د کهانت د ګټې، یا د کوډو (جادو) یا دغیب ویلو، یا په باطله سره دم اوتعویذونو کولو له لارې رالویه شوي وي؟ همداراز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې پیسې لاس ته راوړي. یا د شرابو، مخدره موادو، د ټي وي او فضائي خپرندویه چینلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکریدلو، په خرڅلاو کې عیب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، سود خوړلو، د یتیمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خیټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجائزه سره وکالت کولو او یا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغولیدلو سره مال او شتمني لاس ته راوړي، دغسې وعید ورته متوجه دي نو باید په خپلو کارونو کې تجدید نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۹- مخکې له بیا رغونې انسان جوړونه:

د موجوده حکومت له رامنځ ته کیدو وروسته دغه لفظ (بیا رغونه) او پدې مفهوم سره ډېرې جملې او خبرې مو ولیدې او واوریدې، خو متاسفانه چې دغسې او دې ته ورته شعارونه چې په ظاهر کې ځلیدونکي ښکاریدل، ولس ته په زیاترو حالاتو کې دوکه ورکوونکي تمام شول.

هغه په ملیاردونه ډالر چې د افغانستان د بیا رغونې او بیا آبادۍ لپاره راغلل، ایا د دې هېواد پوره اعمار ته کافي نه ؤ؟ ځواب دادی چې د هغې زیاتره برخه د ځینو خاینو وګړو جیبونو ته ولاړه.. او پدې خیانتونو کې بیلابیل اړخونه درګیر ؤ، لومړی په خپله بهرنیان او وروسته ځینې داخلي متعدد وګړي او ما فیایي کړۍ. چې پدې طریقه زموږ په هېواد کې خیانت کول، رشوت اخستل، غصب کول، او د بل حق هضمول دغسې وګړو ته ډېر آسانه کارونه وګرځیدل، او که د دې ستونزې مخنیوی ونه شي، نو د ناسور په څیر لاعلاجه وګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بايد وويل شي د اداري فساد پر ضد د اداري اصلاحاتو په نوم سره چې په تيرو وختونو کې کومې اداري رامنځ ته شوې وې، په خپله د فساد اداري ښکار وګرځيدې...

نو ترڅو چې د حکومتي نظام د سمون لپاره داسې کړنلاره اختيار نه شي چې مخکې د هېواد له بيا رغونې د فرد او ټولنې بيا رغونې ته پکې پاملرنه شوي وي. همدارنګه لومړی حکومتي کارمندان او مسئولين سم او اصلاح نه شي، نو هيڅکله به حکومت او نظام اصلاح نه شي، او د هغه واقعيت له مخې چې کله او به له بره خړې وي ښکته هم خړې وی، بايد لومړی د لوړ پوړو چارواکو اصلاح ته پاملرنه وشي بيا د نورو.

داصلاح په ميدان کې تر ټولو د مخه په عامو او خاصو هېوادوالو کې ديني بيداري او د الله په وړاندې دمسئوليت احساس پياوړی کول... يو بنسټيز حل دی، خو د دې ترڅنګ وخت پر وخت د چارواکو محاسبه کول، د خاينو وګړو پر ضد عملي ګامونه اخستل هم اړين دي چې دا کار پرته له واقعي اسلامي او بې له عادلانه نظامه ناشونی دی.

همدارنګه په هېواد او ټولنه کې د عامو او خاصو وګړو اړيکه له خپل پالونکي ذات سره ټينګول, د هغوی د عملونو اصلاح د ستونزو اساسي حل دی.

۱۰– د لومړنيو خلکو د اصلاح لار خپلول:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي:((**صَلَاحُ أَوَّلِ هَذِهِ الْأُمَّةِ بِالزُّهْدِ وَالْيَقِينِ، وَيَهْلِكُ آخِرُهَا بِالْبُخْلِ وَالْأَمَلِ**)).[۲۸۱] د دې امت د لومړنيو خلکو اصلاح او سمون په زهد[۲۸۲] او يقين[۲۸۳] سره شوی و، او وروستني به يې په بخل

---

[۲۸۱]. الزهدلاحمد,المعجم الاوسط,للطبراني,حديث حسن (صحيح الجامع الصغير و زيادته, الالباني۲/ ۷۱۵).

[۲۸۲]. له دنيا څخه بې رغبتي.

[۲۸۳]. پوخ باور چې شک پکې نه وي او نيک عمل ته هڅونکی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اوږد اميد لرلو سره تباه کيږي.او امام مالك رحمه الله ويلي: ((**لن يصلح آخر هذه الأمة إلا بما صلح به أولها**)).د دې امت وروستني به هيڅکله اصلاح نه شي مګر پر هغه څه چې د دې امت لومړنيو پرې اصلاح شوي ؤ.

نو که موږ پر دښمنانو باندې غلبه، په ژوند کې آرامي او هوساينه، په ټولنه کې عدالت او انصاف او نورې ښيګڼې رايجول غواړو، نو بايد چې لومړی د خپل پيغمبر صلی الله عليه وسلم پيروي وکړو، دويم د دې امت لومړنيو(صحابه کرامو) او بيا ورپسې د غوره پيړيو خلکو ژوند ته وګورو او د هغوی پسې اقتداء وکړو.

د امت په اصلاح کې د زهد او يقين راتلل بستيز رول لري لکه څرنګه چې يې پدې مخکې نبوي ارشاد کې يادونه شوې، همدارنګه نوموړی نسخه د موجوده اسلامي امت د حالاتو له سمون سره خورا زيات نژدې تړاو لري.

په حقيقت کې زهد په يقين باندې ودريږي. کله چې بنده د آخرت په سزا او ثواب باندې پوخ باور او يقين ولري، نو بيا ورته دنيا او مال سپک ښکاري چې د آخرت په مقابل کې ورته هيڅ ارزښت نه ورکوي. بلکې د دنيا ژوند اووسائل د آخرت د ژوند لپاره توښه ګرځوي.

د رسول الله صلی الله عليه وسلم په ژوند کې چې کوم زهد ؤ او صحابو رضي الله عنهم چې کوم زهد درلود هغه په پوره توګه د دنيا له نعمتونو څخه ځان محروممول نه ؤ، بلکې هغه زهد د ځان پاکوالي (تزکيې) او په سختيو باندې يې عادت کول ؤ، ترڅو دنيا او مال د دين په لار کې د مجاهدې کولو ، او دالله د رضاء د حاصلولو په مخ کې خنډ ونه ګرځي.

په ژوندکې زهد او له دنياوي ګټو او نعمتونو څخه ځان سپکول او بې تکلفه او د سادګۍ ژوند اختيارول د ايمان له څانګو څخه يوه څانګه ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**إِنَّ الْبَذَاذَةَ مِنَ الْإِيمَانِ**)).[۲۸۴] بیشکه چې په ژوند کې سادګي او تقشف له ایمان څخه دی.

له تقشف مراد دانه دی چې انسان په پوره ډول له نعمتونو څخه ځان بې برخې کړي، بلکې معنایې داده چې بنده باید د ژوند له وسائلو او نعمتونو څخه ځان دروند نه کړي.. دا ځکه چې که مونږ د مال او نعمتونو په استعمال کې له سر څخه تر پښو پورې ډوب شو او همیش هوسا او آرام ژوند سره ځانونه عادت کوو، نوبیا به څنګه وکولای شو چې خپل ځانونه د الله تعالی په لار کې سربښندنې او قربانۍ ته وړاندې کړو؟ همدارنګه په عیش او عشرت باندې ځان عادت کول انسان حرام مال ته اړباسي، د دې لپاره چې د انسان په حالاتو کې تغیرات او بدلون راځي، کله نا کله له مالدارۍ وروسته پرې غریبي هم راځي، چې بیا ځینې خلک په غریبۍ باندې صبر کولو کې پاته راځي، او حرامو ته لاس اچوي..

د فتنو پدې زمانې کې او د خلکو د فکري او عقیدوي پراګندې پدې حالاتو کې چې ځوانان د بیلابیلو منحرفو افکارو او نظریو ښکار ګرځي. او داچې دنیاوي وسائلو، مادي ګټو او منصب ته د رسیدلو په خاطر ډېر خلک دین او آخرت ته نه ګورئ.. نو پداسې حالاتو کې دا اړینه ده چې یو مسلمان د زهد او یقین دې مفاهیمو ته پوره پاملرنه وکړي.

له دنیا څخه بی رغبتي، له نعمتونو او وسائلو څخه ځان سپکول او په هر کار کې د الله رضا لټول د یو مسلمان د کامیابۍ او فلاح تضمین کوي. الله تعالی ته محبوب او خوښ بندګان هغه دي چې په ژوند کې زهد اختیار کړي او د نعمتونو په استعمال کې زیاتوالی ونکړي، رسول الله صلی الله فرمایي: ((**ازْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ، وَازْهَدْ فِيمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ**

[۲۸۴]. سنن ابي داود

(c) ketabton.com: The Digital Library

يُحِبّوكَ)).[۲۸۵] له دنيا څخه بې رغبته اوسه چې الله به دې خوښ کړي او له هغه څه بې رغبته اوسه چې له خلکو سره دي چې خلک به دې خوښ کړي.

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَمَّا بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ له معاذبن جبل رضي الله عنه څخه روايت دی، کله چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم هغه يمن ته (د والي په صفت) ليږه نو داسې يې ورته وفرمايل: ((**«إِيَّاكَ وَالتَّنَعُّمَ؛ فَإِنَّ عِبَادَ اللَّهِ لَيْسُوا بِالْمُتَنَعِّمِينَ**-[۲۸۶] له خوندونو او راحت طلبۍ څخه ځان وساته، بيشکه چې د الله بندګان خوندونه غوښتونکي او راحت طلبه نه دي)). ابو درداء رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلی الله وسلم فرمايلي دي: ((**إِنَّ أَمَامَكُمْ عَقَبَةً كَئُودًا لَا يَجُوزُهَا الْمُثْقِلُونَ» فَأُحِبُّ أَنْ أَتَخَفَّفَ لِتِلْكَ الْعَقَبَةِ**- ستاسې په وړاندې سخته غونډۍ ده چې دراندہ خلک ورباندې نه شي تيريدلی)). ابودرداء رضي الله عنه وايي: نو زه پر هغه غونډۍ باندې د تيريدلو لپاره ځان له مال څخه سپکوم.[۲۸۷]

انسان د خپل عمر په اوږدو کې له ځان سره جهاد کولو او مجاهدی ته اړتيا لري، پدې معنا چې خپل ځان د شريعت تابع کړي، د خپل هوس پسې لاړ نه شي، ځان په سختيو عادت کړي، د مزو او چړچو زندګۍ ته شاه کړي، او د الله تعالی اطاعت ته مخه کړي لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ الْخَطَايَا وَالذُّنُوبَ، وَالْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ**)).[۲۸۸]اصلي مهاجر هغه څوک دی چې ګناهونه او شريعت خلاف کارونه پريږدي او اصلي مجاهد هغه دی چې د الله په طاعت او عبادت کې له ځان سره جهاد وکړي.

---

[۲۸۵]. سنن ابن ماجه
[۲۸۶]. مسند احمد
[۲۸۷]. مستدرك الحاكم
[۲۸۸]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو مسلمان باید په لږې شتمنۍ او کم مال درلودلو سره خفه نه شي، او نه مال او دنیا لرل د کامیابۍ او کمال معیار وګرځوي، ځکه چې د انسان کامیابي او ارزښت په دینداري او نیک عملۍ کې دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((إِنَّ اللَّهَ قسَمَ بَيْنَكُمْ أَخْلَاقَكُمْ، كَمَا قسَمَ بَيْنَكُمْ أَرْزَاقَكُمْ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُعْطِي الدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لَا يُحِبُّ، وَلَا يُعْطِي الدِّينَ إِلَّا لِمَنْ أَحَبَّ، فَمَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ الدِّينَ، فَقَدْ أَحَبَّهُ.. وَلَا يَكْسِبُ عَبْدٌ مَالًا مِنْ حَرَامٍ، فَيُنْفِقَ مِنْهُ فَيُبَارَكَ لَهُ فِيهِ، وَلَا يَتَصَدَّقُ بِهِ فَيُقْبَلَ مِنْهُ، وَلَا يَتْرُكُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَمْحُو السَّيِّئَ بالسَّيِّئِ، وَلَكِنْ يَمْحُو السَّيِّئَ بِالْحَسَنِ، إِنَّ الْخَبِيثَ لَا يَمْحُو الْخَبِيثَ)).[۲۸۹] بیشکه چې الله تعالی ستاسې ترمنځ اخلاق ویشلي دي، لکه څرنګه چې یې ستاسې ترمنځ ستاسې روزي ویشلي دي، او بیشکه چې الله عزوجل دنیا هر چا ته ورکوي که یې خوښ وي او یا یې خوښ نه وي، اویو بنده چې کوم مال له حرامو لاس ته راوړي او بیا یې لګوي، نو برکت به پکې نه وي، همدارنګه کومه صدقه چې ورځخه ورکوي هغه به یې (د الله تعالی په نزد نه قبلیږي) او هغه چې له ځانه وروسته یې پریږدي دوزخ ته به یې د لارې توښه وي، بیشکه چې الله عزوجل بدي پر بدۍ باندې نه محوه کوي، لیکن بدي پر نیکۍ باندې محوه کوي او بیشکه چې چټل شی پر چټل باندې نه لرې کیږي.

کوم خلک چې کوښښ او هلې ځلې یې یوازې د دنیا لپاره وي بې لدې چې آخرت په نظر کې ونیسي، او په حرامو لارو باندې مال لاس ته راوړي ، یا دنیا ته په آخرت او دین باندې ترجیح ورکوي پدې دې پوهه شي چې د آخرت له کامیابۍ به بې برخي وي، الله تعالی فرمایلي: ((مَّن كَانَ يُرِيدُ ٱلۡعَاجِلَةَ عَجَّلۡنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلۡنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصۡلَىٰهَا

[۲۸۹]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

مَذۡمُومٗا مَّدۡحُورٗا ۝١٨ وَمَنۡ أَرَادَ ٱلۡأٓخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعۡيَهَا وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَأُوْلَٰٓئِكَ كَانَ سَعۡيُهُم مَّشۡكُورٗا ۝١٩)).[290] هرڅوک چې عاجله دنيا غواړي، نو په جلتۍ سره (مخکې له آخرته) په يې ورکړو ځومره چې موږ غواړو چا ته مو چې اراده وشي، بيا به (په آخرت کې) د هغه لپاره دوزخ وي هغې ته به ورننوځي پداسې حال کې چې ملامت کړی شوی او د الله تعالی له رحمته شړل شوی به وي. او هرڅوکه چې آخرت غواړي او د هغې لپاره کوښښ کوي پداسې حال کې چې دای مومن وي، نو بيشکه د دغسې خلکو کوښښ او هلې ځلې (د الله تعالی په نزد) مقبولي دي.

بايد چې يو مسلمان په دنيا کې د مسافر په څير ژوند وکړي، عبد الله بن عمر رضي الله عنهما وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم زه له اوګو څخه ونيولم راته يې وفرمايل: ((**كُنْ في الدُّنيا كأنَّكَ غريبٌ، أو عابرُ سبيلٍ**)) په دنيا کې داسې اوسه لکه مسافر اويا لاروی (په لارې تيريدونکی).او عبد الله بن عمر رضي الله عنهما به ويل: ((**إذا أمْسيْتَ فلا تَنْتَظِر الصَّباحَ، وإذا أصْبحْتَ فلا تَنْتَظِر المساءَ، وخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لمرضكَ، وَمِنْ حياتكَ لموتِكَ**.[291] کله چې درباندې بيګا شو، نو د سبا انتظار مه کوه. او کله چې دې سبا کړ، نو د بيګا انتظار مه کوه. او له صحت څخه دې مرض ته واخله او له ژوند څخه دې مرګ ته)). امام نووي رحمه الله وايي: محدثينو د دې حديث په شرحه کې داسې ويلې: دنيا ته ميلان مه کوه او مه هغه خپل وطن ګرځوه چې ګويا ته به پکې ډېر پاتې شې او مه ورته پاملرنه کوه. د هغې له ځيزونو سره تعلق مه ساته، مګر په هغه اندازه چې مسافر يې په پردي وطن کې (د اړتيا په اندازه)

---

[290]. الاسراء ١٨- ١٩
[291]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځخه اخلي. او مه پکې زيات مشغولېږه بلکې ځان داسی وګڼه چې ته پکې يو مسافر يې او بيرته به خپلې کورنۍ او وطن ته ورځخه ستنيږې.[۲۹۲]

له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دی هغه وايي: رسول الله صلی الله عليه وسلم په پوزکي (بوريا) باندې ويده شوی و چې په اړخ (مبارک) کې يې د هغې (پټو) اثر کړی و، نو موږ ورته وويل: ای د الله پيغمبره! يو نرم فرش به درته هوارو و، نو ويې فرمايل: ((**مَا لِي وَلِلدُّنْيَا، مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلاَّ كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا**)).[۲۹۳] زما له دنيا سره څه کار دی، نه يم زه په دنيا کې مګر د سپور غوندې چې د دمې لپاره د يوې ونې سيورې کې کيني بيا ولاړ شي او هغه پريږدي.

علي کرم الله وجهه ويلي: ((**ارْتحلَتِ الدنيا مُدبرةً، وارْتحلَتِ الآخرةُ مُقْبلةً، ولكلِّ واحدة منهما بَنُونَ، فكُونوا مِنْ أبناءِ الآخرةِ، ولا تكونوا مِن أبناءِ الدُّنيا، فإنَّ اليومَ عملٌ ولا حِسابَ، وغداً حسابٌ ولا عَمَلَ.**)).[۲۹۴] دنيا شاته روانه ده او آخرت مخې ته راروان دی او ددې هر يوه لپاره زامن دي، نو تاسې د آخرت زامن شئ او د دنيا زامن مه کيږئ. بيشکه چې نن ورځ عمل دی او حساب نشته او سبا ورځ به حساب وي عمل به نه وي.

۱۱- د نيکمرغه ژوندون په لور:

نن سبا چې د تيکنالوژۍ او مادي وسايلو په پرمختګ سره ټولې نړۍ د يوې قريې يا کلي شکل اختيار کړی دی، د مادياتو، عيش او عشرت په اسبابو کې يو تربله بيلابيلې سيالۍ او مسابقې روانې دي.. په دنياوي ژوند کې يو له بله اغيزمن کيدل، له پرديو له فرهنګ او کلتور څخه د مسلمانانو د نوي نسل متاثره کيدو پديده او داسې نورې ناخوالی دا ټول

---

[۲۹۲] .رياض الصالحين، للنووي، ص ۱۸۷
[۲۹۳] .**جامع الترمذي**
[۲۹۴] . **البخاري**

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې لامل شوي چې باید اسلامي امت لکه څرنګه چې د متې او اسلحې په زور د یرغلګرو مقابله کوي، باید چې د هغوی په مقابل کې له فکري جګړې څخه هم ناخبره نه شي..

او د مادي مُغریاتو(دوکه کوونکو) شیانو په وړاندې، یو مسلمان د آخرت همیشنۍ ژوند را په یاد کړي، همیش دا فکر له ځانه سره حاضر کړي چې ژوند خو یوازې همدا د دنیا ژوند نه دی اونه یوازې د دنیا مزو، چړچو او ظاهري ښکلا ته نعمت او هوساینه ویل کیږي، دا خو د مادي خلکو تصور او معیار دی، الله تعالی فرمایي: ((يَعۡلَمُونَ ظَٰهِرٗا مِّنَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَهُمۡ عَنِ ٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ غَٰفِلُونَ ۝٧)). [۲۹۵]هغو (کافران) د دنیا د ژوند په ظاهري اړخ باندې پوهیږي او په حقیقت کې هغوی له آخرت څخه ناخبره دي.

د ژوند په مادي اړخ باندې غولیدلي خلک او یا کمزوري مسلمانان دا تصور کوي چې ولې همیش همدا مونږ مسلمانان له ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان یو نه کفري ټولنې؟!

نو دغسې خلک دې پدې کې لږ غور او فکر وکړي چې کفري ټولنې او په ځانګړې توګه لویدیځوال د اخلاقي زوړتیا په وجه پداسې عذاب کې راګیر دي چې زمونږ فقر او نیستي ورسره هیڅ پرتله کیدای نه شي. تاسې نه ګورئ چې غربي ټولنه د ایډز د تباه کوونکي مرض ښکار ګرځیدلې ده، هلته کورنی نظام له منځه تللی دی او غربي انسان لداسې پریشانۍ او سرګردانۍ سره مخ دی چې له امله یې د خپل ځان په وژلو باندې هم صرفه نه کوي!!!

که الله تعالی ځینې کافرانو ته دنیاوي وسایل پراخه کړي، او ژوند زیات وسایل یې ورکړي؛ داځکه چې هغوی د آخرت له نعمتونو څخه محرومه

[۲۹۵]- الروم ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، که الله تعالی هغوی ته د ژوند لدې نعمتونو او وسائلو پرته نور هم ورزیات کړي، نو د آخرت له هغو همیشنیو نعمتونو سره نه برابرېږي چې الله تعالی یې له خپلو مومنو او پرهیزګارو بندګانو سره وعده کړې ده. الله تعالی فرمایي: ((وَلَوْلَآ أَن يَكُونَ ٱلنَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَن يَكْفُرُ بِٱلرَّحْمَٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِّن فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَٰبًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِـُٔونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا ۚ وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۚ وَٱلْـَٔاخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾)).[296] که نه وای (دا وېره) چې ټول خلک یوه ډله (متفق په کفر) نو ګرځولي به مو ؤ هغه چا ته چې رحمان ذات نه مني کوټو د هغوی ته چتونه د سپینو زرو، او زینه پایي هم له سپینو زرو چې پر هغې چتونو ته ورخیژي. او د هغوی د کورونو دروازې او د هغوی تختونه به هم له سپینو زرو ؤ ترڅو دوی (پر هغو تختونو) تکیه کولی. او د سرو زرو ښیزونه او نور د زینت شیان به مو هم ورکړي واې (خو که داسې نعمتونه مو هم ورکړي وای) بیا هم دغه ټول د دنیاوي پاتې کیدونکي ژوند سامان او وسائل دي، او ستا د پالونکي په نزد باندې پرهیزګارانو ته د آخرت نعمتونه دي.

د دنیا دغه وسائل بلکې ټوله دنیا د الله تعالی په نزد هیڅ قیمت او ارزښت نه لري.اوکه ارزښت یې درلودلای، نو بیا خو به الله تعالی دې کافرانو ته (چې د الله تعالی دښمنان دي) یو ګوټ اوبه هم نه وای ورکړې، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي ((لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ

---

[296]. الزخرف ۳۳-۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ)).[۲۹۷] که چېرې د الله تعالی په وړاندې دنيا د ماشي د وزر برابر (قيمتي) وای، نو کافر ته به يې ورڅخه يو ګوټ او به هم نه وی ورکړې.

بايد پدې پوه شو چې د دنيا ظاهري ښکلا، دنيا وي وسائل او پراخي د انسان د نيکمرغۍ او خوشحالی يواځينی سبب نه دی، ترڅو چې ورسره د زړه اطمئنان، د نفس موړوالی او قناعت موجود نه وي. رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ)).[۲۹۸] په زياتوالي د مال باندې بډاوالی نه راځي، بلکې د يو چا نفس چې موړ (او بې پروا) وي، نو همدا موړوالې دی. او فرمايي: ((قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَرُزِقَ كَفَافًا وَقَنَّعَهُ اللهُ بِمَا آتَاهُ)).[۲۹۹] په يقيني توګه کامياب دی هغه څوک چې د اسلام پر دين باندې مشروف شي، کافي روزي ورکړ شي او څه چې الله ورکړي دي پر هغی يې قانع کړی وي.

او د زړه ارامتيا، اطمئان او سکون د الله تعالی په ذکر سره راځي الله تعالی فرمايي: ((أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾)).[۳۰۰] بيشکه د الله په ذکر او ياد باندې زړونو ته ډاډ او اطمنان په برخه کيږي

د دې دريو صفتونو: د زړه اطمنان، د نفس موړوالي او قناعت سره چې د الله تعالی په عبادت کې د خوند او لذت احساس يوځای شي، نو بيايې لرونکی پوره خوشحاله او نيکمرغه وګرځي، او د (حياة طيبة - سپيڅلي ژوند) واړه صفتونه پکې موجود شي، هغه ژوند چې الله تعالی يې په

[۲۹۷]. رواه الترمذي
[۲۹۸]- رواه مسلم
[۲۹۹].رواه مسلم
[۳۰۰]. الرعد ۲۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل کلام کې یادونه کړې ده ﴿مَنْ عَمِلَ صَـٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾﴾.[۳۰۱] څوک چې له تاسې څخه نیک کار وکړي که نارینه وي او یا ښځینه پداسې حال کې چې ایمان لرونکی وي، نو په دنیا کې به ورته سپیڅلی او پاکیزه(د خوشحالۍ او نیکمرغۍ) ژوند ورکړو او په آخرت کې به ورته د نیکو عملونو ښه بدله ورکړو.[۳۰۲]

په پای کې وایو: زموږ دا څېړنه یو بشري کوښښ دی چې له نیمګړتیاو به خالي نه وي، نو د لیکنې کَره والی او مثبت ټکي یې د الله تعالی په توفیق او مرسته ترسره شوي، او کومه نیګړتیا چې لري هغه به زما له ځانه وي، له الله تعالی نه یې معافي او ښښنه غواړم.

سبحانك اللهم! وبحمدك، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إليك.
اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبيِّ الْأُمِّيِّ و على آله وصَحْبِهِ وَ بَارَك و سَلِّمَ.

محصل غازي زاده

نیټه: ۱ اسد, کال ۱۳۹۹ لمریز

---

[۳۰۱]. النحل ۹۷

[۳۰۲]. وګوره: تفسير كابلی **۱۵۷۵/۱**

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library